

Coperta de DAMO ^aTEFAN Ed'tia originală a apărui sub1 titlu! : Karen Blixen, OUT OF AFRICA, Putnam and Co. Ltd.. Londra, 1937
(E. Gyldendal, Copenhaga

KAREN BLIXEN DIN INIMA AFRICII Traducere si postfată de GABRIEL GAFITA
CARTEA ROMÂNEASCA 1988

„Equitare, Arcum tepdere, Veritatem dicere." (Să mergi' călare, să întinzi arcul, să spui adpvârul.) KAMANTE ^aI LULU

„Din f ăduri si de pe dealuri
Venim, venim."

1 FERMA DE IA NGONG. Am avut- o fermă în Africa, la poalele colinelor Ngong. Ecuatorul taie de-a curmezisul' peste aceste înălțimi, iar ferma se găsea la o altitudine de peste sase mii de -picioare. * în timpul zilei simteai că te.afli sus, aproape de soare, în schimb zorii de zi si serile erau limpezi si linistite, iar noptile reci. Pozitia geografică si înălțimea tinutului concureau în a crea un peisaj fără pereche în lume. Nimic în plus si nimic din abundentă nicăieri ; doar Africa distilată pe parcursul a sase mii de picioare altitudine, precum esenta rafinată si tare a unui întreg continent. Culorile erau uscate si arse, asemeni culorilor din olărit. Copacii, aveau un frunzis delicat si usor, a cărui alcătuire arăta diferit de cea a copacilor europeni ; el nu crestea în arcuri, sau cupole, ci în straturi orizontale, iar această formă dădea copacilor înalti si solitari aspectul unor palmieri sau aerul proic si romantic al unor corăbii construite cu toată velatura, âvînd pînzele strînse, iar marginilor pădurii o stranie

aparentă, de parcă întreaga pădure ar fi vibrat. Pe pajistile marilor câmpii se întindeau, încâlcite și golase, tufele de mărăcini și iarba mirosea iute a cimbru și a mirt ; pe alocuri mirosul era atât de tare îneît nările te usturau. Toate florile ce le-ntîlne'ai pe câmpuri sau răsărind pe plantele tîrîtoare și lianele din pădurea virgină erau mărunte ca florile ce cresc prin văi — numai la începutul lungului sezon de ploii răsăreau pe câmpuri niste crini înalți, masivi, puternic mirositori. Privelistile erau infinit de largi. Tot ce vedeai cu ochii respira măretie și libertate-si o noblete fără egal. Principala componentă a peisajului, și a vietii tale în mijlocul lui, era aerul. Evocîndu-ti vremea petrecută în.
* 1 picior — 0,305 metri. (N. trad.)

tinuturile înalte ale Africii, te izbeste sentimentul de a fi trăit, pentru cîtva timp, în aer. Numai arareori cerul era mai mult decît albastru pal sau violet, cu o risipă de nori imensi, imponderabili, vesnic schimbători, adunîndu-ti ori plutind pe întinsul lui, dar avînd în el și o vigoare încârcată de sineală, iar, la mică distanță,- picta conturele-' dealurilor și pădurile într-un albastru proaspăt și profund, în miezul zilei aerul prindea viață deasupra pămîntului, ca o flacăra arzînd ; scînteia, se mlădia și strălucea ca apa cînd curge, reflecta și dubla toate obiectele, dînd naștere unui miraj nemărginit. În acest aer puteai respira fără efort, dobîndeai siguranță în fața vietii și o inimă usoară în piept. La munte dimineata te trezeai spunîndu-ti : fată-mă, sînt aici, unde trebuia să fiu. Muntele Ngong e un masiv prelung ce se întinde de la nord la sud. Încununat de patru nobile piscuri, proiectate ca niste valuri ultramarine încremenite pe fundalul cerului. Ei se ridică pînă la opt mii de picioare deasupra nivelului mării, iar înspre est cu două mii de picioare deasupra întregului tinut înconjurător ; spre vest în schimb clina e mai adîncă și mai abruptă, — dealurile coboară vertical spre Valea Faliei celei Mari. ^ La munte vîntul bate constant dinspre nord-nord-est, E același vînt care jos, pe coastele Africii și ale Arabiei, este numit muson, adică vîntul de est, armăsarul favorit al regelui Solomon. Sus însă nu-l simți decît ca pe o împotrivire a aerului față de pămîntul ce se semeteste în spațiu. Vîntul se lovește din plin de colinele Ngong, încît

pantele lor par locul ideal de lansare a unui planor, pe care curentii, să-l ridice mai sus decât piscul muntelui. Norii purtati de vînt se izbeau de flancurile dealurilor si pluteau în jurul lor, sau rămîneau agătati de vîrfui muntelui, revărsîndu-si preaplinul de ploaie. Dar aceia care, aflîndu-se mai sus, reuseau să navigheze dincolo de culmi, se fărîmitau la vest de ele, peste desertul încins al Văii Faliei. De la casa mea adesea urmăream înaintarea acestor masive alaiuri, minunîndu-mă să văd cum masele lor măret plutitoare, de îndată ce treceau de dealuri, se mistuiau în aerul albastru si dispăreau. * ? 8 '

I ? Dealurile de la fermă își schimbau înfățișarea de mai multe ori în cursul zilei .: uneori păreau foarte aproape, alteori extrem de îndepărtate. Pe seară, cînd se lasă întu-nericul, privindu-le, aveai la început impresia că o linie subtire de argint fusese trasată urmînd pe cer silueta muntelui întvmeat ; apoi. la căderea noptii, cele patru vîrfuri păreau turtite si,netezi te, ca si cum muntele s-ar fi întins si lătit singur. De pe, colinele Ngong ai o panoramă unică : spre .sud ? vezi întinsa Rezervatie de Animale ce se pierde în zare tocmai pînă spre Kilimanjaro ; spre est si nord, ca un parc, fisia de la poalele colinelor, cu pădurea în spate si relieful unduitor al Rezervatiei Kikuyu, care se întinde, pret de o sută de mile. pînă la Mount Kenya — uit mozaic de mici lanuri pătrate de porumb, pilcuri de bananieri yi păsuni, cu fumurile albastre, ridicîndu-seJtci si colo, ale cîte unui sat de băstinasii, ca un mic mănunchi de musuroaie" ascutite. Spre vest însă, departe, în vale. domneste peisajul uscat, selenar al sesului african. Desertul cel brun e presărat la întîmplare cu micile ghemotoace ale mărăcinisurilor, iar albiile serpuitoare de rîuri sînt încadrate de dungii întortocheate de un verde închis ; acestea sînt crîn^ gurile puternicilor arbori de mimoza cu crengile lor late si spinii ca niste cîrlige ; aici creste cactusul si tot aici e patria girafei si a rinocerului.

- Zona de deal, cînd pătrunzi în ea, se dovedeste înfinit de mare, de pitorească si de misterioasă ; si deasemeni variată, cu văile ei lungi, cu desisurile, cu pantele verzi si

rîpele stîncoase. Sus de tot,- sub unul din piscuri, există chiar si un crîng de bambusi. Printre coline sînt izvoare si fîntîni ; am ridicat adesea cortul în vecinătatea lor. Pe vremea mea trăiau aici bivolul, antilopa si rinocerul, dar băstinasii foarte bătrîni își mai aminteau încă de timpurile cînd aveau si elefanti si regretau întotdeauna că muntele Ngong nu fusese inclus cu totul în Rezervatia de Animale. Numai o mică portiune făcea parte din ea si limita acesteia era marcată prin indicatorul de pe vîriul sudic. Cînd colonia va mai prospera, iar capitala ei, Nairobi, va fi un mare oras, colinele Ngong ar putea deveni parcul ei zoologie fără egal în lume, Dar, în timpul ultimilor ani

petrecuti de mine în, Africa, multi tineri tejegetari din Nairobi dădeau fuga duminicile pe dealuri călare pe motocicletele lor si trăgeau în tot ce le cădea sub ochi, încît cred că animalele mari vor fi migrat de acolo, printre hățisuri si peste pămîntul pietros, mai departe, ? spre sud. >Sus, pe culme si pe cele patru vîrfuri, era usor de umblat ; iarba crestea pitică. întocmai ca pe un gazon, cu piatra cenusie răzbătînd pe alocuri la suprafată. De-a lungul culmii, apoi în sus si-n jos pe cele patru vîrfuri, se întindea, ca o serpentină domoală, o cărare îngustă făcută de animale. într-o dimineată, după ce înnoptasem în munti, am urcat pînă sus si am pornit pe această cărare •; curând am dat peste urme proaspete si bălegar de la o turmă de antilope. Marile si blînde animale trebuie să fi fost deja pe culme la răsăritul soarelui, mergînd într-un sir lung si linistit si nu-ti puteai imagina că ar fi venit pentru alt motiv tocmai pînă acolo decît ca să privească în jos, de-o parte si de alta, la peisajul de la picioarele lor. Cultivam cafea la ferma, mea. Ce-i drept, altitudinea era cam mare pentru această cultură si trebuia muncit din greu ca să nu se năruiască totul, încît bogati n-am fost niciodată la fermă. Dar o. plantatie de cafea e un lucru care te acaparează si nu-ti mai dă drumul si pentru care întotdeauna mai ai • cîte ceva de făcut : în general esti mereu putin rămas cu muncile în urmă. în acea sălbăticie si iregularitate a tinutului, o parcelă de pămînt amenajată si plantată după toate regulile arăta foarte bine. Mai tîrziu, cînd am zburat cu avionul în Africa si m-am obisnuit cu configuratia fermei văzută din aer, m-a coplesit o mare admiratie pentru plantatia mea

de cafea, ce se decupa verde aprins pe fondul cenusiu-verzui al solului si mi-am dat seama cât de intens tînjeste de fapt spiritul uman • după formele geometrice. Toată regiunea din jurul orasului Nairobi, si mai cu seamă în par-tea lui de nord, e amenajată în mod asemănător ; aici trăieste o lume care nu se gîndeste si nu vorbeste1 decît despre plantatul, p.livitul sau culesul cafelei si care noptile stă si medjteză 3a îmbunătătirile ce mai pot fi aduse atelierelor de prelucrat cafeaua.

Cultivarea cafelei e o muncă de durată. Planta nu răsare cum îti închipui tu când, tînăr fiind si plin de sperantă, sub o ploaie torentială,.cari cutiile cu puieti de arbori de cafea din răsadnite si. împreună cu toti lucrătorii fermei, privesti plantele cum sînt asezate în siruri drepte de gropi săpate în pămîntul ud. apoi le acoperi bine, să le feresti de soare, cu crengi rupte din hătis, căci obscuritatea e privilegiul exclusiv al fiintelor tinere. Durează patru-cinci ani pînă ce copacii dau rod ; între timp se abat peste ei seceta sau bolile, iar îndrăznetele buruieni locale năpădesc din gros pămîntul — mai ales cea numită black-jack, cu pericarpuri lungi si scabroase, ce ti se agată de haine si de ciorapi. Unii copaci au fost plantati gresit, cu rădăcinile pivotante îndoite ; acestia vor muri chiar când vor începe să înflorească. Se plantează ceva mai mult de sase sute de copaci la un acru, * iar eu aveam sase sute de acri plantati cu cafea ; boii mei trăgeau încolo si începe pe cîmp masinile-eultivator printre sirurile de copaci, mii si mii de mile, cu răbdare, asteptînd răsplata ce va să vină. Sînt clipe de o mare frumusetate la o fermă de cafea. Când înfloreau toată plantatia la începutul sezonului de ploi, era o priveliste luminoasă, ca un 'nor de cretă, prin ceata si ploaia, mărunță, pe .întinderea a sase sute de acri de pămînt. Floarea arborelui de cafea are un miros gingas, vag amărui, asemeni florii de porumbar. La vremea cind tot cîmpul se înrosea de fructe coapte, femeile si copiii, numiti aici tolos, erau chemati să culeagă • cafeaua din copaci, împreună cu bărbatii ; apoi carele si cărutele o duceau jos. la atelierul" de prelucrare de pe malul rîului. Tehnica noastră nu era întocmai ce-ar fi trebuit să fie, dar plănuisem noi însine atelierul si singuri îl construiseam, încît eram foarte mîndri de el. Odată a ars pînă în temelii si a

trebuit construit din nou. Uscătorul cel mare de cafea se învîrtea și se tot învîrtea, făcînd boabele să zuruie în pîntecele său de-fier asemeni pietricelelor plimbate înainte, și înapoi de valuri pe- un tîrm de mare. Cîteodată cafeaua se usca și era gata de scos din uscător în toiul nopții. Asemenea momente erau de neuitat : multe lămpi de vînt apăreau atunci în sala cea mare a atelierului, în care peste

* 1 acru = 2 046.78 m², aproximativ echivalent cu 1 pogon.
(N. trad.) ?

tot atîrnau pînze de păienjeni și păștăi de cafea, iar în jurul uscătorului, la lumina felinarelor, se adunau, mînatc de curiozitate, chipuri întunecate și lucioase ; parcă sim-teai că atelierul atîrnă liber în mărirea nopți africane, ca o nestemată sclipitoare în urechea unei etiopience. Mai tîrziu cafeaua era curățată de coji, triată și sortată manual, apoi încărcată în saci, iar aceștia cusuți cu acul de selărie. În fine, la prima geană a zorilor, încă pe întuneric, stînd culcată în patul meu, auzeam, trase fiecare de cîte opt perechi de boi, căruțele umplute vîrf cu sacii de cafea, cîte doisprezece la o tonă, pornind la drum spre gara din Nairobi, pieptis pe dealul cu atelierul de prelucrare, înso-tit" c dr~ strigăte și scrîsnete de roți și cu vizitiii alergînd alături de căruțe. Mă gîndeam cu plăcere că era singurul deal ce .trebuiau-să-l urce la acest drum, căci ferma mea se găsea la o mie de picioare -mai Sus decît orasul Nairobi. Scara porneam pe jos în întâmpinarea alaiului care se întorcea, boii obosiți, cu capetele plecate, trăgînd căruțele goale, minati de cîte un toto, iar vizitiii tîrîndu-si absentii bicele prin colbul drumului. Din partea noastră făcusem tot ce ne stătuse în putință. într-o zi sau două cafeaua avea să fie pe mare și nu ne rămînea decît să sperăm că vom avea noroc la licitatiile cele mari de la Londra. Aveam șase mii de acri de pămînt, îneît îmi rămînea destul teren în plus peste plantatia.de cafea. O parte a formei era ocupată de pădurea virgină, iar vreo mie de acri erau pămînturi|e clăcasilor, pe care ci le numeau sha mbas. Clăcasii. sînt băștinasi care, împreună cu familiile lor, detin cîtiva acri de pămînt din suprafata fermei unui alb și care, în schimb, trebuie să. muncească pentru i-\ an anumit, număr de zile pe an. însă clăcasii mei, cred,

vedeau această relație într-o altă lumină, căci mulți dintre vi se născuseră la 'fermă și părinții lor deasemeni, și făcuseră probabil că mă priveau ca pe un fel de clăcasă-sefă, așa că eu pe moșiile lor. Pământurile acestor oameni erau mult mai pline de viață decât restul fermei și se schimbau, dinănotimp, în tot cursul anului. Porumbul creștea mai înalt decât un stat de om când treceai pe potecile înguste și vălău. În bățătorite dintre regimentele verzi fosnitoare, după vuvă venea vremea recoltei. Fasolea se cocea pe câmp, era 12 ,

adunată și treierată de femei, iar tulpinile și păștile făcute grămezi și arse. Astfel încit, în anumite perioade ale anului, fuioare subțiri și albastre de fum se ridicau ici-colo de pe tot cuprinsul fermei. Băștinășii Kikuyu cultiva» de asemenea și cartofi dulci, care au frunzele ca ale vitei-de' vie și care se întind pe sol formând o saltea încâlcită și densă, precum și mai multe specii de dovleci mari, cu pete galbene și verzui, " Ori de câte ori te plimbi printre acele șambas ale celor din neamul Kikuyu, primul lucru care-ți retine privirea este partea din spate a cîte unei femei bătrîne greblîndu-și pământul, care seamănă cu imaginea unui strut cînd" își îngroapă capul în nisip. Fiecare familie Kikuyu avea

v:n -număr de to-libe și magazii mici, rotunde și tuguiate ; terenul dintre aceste colibe era un loc ce pulsa de viață, iar pământul era dur ca betonul ; aici se măcina porumbul și se mulgeau caprele și tot aici alergau copiii și puii de găină.

Obisnuiam să împusc păsări spurfawl în după-amiezele Urzii și albastre prin- câmpurile de cartofi dulci din jurul caselor de clăcasi ; porumbeii sălbatici gungureau

o melodie sonoră prin arborii cu tulpini înalte și smocuri de frunte, rămăsi aici și colo în șambas din pădurea ce acoperise' eîndva întreaga fermă. Mai aveam și cîteva mii de acri de păsune. Iarba înaltă se tălăzuia ca marea sub vîntul puternic și micuții Kikuyu își păstoreau aici vacile părinților lor. În sezonul rece își aduceau cu ei de la colibe cărbuni aprinși în cosulete de . răchită, provocînd uneori incendii puternice, căci lua foc iarba,, ceea ce era dezastruos pentru pășunatul animalelor noastre. În anii mai secetoși, zebra și antilopa coborau și ele pe păsunile de la fermă. -Nairobi" era orasul cel mai apropiat, la douăsprezece

mile 'distantă, situat pe un petec de pământ neted, între dealuri. Aici se aflau sediul guvernului colonial și marile birouri centrale ; de aici era guvernată țara. E imposibil ca un oraș să nu joace nici un rol în viața noastră ; diferența nici măcar nu-i mare dacă ai mai multe lucruri bune sau mai multe rele de spus pe seama lui, el îți atrage gândurile printr-un fel de lege mintală a gravitației. Bura luminoasă ce plutea noaptea pe cer deasupra orașului,

și care se vedea din unele puncte ale fermei mele, îmi răscolea gândurile, amintindu-mi de marile orașe ale Europei. La început, când am sosit în Africa, în țară nu erau mașini, încît la Nairobi mergeam călare sau într-o căruță cu trei perechi de cățiri și ne lăsam animalele în grajdul de la Transportul montan. În tot timpul sederii mele, Nairobi a fost un loc ce-ti oferea un peisaj pestrat, cu cîteva frumoase clădiri noi de piatră -și cartiere întregi de vechi prăvălii din tablă ondulată, cu cîteva birouri și bungalowuri, umbrite de siruri lungi de eucalipti plantați de-a lungul străzilor prăfuite și goale. Birourile Tribunalului, ale Departamentului pentru Problemele Băstinașe și ale Departamentului Veterinar aveau niște sedii jalnice și nutream, un deosebit respect pentru acei funcționari guvernamentali ce reuseseră să mai și lucreze cîte ceva în cămăruțele lor sufocante și cu peretii plini numai de pete de cerneală. Dar Nairobi era totuși un oraș ; îți puteai face cumpărăturile acolo, puteai afla noutăți, puteai prânzi sau cina la vreun hotel ori dansa la club. Era un oraș viu, în permanentă mișcare, asemeni apei curgătoare și în plină creștere, asemeni fiintelor tinere, care se transforma de la an la an, sau chiar pe durata unei expediții safari. S-a construit noul sediu al guvernului, o clădire impozantă și răcoroasă, cu o elegantă sală de baluri și o grădină cochetă, au răsărit hoteluri înalte, se organizau mari și impresionante expoziții agricole și florale, iar lumea cvasibună a coloniei mai înviora cîteodată orașul cu reprezentatii de melodrame sprintare. Nairobi te îndemna : „Profită cît poți de mine și de viață. Wir komnien nie wieder. so jung — atît de împrăștiati și apucători — zusammen *". În general, eu și Nairobi ne înțelegeam de minune și odată,

pe cînd minam cîrta prin oras, mî gîndeam cî lumea n-ar fi lume facî strîzile din Nairobi. Cartierele bîstinasilor si ale imigrantilor de culoare erau deosebit -de întinse prin comparatie cu orasul euro* >Nu ne mai mîtînim niciodatî atît de tineri (lb. germ.). i'N: trad.)

-Orasul Swahili, situat pe drumul spre Clubul Muthavga. n-avea deloc un renume grozav, era un loc murdar, însî colorat si plin de viatî, unde în fiecare clipî se întîmpla cile ceva. Era construit în cea mai mare parte din bidoane vechi de parafinî turtite cu ciocanul si aflate în diferite faze de coroziune, asemeni stîncilor .de corali, o structurî fosilizatî din care spiritul civilizatiei în plin avînt se eutoexila fîrî întrerupere. Orasul somalez era situat si mai departe de Nairobi, datoritî, cred, sistemului propriu somalezilor de a-si izola femeile. Erau pe vremea mea cîteva tinere somaleze foarte frumoase, ale cîror nume le cunostea tot orasul si care trîiau^n Bazar, dînd mult de furcî politieii din Nairobi ; erau fiinte inteligente si care te, fermecau. Insî femeile somaleze cinstite nu apîreau niciodatî pe strîzi'. Orasul somalez era bîtat de toate vînturile, fîrî pic de umbrî si praf os, aminiindu-le probabil somalezilor de atmosfera din deserturile lor natale. Europeanii care trîiesc' mult timp, cîteva generatii chiar, în acelasi loc, nu se pot împîca niciodatî cu totala indiferentî a neamurilor de .nomazi fatî'de preajma casei lor. Colibele somaleze erau împrîstiate la în'tîmplare pe pîmîntul gol si nu pîreau tinute laolaltî decît, pentru cel mult o sîptîmînî, cu ajutorul unui pumn de cuie lungi. Surprinzîtor era însî, cînd intrai în ele, cî dîdeai peste un interior extrem de curat si proaspît si înmiresmat cu tot felul de ? tîmîi arabe, cu covoare frumoase si obiecte de pret, cu vase de alamî si argint si iatagane cu minere de फिल्ड si lame din oteluri no'oi.'.e. Femeile somaleze aveau un fel de a fi blînd si demn, erau ospitaliere si vesele, iar rîsul lor pîrea clinchetul unor clopotei de argint. în satul' somalezilor mî simteam ca la mine acasî, datoritî servitorului meu somalez Fatah Aden, care m-a însotit în tot timpul cit am stat în Africa si am luat parte la multe din sîrbîtorile lor. Ca invitatî de onoare, am fost poftitî în camera nuptialî. unde..pe:

pereti si pe patul de nuntă atârnavu împletituri si broderii vechi cu luciu moale si unde însâsi tînăra mireasă, cu ochi mari negri, sedea teapănă ca un baston de maresal, împodobită cum era cu mătăsuri grele, cu aur si cu chihlimbare. -

Somalezii erau negustori de vite si făceau comert în toată tara. Pentru transportul mărfurilor lor tineau în sat un număr de măgărusi suri, dar am văzut la ei si cămile : produse nepăsătoare, semete ale desertului, mai presus. de toate suferintele, pămîntesti, asemeni cactusului si asemeni somalezului. Somalezii își atrag multe neazuri pe cap din cauza teribilelor lor certuri tribale. În această privintă ei simt si rationează cu totul altfel decît ceilalti oameni. Farah apartinea tribului Habr Yunis, îneît, personal, în cazul unui conflict, le luam acestora din urmă partea. Odată în orasul somalez a izbucnit o luptă în toată legea între cele două triburi Dulba Hantis si Habr Chaolo, cu focuri de armă si case incendiate si cu vreo zece sau doisprezece morti, înainte ca guvernai să apuce să intervină. Pe atunci Farah avea un prieten tînăr din acelasi trib cu el, pe nume Sayid, care-venea,uneori să-l vadă la fermă si care era un băiat foarte delicat, îneît mi-a părut nespuse de rău eînd am aflat de la argatii mei că Sayid tocmai - era în vizită la o familie Habr Chaolo.cînd un membru supărat al tribului Dulba Hantis a trecut pe acolo si a tras două focuri la întâmplare prin peretii casei, nimerind chiar în piciorul lui Sayid. I-am comunicat regretul meu lui Farah pentru ghinionul prietenului său. — „Ce ? Sayid ?”, a strigat vehement. Farah. „Asa-i trebuie lui Sayid. Ce nevoie a avut să meargă la ceai în casa unui Habr Chaolo ?” Indienii din Nairobi dominau marele sector al afacelilor indigene din Bazar, iar vestitii negustori indieni aveau toti micile lor vile în afara orasului : Jeranjec, Suleiman -Virjee, Allidina Visram. Împărtăseau toti acelasi gust pentru scările, balustrii ,si vasele destul de prost sculptate în piatra moale a tinutului, — ca niste constructii ridicate de copii din cărămizi ornamentale roz. Dădeau petreceri în grădinile lor, .la care serveau prăjituri în acelasi stil ca si vilele respective, dar erau oameni inteligenti, umblati prin lume si extrem de politiciosi. Indienii din Africa sînt însă negustori atît de insistenti, îneît cu ei nu stii

niciodată dacă stai fată în fată cu o fiintă omenească sau cu un proprietar de firmă. Fusesem în casa lui Suleiman Virjee si când, într-o zi, am văzut steagul coborît la jumătatea 'catargului pe clădirea cea mare a depozitului său.

i-am întrebat pe Farah : „A murit cumva Suleiman Vier ?joe? ” „E pe jumătate mort” , mi-a răspuns Farah. „ai asa se pune steagul, la jumătatea catargului, când e pe jumătate mort ?” , am întrebat eu nedumerită. „Suleiman a murit” , spuse Farah. „Virjee trăieste” . înainte să preiau administrarea fermei, îmi plăcuse sa vînez si fusesem în multe expeditii safari. Dar, când am devenit fermieră, am pus deoparte pustile de vînătoare. Neamul nomad si crescător de vite al Masailor erau vecinii fermei mele si trăiau de cealaltă parte a rîului; din când în când veneau la mine să mi se plîngă de vreun leu ce le ataca vacile si să mă roage să-l împusc, ceea ce si făceam, dacă-mi stătea în putintă. Uneori, sîmbetelp, ieseam pe cîmpiile de la Orungi să împusc vreo zebrădouă, pentru hrana muncitorilor de la fermă, urmată de un lung alai de tineri Kikuyu îremătînd de optimism, împuscam si păsări la fermă, si spurfowls, si bibilici, care sînt foarte bune la gust. Însă ani în sir n-am fost în nici o singură expeditie de vînătoare. ai, totusi, adesea la fermă povesteam de acele safari-uri în care fusesem cîndva. Locurile de popas ti se fixează în minte ca si cum ai fi petrecut lungi perioade din viata ta acolo. ai-ti amintesti de o curbă a urmelor lăsate de cărută prin iarba din cîmpie de parcă ar fi fost însesi trăsăturile unui prieten. Odată, într-o expeditie safari, am văzut o turmă de bivoli, o sută douăzeci si nouă de capete, răsărind din ceata diminetii sub un cer de cupru, unul cîte unul, de parcă întunecatele si masivele animale de culoarea fiorului, cvi coarnele lor puternice răsucite .orizontal nu s-ar fi apropiat, ci ar fi fost create chiar atunci sub ochii moi, iesind afară din ceată pe măsură ce prindeau viată. Mai văzusem în pădufea virgină deasă, unde razele soarelui tes printre plantele tîrîtoare de pe sol mici pete si petece de lumină, o turmă de elefanti străbătînd-o cu pasi hotărîti, ca si cum la capătul himii ar fi avut întîlnire cu cineva. Părea, la scară uriasă, marginea unui foarte vechi si ne

pretuit covor persan, tesut în nuante de verde, galben si negru-cafeniu. ^ai nu o dată am privit înaintarea peste câmpie a girafelor, cu acea gratie a lor vegetală, stranio.

inimitabilă, ca si cum n-ar-fi fost g turmă de animale, ci o familie de flori rare gigantice, pătate, cu tulpina lungă. avansînd încet peste suprafata pămîntului. Am urmărit doi rinoceri în promenada lor matinală, cînd adulmecau si fornăiau prin aerul tare al diminetii — atît de rece încîi îti rănește nările — si care păreau două pietre mari, unghiulare, hîrjonindu-se în valea prelungă si bucurîndu-se împreună de viață. Am văzut si leul maiestuos, înainte. de răsăritul soarelui, traversînd sub discul palid al lunii eîmpia cenusie în drum spre bîrlogul său după o vînătoare-sî lăsînd în urmă o dîră întunecată^ prin ierburile argintii, cu chipul încă rosu pînă'cătore urechi, sau în timpul siestei sale de la amiază, cînd se odihnea multumit în mijlocul a lor lui, culcat pe ierburile cele mărunte si la umbra delicată, primăvăratică a uriaselor acacii din. marele parc african. Erau amintiri plăcute la. care mă puteam gîndi cînd viata devenea monotonă la fermă. Iar animalele cele mari trăiau mereu acolo, pe teritoriul lor : n-aveam decît să merg să ie caut dacă voiam. Proximitatea lor dădea un caracter senin si jucăus atmosferei de la fermă. Far ah — desi cu timpul a ajuns să dobîndească un interes-foarte viu pentru lucrările de la fermă — si bătrînii mei înso-titori localnici la safari-uri trăiau însă mereu cu speranta unor noi expeditii împreună. Afară, în sălbăticie, am învățat să mă feresc de miscările bruste. Fiintele cu care ai de-a face acolo sînt timide si vesnic în stare de alertă, avînd un adevărat talent de a-ti scăpa tocmai cînd te astepti mai puțin. Nici un animal domestic nu poate sta atît de imobil ca cele sălbatice. Lu-' mea civilizată si-a pierdut aptitudinea nemiscării si trebuie să ia lectii de tăcere de la sălbăticiuni înainte de a fi acceptată de ele. Arta de a te misca, usor, fără bruschete, e prima lectie a vînăiorului si cu atît mai mult a vînătorului. înarmat nu cu pusca, ci cu aparatul de fotografiat. Vînătorii nu pot face după placul lor, ei trebuie . să se mlădie după vînt si după culorile si mirosurile peisajului si trebuie să-si însusească ritmul întregului ca si cum ar fi al lor. Uneori o miscare se repetă la nesfîrsit,

iar ei sînt nevoiti s-o urmeze întocmai.

în clipa cînd ai prins ritmul Africii, îti dai seama ce. el este acelasi în toată muzica ei. Ceea ce am învățat de la sălbăticiunile tinutului mi-a folosit si în relatiile mele cu băstinasii. Dragostea pentru femeie si feminitate este o trăsătură masculină, după cum dragostea pentru bărbat si bărbătie o trăsătură feminină si există o sensibilitate pentru țările si rasele sudice, care este o calitate a omului nordic' Normanzii trebuie să se fi îndrăgostit de țările străine, întîi de Franta, apoi de Anglia. Acei bătrîni aristocrati ce apai în literatura si istoria secolului al XVIII-lea ca neobositi călători prin Italia, Spania si Grecia nu aveau nici o singură trăsătură sudică în toată constitutia lor, însă erau atrasi si retinuti de fascinatia unor lucruri total diferite de felul lor de a fi. Cînd acei vechi pictori, filozofi si poeti germani si scandinavi au ajuns prima oară la Florenta sau Roma, ei au căzut în genunchi cuprinsi de' adoratie fată de Miazăzi. O ciudată răbdare illogică pentru o lume străină s-a instalat la acesti oameni nerăbdători. ^ai, asa cum pentru o femeie este practic imposibil să enerveze un bărbat adevărat, iai' pentru femei un bărbat nu este niciodată ah- solut demn de disprețuit si nici cu totul de lepădat cită vreme rămîne bărbat, tot asa s-au arătat si freneticii nordici, cu părul lor rosu. nesfîrsit de suferitori fată de țările si. popoarele tropicale. Ei, care n-ar fi acceptat pentru nimic în lume vreun moft în tara lor si de la neamurile lor, îndurau seceta din muntii Africii si atîtea insolatii si pesta bovină între vite si nepriceperea servitorilor localnici cu o imensă resemnare si supunere. Oamenii din sudul Europei si cei de sînge amestecat nu au această calitate : ei fie o condamnă, fie o disprețuiesc. Astfel că bărbatii în toată puterea cuvîntului îl batjocoresc pe îndrăgostitul suspinător, iar femeile rationale, care n-au răbdare cu bărbatii lor, sint în mod similar indignate de Griselda. In ce mă priveste, încă din primele "mele săptămîni in Africa, am încercat o mare afectiune pentru băstinasii. Era un sentiment puternic ce îmbrătisa toate vîrstelc si amîndouă • sexele. Descoperirea raselor negre a însemrfai pentru mine o lărgire mirifică a universului meu. Dacă

cineva cu o pasiune înnăscută pentru animale av fi croseut într-un, mediu lipsit de animale si-ar fi venit în contact, cu ele doar mult mai târziu în viață, sau dacă cineva cu o aplecare instinctivă spre arbori si pădure ar fi pătruns prima oară într-un codru la vârsta de douăzeci de ani, sau dacă, în fine, cineva cu o ureche muzicală s-ar fi înțimplat să audă prima oară o melodie abia la vârsta maturității, cazurile lor s-ar fi asemănat întocmai cu al meu. După ce am avut primul contact cu băștinasi, mi-am acordat rutina existentei la aceea a orchestrei lor. Tatăl meu a fost ofiter în armatele daneză si franceză și, ca tînăr locotenent în luptele de la Duppel, * scria acasă: „La Duppel am comandat o lungă coloană de soldati. Era o muncă grea, însă magnifică. Dragostea de război e o patimă ca orisicare alta, iubesti soldat ifla fel cum iubesti fetele tinere •— adică la nebulie, fără ca o dragoste să o excludă pe alta, după cum stiu foarte bine si fetele. însă ; dragostea pentru o femeie implică o singură femeie o dată, pe cînd dragostea pentru soldatii tăi cuprinde întreg regimentul, pe care l-ai vrea să fie cît mai numeros, dacă ar fi cu putintă". Acelasi lucru îl simteam si eu pentru băștinasi. Pe acestia nu era usor să ajungi să-i cunosti. Aveau auzul fin si erau evanescenti; dacă-i speriai, se puteau retrage, în decurs de o secundă, într-o lume numai a lor, asemeni sălbăticiunilor care, la orice miscare mai bruscă a ta, au fugit — ti-au dispărut din fata ochilor. Pînă să apuci să cunosti bine un băștinasi, ti-era aproape cu neputintă să scoti de la el un răspuns precis. La o întrebare directă, ca de pildă cîte vaci avea, răspunsul lui suna evaziv : „Cîte v-am spus si ieri". Europeanii se simt contrariati de un asemenea gen de răspuns, dar e foarte probabil că băștinasi sînt la rîndul lor contrariati de un asemenea gen de întrebare. Dacă insistam sau îi urmăream pentru a scoate de la ei o explicatie a atitudinii lor, băteau în retragere cît puteau, apoi se foloseau de ,vreo fantezie caraghioasă ori grotescă pentru a ne îndrepta pe o pistă

* Sat în partea daneză a provinciei Schleswig (care, pînă în 1920, a apartinut Germaniei). în războaiele dano-prusace din 1848—50 si 1864 s-au purtat lupte aprige pentru cucerirea si recucerirea transeelor de la Duppel. (N". trad.)

gresită. Pînă si copiii mici așjati in astfel de situatii erau versatili ca niste vechi jucători de poker, care nu se sinchisesc dacă le supra- sau le subapreciezi cartea din raînă atîta timp cît nu stii exact ce figuri au. Dacă pătrundeam vreodată efectiv în existenta localnicilor, acestia se purtau asemeni furnicilor cînd le înfigi un băț în musuroi ; înlăturau cu o energie neobosită stricăciunea, în viteză si pe tăcute, ca si cum ar fi sters de pe fata pămîntului urmările unei fapte necuviincioase. N-aveam de unde sti, si nu. ne puteam imagina, la ce pericole se asteptau din partea noastră. Personal cred că erau mai șperiatii de noi, asa cum te șperii îndeobste de un zgomot puternic si neasteptat mai degrabă decît ti-e frică de suferință sau de moarte. ^ai totusi era greu de spus cu certitudine, căci băștinasi sînt mari maestri în arta simulării. Uneori diminetile în shambas dădeai pes'a ? o spurfowl care alerga în fata calului tău ca si cum ai: fi avut o aripă ruptă si acum fugea îngrozită să n-o prindă cîinii. Dar n-avea nimic la ai'ipă si nu-i era teamă de cîirti — căci își putea lua oricînd ? zborul chiar de sub nasul lor —, ci probabil avea undeva aproape puii si încerca să ne abată atentia dinspre ei. Ca si această spurfowl, băștinasi puteau simula teama de noi din cauza vreunei frici mai profunde, a cărei natură însă nu o puteam ghici. .Sau, la urmă, purtarea lor se putea dovedi a fi fost doar o glumă ciudată, căci acei oameni timizi nu se temeau de noi cîtusi de puțin. Băștinasi au, în mult mai mică măsură decît oamenii albi, acel simt al riscului în viață. Cîteodată la un safari, sau pe lîngă fermă, în^ vreun moment de tensiune extremă, am întîlnit privirea însotitorilor mei si am simtit că ne aflam la mare depărtare unii de altii si că erau mirati din cale-afară de acea teamă' a mea în J'ata riscului. Ceea ce m-a făcut să reflectez la faptul că ci se miscau în viață cum nu vom reusi noi niciodată, ca in elementul lor, întocmai ca pestii de ape adînci care nu pot piicepe de ce ne temem noi de înec. Această siguranță, această artă de a înota ei o aveau, mi-am zis, pentru că păstrează stiinta pierdută pentru noi de părintii nostri ; Africa, dintre toate continentele, te învată că Dumnezeu si Diavolul una sînt, o maiestate co-eternă, .nu două ne21

născute, ei o singură nenăscută, iar băștinasi nici nu confundau cele două persoane, nici nu divizau substanta lor, în timpul safari-urilor și la fermă cunoscuta mea cu băștinasi a evoluat într-o relație stabilă și personală. Eram prieteni buni. M-am împăcat și cu faptul că, în vreme ce eu nu-i voi cunoaște sau nu-i voi înțelege niciodată bine, ei vedeau prin mine ca prin sticlă și erau conștienți ce anume hotărâre aveam să iau înainte chiar ca eu însămi să fiu sigură de ea. O vreme am avut o mică fermă la Gil-Gil, unde trăiam în cort și tot umblam încoace și încolo cu trenul între Gil-Gil și Ngong. Când începea să plouă la Gil-Gil, se întâmpla să mă hotărâsc subit să mă întorc acasă. Dar, când ajungeam la Kikuyu, gara noastră la calea ferată, de unde mai erau încă zece mile până la fermă, unul din oamenii mei mă aștepta cu un catâr, ca să nu merg tot drumul pe jos. Când i-am întrebat de unde știuseră că mă întorc, au privit în zare și mi s-au părut încurcați, parcă temători sau plictisiti, cum am fi noi dacă un surd ar insista să-i explicăm o simfonie. Când băștinasi se simteau în siguranță din partea noastră că nu vom face miscări bruste sau zgomete neașteptate, ne vorbeau cu mult mai deschis decât vorbesc de obicei europenii cu europenii. Nu erau niciodată de încredere, dar în general erau sinceri. Un nume bun — ceea ce noi am numi prestigiu — contează foarte mult la băștinasi, într-un anumit moment păreau să-ți fi făcut o apreciere globală, de care nimeni nu se rai atingea pe urmă. Câteodată la fermă existența era solitară și, în liniștea serilor, când minutele picurau din ceas, viața părea să picure și ea din tine odată cu ele, de dorul unui alb cu care să vorbești. Simteam însă tot timpul în penumbră existența tăcută a băștinasilor paralelă cu a mea, dar într-un plan diferit. Numai ecouri răzbăteau dintr-o parte în alta. Băștinasi însemnau* Africa în carne și oase. Înaltul vulcan stins Longonot, ce se ridică deasupra Văii Faliei celei Mari, arborii de mimoza străjuind largi râurile, sau elefantul și girafa nu însemnau Africa mai cu adevărat decât băștinasi negri — siluete mărunte într-un decor imens. "Toti erau expresii diferite ale aceleiasi idei, toti erau variatiuni pe aceeasi temă. Nu era un cumul con

gener de atomi eterogeni, ci un cumul eterogen de atomi congeneri, precum în cazul frunzei de stejar, al ghindei și al obiectului din lemn de stejar. Noi, în cizme și cu

- graba noastră permanentă, ajungem în disonanță cu peisajul. Băstinasii sînt mereu în rezonanță cu el, iar cînd
- acești oameni înalți, zvelți, întunecați și cu ochii negri călătoresc — întotdeauna «nul cîte unul, astfel cã pînă

și marile lor artere de circulație nu sînt decît niște poteci j înguste —, ori muncesc pămîntul, ori își păstoresc vitele, ori dansează la marile lor sărbători, ori îți spun o poveste, de fapt Africa e cea care umblă, dansează și te desfată. Sus, ia munte, îți amintesti de versurile poetului '. Nobil am găsit mereu Băstinasul, iar Imigrantul insipid. * Colonia se schimbă și s-a schimbat mult de cînd am fost eu acolo. Cînd voi nota, cît mai fidel posibil, experiențele trăite de mine la fermă, în tinuturile înconjurătoare și cu unii dintre locuitorii sesurilor și ai pădurilor, acestea s-ar putea să nu mai prezinte decît un interes' istoric vag.

* Versuri ale poetului danez Johannes V. Jensen (1873—1950), laureat al Premiului Nobel în 1944. (N. trad.)

!!N COPIL BĂ^aTINA^a Kamante era un băietel băstinas, fiul unuia din clăcasii mei. îi cunosteam bine pe copiii clăcasilor mei. căci lucrau pentru mine la fermă, dar se și învîrteau toată ziua prin preajma casei mele, păstorindu-și turmele pe pășunile din apropiere, cu credința că aici se putea întîmpla oricînd ceva interesant. însă Kamante trebuie să fi trăit la fermă cel puțin cîteva ani înainte de a-l cunoaște eu , presupun că dusesse o viață retrasă, asemeni unui animal bolnav. ' ' Prima oară am dat peste el într-o zi cînd străbăteam calare pășunea de pe domeniul meu", iar el vedea acolo de caprele alor lui. Era cea mai nefericită ființă Sin cîte se puteau vedea pe lume. Capul îi era mare, iar corpul teribil de firav și mic, genunchii și coatele împungeau afară prin piele ca nodurile pe un ciomag și amîndouă picioarele îi erau acoperite de răni purulente adineci de la coapse pînă la călcîie. Acolo, pe pajiste, părea însă nefi

resc de mic, astfel îneît te izbea ca un fapt ciudat că atita suferință putea fi concentrată într-un singur punct. Când m-am oprit să-i vorbesc, nu mi-a răspuns ; ai fi zis că nici nu m-a observat. Pe chipul lui plat, osos, chinuit, • dar infinit de răbdător, (fchii n-aveau nici o licărire, erau mati ca ai unui mort. Arăta de parcă ar mai-fi avut doai: cîteva săptămîni de trăit si te asteptai să si vezi vulturii., care la ses se atin mereu în preajma mortii, rotindu-s< deasupra capului său prin aerul palid si încins. I-am spus să treacă a doua zi dimineată pe la mine, căci am să încerc să-l vindec, • • Adesea pentru oamenii de la fermă eram diminetile, de la nouă la zece, doctor si, ca toti marii vraci vindecători, aVeam o clientelă mare, din care de obicei, la ora respectivă, două duzini si jumătate erau dejn la usa mea. 24

Cei din neamul Kikuyu sînt adaptati la neprevăzut si obisnuiti cu neasteptatul. în această privință ei se deosebesc de albi, care majoritatea se străduiesc să-si ia măsuri de sigurantă în fata necunoscutului si a asalturilor fortunei. Negrul e în termeni prietenosi cu soarta, aflîndu-se tot timpul în mîna ei ; soarta este oarecum pentru el ca o casă, ca întunericul familiar al colibei sale, ca pămîntul roditor din adîncuri în care prinde rădăcini. El acceptă orice schimbare în viață cu mult calm. Printre calitățile pe care va voi să le afle la stăpînui său. la doctor sau la Dumnezeu, imaginatia, cred, ocupă un toc "de frunte. Probabil pornind de la această preferință a sa anume, în sufletele arabe si africane postura de cîrmuitor ideal e detinută si azi de califul Harun-al-Rasid ; cu el nimeni nu stia la ce să se astepte în clipa următoare si nu stia nici' de unde să-l ia. Când africanii vorbesc de personalitatea lui Dumnezeu, ei vorbesc ca în O mie si una de nopti sau ca în ultimele capitole din .Cartea lui Iov ; aceeasi calitate, nesfîrsita putere de imaginatie, e cea care îi impresionează mereu. ' ? Acestei trăsături a oamenilor mei îi datoram si eu popularitatea de care mă bucuram, sau mai bine zis faima mea de doctor. Când am sosit prima oară în Africa, am cunoscut pe vapor un mare savant german, care venea a douăzeci si treia oară atunci să experimenteze leacuri pentru boala somnului si care aducea cu el peste o sută de

sobolani si cobai. Mi-a povestit că principala lui greutate cu pacientii săi băștinasi nu era niciodată lipsa lor de curaj —. în fata durerii ori a vreunei operatii mari de obicei nu arătau decît foarte puțină teamă — cit profunda lor aversiune pentru regularitate, pentru tratamentul repetat ori pentru sistematizarea întregului ; ceea ce marele medic german nu putea pricepe. Dar, cînd am ajuns să-i cunosc eu însămi pe băștinasi, tocmai această calitate a lor a fost una din trăsăturile care m-au atras cel mai tare. Aveau într-adevăr curaj : plăcerea nealterată a pericolului — adevăratul răspuns al creatiurii la vestirea destinului lor —. ecoul dinspre pămînt atunci cinci cuvîntă cerul. ^ai uneori m-am gîndit că lucrul de care se temeau, în fundul sufletelor lor, cel mai tare din partea 25

noastră era-pedanteria. In mîinile unui pedant, ei ar muri de jale. Pacientii mei asteptau pe o terasă pavată din fata casei. Aici stăteau pe vine — schelete bătrîne de bărbați cu o tuse ce le sfîsia piepturile sau cu ochi lăcrimînd neîncetat, bățăusi tineri si zvelti, cu pielea netedă, tinîndu-se de ochii vineti ori de gurile tumefiate, mame cu copii febrili, ca niste floricele uscate, agătate de gîtul lor. Aveam adesea de tratat arsuri urîte, căci noaptea Kikuyu dorm în jurul focurilor din colibe, iar grămezile de lemne ori cărbuni încinsi pot luneca sau cădea drept peste ei — iar, cînd . mi se termina uneori rezerva de medicamente, constatam că mierea era un unguent deloc de lepădat pentru vindecarea arsurilor. Atmosfera pe acea terasă era animată, încărcată cu electricitate, asemeni atmosferei din cazinourile Europei. ^auvoiul de vorbe aprinse înceta cînd ieseam. eu afară, însă tăcerea mustea de posibilități ; acum era momentul cînd se putea întîmpîa brice. ^ai totusi asteptau întotdeauna ca eu să-mi aleg singură întîiul pacient. N-aveam prea multe notiuni de medicină, doar atît cit se învată la un curs de prim ajutor. însă renumele meu ca doctor s-a răspîndit multumită celor cîteva norocoase lecuiri întîmplătoare si n-a scăzut nici după greselile catastrofale comise alteori. Dacă le-as fi putut garanta pacientilor mei însănătoșirea sigură în fiecare caz, cine stie dacă cercul lor nu s-ar fi restrîns ? As fi atins atunci prestigiul profesional —

iată fără doar si poate un doctor foarte eficace din Volaia —, dar ei, ar mai fi fost ei siguri că Domnul era de partea mea? Căci despre Dumnezeu stiau din anii lungi de secetă, de la leii ce bîntuiau noaptea pe ses, de la leoparzii din preajma locuintelor cînd copiii le rămîneau singuri acasă si de la valurile de lăcuste ce năpădeau pămmtul venind nu se stie de unde si care nu mai lăsau nici o frunză întregă în urma lor. Îl mai stiau si din orele de neînchipuită fericire cînd lăcustele treceau prin porumbiste fără să se oprească, sau cînd, primăvara; ploile veneau devreme si bogate, umplînd sesul si cîmpiile de flori si de recolte bune. Incit doctorita cea atît de pricepută din Volaia putea fi la urma urmelor un fel de outsider cînd era vorba de lucrurile cele mari si importante ale vietii. 26

Spre surprinderea mea, Kamante a venit.chiar a doua zi după întîlnirea noastră. a edea puțin "mai la o parte de ceilalti trei sau patru bolnavi prezenti, cu o tinută dreaptă, cu chipul său pe jumătate mort părăind că totusi mai încerca un oarecare atasament față de viață si că era hotărît acum să se lege de ea, încercîndu-si pînă si această ultimă sansă. Cu timpul s-a dovedit a fi un pacient excelent. Venea cînd îi stabileam să vină, fără vreo exceptie, si reusea să tină socoteala timpului cînd îi spuneam să se prezinte s treia sau a patra zi, un lucru«neobisnuit la băstinasii. Suporta tratamentul dur al rănilor sale cu un stoicism cum nu am mai văzut. în toate aceste privinte l-as fi putui oferi drept exemplu si celorlalti, dar n-am făcut-o, căci în acelasi timp îmi dădea si destulă bătaie de cap. Rar, foarte rar mi-a fost dat să întîlnesc o creatură atît de sălbăticită, o fiintă omenească atît de izolată de lume si, printr-un soi de fermă resemnare ueigasă, atîi de complet opacă la toată viata din jurul ei. Reuseam să-] fac să răspundă cînd îl întrebam cîte ceva, dar niciodată nu rostea el primul vreun, cuvînt si niciodată nu mă privea direct în ochi. N-avea în el nici un pic de milă si afisa un vag surîs batjocoritor, si plin de dispret, cu aerul că n-aveai la ce te astepta altceva, vâzînd lacrimile celorlalti copii cînd le spălam si le bandajam rănilile, dar nici la ei nu se uita vreodată. N-avea deloc dorinta vreunui contact cu lumea înconjurătoare ; contactele sale de pînă atunci se

dovediseră prea crude pentru el. Tăria lui de caracter în fata durerii era tăria de caracter a unui bătrîn războinic. Nimic nu putea fi atît de rău încît să-l mai surprindă : cu experienta si filozofia lui, era pregătit pentru ce se putea mai rău. Toate acestea te trimiteau cu gîndul la profesiunea de credință a lui Prometeu : „Durerea este elementul meu. după cum ura este al tău. Tu sfîsie-mă, dacã vrei, nu-mi pasă". Sau : „O, fă tot ce poti mai rău. Tu esti-atotputernic" l. Dai', cu o persoană de înălțimea lui Kamante, Începeai să te simți stînjinit si-ti pierdeai siguranta. Co-ar fi gîndit Dumnezeu —• mă întrebam .— 'dacă ar fi fost confruntat cu o atitudine ca aceea la un asemenea omulet ?

27

Mi-amintesc bine de prima oara cînd m-a privit si mi-a vorbit de bunăvoia lui. Eveniment care s-a petrecut la un moment dat pe parcursul cunostintei noastre, căci abandonasem primul tratament si încercam ceva nou acum, o cataplasma fierbinte, despre care citisem în cărțile mele, în dorinta de a-mi face cît mai bine meseria, am încălzit, prea tare cataplasma, iar, cînd i-am aplicat-o pe picior si am legat-o apoi cu o fasă pe deasupra, Kamante mi-a spus doar : „Msabu" si mi-a aruncat o privire cruntă. Băstinasii se folosesc de acest cuvînt indian atunci cînd se adreseazăunei femei albe, dar îl pi«nuntă puțin diferit, preschimbînriu-l într-un cuvînt african, cu o sonoritate degenerată, în gura lui Kamante el suna ca un strigăt de ajutor, dar si ca o formă de avertisment, pe care ti-l dă un prieten cînd vrea să te oprească dintr-o actiune ce se dovedeste nedemnă de tine. M-am gîndit mai tîrziu cu oarecare speranță la acea împrejurare. Aveam ambitie ca doctor si-mi părea rău că-i pusesem c'ataplasma prea fierbinte, dar în acelasi-timp mă si bucuram, căci aceasta fusese prima seînteie de înțelegere între copilul sălbăticit si mine. Col obisnuit cu suferinta stoică si care nu se astepta decît la suferintă, nu se. astepta însă ca ea să-i vină tocmai din partea mea.' Cît despre tratamentul ce i-l aplicam, lucrurile nu -se prezentau prea încurajator. Multă vreme i-am tot spălatrănila si i-am bandajat piciorul, însă boala mă depășea. Din timp în timp era parcă mai bine, dar apoi'rănila izbucneau în alte si alte locuri. Pînă la urmă m-am ho.tărît.

să-l duc la spitalul Misiunii Scotiene. Hoturîrca mea era din capul locului suficient de dramatică și continea destule posibilități pentru a produce . impresie asupra lui Kamante — care, pe scurt, nu voia să meargă. Experiența și filozofia fii de viață îl împiedicau să protesteze prea mult, indiferent despre ce era vorba, însă, cînd l-am dus la Misiune și l-am lăsat în clădirea prelungă a spitalului, într-o ambianță complet străină și misterioasă pentru el, a început să tremure. Misiunea Bisericii Scotiene era aproape de mine, ia douăsprezece mile spre nord-vest și situată cu cinci sute de picioare mai sus decît ferma mea ; iar Misiunea Romano-Caloiică Franceză.era la zece mile spre est, pe un 23 ? ? ' .

teren mal plat și cu cinci sute.de picioare mai Jos. In ce mă privește, nu simpatizam prea tare cu nici.'una-din aceste Misiuni,- dar întretineam relații amicale cu amî:idouă și nu regretam clecîț faptul că trăiau într-o stare ele ostilitate reciprocă. Părinții francezi erau prietenii mei cei mai buni. Mergeam călare împreună cu Farah să aud slujba lor duminicile dimineata, în parte pentru a mai vorbi limba franceză și în parte pentru că făceam o plimbare plăcută pînă la Misiune și înapoi. O bună bucată de drum soseaua străbătea vechea plantatie de salcîmi australieni a Departamentului Forestier, iar mireasma proaspătă și virilă ca de pin a salcânilor-australieni era plăcută și înviorătoare în aerul diminetii. Era extraordinar să vezi cum biserica romană își ducea atmosfera cu ea oriunde se-ntîmpla să fie. Părinții își proiectaseră și construiseră biserica singuri, cu ajutorul .congregatiei de băștinasi, îneît pe bună dreptate erau mîndri de ea. Aveau o biserică frumoasă, mare și cenusie, la care făcuseră și un turn cu clopot ; acesta se ridica într-o curte largă, deasupra unor terase și a unor scări și în mijlocul plantatiei lor de cafea, cea mai veche din colonie și extrem de bine organizată. Pe celelalte două laturi ale curtii mai erau refectoriul cu arcade și clădirile mănăstirii ; scoala și moara erau jos, lîngă rîu, iar ca să ajungi pe aleea ce ducea spre biserică, trebuia să traversezi un podet arcuit. Era construit din piatră cenusie, iar cînd treceai cu calul peste el, se detasa clar și impresionant din

peisaj, putînd fi la fel de bine situat si într-un canton din sudul Elvetiei ori undeva în nordul Italiei, Prietenosii părinti mă asteptau la poarta bisericii, după slujbă, să mă invite la un petit verre de vin j; în sala încăpătoare si răcoroasă a refectoriului ; aici era o adevărată plăcere să-i auzi cum stiau totul despre ce se petrecea în colonie, chiar în cele mai îndepărtate colturi.ale ei. De asemenea, sub aparenta unei conversatii blînde si binevoitoare, scoteau de la tine orice fel de noutăti s-ar fi putut să stii, întocmai ca un roi harnic de albinute brune si păroase — căei aveau toti bărbi dese si lungi — care se agăt Un păhărel de vin (lb. franc). (N. trad.) 29

tau de o floare urmărind să-i secătuiască tot preaplinul de miere. Dar, cu toate că se interesau atît de tare de viata coloniei, erau în acelasi timp, în felul lor, atît de tipic frantuzesc, niste exilati permanenti, ce ascultau răbdători si veseli de oarece porunci superioare de sorginte misterioasă. Să nu fi fost acea sorginte misterioasă care să-i tină în loc, simteai că nici urmă n-ar mai fi rămas de ei atunci si acolo, după cum n-ar ii existat nici biserica din piatră cenusie cu turnul ei cel înalt, nici arcadele, nici scoala sau plantatia lor model, nici însusi complexul Misiunii. Căci, de îndată ce cuvîntul ce-i descărca de obligatii ar fi reusit să le parvină cumva, ar fi lăsat toti baltă treburile coloniei si si-ar fi luat zborul în linie dreaptă spre Paris. ? . Farah, care tinea cei doi ponei ai nostri cît timp eu stăteam în biserică si la refectoriu, remarca, pe drumul de întoarcere, dispozitia mea voioasă ; el însusi era un mahomedan pios, care nu se atingea de alcool, în schimb accepta prescura si vinul de împărtășanie ca pe niste rituri obligatorii ale religiei mele. Părintii francezi veneau uneori cu motoreta pînă la ferma mea si rămîneau la prînz, îmi citeau fabule de La Fontaine si-mi ofereau sfaturi nepretuite despre cultura cafelei. Misiunea Scotiană n-o cunosteam prea bine. Panorama era minunată de acolo,*de sus, peste întregul tinut înconjurător Kikuyu, dar, cu toate acestea, complexul Misiunii îmi dădea impresia de orbire, ca si cum n-ar fi fost în stare să vadă nimiape contul ei. Biserica scotiană își dădea

toată silinta să-i îmbrace pe băştinasi în haine europene, ceea ce, după părerea mea, nu le făcea nici un bine, din nici un punct de vedere. 'Dar Misiunea avea un spital foarte bun, pe care, cât am fost eu în Africa, îl conducea un medic-sef inteligent si mare filantrop, pe nume Dr. Arthur. Acest spital a salvat vietile multora dintre oamenii de la ferma mea. Pe Kamante l-au tinut trei luni la Misiunea Scotiană, în acest răstimp l-am văzut doar o singură dată. Treceam călare pe lângă Misiune în drum spre gara din Kikuyu si, drumul mergea o vreme paralel cu clădirea spitalului. 30

L-am zărit pe Kamante în curte, stătea singur si mai deoparte de grupurile celorlalti bolnavi. Era deja într-atît de vindecat încît putea chiar fugi. Cîndjm-a văzut, a venit la gard si a fugit în rînd cu mine cît timp drumul si gardul au mers paralel. Alerga în trap usor, de cealaltă parte a gardului, ca un mînz în padoc cînd te-appro.pii călare ; stătea cu ochii atintiti la poneiul meu. dar de rostii n-a rostii nici o vorbă. La coltul curtii spitalului a fost nevoit, să se oprească si, cînd m-am uitat înapoi, l-am văzut, încremenit acolo, cu capul în sus, privind fix după mine, tot ca un mînz, cînd te-ai îndepărtat si rămîne singur. I-am făcut semne de cîteva ori cu' mîna ; la început n-a reactionat, apoi mîna lui s-a ridicat drept în sus, ca împinsă de un piston, dar numai o dată si s-a lăsat în jos. Kamante s-a întors la fermă în dimineata duminicii Pastelul si mi-a înmînat o scrisoare din partea conducerii spitalului, care declara că starea lui era mult ameliorată si că putea fi considerat ca definitiv vindecat. Probabil că in parte îsi dădea singur seama de continutul scrisorii căci îmi privea chipul cu atentie în timp ce citeam, însă nu voia să discute subiectul, avea lucruri mai importante în cap. De obicei Kamante se purta cu o demnitate măsurată sau reținută, însă de data aceasta radia din toată fiinta lui si un anumit triumf reprimat în sine. Toti băştinasi au un puternic simt al efectului dramatic. Kamante îsi legase cu grijă, de jur împrejurul picioarelor, pînă la genunchi, niste bandaje vechi, pentru a-mi face o surpriză. Era limpede că realiza importanta vitală a momentului nu numai din perspectiva propriului său noroc, ci, în chip generos, si prin plăcerea ce avea să

mi-o ofere mie. Își amintea probabil de câte ori mă văzuse necăjită de pe urma nereusitei leacurilor mele în fața suferinței lui și își dădea seama că rezultatul tratamentului .de la spital era un lucru în sine uimitor. Pe măsură ce, încetul cu încetul, își desfăcea bandajele de la genunchi pînă la călcîie, apăreau de sub ele o pereche de picioare vindecate, doar ici și colo mai purtînd semnele vreunei cicatrici uscate. După ce a savurat pe îndelete, în maniera lui calmă și solemnă, bucuria,și plăcerea mea, a tinut să-mi producă

din nou impresie declarîndu-mi că acum era și el creștin. „Eu sînt ca tine”, mi-a spus. ^{ai} a adăugat că se tot gîndise cum o să-i dăruiesc eu o rupie în cinstea învierii lui Isus Cristos în aceeași zi. Apoi a plecat să se înfățișeze alor săi. Mama lui era văduvă și trăia într-un colt îndepărtat al fermei. Din ce rni-a povestit ea mai tîrziu, deduc că în acea zi Kamante ți făcut o derogare de la obiceiul său descărcîndu-si în fața mamei sufletul de impresiile adunate" printre acei oameni străini și de deprinderile dobîndite în spital. Dar, după vizita la coliba mamei, s-a întors la mine, considerînd ca de la sine înțeles că locul lui de-acum înainte aici era. ^{ai} a lucrat în serviciul meu de atunci și pînă în ziua cînd am plecat definitiv din colonie — adică aproape doisprezece ani. Cînd l-am întîlnit pentru prima oară, Kamante arăta ca de vreo șase ani, dar avea și un frate care părea de opt, în schimb amîndoi erau de acord că totuși Kamante era mai mare, încît presupun că îl oprise din creștere boala sa atît de îndelungată ; eu cred că trebuie să fi avut de fapt vreo nouă ani. Acum începuse să crească, dar îți dădea impresia că e pitic, ori diform într-un fel sau altul, desi nu puteai" spune cu certitudine ce anume îl făcea să arate așa. Figura lui osoasă cu timpul s-a rotunjit, umbla și se misca ușor, iar mie chiar mi se părea că nici nu arată urît, dar bănuiesc că îl și priveam puțin cu ochiul de creator. Picioarele i-au rămas mereu subtiri ca niste bete. Era o apariție fantastică, pe jumătate caraghioasă și jumătate diabolică : doar cu usoare modificări ar fi putut sta și privi în jos din vîrful catedralei Notre Dame din Paris. Avea în el ceva atît de viu și luminos încît într-un tablou ar fi apărut ca o pată de culoare de o intensitate neobisnuită :

astfel Kamante dădea casei mele un aer de un pitoresc aparte. Niciodată n-a fost el prea întreg la minte, sau ce] puțin afisa ceea ce, la un om alb, puteai considera o ex-centricitate extremă. Era o fire gânditoare. Poate că anii lungi de suferință dezvoltaseră la el o înclinatie spre a reflecta pe marginea lucrurilor si a trage singur,concluziile "din ceea ce vedea. A fost toată viața, în felul lui. un izolat. Chiar si atunci

sînd făcea ce făcea toată lumea, Kamante proceda altfel decît ceilalti. Aveam o scoală serală pentru oamenii ele la fermă, cu an profesor băstinas care-i învăța carte. Profesorii îi luam de la cîte una din misiuni si, pe vremea mea, am avut profesori de la fiecare : romano-catolic, din Biserica Engleză si din Biserica Scotiană. Căci învățămîntul băstinas din tara se desfășoară pe baze strict religioase ; din cîte stiu, nu există cărți traduse în swahili afară de Biblie si de cărțile de imnuri. în timpul sederii mele în Africa, eu însămi plănuiam să traduc, în folosul băstinasilor, fabulele lui Esop, dar n-am găsit niciodată vremea necesară pentru .realizarea acestui plan. ^ai totusi, asa cum era, scoala mea devenise unul din locurile preferate de la fermă, centrul vietii noastre spirituale si multe ore plăcute am petrecut seara în hambarul prelung din tablă ondulată în care se tineau cursurile. în asemenea ocazii, Kamante venea cu mine, dar nu se aseza în bănci, alături de ceilalti copii, ci se tinea deoparte, astupîndu-si parcă dinadins urechile la învățătură si triumfînd asupra naivității celor cai'e acceptau să participe la ea si să asculte. Dar, în singurătatea bucătăriei mele, l-ara surprins transcriind din memorie, încet si fără nici» o noimă, aceleasi litere si cifre pe care le observase pe tăblita neagră la scoală. Nu cred că ar fi putut sta la un Joc cu alti oameni nici dacă ar fi vrut ; cîndva, devreme în viața lui, ceva se sucise la el, ori se închisese definitiv, iar acum i se părea, ea să spun asa, normal să fie altfel deeît normal. Era el însusi constient de caracterul său aparte cu acea grandoare arogantă a sufletului de adevărat pitic, care, trezindu-se că arată diferit de tot restul lumii, consideră că nu el, ci lumea este cea strîmb alcătuită. Kamante era siret în chestiuni bănesti, cheltuia puțin

. si încheia o serie de tîrguri întelepfe cu ceilalti. Kikuyu dobîndind capre, s-a însurat la o vîrstă fragedă, iar căsătoria în lumea neamului Kikuyu e un eveniment foarte costisitor. Totodată l-am auzit filozofînd original si sănătos despre lipsa de valoare a banului. Trăia într-o relatie ciudată cu existenta în general ; o domina, dar n-aveft o părere grozavă în privinta ei.

îi era străină orice aptitudine de a admira ceva.'Putea recunoaste si aprecia întelepciunea animalelor, dar, în toată perioada cît l-am cunoscut, n-a fost decît o singură fiintă omenească despre al cărei bun simt l-ăm auzit vorbind aprobator ; era o tînără femeie somaleză venită, multi ani de zile mai târziu, să trăiască la ferma mea. Avea un mic ris batjocoritor, de care se servea în orice împrejurare, dar mai ales când observa sigurantă de sine sau lăudărosenie la altii. Toti băstinasii au în -ei o pronuntată înclinatie spre malitiozitate, o plăcere acută de a vedea lucrurile iesind pe dos, ceea t;e în sine le apare foarte jignitor si revoltător europenilor. Kamante însă ducea această însusire pînă la o rară perfectiune, chiar o anumită autoironie, care-l făcea să se bucure de plăcerea propriilor ghinioane si dezastre aproape la fel de tare ca si de cele ale altor oameni. Acel-asi gen de mentalitate l-am întîlnit si la bătrânele băstinasie trecute prin multe la viata lor, ce-si amestecaseră sângele cu Soarta, recunoscîndu-i ironia oriunde-o întâlneau, cu simpatie, ca si cum-ar fi fost a unei surori, La ferma mea îi lăsam pe băietii de casă să vîndă tutun de prizat — tobacco îi spun băstinasii — bătrânelor de prin partea locului duminicile dimineată, în timp ce eu îneă maî leneveam în pat. Din această cauză aveam o adunătură ciudată de cliente duminica în jurul casei, ca într-o curte cu orătâanii bătrâne, jumulite, golase si foarte osoase ; iar cotcodăcitul lor încet — căci pe băstinasii numai arareori îi auzi vorbind tare — îsi croia drum prin ferestrele deschise pînă în dormitorul meu. într-o duminică dimineată..curgerea vie, dar blinda a comunicatiilor-dintre femeile Kikuyu a crescut brusc la intensitatea unei hule agitate, apoi a unei cascade de răs ; avea loc un incident extrem de caraghios si l-am chemat la mine pe Farah să-mi povestească ce se întâmplase. Earah se cam codea

să-mi spună, adevărul fiind că uitase să cumpere tutun de prizat, încât în acea zi femeile veniseră de foarte departe, cum spuneau ele, boori — adică degeaba. Mai târziu în-țimplarea a constituit o sursă de amuzament pentru bățclnele femei, Kikuyu. Uneori, cînd mă* întâlneam cu vre?34 '

una din ele' pe o potecă în lanul de porumb, aceasta se oorea. în loc, împungea cu un deget strîmb si noduros spre mine si, cu chipul ei bătrîrt topindu-se tot de'rîs, astfel că toate ridurile lui erau puse în miscare si pliate uriul peste celălalt ca sub actiunea unei singure ate secrete. înt amintea de acea duminică dimineată cînd ea si suratele ei veniseră de hăt departe pînă la casa mea, pentru a se trezi că. eu n-aveam tutun, nici măcar vreun firicel acolo rătăcit, de sămîntă. — Ha, ha. Msabu ! Albii spun adesea despre băstinasii Kikuyu că nu au .habar ee înseamnă recunostinta. Kamante în orice caz na era nerecunoscător, ba. chiar adesea își formula în cuvinte .-sentimentul de a fi obligat cuiva. Nu o dată, la ani de zife după ce ne-am cunoscut, își iese din tipicul său obisnuit pentru a-mi face cîte un serviciu pe care nu i-l cerusem,, iar, cînd îl întrebam de ce fusese atît de amabil cu mine, îmi spunea că, dacă nu eram eu, el n-ar mai fi fost de mult în viață. ăi își mai arăta recunostinta si într-un alt chip. printr-un gen de atitudine binevoitoare, săritoare, sau poate că termenul eel mai potrivit ar fi îngăduitoare, iată de mine. E'posibil ca să fi tinut mereu cont că el si cu mine eram de aceeasi religie. într-o lume de nebuni, eiv îi apăream, cred, drept una dintre cele mai nebune fiinte. Din ziua cînd a intrat în slujba mea si si-a legat destinul de al meu, am simtit ochii lui pătrunzători pîndindu-mă întruna si întregul meu modus invendi supus unei critici limpezi si nepărtinitoare ; am credinta că încă de la început a privit toată osteneala care roi-am dat-o ea să-l vād vindecat ea pe o dovadă de iremediabilă, excentricitate. IV t timpul însă arăta mult interes si simpatie fată de tot ee făceam, si, neîncetat se oferea să mă călăuzească în mai ta mea ignorantă. Din cînd în cînd descopeream că îl pro cupa această problemă si că voia să-si pregătească si sh-sî ilustreze îndrumările, pentru ca mie să-mi fie mai usor să ie pricep. Kamante si-a început viata în casa mea ca loto la ctim",

iar mai târziu mi-a devenit asistent medical. Asa am descoperit ce nirini grozave are, desi n-ai fi zis privindu-le,.

si l-am trimis la bucătărie să fie marmiton, adică ajutor de bucătar, sub bătrînul meu bucătar Esa. care mai târziu a fost omorît. După moartea lui Esa, Kamante i-a succedat -si a lucrat ca bucătar tot timpul cit l-am avut în slujbă. De regulă, băstinasii iubesc foarte putin animalele, dar în această privintă, ca si în altele dealtminteri, Kamante deroga de la regulă ; era un băiat la cîini plin de autoritate, îi plăcea să se identifice cu acestia si venea să-mi comunice tot ce doreau, sau ce le lipsea, sau în genera] tot ce gîndeau ei despre lucrurile din jurul lor. Reusea să-i tină fără pureci, care sînt un adevărat blestem în Africa si de multe ori, în toiul noptii, el si cu mine, chemati de lătratul cîinilor, am cules din blana lor, la lumina unei lămpi de vînt, una cîte una ucigasele furnici siafu, care umblă singure si devorează totul în cale. Presupun deasemeni că deschisese bine ochii în timpul sederii sale la spitalul Misiunii ?— chiar dacă, cum ara adesea cazul cu el, fără cel mai vag respect sau însufletire —, căci era im asistent medical chibzuit si teribil de inventiv. După ce a părăsit această functie, Se mai ivea uneori din bucătărie pentru a interveni în mijlocul vreunei consultatii si a-mi da, de fiecare dată, sfaturi extrem de sănătoase. Ca bucătar-sef însă era cu totul altceva si sfida orice clasificare. Natura făcuse aici un mare salt si tăiase direct peste ierarhia înclinatiilor si a talentelor, creînd o conditie mistică si inexplicabilă, ca întotdeauna cînd ai de-a face cu un geniu. In bucătărie, în lumea artei culinare, Kamante avea toate atributele genialității, pînă si acea predestinare a geniului, care este neputinta sa individuală în fata propriilor puteri. Dacă s-ar fi născut în Europa si ar fi încăput pe mîinile unui profesor priceput, Ka. mante ar fi devenit celebru si ar fi făcut o figură no-stimă în istorie. ^ai aici, în Africa, el si-a cîst'igat un nume, iar atitudinea sa fată de arta ce-o practica era aceea a unui maestru. Eu însămi fiind foarte interesată de arta culinară, la primul meu drum înapoi în Europa, am luat lectii cu un bucătar francez- de Ia un celebru restaurant, fiindcă- mi

se părea că ar fi un lucru, distractiv să pot pregăti mâncăruri bune în Africa. Bucătarul, Monsieur Perr.ochet, mi-a adresat pe atunci oferta de a mă asocia cu el la restaurantul său, de dragii devotiunii mele pentru această artă. Acum, când îl aveam pe Kamante la îndemână, ca pe un spirit familiar cu care să gătesc împreună, această devotiune m-a cuprins din nou. Mi se deschidea o perspectivă largă prin colaborarea noastră. Nimic, mă gândeam eu, nu putea fi mai misterios decât "talentul natural al unui spirit primitiv pentru arta noastră culinară." Mi ajungeam la o nouă viziune despre civilizația europeană ; în fond, poate era într-un fel divină și predestinată. Mă simteam întocmai ca și omul care și-a recăpătat credința în Dumnezeu pentru că un frenolog i-a arătat în creierul uman centrul elocinței teologice : dacă existența eiocinței teologice putea fi dovedită, se vedea implicit și exis' tenta teologiei însăși, iar, în final, existența lui Dumnezeu. În toate activitățile culinare, Kamante, avea o dexteritate surprinzătoare. Marile trucuri și tururi de forță ale bucătăriei nu erau decât o joacă de copil pentru mâinile lui negre și strîmbe. Care stiau singure totul despre omlete, vol-aW-veits, sosuri și maioneze. Avea un dar aparte de a face lucrurile ușor, ca în legenda cu pruncul Isus, care modelează pâsări din lut și le spune apoi să zboare. Dispretuia toate uneltele complicate și enervat parcă de independența lor prea mare și, când i-am dat un dispozitiv pentru bătut ouăle, i-a pus deoparte să ruginească și a bătut albusurile cu un cutit folosit la plivitul straturilor din grădină, iar albusurile lui s-au înălțat precum niște nori albi ușori. Ca-bucătar, avea un ochi pătrunzător și inspirat și-ti alegea găi-fla cea mai grasă din toată curtea de orătânie, sau cântărea, oul în palmă grav și stia când fusese ouat. Se gândea la planuri de îmbunătățire a meniurilor mele ; pe cine stie ce cale de comunicație, de la un prieten al său care lucra în slujba unui doctor aflat la mare distanță de noi, mi-a făcut rost de seminte din-tr-iiin soi excelent de salată, pe care eu îl căutasem ani de zile în van,

Avea o memorie fantastică la rețete. Nu putea să citească și nu stia limba engleză, astfel că nici o carte de bucate nu-i era de vreun folos, dar bănuiesc că retinea tot

ce- era demn de învățat după un sistem numai si numai al său, pe care eu nu i-l voi sti în veci. își botezase felurile de mâncare după eîte un eveniment petrecut în ziua cînd învățase să le gătească, astfel că îmi vorbea de sosul fulgerului care a trîsnit copacul, sau de sosul calului sur care a murit. însă nu se întîmpla să le confunde niciodată între ele. Un singur lucru, am încercat să-i imprim, dar fără nici un succes : anume ordinea felurilor la o masă. Cînd aveam oaspeti la cină, trebuia să-i desenez bucătarului meu, ca într-un meniu pictural, întîi o farfurie de supă, apoi un peste, o potîrnice sau o anghinare. Nu prea îmi vine a crede că acest scurt-circuit să se fi datorat unei memorii lacunare, ci, sînt sigură, convingerii lui profunde că exista o limită în toate si că nu merita efectiv să-ti pierzi timpul cu un amănunt atît de neesential. Este emotionant să lucrezi alături de un demon. Bucătăria era a mea cu numele, dar, în decursul cooperării noastre, am simtit că nu numai bucătăria, ci întreaga lume în care cooperam noi doi trecea în mîinile lui Kamante. Căci în acea încăpere înțelegea de minune ce anume doream de la el, iar cît'eodată îmi îndeplinea dorintele înainte chiar ca eu să le formulez ; în ce mă privește, nu reuseam să mă lămuresc de ce sau cum de lucra el asa cum lucra. Căci.mi se părea extrem de straniu ca cineva să fie atît de bun într-o artă a cărei semnificatie reală n-o pricepea' si pentru care nu simtea nimic altceva decît dispret. -: Kamante habar n-avea ce gust trebuia să aibă o mâncare de-a noastră si, în ciuda convertirii si a legăturilor lui cu civilizatia, în adîncul sufletului el rămînea un Kikuyu autentic, înrădăcinat în traditiile tribului-său si în credinta sa în ele ca unic mod de viață demn de o. fiintă umană. Uneori mai gusta din mîncarea. ce o pregătea, dar si atunci cu o expresie de neîncredere, ca o vrăjitoare care soarbe din fiertura ce clocoteste-în cazanul ei. Astfel rămînea fidel stiuletilor de porumb ai părintilor săi. în această privință pînă si inteligenta lui nativă îl 33 *' ?

părăsea si atunci venea Să-mi ofere cîte o delicatesă Kikuyu — un cartof dulce prăjit sau un bot de grăsime de oaie — în felul cum un cîne civilizat, care a trăit destul timp printre oameni, vine si-ti lasă în dar un os pe

podea. Simteam că, în sufletul lui, privește osteneala ce nQ-o dădeam noi cu pregătitul mîncării ca pe o imensă aberație. Cîteodată încercam să scot de la el ce părere avea despre toate acestea, dar, desi vorbea cu multă sinceritate despre o multime de lucruri, asupra altora rămînea tăcut, așa că munceam în bucătărie amîndoi, cot ia cot, fiecare însă cu ideile sale proprii despre importanta îndeletnicirilor culinare. L-am trimis pe Kamante* la Clubul Muthaiga să învete și de la bucătarii prietenilor mei din Nairobi ori de cîte ori mîncam la ei cîte un fel nou și bun de mîncare, încît, la încheierea 'uceniciei sale, casa mea devenise celebră în toată colonia pentru bucătăria ei. încercam o mare satisfacție. îmi plăcea să am un public pentru arta mea și mă bucuram cînd prietenii veneau să mînce la mine ; dar lui Kamante nu-i păsă de laudele nimănui. Cu toate acestea tinea minte diferitele gusturi ale acelor prieteni ai mei care veneau mai des pe la fermă. „Ara să fierb pește în vin alb pentru bwana Berkeley Coie", îmi spunea el grav, de parcă ar fi vorbit despre o persoană dementă. „El"își trimite singur vinul alb să i se fiarbă pește în el." Din dorința de a afla opinia unei autorități în materie, l-am invitat la masă pe domnul Charles Bulpett din Nairobi. Domnul Bulpett era un mare călător din generația anterioară, ea însăși o generație descendentă din Phineas Fogg ; umblase în toată lumea și gustase de pretutindeni tot ce avea ea mai bun de oferit, nepreocupîndu-se nici o clipă să-și asigure un viitor atîtaj timp cît se putea bucura de prezent. Cărtile de sport și alpinism de-acum cincizeci de ani îi povestesc isprăvile atletice și escaladele de munte făcute în Elveția și în Mexic și există o carte de pariuri celebre numită Usor du venit, ușor s-au dus; în care se poate citi despre un pariu al său pentru care a traversat Tamisa înot în frac , și cu tilindru pe cap — desi mai tîrziu, și mai romantic, a traversat înot Helespontul. ca Leandro și ca Lord

Byron. Am fost foarte bucuroasă cînd a venit la ferma mea pentru o cină în tete-ă-tete ; este o fericire cu totul deosebită să-i poți oferi unui om la care îți foarte mult,

•o masă bună, pe care tu însăți ai pregătit-o. În schimb el mi-a spus părerea sa despre mîncare și despre multe

alte lucruri de pe această lume și mi-a mărturisit că nicăieri nu mîncase mai bine ca la mine. Printul de Wales mi-a făcut marea cinste de a accepta invitația mea la masă și m-a complimentat pentru un sos de Cumberland. A fost singura dată cînd l-am văzut pe Kamante ascultînd cu mult interes laudele ce i le-am repetat pentru mîncărurile gătite de el, căci băstinașii au un mare respect față de regi și le place să vorbească adesea de ei. Multe luni mai tîrziu i s-a făcut dor să mai audă acele laude și m-a întrebă din senin, ca dintr-un manual de limba franceză : „Fiului de sultan i-a plăcut sosul de porc ? L-a mîncat el tot ?” : • Kamante își arăta bunăvoința față de mine și în afara bucătăriei, Voia să mă ajute potrivit părerilor lui despre avantajele și pericolele acestei vieți. Odată,, după miezul nopții, a intrat pe neașteptate în dormitorul meu cu o lampă de vînt în mînă, tăcut, ca și cum își făcea rondul de noapte. Trebuie să fi fost curînd după ce a venit să locuiască la fermă, căci era foarte mic ; stătea în picioare lînga patul meu, ca un liliac întunecat ce se rătăcise în cameră, cu urechile lui mari și clăpăuge, sau ca un mic spiridus african, cu o lampă în mînă. Mi-a spus foarte solemn : „Msabu, cred că ar fi bine să te scoli”. M-am ridicat nedumerită în capul oaselor ; mi-a trecut prin minte că, dacă s-ar fi întîmplat ceva mai serios, ar fi venit Farah să mă trezească. Dar, cînd i-am spus lui Kamante să plece, acesta nu s-a miscat. „Msabu”, mi-a spus el din nou, „cred că ar fi bine să te scoli. Eu cred că vine Dumnezeu.” La auzul acestei vesti m-am sculat de-a binelea și l-am întrebă ce anume îl făcea să creadă așa ceva. Cu multă gravitate, m-a condus în. sufragerie, care dădea spre vest și spre coline. Privind pe fer.eastră, am asistat la un fenomen ciudat. Iarba luase foc undeva între dealuri și pășunile ardeau de pe vîrf pînă la ses ; .văzut dinspre fermă, incendiul arăta aproape 40

ca o linie verticală. Părea într-adevăr că o siluetă uriasă era în mers și se îndrepta spre noi. Am stat cîtva timp și am privit fenomenul, cu Kamante alături de mine, apoi am început să-i explic despre ce era vorba de fapt. Voiam să-l liniștesc doar, căci mi se păruse teribil de înfricosat. Dar explicația mea nu l-a impresionat nici într-un fel,

nici în altul; era clar că-si socotea misiunea încheiată din clipa în care mă trezise. „Ei da”, mi-a spus el, „s-ar putea. Dar eu am crezut că-i mai bine să fii trează dacă e totusi Dumnezeu si dacă vine încoace.”

' SĂLBATICUL DIN CASA IMIGRANTEI într-un an ploile cele mari n-au căzut. E o încercare teribilă, copleșitoare, iar fermierul care a trecut prin ea n-o va uita niciodată. Ani de zile mai târziu, departe de Africa si în clima umedă a unei țări nordice, va tresări noaptea la auzul unei averse bruste de ploaie si va striga : „în sfîrsit, în sfîrsit”. În anii normali, ploile cele mari începeau în ultimele săptămîni ale lunii martie si durau pînă spre mijlocul lui iunie. Pînă la sezonul marilor ploi lumea devenea, în chip febril, cu fiecare zi, tot mai încinsă si mai uscată, la fel ca în Europa înaintea unei furtuni puternice, doar că mult mai intens. Tribul Masai, care erau vecinii mei de cealaltă parte a rîului, dădeau foc la această vreme cîmpiilor uscate ca iasca, spre a avea iarbă nouă si proaspătă pentru vitele . În odată cu primele ploi, iar aerul 4ansa pe deasupra cîmpurilor, încins de măretul incendiu ; lungile stratouri de fum cenușiu sau colorate în nuanțele curcubeului se rostogoleau pe deasupra ierburilor, iar dogoarea si mirosul de ars pluteau ca scuipate de un furnal peste pămînturile cultivate. Nori gigantici se adunau si se împrăstiau din nou pe deasupra tinutului ; în depărtare un ropot ușor de ploaie desena o dungă oblică albastră de-a curmezisul orizontului, întreaga lume n-avea decît un singur gînd. Într-o seară, cu puțin înainte de apusul soarelui, tot decorul se strîngea în jurul tău, colinele se apropiau si -arătau masive, impunătoare, cu coloritul lor clar, albastru închis si verde. Cîteva ceasuri mai târziu iescai afară, vedeai că stelele dispăruseră si simteai aerul noptii blînd si profund si încărcat de semne binefăcătoare. Cînd un vuiet ce tot creștea cu iuteală începea să plutească pe deasupra capului tău, era vîntul fosnind prin

pădurile de copaci înalti, nu ploaia. Cînd alerga peste fata pămîntului, era vîntul prin hățisuri si ierburi înalte,

nu ploaia. Cînd susura si scrîsnea puțin deasupra pămîntului, era vîntul prin lanurile de porumb, prin care suna atît de asemănător cu ploaia încît te înselai — si nu o dată —, ba chiar căpătai o anumită multumire, ca si cum cel puțin ai fi văzut pe scenă lucrul după care tînjeai, nu ploaia. Dar, cînd pămîntul îi răspundea ca o cutie de rezonanță, printr-un răget profund si fertil, iar lumea cînta din toate părțile în jurul tău, de sus si de jos — atunci era ploaia. Era ca o întoarcere la mare, după ce ai fost multă vreme departe, de ea, era ca îmbrățisarea unui iubit. Dar într-un an, ploile cele mari n-au căzut. Părea că înîreg universul se întersese împotriva ta. S-a făcut mai rece, în unele zile era de-a dreptul frig', dar în atmosferă . nu se simtea nici urmă de umezeală. Totul a devenit mai uscat si mai dur si aveai impresia că toată forța si toată grația se istoviseră din lume. Nu era vreme bună sau vreme rea, ci o negare a oricărei vremi, de parcă ar fi fost amînată sine die, Un vînt tăios, ca un curent, sufla pe deasupra capului tău si toate culorile din obiecte păleau ; pînă si mirosurile își luau zborul de pe cîmpuri si din păduri. Sentimentul de a te afla în dizgratia Marilor Puteri te apăsa pe creștet. Spre sud, arse, cîmpiile se întindeau pustii si negre, dungate doar de cenusa albă si gri. Pe zi ce trecea, tot așteptînd ploaia în van, speranțele ,. si viitorul fermei Se întunecau si dispărea iu complet. Aratul, plivitul si semănatul din ultimele luni s-au dovedit a fi fost truda unor nebuni. Munca la ferr. iă si-a încetinit tot mai mult pasul, pînă ce s-a oprit cu to tul. Pe sesuri si printre coline bălțile au, secat si multe specii noi. de rate si gîște au venit Ta iazul meu. La iazul de la hotarul fermei veneau în p< 2lerinaj si zebrele în zori si la amurg sã se adape, în siruri lungi, cîte douătrei sute de animale, cu mînjii tii lîndu-se după femele si, cînd treceam călare printre ele, r iu s,e temeau de mine. Dar încercam sã le tinem la distani ;ã, pentru binele vite

lor m.-a.sire. căci si în iazuri apa scădea. ^ai totusi era o plăcere sã ie duci la iaz, unde papura ce creștea din noroi forma o pată verde pe fondul peisajului cafeniu.

Băstinasii au devenit tăcuti, pleeându-si capul sub secetă si nu pute&ni scoate de la ei nici un cuvînt despre cum arătau perspectivele noastre, desi ai fi zis că trebuiau să cunoască mai multe semne despre vreme deei noi. europenii. însăsi existenta lor era în-joc si pentru ei, nu ora un Sueru nemaiauzit — după cum nu fusese nici pentru părintii îor — să-si piardă nouă din zece animale în anii de mare secetă. Shambas ale lor erau uscate, cu numai cîteva tulpini de cartofi dulci si porumb zbîreite si aplecate înspre pămînt. După un timp m-am deprins si eu cu felul lor de a fi si am încetat de a mai discuta despre vremurile grele sau de a mă plînge de ele ca o persoană căzută ir, cJîzg;itie. Totusi eram însă europeană si nu trăisem prin par-tea locului destul pentru a, dobîndi acea pasivitate-absolută a băstinasilor-, pe care unii europeni o au doar după zeci do ani petrecuti în Africa. Eram tînără si, dintr-un instinct de autoconservare, îmi trebuia să-mi concentrez întreaga energie asupra unui lucru anume dacă nu voiam să fiu luată de vîht si eu odată cu praful drumului sau cu fumul de pe cîmpie, Astfel că serile am- început să ? scriu istorii, basme, povestiri de dragoste, ce rhă purtau cu gîndul hăt departe, spre alte țări si către alte vremuri. Istorisem unele din aceste povesti unui prieten "caro-mi fusese oaspete, la fermă. Cînd mă ridicam si ieseam din casă, vîntu'l sufla ne^ milos, ceru] era curat si presărat cu milioane de stele clar-desenate, iar totul arăta mai departe uscat. . La început scriam doar serile, dar mai tîrziu mă asezam !;; masa mea de scris si'dimineata, cînd locul mi-ar fi fost do fapt afară. Mi- era însă greu să hotărâsc ce era mai bine : să mai arăm o dată porumbistea si s-o mai semănăm, s.:u să culegem fructele de cafea din copaci ca să salvăm copacii ? ai tot amînam de pe o zi pe alta luarea unei âi-c'iy.h concrete. 'Obisnuiam să stau si să scriu doar în sufragerie, cu hirtiile împrăstiate pe toată masa, căci, printre povestiri si basme, aveam de făcut socoteli si bilanturi 44

legate de fermă si trebuia să răspund ia biletelele dezolate ale administratorului meu. Băietii de casă mă-ntrebau ce făceam ; cînd le-am mărturisit că mă căzneau să scriu

o carte, ei au văzut în strădania mea o ultimă încercare de a mai salva în vremurile acelea grele ferma și au devenit deodată interesați, Mai târziu m-au întrebat dacă înaintam cu cartea. Veneau la mine în cameră și rămâneau acolo multă vreme, urmărind-o atent cum progresa, iar în acea încăpere cu lambriuri brune capetele lor aveau aceeași culoare închisă, încât noaptea mi se părea că niste cămesoaie albe îmi tin, cu spatele întors spre mine, o companie mută. Sufrageria mea era situată spre vest și avea trei ferestre mari ce dădeau spre terasa pavată, spre pajiste și spre pădure. Aici terenul cobora către râul care marca frontiera dintre mine și teritoriul Masailor. De la fermă nu puteai vedea propriu-zis râul, dar îi puteai urmări cursul sinuos după modelul format de salcîmii înalți și de un verde întunecat ce-l însoțeau. De cealaltă parte a lui, terenul împădurit urca din nou, iar dincolo de păduri erau câmpiile verzi ce se întindeau pînă la poalele colinelor Ngong. „Iar, dacă ar fi fost credința mea atît de mare,, acela este muntele ce l-am adus la mine.” Vîntul bătea dinspre est : fiind ferite, usile sufrageriei mele stăteau mereu deschise, iar din această cauză partea de vest a casei era un punct de atracție pentru băștinasi ; își căutau adesea drum pe acolo, pentru a vedea ce se mai întîmplă prinăuntru. Din același motiv și ciobănasii negri își rîneau într-acolo caprele și le lăsau să pască pe gazon, . . • Acești băștinasi, care se tot învîrteau încoace și încolo pe terenurile fermei, însoțind turmele de capra, și oi ale părintilor lor în căutarea unor locuri de pășunat, formau un soi de legătură între viața civilizată din casa mea și traiul în sălbăticie. Băieții mei de casă îi priveau cu neîncredere și nu le plăcea să-i vadă intrînd prin camere, însă ceilalți copilași aveau o adevărată dragoste și un entuziasm pentru civilizație ; ea*” nu prezenta nici un pericol pentru ei și o puteau părăsi oricînd. Simbolul ei • -? x • ! . 45

cent ral era. în ochii lor, un vechi ceasornic german cu cuc. care atîrna în sufragerie. în mijlocul podisului african, un ceas ei-a un obiect exclusiv-de lux. în tot cursul anului puteai spune, după poziția soarelui, ce oră era și, cum

nu aveai nici o treabă cu calea ferată și îți puteai organiza viața la fermă absolut cum doreai, ceasul devenea un obiect fără importanță. Dar ceasul meu era un exemplar foarte frumos. În mijlocul unui buchet de trandafiri mici roz. În fiecare oră fixă, o ușiță se deschidea și un cuc ieșea afară scotînd un număr corespunzător de semnale sonore cu un glas limpede și insolent. De fiecare dată, apariția lui slirnea o mare bucurie, printre copiii de la fermă. Aceștia deduceau exact, după poziția soarelui, cînd venea momentul semnalului de amiază și pe la douăsprezece fără un sfert, îi vedeam apropiindu-se din toate părțile 'de casă, mîinîndu-și caprele, pe care totuși nu îndrăzneau să le lase în urmă. Capete de copii și capre pluteau peste hățisuri și peste ierburile înalte din pădure ca niște capete de broaste într-un iaz. Își lăseau turmele pe gazon și intrau fără zgomot, cu tălpile lor goale, în casă : cei mai mari aveau vreo zece ani. cei mai mici vreo doi..Se purtau foarte frumos și respectau un fel de ceremonial stabilit chiar de ei pentru aceste vizite, care consta în faptul că se puteau mișca liber prin locuință atîta timp cît nu atingeau nimic, nu se așezau pe scaune și nu vorbeau neîntrebați. Cînd cucul se năpustea spre ei. un gest de exaltare și un rîs reprimat străbăteau tot grupul. Uneori se înlîmpla deasemeni ca vreun ciobănaș foarte mic și care nu simtea nici un fel de răspundere față de caprele lui să se întoarcă singur dis-de-dimineată, să zăbovească mult în fața ceasului, acum închis și tăcut și să-i adreseze o declarație de dragoste cîntată încet în limba Kikuyu, apoi să iasă cu multă gravitate afară. Băieții mei de casă rîdeau de acești ciobănași, despre care rîni-au destăinuit că erau atît de ignoranți în_eît credeau că acel cuc e viu. Acum însă veneau și băieții mei de casă pentru a privi cum funcționa mașina de scris. Uneori, serile, Kamante stătea chiar și cîte o oră întregă lipit de zid. iar ochii' săi așergau de colo pînă colo ca doi stropi negri pe sub

gene, de parcă ar fi vrui să învețe îndeajuns de mult despre mașină încît s-o poată desface în bucăți, iar apoi s-o assembleze la loc. într-o seară mi-am ridicat privirile și am intilnit acei ochi adînci și plini de concentrare ; după o clipă Kamante

m-a-întreabai : „Msabu, tu chiar crezi că poti scrie o ' carte ?" I-am răspuns că nu stiam nici eu. Pentru a-ti putea reprezenta o discutie cu Kamante, trebuia să-ti imaginezi câte o pauză lungă, pregnantă, parcă profund responsabilă, după fiecare propozitie. Toti băstinasii sînt mari maestri în arta plasării pauzelor, prin care să ofere dialogului perspectivă. O astfel de pauză lungă făcu si Kamante acum. după care spuse : „Nu cred". N-aveam pe nimeni cu care să pot discuta despre cartea mea : am lăsat jos foaia. întrebîndu-l de ce nu credea. Am descoperit că reflectase înainte la acest dialog si că se pregătise pentru el; căci scoase de la spate Odiseea si o depuse în fata mea pe masă. „Uite,. Msabu", spuse,' „asta-i o carte bună; Se tine deolaltă de la un cap la altul. Chiar dacă o ridici si o scuturi tare, tot nu se rupe-n bucăti. Omul care a scris-o e foarte destept? Dar ce scrii tu", continuă el cu-dispreț, dar si cu un fel- de compasiune amicală, „e împrăstiat ba ici, ba colo. Dacă uită cineva usa deschisă, zboară toiul si cade pe jos si tu te superi. De aia nu cred eu că e o carte bună." ^ ' ? I-âm explicat că în Europa oamenii pot s-o lege în asa fel încît să stea deolaltă. „i cartea ta o să -fie tot asa de grea ca asia ?". mă întrebă Kamante cmtărind în mîini Odiseea, Cînd m-a văzut că ezit, mi-a întins-o, ca să pot aprecia singură. „Nu", i-am răspuns, „n-o să fie5 dar în bibliotecă mai sînt si aîte cărti — doar stii si tu — care sînt mai usoare," „Dar la fel de tare ?", mă întrebă. I-am explicat că era foarte scump de făcut o carte atît de tare. " ' 47

Kamante rămase o vreme tăcut, apoi își exprimă speranta în aparitia cărții mele si, poate, deasemeni, căinta pentru îndoielile sale, adunîndu-mi ioile împrăstiate pe jos si punîndu-le înapoi pe masă. Dar totusi nu plecã,v ci rămase mai departe cu mine si mă întrebă pe uri ton = grav : „Msabu, dar ce e în cărți ?". . Drept exemplificare, i-am povestit din Odiseea epi

sodul cu Polifem, cum Ulise i-a spus că îl cheamă Nimeni și cum i-a scos ochiul și cum a scăpat apoi legat" sub burta unui berbec. Kamante a ascultat cu interes și și-a dat cu presupusul ..' că berbecul trebuie să fi fost din aceeași rasă cu oile domnului Long din Elmenteita, pe care le văzuse el la . expozitia de vite din -Nairobi. Dar s-a întors îndată la Polifem și m-a întrebat dacă fusese negru, ca .și cei din neamul Kikuyu. Când i-am spus că nu, a mai vrut să știe dacă Ulise era din tribul sau din familia mea. „Cum-a spus el", mă întrebă, „cuvîntul. Nimeni în limba lui ? Spune-mi." . „;A spus Outis. „i-a dat singur numele Outis, care în limba lui înseamnă Nimeni." „i tu acum trebuie să scrii despre același lucru ?" „Nu" i-am răspuns, eu. „Oamenii pot scrie despre orice le place, Uite, eu. de pildă, as putea scrie despre tine." Kamante. care, în cursul discuției noastre, devenise deschis, animat, se crispa acum brusc la loc, își privi trupul de sus pînă jos și mă întrebă cu o voce stinsă despre care parte din el voiam să scriu. „S-ar putea să scriu despre vremea cînd erai bolnav și cînd ieșai cu oile la pășune", i-am spus. „La ce te gîndeai tu atunci ?" Ochii săi rătăceau înapoi și încolo prin cameră ; în cele din urmă răspunse absent ; „Sejui" — Nu știu. „Ti-era teamă ?", l-am întrebat. După o pauză, spuse un „Da" hotărît. „Toti băietii de pe pășune se tem cîteodată." ? . „Tu de ce te temeai ?", am insistat eu. Kamante tăcu o clipă, apoi mă privi ; chipul îi devenise concentrat și profund, ochii săi priveau spre înăuntru : 43

..De Outis", spuse el. „Băietii de pe pășune se tem de ei; Ou tis." Cîteva zile mai tîrziu, l-am auzit, pe Kamante explicîndu-le celorlalti băietii de casă că, în Europa, cartea pe care o scriam eu putea fi făcută să stea deolaltă și, cu nemaipomenite cheltuieli, putea fi făcută să fie la fel. de tare ca Odiseea, arătată din nou spre exemplificare. Dar, .în ceea ce-l privea, el nu credea totuși că putea fi făcută să fie albastră,

Kamante avea un talent anume, care i-a fost de mare folos în casa mea. Putea, cred, plînge cînd voia. Dacă îl certam serios vreodată, stătea drepti în fata mea si mă privea în ochi cu acea tristete profundă si pînditoare pe care figurile băstinasilor o pot adopta într-o singură clipă ; apoi ochii i se umflau si se umpleau de lacrimi grele, care încet, una cîte una, se rostolageau afară si în jos, pe obrazii lui. Atiam că nu erau decît lacrimi de crocodil, care la altcineva nu m-ar fi impresionat defel. Dar cazul lui era un caz aparte. In asemenea ocazii, fizionomia lui plată, înlemnită, se cufunda înapoi în lumea tenebrelor si a nesfîrsitei singurătăti în care trăise timp de atîtia ani. Asemenea lacrimi grele si mute trebuie să fi vărsat si în copilăria lui, pe păsune, în mijlocul oilor. Începeam să mă simt stingherită si priveam în chip diferit păcatele pentru care îl certasem, le vedeam mai mici si nu-mi mai venea să discut despre ele. Într-un fel, reactia lui era demoralizantă. Cu toate acestea, cred că, în virtu-tea adevăratei înțelegeri omenesti existente între noi. Kamante stia în adîncul inimii sale că eu vedeam printre lacrimile lui de căintă si Că nu le luam drept mai mult decît erau de fapt — nici chiar el însusi nu le prive'a decît ca pe un ceremonial datorat unor forte supreme mai degrabă decît ca pe o încercare de inducere a mea în eroare. Adeseori amintea despre el însusi că este crestin. Nu-mi -dădeam seama ce reprezentare asocia el - acestei notiuni si o "dată sau de două ori ara încercat să-l catehizez, dar mi-a explicat că el credea ce credeam eu si, curo eu însămi trebuia să stiu ce anume cred si ee nu. 'n-avca ' . 49

rost să-l mai întreb pe el. Am constatat că era mai mult decît o încercare de a evita răspunsul, într-un anumit Iei era programul lui concret, profesiunea lui de credință. El se dăruise Dumnezeuului oamenilor albi. în slujba lui era gata să îndeplinească orice poruncă, în schimb nu accepta să-si asume misiunea de .a explica ratiunile unui sistem ce se putea dovedi la fel de nerational ca si celelalte sisteme ale oamenilor albi. Se întîmpla uneori ca atitudinea mea să contrazică învățăturile Misiunii Scotiene, unde fusese convertit : atunci mă întreba cine avea dreptate.

Lipsa de prejudecăți e un amănunt izbitor la băștinasi, căci te astepti să dai de tabu-uri rigide la oamenii elementari. Eia se datorează, cred, contactului lor cu o varietate de rase și triburi, ca și viului interes uman arătat pentru Africa de Est la început de vecheii negustori de fildes și sclavi, iar în zilele noastre de coloniști și de vânătorii de animale mari. Aproape fiecare băștină, pînă la ciobănasii cei mici de pe-păsune, s-a aflat în viața lui față în față cu un întreg sir de națiuni la fel de diferite una de alta, și de el însuși, cum ar fi sicilianul de. eschimos : englezi, evrei, buri, arabi, indieni, somalezi, Swahili, Masai și Kavirondo. În ce privește receptivitatea la idei, băștină e în mai mare măsură un om de lume decît cehlohistul sau misionarul originar dintr-o periferie de metropolă ori din provincie, care a crescut într-o comunitate uniformă și cu un bagaj de idei stabile. Tocmai de aici și izvorăsc multe din neînțelegerile între oamenii albi și băștinasi. Este o experiență alarmantă aceea de a reprezenta, prin intermediul propriei tale persoane, creștinismul în" fata băștinasilor. Un tînăr Kikuyu, pe nume Kitau, a venit din rezervatia tribului său și s-a angajat în slujba mea.. Era un băiat meditativ, un servitor atent, cu spirit de observație și tineam mult la el. După trei. luni, într-6 zi s-a prezentat la mine și m-a rugat să-i dau o scrisoare de recomandare către .vechiul meu prieten seicul Aii bin Salim care era lewālī pe coastă, la Mombasa, căci îl văzuse în casa mea și acum, spunea el, voia să meargă să muncească la acesta. N-as fi vrut să-l văd pe Kitau plecînd tocmai

I acum. cînd prinsese rutina casei și l-am întrebat dacă nuvoia mai bine să-i măresc simbria. Nu, îmi 'declară el, nu pleca pentru a cîștiga mai mult, dar nu mai putea rămîne. Mi-a mărturisit apoi că, în rezervatie, se hotărîse să devină fie creștin, fie mahomedan, numai că nu stia la care dintre religii să se fixeze. Din această cauză venise să lucreze la mine, fiindcă eram creștină și rămăsese timp de trei luni în casa mea pentru a .vedea ce testurde — obiceiuri și apucături — aveau creștinii. De la mine voia să meargă trei luni la seicul Aii de la Mombasa, ca să observe ce testurde aveau și mahomedanii; după care va

lua o hotărîre. Cred că pînă și un arhiepiscop, prezent îndu-i-se astfel faptele, ar fi rostit, sau cel puțin ar fi gîndit, ceea ce am spus eu : „Dumnezeule mare. Kitau. de ce nu mi-ai spus tu asta cînd ai venit aici ?” Mahomedanii nu vor să mănînce carne de animal dacă acesta n-a avut gîtul tăiat tot de un mahomedan, și anume în maniera ortodoxă. Adesea tocmai aceasta este marea greutate. Ja un safari, cînd nu duci decît puține provizii cu tine, iar pentru hrana însoțitorilor localnici depinzi de vînatul pe care-l împusti. Dacă nimeresti un kongoni și acesta se prăbusește, mahomedanii-aleargă spre el ca înaripati, pentru a ajunge la timp să-i taie gîtul înainte ca el să moară, iar tu însăți îi privești încordată, cu ochi arzători, căci, dacă îi vezi rămînînd lingă el cu bratele și cu capul atîrnînd inerte, înseamnă că animalul a murit înainte să ajungă ei. iar tu va trebui să pîndesti un alt kongoni, altfel însoțitorii tăi vor muri de foame. La începutul războiului, cînd am pornit la drum cu căruțele trase de boi, în noaptea dinaintea plecării l-am întîlnit o dată întîmplător pe seful mahomedan al pazei de la Kijabe și l-am întrebat dacă nu le putea da o dispensă oamenilor mei pentru durata safari-ului. Șeful pazei era om tînăr, dar înțelept și a stat de vorbă cu Farah și cu Ismail, după care a decretat : „Această doamnă e discipola lui Isus Cristos. Cînd trage cu pusca, ea spune, sau cel puțin gîndește în sufletul ei ; In nuviele Domnului, ceea ce face ca gloantele ei să tină loc de cutit al mahomedanului ortodox. Cît timp durează această călătorie, puteți mînce din'carnea animalelor împuscate de ea' . ? " ' 51

Prestigiul religiei creștine în Africa era slăbit de intoleranța pe care diferitele biserici europene o manifestau aici una față de cealaltă, în perioada cît am trăit în Africa, în serile de Crăciun obișnuiam să merg la Misiunea Franceză, ca să ascult acolo slujba de la miezul nopții. Era în general cald în această perioadă a anului ; cînd str-ăbăteau plantatia de saleîmi australieni, încă de departe auzeai prin aerul limpede și cald bătăile clopotului de la Misiune. O multime de oameni veseli și fericiți erau adunați în jurul bisericii în clipa cînd soseau, proprietarii de magazine francezi și italieni din Nairobi, împreună cu familiile lor, iesiseră în

Sume, călugăritele de la scoala mănăstirii erau și ele de fată, alături de congregatia băstinasilor, care se foiau animati încoace și încolo în hainele lor multicolore. Biserica masivă și frumoasă era luminată cu multe sute de luminări și cu mari lampioane de -sticlă, confectionate de călugări însisi. În ajunul Crăciunului din primul an de după venirea lui Kamante în casa mea, i-am spus că voiam să-l iau cu mine la slujbă, ca pe un coreligionar creștin ce mi-era și. i-am descris, chiar în maniera părintilor călugări, frumusetile pe care avea să le vadă acolo. Kamante m-a ascultat cu emotie pînă la capăt, apoi și-a pus cele mai frumoase haine ale sale. Dar, cînd masina era în fata usii, s-a întors cuprins de o mare agitație și mi-a comunicat că pentru nimic în lume el nu putea veni cu mine. Nu voia să-mi spună nici un motiv și încerca să-mi ocolească întrebările ; pînă la urmă însă adevărul a ieșit la iveală, Nu.- de mers nu putea merge ; își dăduse seama că aveam de gînd să-l duc la Misiunea Franceză, iar el fusese pus în gardă, în timpul sederii sale în spital, să evite în orice caz acea misiune. I-am explicat că era vorba de o neînțelegere și că trebuia să vină cu mine acum. Dar, sub privirile mele, s-a transformat într-o stană de piatră, a murit, și-a dat ochii peste cap. arătîndu-mi numai albul lor, iar chipul i s-a umplut de sudoare. „Nu. nu, Msabu”.-a șoptit el, „nu vin cu tine. Acolo, în biserica cea mare, știu eu, stă o Msabu care e mbaia sana” — foarte rea. 52

M-am întristat profund la auzul acestor cuvinte, însă nii-am spus : acum abia că trebuie să-l iau cu mine, pentru ca însăși Fecioara să facă lumină în sufletul lui. Părintii călugări aveau o statuie de ghips în mărime naturală a Fecioarei, vopsită toată în albastru și alb, iar băstinasii sînt de obicei impresionati, de statui, în vreme ce notiunea de tablou le este greu de conceput. Astfel că i-am promis lui Kamante protecția mea și l-am luat cu mine, iar, cînd am intrat în biserică amîndoi, toate temerile lui au fost date neîntîrziat uitării. S-a întîmplat de . asemenea să fie cea mai frumoasă slujbă de Crăciun tinută la Misiunea Franceză. în biserică era amenajată o imensă scenă a nativității sub forma unei grote cu Sfînta Fami

lie în ea, primită chiar atunci de la Paris și luminată de stele strălucitoare pe un cer albăstrui ; de jur împrejur — o sută de animale de jucărie, vaci de lemn și miei de bumbac albi ca neaua, construite fără vreo considerație, cit de mică., pentru proporțiile lor reale, dar care în sufletele

- credincioșilor Kikuyu au trezit, cred, un adevărat extaz. După ce s-a creștinat, lui Kamante nu-i mai era frică să atingă un cadavru. . Mai demult se temuse și, când un om adus cu o targă pînă pe terasa din fata casei mele a murit acolo, nici el, nici ? ceilalți n-au vrut să dea o mîină de ajutor pentru ca omul să fie dus înapoi, la familia lui ; e drept că nu s-a retras, ea ceilalți, pînă pe gazon, însă a rămas nemiscat pe pavajul terasei., ca-un mic monument negru plasat acolo. Cum se face că cei din tribul Kikuyu, care, individual, se tem atît.de puțin de moarte, sînt așa de îngroziti să atingă un cadavru., în timp ce alții, care se tem de moarte, umblă atît de firesc cu morții, n-am reușit să aflăm niciodată. "i în această privință simți că realitatea lor e diferită de realitățile noastre. Dar toți fermierii știu că există un domeniu' în care nu-l mai poți controla pe băștină și că pe tine însuți te scutești de multă osteneală dacă din capul locului renunți la încercare, căci băștină mai degrabă moare decît să-și schimbe obiceiurile. Acum însă această fiică dispăruse din sufletul lui Kamante și ajunsese s-o disprețuiească la semenii săi. Ba chiar o făcea puțin pe grozavul, ca pentru a se lăuda eu

53

puterea Dumnezeului său. Mi s-a întîmplat să am, în mai multe rînduri, prilejul să-i pun la încercare credința cînd. în timpul activităților noastre la fermă, el și cu mine am ajuns să cărăm împreună trei morți. Prima a fost o fetiță Kikuyu, călcată de un car cu boi chiar lingă casa mea. Al doilea a fost un tînăr Kikuyu, omorît pe cînd tăia lemne în pădure. Iar al treilea a fost un bătrîn alb, care a venit să stea la fermă, a jucat un rol în viața ei și apoi a murit tot acolo. Era un compatriot de-al meu. un danez bătrîn și orb. pe nume Knudsen. într-o zi, cînd mă aflam la Nairobi. și-a croit drum pînă la mașina mea. s-a prezentat și m-a rugat să-i dau o căsuță pe domeniul meu, pentru că n-avea nicăieri pe lume un acoperiș. Pe atunci tocmai îmi

redusesem personalul alb de pe plantatie si aveam un bungalow liber pe care i-l puteam oferi, astfel că a venit si a locuit la fermă timp de sase luni de zile încheiate. Făcea o figură ciudată la ferma mea de la munte : era într-atît de mult o creatură a mării, îneît părea că aveam printre noi un albatros cu aripile tăiate. Era pur si simplu frînt de greutățile vietii, de boli si de băutură, încovoiat si strîmb, cu acea culoare curioasă a oamenilor cu păr rosu încăruntiti; de parcă si-ar fi pus cenusă în cap, sau de parcă, mediul său marin l-ar fi marcat sârîndu-l. Ardea însă în el o flacără nestinsă, pe care nici o cantitate de cenusă n-o putea înăbusi. Se trăgea dintr-un neam de pescari danezi si fusese marinar, iar mai tîrziu. unul dintre primii pionieri în Africa — împins încoace, numai el stia de care vînt. Mos Knudsen încercase multe lucruri la viata lui, de preferință pe acelea care aveau de-a face cu marea, cu pestii sau cu păsările si cu-nici unul din ele nu se pricopsise vreodată. Mi-a povestit că într-o vreme fusese proprietarul unei întreprinderi de pescuit pe malul Lacului Victoria, cu multi kilometri- de năvoade, cele mai bune din lume si cu o barcă cu motor. în timpul războiului însă, totul s-adus pe copcă, în povestirea acestei tragedii a lui apărea momentul sumbru al unei fatale neîn-telegeri sau trădări din partea unui prieten. Nu stiu bine care din ele. căci povestea nu suna la fel de fiecare dată 54

cînd mi-o repeta si, ajuns în acest punct al ei, cădea pradă celei mai teribile stări de revoltă. Cu toate acestea, un sîmbure de adevăr era în povestirea lui, căci, în compensatie pentru paguba suferită, cît timp a trăit la mine, guvernul i-a plătit un gen de pensie în valoare de un shilling pe zi. Toate aceste amănunte mi le-a istorisit în mai multe ? înduri, cînd venea pe la mine în vizită. Se refugia adesea în casa mea, căci nu se simtea bine în bungalow-ul lui. Băietasii localnici, pe care i i-am dat să-i fie servitori, fugeau de la el întruna, fiindcă-i speria repezindu-se orbeste la ei, cu capul înainte, învîrtindu-si bastonul prin aer. Cînd era însă bine dispus, sedea pe veranda mea la o cească de cafea si-mi cînta de unul singur si cu mare energie o multime de cîntece patriotice daneze. Era o plă

cere atît pentru el cît si pentru mine sã vorbim limba danezã, astfel cã schimbam între noi multe impresii despre întîmplãri neînsemnate de la fermã doar pentru simpla bucurie de a vorbi. Numai cã eu n-aveam întotdeauna rãbdare cu el, cãci, odatã venit, era greu sã-l faci sã se opreascã din'vorbã, sau sã se-ntoarcã la casa lui ; în cursul întîlnirilor noastre zilnice avea, dupã cum era si de asteptat din partea lui, foarte mult din Bãtrînul Marinar *. Fusesse mare mester ia fãcut nãvoade pentru-pescuit — cele mai bune nãvoade din lume, dupã spusa lui —, dar aici, în bungalow-ul sãu de la fermã, confectiona fczbo-lws — bice de-ale bãstinasilor tãiate din piele de hipopotam. Pielea o cumpãra de la bãstinasii sau de la fermierii din preajma Lacului Naivasha, iar, dacã avea noroc, 'pu-tea ? scoate si cîte cincizeci de kibokos dintr-o piele. Mai am încã si acum o cravasa de cãlãrie pe care mi-a dãruit-o el ; este un bici minunat. Aceastã activitate însã producea' o duhoare teribilã în jurul casei lui, întocmai ca duhoarea persistentã din apropierea cuibului vreunei pãsãri bãtrîne de pradã, ce trãieste de pe urma cadavrelor. Mai tîrziu, cînd am fãcut un iaz pe terenul fermei, îl gãseam aproape mereu stînd singur pe mal, cufundat în gînduri profunde, cu umbra întinzîndu-i-se lung pe apã, ca a unei pãsãri marine închise într-o grãdinã zoologicã.

* Vezi nota pag. 327. (N. t.rad.) 55

Mos Knudsen avea în pieptul sãu scobit si costeliv inima simplã, asprã, irascibilã si nestãpîmtã a unui bãietandru înflãcãrat de dragostea neîntinãtã pentru luptã ; era un mare si romantic bãtãus si combatant. ^atia sã urascã precum nimeni altul, clocotind mereu de indignare si de mînie împotriva tuturor oamenilor si institutiilor cu care avea de-a face ; invoca cerul sã prãvãleascã foc si o ploaie de pucioasã peste ei si „picta dracul pe perete" — cum spunem noi, danezii — într-o manierã michelangelescã. Era din cale-afarã de fericit cînd avea prilejul de a urechea pe cineva, întocmai ca un bãietel care întãritã doi cîini sã se batã, sau o pisicã si un cîine. Era impresionant si formidabil faptul cã — dupã o viaã lungã si grea si cînd, în sfîrsii, ca sã spun asa, fusesse aruncat într-un golf cu apele linistite, unde putea sta în tihnã, cu toate pînzele adunate — Mos Knudsen încã mai tînjea

după opoziție și înfruntate, asemeni unui copil. Ceea ce mă umplea de respect față de persoana sa, de parcă ar fi avut în el sufletul unui Berserk. * . Vorbea invariabil despre sine doar la persoana a treia, spunându-și singur „Mos Knudsen” și niciodată fără să se laude sau să se grozăvească peste măsură de tare. Nu exista lucru pe lume de care Mos Knudsen să nu se apuce și pe care să nu-l isprăvească și nici un campion de lupte pe care să nu-l fi pus la pământ. Când era vorba de ceilalți oameni, se purta ca pesimistul cel mai cumplit, profetind un sfârșit iminent, catastrofal, dar binemeritat al acțiunilor lor. În schimb, în ce-l privea, era de un optimism înversunat. Cu puțin înainte de a muri mi-a încredințat, în răspuns la făgăduiala mea de a păstra secretul, un plan extraordinar. EJ l-ar fi făcut pe Mos Knudsen milionar, acoperindu-i de rusine pe toți inamicii săi. Mi-a povestit că voia să scoată de pe fundul Lacului Naivasha sutele de tone de guano acumulate acolo de la facerea lumii pe seama păsărilor de baltă. Cu un ultim efort suprem, a făcut un drum până la Lacul Naivasha, spre a studia și pune la punct toate amănuntele planului său. A murit însă în timp ce lucra la el. Proiectul conținea toate

* Kåzboinic nordic, erou al vechilor epopei scandinave, renumit pentru forța, mânia și sălbăciunea sa extraordinară. (N, trad.) 56 ??:."?.

-elementele dragi inimii lui : apă adineă, păsări, comori ascunse, ba chiar avea și un anumit parfum al acelor lucruri ce nu pot fi în nici un caz istorisite în fața doamnelor. La apogeul lui-vedea, cu ochii minții, cum, triumfător, Mos Knudsen stăpânește cu tridentul său împărăția valurilor. De. amintit însă nu-mi amintesc să-mi fi explicat vreodată cum se gădea să scoată tot acel guano de pe fundul Lacului Naivasha. Succesele și vitejiile lui Mos Knudsen, ca și înțietatea sa în toate cele, cum mi le povestea el însuși adesea, apăreau într-un contrast flagrant cu slăbiciunea și neputința bătrînului lor povestitor ; în cele din urmă simțai că ai de-a face cu doi indivizi separați și esențialmente diferiți : statura masivă a lui Mos Knudsen, ce se înălța în fundal, neînvinsă și triumfătoare, eroul propriilor sale aventuri, și bătrînul încovoiat și slab pe care-l aveam în fața mea și care nu obosea să-mi povestească despre alter

ego-ul său. Acest omulet mărunț și umil își alesese drept scop în viață de a înălța și a face să strălucească numele Knudsen până la moarte. Căci numai el îl cunostea pe adevăratul Mos Knudsen, acela pe care nu-l văzuse nimeni, afară numai de Dumnezeu și, de aici încolo deci, nu se simtea capabil a mai răbda nimănui erezia. O singură dată doar l-am auzit vorbind la persoana întâi. S-a întâmplat cu câteva luni înainte să moară. Avu, sese un infarct puternic — tot un infarct l-a doborât până . la urmă — și, văzînd că o săptămînă întreagă n-a apărut în vizită pe la mine. m-am diis la bungalow-ul lui să văd ce s-a întâmplat. L-am găsit aici, în duhoarea pieilor de hipopotam, culcat într-o cameră goală și care arăta foarte murdară. Era gri-pămîntiu la față, cu ochii adînc 'înfun. dati în orbite.-Nu mi-a răspuns și n-a scos nici un sunet cînd i-am vorbit. Doar după multă vreme, cînd a simțit că mă ridic să plec, mi-a spus pe neasteptate, cu o voce răgusită: „Mi-e foarte, rău". În acea clipă nu-mai era Mos Knudsen, căci acesta nu putea fi bolnav sau obosit ; vorbea în locul lui bătrînu-i servitor, care o dată, doar o dată, își îngăduise să dea glas durerilor și deznădejzii sale. Cum nu făcea nici o muncă la fermă, din cînd în cînd Mos Knudsen își înțuia căsuta și dispărea de pe orizontul 57

notitru, cel mai adesea, cred, cînd primea de veste că vreun, prieten de demult sau tot vreun pionier din trecutul glorios comun se aciuase prin Nairobi. Lipsea cîte o săptămînă-două, pînă ce aproape că uitam de el, apoi se întorcea de fiecare dată atît de slăbit și de bolnav încît de-abia se mai ținea pe picioare și numai cu greu izbutea să își descuie usa. Stătea cîteva zile închis în casă. Cred că în asemenea ocazii era speriat de mine, convins că riu aveam cum aproba asemenea escapade și că voi profita acum de slăbiciunea lui pentru a jubila. Desi îmi ; cînta uneori despre mireasa marinarului care iubeste ma-; rea ca și el, în sufletul său Mos Knudsen avea o profundă neîncredere în femeie și n-o vedea decît ca pe un dusman al bietului bărbat, menită, prin instinct și din principiu, să-i strice cheful, atît și nimic mai mult. Cînd a murit, lipsise astfel două săptămîni de acasă și nimeni de la fermă nu stia că se întorsese. însă de data

aceasta, cred, el însuși a vrut să facă o excepție, de la regulă, căci tocmai se afla în drum spre casa mea, pe o potecă ce străbătea plantația, când a căzut din picioare și a murit. Kamante și cu mine l-am găsit acolo când, mai pe seară, am pornit în căutare de ciuperci pe câmp, prin iarba proaspătă și pitică, fiindcă era în aprilie, chiar la începutul sezonului de ploie. • ? ? Se cuvenea ca tocmai Kamante să-l găsească, deoarece, dintre toți băștinarii de la ferma mea. doar el îi arăta ? tase bătrînului simpatie. Ba chiar avusese și grijă de el, ?, cum se întâmplă adesea cu doi indivizi deviați de la normă și, de bunăvoia lui, din când în când îi ducea ouă și: mai stătea cu ochii pe acei totos de la bungalow, care altfel!; ar fi fugit cu toții care încotro. Bătrînul zăcea cu fata în sus, pălăria îi zburase dii' cap în cadere, iar ochii îi rămăseseră întredeschisi. Prî-' mise moartea cu chipul împăcat. M-am gândit : Iată-ie ajuns și aici, Mos Knudsen ! Voiam să-l duc înapoi, la casa lui, dar, ca să chem în ajutor vreun Kikuyu ce s-ar fi aflat prin preajmă sau care ar fi trebăluit nu departe prin shambas, stiam eă n-are nici un rost ; ar fi luat-o de îndată la goană văzînd ce treabă voiam să-i dau. I-am spus atunci lui Kamante

să fugă înapoi la fermă, să-l cheme pe Farah. însă Kamante nici nu s-a clintit. „De ce să fug ?”, m-a întrebat el: „Doar vezi și tu”, i-am spus. „că nu-l pot duce singură pe bwana cel bătrîn. iar voi ăștia Kikuyu vă temeti să cărați un mort.”. Pe chip îi apărură un zîmbet mut și batjocoritor. ..Iar ai uitat, Msabu”, îmi spuse el. „că ai de-a face cu un , creștin.'- L-a luat pe bătrîn de picioare, în timp. ce eu îi tineam capul și, împreună, l-am dus amîndoi la bungalow. Din când. în când trebuia să ne oprim, să-l punem jos, să ne odihnim : atunci Kamante se îndrepta și. se uita direct în jos, la picioarele lui Mos Knudsen, cu ceea ce bănuiesc că trebuie să îi fost atitudinea tipică a Misiunii Scotiene în fata morții. După ce l-am așezat în patul lui, Kamante s-a învîrtit prin cameră, apoi prin bucătărie, în căutarea vreunui stergar cu care să-i acoperim fata, dar n-a găsit decît un

ziar foarte vechi. „Asa făceau creștinii de la spital'1, mi-a explicat el. Mult timp după aceea Kamante încerca o mare satisfacție la ideea insistenței lui asupra ignoranței mele. Muncea cu mine în bucătărie, plin de o tainică plăcere, când din senin izbucnea în xîs. „Ti-aduci aminte, Msabu", mă întreba, „cînd ai uitat că sînt creștin și terai gîndit că mi-o fi frică să-l car pe msungu msei ?" — bătrînul alb. De cînd era, creștin, Kamante nu se mai temea de serpi. L-am auzit declarîndu-le celorlalti băieți că un creștin oricînd e în stare să pună călcîiul pe capul celui mai mare sarpe din lume și să-l strivească. E drept că nu l-am văzut procedînd ca atare, dar l-am surprins stînd nemiscat, cu o figură calmă și mîinile la spate, la mică distanță de coliba bucătarului, cînd pe acoperisul acesteia s-a ivit o-viperă. Toti ceilalti copii din casa mea s-au rîspîndit în cercuri largi, ca pleava din calea vîntului, cu piînsete stridente, în timp ce Farah a dat fuga înăuntru să aducă pusca. De îndată ce, pericolul a trecut, iar valurile agitației s-au potolit, fiul grăjdarului, Nyore, i-a spus lui Kamante •

„Di- ce, Kamante, n-ai pus călcîiul pe capul sarpelui mare și rîu și nu l-ai strivit ?" „. Era pe acoperis", i-a rîspuns Kamante. O dată am încercat să trag cu arcul și săgeata. Fortă < aveam, dar totuși, mi-era greu să încordez acel arc Wanderobo, pe care mi-l adusesse Farah ; cu toate acestea, pînă la urmă și după mult exercițiu, am devenit o arcașă di- . bace. . ? '. Pe atunci Kamante era foarte mic ; stătea și mă privea trăgînd la tîntă pe gazonul din fata casei și părea j'0.-î.rie îndoit de toată strădania mea. Într-o zi mi-a spus : „Tu tot creștină ești și cînd tragi cu arcul ? Eu credeam că doar cu pusca-i creștinești". l-am arătat în Biblia mea cu desene o ilustrație la povestea despre fiul lui Agar : „i era Dumnezeu cu copilul; și a crescut acesta, a locuit în pustie și s-a făcut vîntător".* „Da", constată Kamante. „arăta într-adevăr ca line/" Kamante se pricepea ca nimeni altul să îngrijească animalele bolnave, ca și pe pacienții mei băștinasi. Scotea din labele dinilor-aschii-'și o dată? chiar ? a vindecat

un câine care fusese, muscat de un sarpe. O vreme am tinut în casă o barză cu o aripă frântă. Avea o fîc* voluntară, se plimba dintr-o cameră în alta și, cînd ajungea în dormitorul meu, începea dueluri nemaipomenite, bătînd și fosnind din aripi, cu imaginea ei în oglindă. Se tinea scai de Kamante de la un corp de clădire la: altul și ti-era imposibil să nu crezi că imita dinadins mersul băiatului, teapăn și măsurat. Pînă și picioarele lor erau cam de aceeasi grosime. Băietasii de casă -aveau un simt acut al caricaturii și tipau bucuroși cînd vedeau ciudata pereche trecînd. Kamante pricepea gluma lor, însă niciodată nu-i prea păsă cum era judecat de alții, îi trimitea pe băietasi să prindă broaste din lac pentru barza lui. Tot misiunea lui Kamante a fost să vadă și de Lulu.

* Facerea. IM. 20. <N; trad.J

4 O GAZELA Lulu a venit în casa mea dinspre pădure, tot asa cum KLamante venise dinspre ses. La est de ferma mea se întindea Rezervatia, Forestieră Ngong, pe atunci formată aproape în întregime din pădure virgină. După părerea mea, a fost un lucru foarte trist că s-a tăiat vechea pădure, iar în locul ei s-au plantat euealptul și grevillea ; ar' fi fost un teren de agrement și un parc de 0 frumuseti unică pentru Nairobi, O pădure virgină din Africa este un loc plin de mister, înaintezi prin profunzimi de veche tapiseii. pe alocuri tocită, pe alocuri înnegrită de ani, dar altfel minunat de bogată în diferite nuante de verde. Cerul nu se vede înăuntrul ei, în schimb lumina soarelui se joacă în chipuri ciudate, căzînd prin desisul de frunze. Mucegaiul, prelins ca niste bărbi lungi, albe, pe copaci și lianele atîrnînd peste tot dau un aer ascuns și tainic pădurii tropicale. Veneam aici călare duminicile cu Far ah, cînd nu era nici o treabă la fermă, și ne plimbam în sus și-n jos pe pante line, ori traversam pîrîiasele pădurii, serpuitoare. Aerul era răcoros ca apa și încărcat de parfumuri de la tot felul de plante, iar la începutul sezonului ploios, cînd înfloreau lianele, străbăteau o zonă înmiresmată după alta, O varietate de cleită africană de pădure, care face o eflorescentă mică, lipicioasă, de culoarea cremei, avea un par

fum dulce, îmbătător, ca liliacul, sau ca lăcrămioarele sălbatice. Ici-colo trunchiuri găunoase atârnav legate de crengi cu funii de piele ; localnicii Kikuyu le lăsau așa pentru albine, ca să își facă stup în ele și astfel să aibă miere. O dată, la o cotitură, am văzut un leopard întins în mijlocul potecii, un animal ce semăna cu o broderie. Aici sus, deasupra pământului, trăia poporul limbut și agitat al maimuțicilor cenusii. Când un cârd de maimute traversa poteca, mirosul lor stăruia încă multă vreme în

aer, un miros de uscat și rînced, ca mirosul de soareci. Dacă mergeai mai departe, auzai deodată fosnet și vîjîit deasupra capului de la colonia întreagă ce își vedea de drumul ei. Dacă stăteai nemiscat, în același loc. mai multă vreme, puteai zări câte o maimuță imobilă. într-un copac, pentru ca, puțin după aceea, să descoperi că întreaga pădure din jurul tău era împînzită de neamul ei. cocotat ca fructele pe ramuri, siluete mici, negre sau cenusii, după. cum cădeau razele soarelui asupra lor, toate cu cozi lungi, care le atârnav mult în spate. Scoteau un sunet special, ca o tocăit sonor, urmat de o usoară tuse ; dacă de jos, de pe pământ, îl imitai, vedeai maimutele cum întorceau capetele într-o parte și-n alta cu un aer afectat, însă, dacă făceai o mișcare mai bruscă, dispăreau într-o clipă toate cu un fîșîit mereu mai slab, escaladînd vîrfurile copacilor, și se făceau nevăzute ca un banc de pesti printre valuri. Tot în pădurea Ngong am zărit, pe o potecă îngustă croită printre desisuri, în toiul unei zile fierbinti de vară, și un personaj' foarte scump la vedere — mistretul urias. A trecut deodată pe lîngă mine, cu-femela lui și cu trei purcei, în plină viteză, întreaga familie pârînd formată din siluete unitare, mai mari sau mai mici, tăiate în hîrtie de culoare închisă, proiectate cum erau pe fondul verde, luminat de soare, din spatele lor. Era o scenă măreată, ca o imagine reflectată într-un lac de pădure, ca un lucru petrecut cu o mie de ani în urmă. Lulu era un pui de antilopă din specia bushbuck, pro

- babil cea mai frumoasă' dintre antilopele africane. Aces-tea sînt puțin mai mari decît un cerb lopătar ; trăiesc în păduri sau tufisuri și sînt sperioase, mereu gata de fugă. Inert, se întîlnesc mai rar ca antilopele de ses. Insă coli

bele Ngong si teritoriul din jurul lor erau locuri bune pentru antilopele bushbuck si, dacã-ti făceai tabăra între dealuri si porneai la vînătoare în zori sau la apus, le vedeai iesind din hătis la lumină, iar razele de soare, cãzînd pe pielea lor, îi dădeau un reflex rosiatric, asemănător cu arama. Masculul are o pereche de coarne răsucite gratios in afară. Iata cum a devenit Lulu unul din membrii gospodăriei mele :

Pornisem într-o dimineată de la fermă cãtre Nairobi. Nu cu- mult în urmă arsesse moara de la ferma mea si a trebuit sã fac destule drumuri în capitală pînă sã închei formalitãtile de asigurare si sã primesc respectivii bani ; în acea dimineată, de cu zori, aveam capul plin numai de cifre si de socoteli. Cînd am trecut cu masina pe soseaua spre Ngong, un grup mic de copii Kikuyu au început sã strige dupã mine de pe marginea drumului si am zãrit în treacãt cum ridicau sã vãd un pui de antilopă bushbuck foarte mic. ătiam cã îl gãsiserã probabil în hătis, iar acum voiau sã mi-l vîndã mie, dar si asa întîrziasesem la întîlnirea de la Nairobi, iar mintea îmi era la alte lu- cruri, încît am trecut mai departe. La întoarcere, seara, în acelasi loc. am auzit iar strigãte pe marginea soselei, unde am vãzut acelasi grup, mai obosit si mai dezamãgit acum, cãci încercaserã- probabil sã vîndã mica antilopă si altor trecãtori în cursul zilei, dar foarte dornici, la aceastã oră, sã încheie.tîrgul în orice conditii pînă la apusul soarelui si de aceea ridicînd puiul cit mai sus, ca sã mã tenteze. Dar avusesem o zi grea si •lungă în oras, precum si o controversă cu asigurãrile, astfel cã nu m-am mai oprit sã stau de vorbă, ci am trecut cu masina pe lingă ei. Ajunsă acasă, scena' mi-a zburat din minte, am mîncat ceva si m-am dus la culcare. Însă, deodatã, cînd sã adorm, m-am trezit cuprinsă de un sentiment de groază. Imaginea băietilor si a puiului micut, care acum cãpătase formă si se precizase, îmi apãrea în fata ochilor, clară, de parcã ar fi fost pictatã pe perete si m-am ridicat în capul oaselor, la fel de speriatã ca si cum cineva ar fi încercat sã mã sugrume în vis. Ce se putea întîmpla, mã gîndisem, cu acel pui în mîinile capturatorilor sãii, care stãtuserã cu el o zi întregă pe

arsită^ în drum, tinindu-l legat de picioare ? Era precis prea mic să se hrănească singur. Eu însămi am-trecui pe lângă el de două ori în aceeași zi, ca preotul și levitul în , aceleasi persoană și nici nu mi-a părut, iar acum, în această clipă, unde era, ce se-ntîmpla cu el ? M-am sculat din pat cuprinsă de o adevărată panică și i-am trezit pe toți băieții mei de casă. Le-am spus să-mi găsească puiul, să mi-l aducă pînă dimineată, altfel îi dau afară pe toți. Au îm. brățisat pe data cauza mea. Doi din băieți fuseseră cu

mine în mașină peste zi, dar nu manifestaseră vreun, interes nici pentru ceilalți copii, nici pentru pui ; acum au ieșit în față cu o descriere detaliată a locului și a orei și cu informații despre familiile celor căutați. Era o noapte cu clar de lună ; oamenii mei se împrăștiară care încotro. eomentînd aprins întîmplarea ; îi auzeam insistînd mai ales asupra faptului că aveau să fie toți concediați dacă nu-mi găseau antilopa. A doua zi în zori, cînd Farah a venit cu ceaiul, a intrat și Juma cu puiul în brate. Era o femelă și am fost de acord să-i punem numele Lulu, care în swahili înseamnă „perlă". La vremea aceea Lulu nu era mai mare ca o pisică și avea niște ochi imensi, blînzi și purpurii. Picioarele-i erau atît de fragile, încît ti-era și teamă că nu vor rezista la îndoire sau dezdoire, după cum stătea jos ori în picioare. Urechile îi erau moi ca mătasea și peste măsură de expresive. Botisorul era negru ca o truiă. Copitele ei minuscule o făceau să semene cu o tînără chinezoaică din vechea școală. Era o experiență unică să tii în brate o mică ființă atît de perfectă în toate. LuJu &-a adaptat curînd la gospodăria mea și la persoanele din preajmă și se purta de parcă ar fi fost la ea acasă. în primele săptămîni. podelele. lucioase erau problema ei cea mare, căci. de îndată ce pîi'ăsea covorul, picioarele i se duceau spre cele patru puncte cardinale ; părea ca o în pragul catastrofei, dar nu se lăsa. prea tare intimidată și pînă la urmă s-a învățat să umble chiar și pe podeaua goală, producînd un sunet ca un răpăit, mărunt cu degetele pe masă. Era extrem de curată în toate deprinderile ei. Desi îndărătnică deja ca pui, cînd o opream să facă ceea ce voia, reacțiile ei păreau a spune : accept orice, numai să evităm o scenă.

Kamante a crescut-o cu biberonul si tot el o închidea noaptea înăuntru, căci trebuia păzită de leoparzii care, după înserat, dădeau târcoale casei. încît Lulu s-a atasat de - el si pretutindeni o vedeai numai pe urma lui. Când uneori nu îi făcea pe voie, îl lovea scurt si tare cu căpsa. rul ei peste picioarele-i subtiri si atunci era atît de dulce încît, privindu-i pe amîndoi, rm te puteai abtine să nu-i 64 '

vezi ca pe o nouă si paradoxală ilustrare a povestirii ^despre Frumoasa si Fiara. Din cauza mării ei frumuseti si gratii, Lulu si-a cîstigat în casa mea o pozitie privilegiată, fiind tratată de toti cu respect. în Africa n-am văzut niciodată alti cîini decît din rasa ogarilor scotieni. Nu există cîine mai nobil sau mai gratios decît ogarul din această rasă. Trebuie să fi trăit secole în sir pe lîngă om, întelegînd si adaptîndu-se ca nici un alt cîine la viata noastră si la conditiile ei. Ogarii scotieni apar si în vechile tablouri si tapiserii, avînd tendinta de a schimba, prin atitudinea si înfătisarea lor, orice ambianță într-o tapiserie ; sînt cîini ce sugerează în sine o atmosferă feudală. Primul din sirul meu de ogari, pe nume Dusk, mi-a fost oferit ca dar de nuntă si m-a însoțit, la venirea mea în Africa, pe vasul „Mayflower" *, ca să spun asa. Avea o fire vitează si generoasă. El m-a întovărășit tot timpul cît am făcut cărăusie pentru guvern în Rezervatia Masai , în primele luni ale războiului. Dar cîtiva ani mai tîrziu a fost omorît de zebre. La vremea cînd a apărut Lulu, aveam în casă doi dintre, fiii lui. Ogarul scotian trăia în armonie cu decorul african si cu localnicul băstinas. Poate din cauza altitudinii — melodia tinuturilor înalte sălășluia în toti acestia trei —, căci, la nivelul mării, în Mombasa, el nu se mai armoniza cu absolut nimic. Ti se părea că marele si largul peisaj, cu sesuri, coline si rîuri, nu arăta complet pînă ce n-au făcut parte din el si acesti vajnici ogari scotieni. Erau vînători grozavi si aveau mirosul mai bun decît ogarii obisnuiti, dar la vînat își foloseau exclusiv vîzul si era o adevărată încîntare să-i privesti lucrînd cîte doi în echipă, îi luam cu mine cînd mergeam în Rezervatia de Animale, ceea ce era interzis să fac si acolo împrăstiau peste cîmpie turmele de antilope gnu si zebre, ca si cum toate ste

lele din univers s-ar fi răspîndit care-ncotro pe cer. Dar, cînd
vînam în Rezervatia Masai, nu pierdeam nici macar un cap de
animal rănit dacă aveam cu mine ogarii scotieni

* Numele vasului cu care, în anul 1620, primii colonisti englezi au ajuns în America de
Nord, (N. trad.) 6S

Gri închisă, cum le era pielea, acestia erau în elementul lor si în pădurile virgine,
printre acele multe tonuri de verde întunecat. Un cîine al meu, de unul singur, a ucis un
bătrîn pavian mascul si, în cursul luptei,, a fost muscat de nas, ceea ce i-a stricat
profilul său cel nobil, dar cicatricea i-a fost luată de toată lumea de la fermă drept o
dovadă de eroism, căci pavianii sînt niste fiinte foarte distrugătoare si băstinasii îi
urăsc. Ogarii scotieni erau foarte destepti si stiau care dintre băietii mei de casă erau
mahomedani si n-aveau voie să se atingă de crini. În primii mei ani în Africa am avut
un purtător de puscă somalez pe nume Ismail, care a murit încă în iimp ce mai eram
acolo. Era unul din acei purtători de puscă din vechime, cum nu mai există în ziua de
azi. Fusesse crescut de marii vînători de la începutul secolului nostru, cînd Africa toată
era un adevărat parc cinegetic, iar contactul său cu civilizatia se realizase exclusiv pe
terenurile de vînătoare, încît vorbea o limbă engleză a lumii vînătoresti si-mi spunea de
exemplu de pusca mea cea mare si de pusca mea cea tînără. După ce s-a întors în So-'
maliland, am primit o scrisoare din partea lui adresată Leoaicei Blixen, care începea cu
Onorată Leoaică. Isînail era un mahomedan foarte strict si pentru nimic în lume n-ar fi
atins un cîine, ceea ce-i crea destule dificultăti în meseria lui. Însă cu Dusk făcea o
exceptie si nu se supăra dacă îl luam cu noi în trăsurica trasă de catîr, ba chiar îl lăsa să
doarmă în cortul său. Căci Dusk, spunea el, cunostea de la prima vedere un
mahomedan si în nici un caz nu l-ar fi atins. Asa e, tineea să mă asigure Ismail, Dusk
vedea imediat cine era mahomedan adevărat si sincer. Odată mi-a spus : „Acuma stiu
că Dusk e din acelasi trib cu dumneavoastră însăsi. El rîde la oameni". Cîinii mei
întelegeau ce putere avea si ce pozitie ocupa în casa mea Lulu. Aroganta lor de mari
vînători se muia toată în fata ei, cînd îi împingea de. la farfurioara cu lap

te, sau de la locurile lor preferate de lângă foc. Legasem un clopotel de o zgardă la gâtul lui Lulu și, într-o vreme, când auzeau clinchetul ei apropiindu-se prin casă, cei doi câini se ridicau resemnați din culcusurile lor încălzite, în fața semineului și se duceau să se așeze în altă parte a

camerei. Dar nimeni n-ar fi putut avea o purtare mai blândă ca Lulu când venea să se culce în fața focului, întocmai ca o lady desăvârșită, care-și adună sfioasă fustele pe lângă ea, nevrînd să sadă nimănui în drum. Laptele îl bea cu o expresie de politete și pedanterie, obligată parcă de amabilitatea exagerată a vreunei gazde. Insista să fie scârpinată după urechi, cu acea îngăduință dulce a soției ce permite sotului ei și câte o mângâiere mai îndrăzneată. Când a mai crescut, ajungând acum în floarea frumuseții și a tinereții sale, Lulu era o căprită zveltă, cu delicate rotunjimi, iar din vârful nasului pînă în vârful copitelor de o inimaginabilă frumusețe. Arăta ca o ilustrație migălos pictată la poezia lui Heine despre acele înțelepte și blînde gazele care trăiesc pe malul fluviului Gange. Însă, de fapt, Lulu nu era blîndă, ci avea, cum se spune, numai draci în ea. Afisa, în cel mai înalt grad, acea trăsătură tipic feminină de a apărea tot timpul în defensivă, concentrată în a-și păstra integritatea ființei, când, în realitate, era pornită, cu toată forța ei, în ofensivă. Contra cui ? Contra întregii lumi. Toanele ei scăpau oricărui control sau calcul și se repezea chiar și la calul meu, dacă nu îi plăcea de el. Mi-aduc aminte de bătrînul Hagenbeck din Hamburg, care spunea că, dintre toate rasele de animale, carnivorele inclusiv, cerbicidele sînt de cea mai puțină încredere și că te poți baza mai degrabă pe un leopard decît pe un căprior de care, mai devreme sau niai tîrziu, te vei trezi lovit pe la spate. Lulu era mîndria casei noastre pînă și atunci când se purta ca o tînră cochetă și nerusinată ; și totuși nu reuseam s-o facem fericită. Uneori pleca de-acasă timp de cîteva ore, sau chiar cîte o după-arniază întregă. Alteori, când o apucau toanele, iar nemulțumirea ei față de tot ce o înconjura atingea apogeul, executa, pentru sufletul ei, pe gazonul din fața casei, un dans războinic ce semăna cu o scurtă incantație zigzagată adusă lui Satan. „O, Lulu”, mă gîndeam eu, „stiu că ești minunat de

puternică și că poți sări mai sus decât înălțimea ta. ^ai că esti furioasă pe noi acum, că ti-ar place să ne vezi pe toți morți și #m fi, într-adevăr, dacă ne-ai putea ucide. Însă necazul nu-i cel pe care ti-l închipui tu acum, și anume că ti-am pus obstacole prea înalte pentru tine și cum le-ai

putea tu sări, mare atletă ce esti ? Noi nu ti-am pus nici un fel de obstacol, să știi. Forta cea mare e în tine, Lulu, iar obstacolele sînt tot în tine și adevărul e că vremea ta nu s-a împlinit încă." într-o seară, Lulu n-a mai venit acasă și am căutat-o în van timp de o săptămîină întreagă. A fost o lovitură grea pentru toți. O pată de culoare clară dispăruse din casa noastră, care arăta acum ca toate celelalte case. Cu gîndul la leopardzii de lîngă rîu, am deschis într-o seară vorba cu Kamante. Ca de obicei, a așteptat o vreme pînă să-mi răspundă, ea pentru a măsura profunzimea lipsei mele de intuiție. Abia după cîteva zile a abordat din nou subiectul. „Tu crezi că Lulu a murit, Msabu”, mi-a spus el. N-am vrut să-i confirm prea direct că da și atunci i-am mărturisit că mă-ntrebam de ce nu mai venea înapoi. „Lulu”, spuse Kamante, „nu a murit. Ea doar s-a măritat.” Era o veste plăcută, surprinzătoare ; l-am întrebat de unde stia. „O, da”, spuse el, „s-a măritat. Acum trăiește în pădure cu bwana al ei” — sotul, stăpînul. „Dar ea nu i-a uitat pe oameni ; adesea diminetile se-ntoarce aeasă. Eu îi pun porumb pisat în spatele bucătăriei și, chiar înainte de răsăritul soarelui, ea iese din pădure și-l mîncîncă. Sotul ei vine cu ea, „numai că el se teme de oameni, pentru că nu i-a cunoscut niciodată. ^ai atunci rămîne lîngă copacul cel mare și alb, de partea cealaltă a pajistii. Dar de casă nu îndrăznește să se apropie.” I-am spus lui Kamante să mă cheme și pe mine prima dată cînd o mai vedea pe Lulu. Cîteva zile mai tîrziu, înainte de răsăritul soarelui, a venit la mine și m-a chemat. Era o dimineată de vis. Ultimele stele se retrăgeau în timp ce noi stăteam în așteptare, cerul era senin și clar, însă lumea în care ne mișcăm continua să fie întunecată

si mută. Iarba era plină de rouă ; către copaci, unde terenul cobora usor, picăturile de apă străluceau ca un argint întunecat. Simteam aerul diminetii tăios si rece, ca în țările nordice când se anuntă gerul. Oricît de des ai face experienta — îmi spuneam —, e cu neputintă totusi

să-ti închipui, pe această umbră si pe această răcoare, că, peste cîteva ore, dogoarea soarelui si arsita din aer vor fi atît de greu de suportat. O ceată cenusie învăluia colinele, împrumutînd, în chip ciudat, formele lor ; probabil că bivolii răbdau de frig dacă erau acum pe deal, pascănd ca înghititi de un nor. Imensa boltă de deasupra capetelor noastre s-a umplut treptat cu limpezime, ca un pahar de vin. Deodată, pe nesimtite, vîrfurile colinei se aprinseseră de la prima rază de soare si se înrosiseră. Apoi usor, pe măsură ce pămîntiîl se înclina spre soare, păsunile în pantă de la poalele muntelui s-au transformat în aur delicat, la fel ca si pădurile Massailor, ceva mai jos. Acum si vîrfurile copacilor înalti din pădure, aflatii pe malul din partea noastră al rîului, se arămeau în lumină. Era ora când își luau zborul si porumbeii cei mari sălbatici, care se cuibăreau pe celălalt mal al rîului si nu veneau decît să se hrănească din castanii pădurii mele. Veneau doar pentru scurtă vreme în fiecare an. Păsările năpădeau surprinzător de iute, ca un atac de cavalerie declansat din aer. De aceea si vînatul porumbeilor sălbatici în zori de zi era un sport popular printre prietenii mei din Nairobi ; pentru a se afla pe pozitii la timp, adică în chiar momentul răsăritului de soare, obisnuiau să vină atît de devreme încît dădeau cotul pe aleea mea cu farurile încă aprinse la masini. ^{ai}, stînd astfel în umbra aceea limpede, privind către înăltimile aurite si înspre cerul clar, aveai sentimentul că te plimbai de fapt pe fundul mării, împresurat de-o parte si de alta de curenti si că priveai în sus, spre suprafata nemiscată a oceanului, O pasăre începu să cînte si atunci am auzit, la oarecare depărtare în pădure, un clinchet suav de clopotel. O, nespusă bucurie, Lulu se întorcea din nou la locurile sale de demult ! Se apropia mereu, acum îi puteam deslusi miscările după ritmul în care îi auzeam clopotelul; mer

gea, se oprea, pornea din nou. Apoi încă un colt de casă ^ai iată-ne deodată fată-n fată. Devenise într-o clipă neobisnuit și totodată amuzant "să avem o antilopă atât de aproape de casă. Rămăsese nemiscată, părea pregătită să-l

vadă pe Kamante, însă pe mine nu. ^ai totuși n-a fugit, ci m-a privit fără vreo teamă și fără amintirea micilor noastre conflicte de altădată sau a nerecunostinței sale atunci când plecase fără să anunțe pe nimeni. Lulu cea din pădure era o fiintă independentă, superioară, marcată de o schimbare a firii sale, pe scurt, era stăpână acum pe sine. Dacă as fi avut prilejul să cunosc vreo tânără printesă în exil, pe vremea când doar, aspira la tron și-apoi as fi întâlnit-o iar, de data aceasta în plină strălucire a maiestății ei regale, când își intrase în sfârșit în drepturi, întâlnirea noastră la fel ar fi decurs. Lulu nu arăta mai puțină micime de suflet decât Louis-Philippe când declara că regele Franței nu mai ținea minte ranchiunile ducelui d'Orleans. Acum era o Lulu desăvârșită. O părăsise și spiritul de ofensivă ; pentru cine și de ce să fi atacat acum ? Se odihnea în pace în drepturile ei divine. Își amintea îndeajuns de mine pentru a simți că nu avea de ce se teme. Timp de o clipă m-a privit intens ; ochii ei purpurii și aburiti erau absolut goi de expresie și nu clipeai., drept care mi-a trecut prin minte că zeii și zeitele nu clipească nici ei. A rontăit ușor un fir de iarbă trecând pe lângă mine, a făcut un salt gratios și s-a îndreptat spre partea din spate a bucătăriei, unde Kamante îi lăsase porumb împrăștiat pe jos. Acum Kamante m-a atins cu degetul pe brat, apoi a arătat către pădure. Urmînd direcția indicată, am zărit, sub un castan înalt, masculul, o siluetă mică și roscată la poalele pădurii, imobilă ca un trunchi împodobit cu o pereche de mîndre coarne. Kamante nu-si luă ochii multă vreme de la el, apoi rîse ușor. „Vezi bine”, îmi spuse el, „Lulu i-a explicat sotului ei că nu-i nimic aici de care să se teamă, printre aceste case ale noastre, dar de venit el totuși nu îndrăznește. În fiecare dimineată își spune în sinea lui că astăzi vine, dar, cît ce vede casa și pe oameni, el simte o piatră rece în stomac” — reacție întâlnită frecvent la băștinasi, care adesea împiedică munca lor la fermă — „și se opreste la co

pacul ăla." Multă vreme a tot venit Lulu în zori de zi la noi. Cu clopotelul ei gingas ne anunța că soarele era de-acum

peste coline, iar eu stăteam culcată în pat și-i așteptam semnalul. Uneori dispărea cîte o săptămînă-două, cînd ne lipsea la tot și începeam să discutăm clacă vînase cineva __ și cine — în ultimul timp. Dar într-o zi băietii mei de casă m-au vestit : „Lulu e aici”, de parcă ar fi fost o proaspătă soție venită în vizită la părinti. În cîteva rînduri am zărit și silueta masculului departe, printre copaci, însă Kamante avea dreptate, că niciodată el nu-si aduna destul curaj pentru a străbate distanța pînă la casa mea. Întorcîndu-mă o dată de la Nairobi, l-am găsit pe Kamante în usa bucătăriei ; mi-a ieseit foarte agitat în cale să-mi spună că Lulu fusese pe la fermă și că avea acum un toto"— copilul ei. Cîteva zile mai tîrziu, eu însămi am avut onoarea s-o întîlnesc printre colibe servitorilor mei, foarte alertată și destul de ostilă, cu un "iedut extrem de mic mergînd în urma ei, la fel de lent și moale în miscări precum fusese și Lulu cînd am văzut-o prima oară. Era curînd după sezonul de ploii și, pe tot parcursul lunilor de vară, Lulu s-a învîrtit printre colibe, și după-amiezele și dis-de-dimineată. Ba o întîlneam adesea chiar și în miezul zilei, la umbra caselor, cu puiul ei. Micutul lui Lulu nu se temea de cîini și îi lăsa să îl miroasă tot, în schimb, nu se putea obișnui cu băstinașii sau cu mine și, dacă încercam cumva să-l luăm în brațe, mama și puiul dispăreau pe dată. Nici Lulu însăși, după acea lungă absentă, nu se mai apropia într-atît încît să o putem atinge. Altminteri era foarte prietenoasă, înțelegea că ne plăcea să ne uităm la puiul ei și chiar venea să mănînce trestie de zahăr din podul palmei noastre întinse. Înainta pînă la usa deschisă a sufrageriei și arunca o privire gînditoare în semiobscuritatea dinăuntru, dar de trecut n-a mai trecut niciodată pragul. Între timp își pierduse și clopotelul, încît venea de-acum și pleca în tăcere. Băietii mei de casă ar fi vrut să-i las să prindă puiul, ca să îl creștem ca pe mama lui. Dar mie mi s-a părut că ar fi un răspuns brutal față de încrederea elegantă pe care ne-o acorda Lulu. ~

și mi se mai, pãrea deasemeni cã aceastã uniune liberã
dintre casa mea si antilopã era un lucru si rar si onorabil.

Lulu venea din lumea sãlbãticipiei sã ne dovedeascã în ce termeni buni ne aflam noi cu ea si fãcea ea locuinta mea sã se confunde cu peisajul african, încît nimeni sã nu poatã spune unde începea si unde sfîrsea fiecare din ele. Lulu stia unde se aflã vizuina mistretului urias din pãdure si vãzuse rinocerii împreunîndu-se. În Africa existã un cuc ce cîntã în toiul zilelor fierbinti de varã si în mijlocul pãdurilor ca o bãtaie de inimã sonorã a lumii; eu n-am avut niciodatã norocul sã-l vãd si nici vreunul din cunoscutii mei, cãci nimeni nu-mi putuse spune cum aratã, însã Lulu umblase poate pe vreo cãrare îngustã croitã de animale chiar pe sub creanga pe care sedea nevãzutul cuc. Tocmai citeam în acea vreme o carte despre împãrãteasa Chinei si despre cum, la nasterea fiului sãu, tînãra Yahanola a venit s-o viziteze în casa ei cea veche ; pornise din Orasul Oprit în palanchinu-i auriu, cel cu perdele verzi. Casa mea, îmi ziceam eu, era acum întocmai pre-cum casa tatãlui si a mamei tinerei împãrãtese. Cele douã antilope, cea mare si cea micã, au stat în preajma casei mele întreaga varã ; uneori trecea un rãstimp de douã sau trei sãptãmîni între vizitele lor, în schimb alteori le vedeam în fiecare zi. La începutul sezonului urmãtor de ploi, bãietii mei de casã m-au anuntat cã Lulu se arãtase cu alt pui. Pe acesta nu l-am mai vãzut eu însãmi, fiindcã de-acum nu mai veneau atît de aproape, dar' mai tîrziu stiu cã am zãrit trei antilope plimbîndu-se împreunã prin pãdure. Legãtura dintre Lulu si familia ei cu casa mea a durat multi ani. Antilopele apãreau adesea în vecinãtatea fermei, iesind din pãdure si întorcîndu-se în ea, ca si curo pãmînturile mele n-ar fi fost si ele decît tot o zonã a sãlbãticipiei. Veneau cel mai adesea în pragul asfintitului si la început se furisau printre copaci ca niste siluete întunecate pe fondul verde închis, dar, cînd ieseau sã pãsuneze pe pajistea din preajma casei sub razele de soare în amurg, pieile lor luceau ca arama. Una din ele era Lulu, cãci ea se apropia de casã si se plimba molatec, doar ciulind urechea cînd vreo masinã se apropia sau cineva deschidea fereastra ; iar dinii o recunosteau. Cu vîrsta, pielea i s-a

întunecat. Venind odată cu masina si oprind în fata casei, am zărit trei antilope acolo, pe terasă, în jurul drobului de sare pentru vaci Ciudat era doar eă, afară de primul mascul, bwana lui Lulu, ce încremenise sub castan, cu capul drept si ridicat în sus, rr-am mai văzut niciodată vreunul printre antilopele care veneau la mine. Mi se părea că am de-a face cu un adevărat matriarhat silvan. Naturalistii si vânătorii din colonie au arătat mult interes pentru antilopele mele bushbuck si însusi responsabilul Departamentului de Vânătoare a venit la fermă în persoană ca să le vadă, si Ie-a văzut. Un ziarist a scris despre ele în „East African Standard”, Anii cât Lulu si ai săi au tot venit Ia casa mea au fost cei mai fericiți pe care i-am trăit în Africa si, din acest motiv, am ajuns să privesc prietenia mea cu antilopele pădurii ca pe un mare dar, ca pe un semn de afectiune din partea Africii. Tot continentul era cuprins în el, si semne bune, si vechi fâgăduinti, si o cântare : „Fugi degrab, iubitul meu, sprinten ca o căprioară fii, fii ca puiul cel de cerb, peste muntii cei îmbălsămati”. * în ultimii mei ani în Africa, tot mai puțin m-am îrrtîlnit cu Lulu si familia ei. în tot cursul anului dinaintea plecării mele, nu cred că a mai venit vreodată. Se schimbaseră multe între timp, la sud de ferma mea primiseră si alti fermieri pămînt, iar pădurea fusese tăiată, se construiseră case noi. Pe locul vechilor -poieni, acum huruiau tractoare. Multi dintre noii colonisti erau sportivi pasionati si pustile cântau adesea în peisajul african. Cred că vînatul s-a retras spre vest, pierzîndu-se în pădurile Rezervatiei Masai. Nu stiu cîti ani trăieste o antilopă ; s-ar putea ca Lulu să fi murit de mult Adesea, foarte adesea, în orele linistite din zori, am vi-sat că auzeam clopotelul lui Lulu si-n somn mi se umplea pieptul de bucurie, mă trezeam asteptînd să se-ntîmple ceva foarte straniu si dulce, acum, în clipa asta, chiar acum.

* Cîntarea Cîntărilor, 8, 14. (N, tra<3.) n

Cind stăteam culcată și mă gândeam la Lulu, mă întrebam dacă, în viața ei trăită în pădure, ea a visat vreodată la clopotel ? Treceau oare prin mintea ei, ca umbrele pe apă. imagini de oameni sau imagini de câinii ? Dacă eu știu un cântec despre Africa — îmi spuneam —, despre girafă și despre luna nouă africană culcată pe spate în cer, despre pluguri pe câmp și fetele asudate ale culegătorilor de cafea, oare știe și Africa vreun cântec despre mine ? Tremură aerul din câmpie de vreo culoare pe care am purtat-o eu, sau născocesc copiii vreun joc în care să-mi rostească numele, sau luna nouă aruncă pe pietrisul aleii vreo umbră care să semene cu mine, sau mă vor căuta vreodată ulii din Ngong ? N-am mai auzit nimic despre Lulu după ce am plecat din Africa, dar am auzit despre Kamante și despre ceilalți băieți de casă ai mei. Ultima scrisoare de la el mi-a sosit acum nici o lună. Însă aceste comunicări îmi parvin într-un mod straniu, ireal și par a fi mai mult miraje, umbre decât vesti dintr-o realitate anume. Căci Kamante nu știe să scrie și nu știe nici limba engleză. Când el sau altul dintre oamenii mei își pun în cap să îmi trimită vesti, se duc la vreun scrib-de-scrisori indian sau negru, care stă cu tăblita de scris, hârtie, toc și cerneală, în fata oficiilor postale și le explică ce trebuie să spună în scrisoarea lor. Scribii nu știu nici ei prea grozav engleza și abia dacă pot susține că știu chiar să și scrie, însă ei însșiși sunt convinși că știu, Ca să-și arate mestesugul, îmbogățesc scrisorile cu multe înflorituri, drept care acestea sunt greu descifrabile. Mai au deosebi obiceiul de a scrie cu trei-patru culori aparte și, oricare ar fi motivul pentru care o fac, impresia e că și-au terminat cerneala și storc ultimul strop dintr-o călimară. Din toate aceste strădării iese un soi de mesaj de felul celor cum dădea Oracolul din Delphi. Există o profunzime în scrisori pe care o intuiesc și simt că era o comunicare vitală ce a apăsât din greu pe sufletul expeditorului, dacă l-a împins tot drumul lung din Rezervația Kikuyu până la usa oficiului postal. Dar ea rămâne învăluită în ceață. Bucata mică și murdară de hârtie, care-ți sosește de la mii și mii de kilometri, pare să spună și iar să spună, ba chiar să strige, dar fără a-ti împărtăși nimic.

Cu toate acestea, nici aici Kamante, ca si în alte privinte, nu seamănă cu restul lumii. Când face corespondență, el are stilul lui. Pune trei-patru scrisori în același plic, notându-le : 1 Scrisoare, 2 Scrisoare si așa mai departe. Toate contin același lucru, repetat de mai multe ori. Poate că vrea să-mi producă o impresie adâncă prin repetare, căci avea acest fel de a vorbi când voia să înțeleg ori să tin minte ceva anume. Sau poate că-i e greu să se-nterupă odată ce a stabilit contactul cu prietenul aflat așa departe. Kamante îmi scrie că mult timp nu a găsit de lucru. Nu m-a surprins prea tare vestea lui, căci el era, vorba aceea, mîncare prea bună pentru gusturi atît de proaste. Făcusem din el un bucătar de curte princiară, apoi îl părăsisem într-o colonie complet înnoită. Cazul lui era al unui „Sesam, deschide-te”. Acum formula se pierduse, iar piatra era închisă pentru totdeauna deasupra comorii mistice pe care o continea. În locul bucătarului cu mers îngîndurat si plin de știință, azi nimeni nu mai vede altceva decît un mic Kikuyu crăcănat, un gnom cu chipul plat si linistit. Ce are de spus Kamante cînd merge la Nairobi, stă drepti în fata indianului cu privirea îngîmfată si hrăpăreată si-i expune mesajul lui, ce va străbate apoi jumătate de lume ? Rîndurile sînt scrise strîmb si nu e nici o ordine în frazele scrisorii. Însă Kamante avea un suflet mare, ale căruia acorduri cei ce l-au cunoscut le vor dis-tinge în acea muzică dezordonată, frîntă, aproape ca pe-un ecou al harfei ciobănasului David. Iată o „2 Scrisoare” : „Eu nu puteam uita pe tine Memsahib. Onorată Memsahib. ^aapoi toti sluga ta deai tîi ei nu prea bucuros erai departe la tara. ^aapoi erati noi pasăre noi zburati să vedeti pe tu. ^aapoi întors. ^aapoi bătrîna ferma ta loc bun pentru vacă vitelu mic erati noi negri tîi. ^aapoi ei ce mai ai nimic vaci capre nimic ei ce mai ai nimic. ^aapoi toti lumia rea ei bucură în sinia lui fîncă bătrînul sluga tale ei omi săraci sapoi. ^aapoi stiao Dumnezeu în sufletul la el tot ca sajute cînd va pe sluga ta”.

Iar, într-o „3 Scrisoare”, Kamante oferă lîîî exemplu de felul cum băstinasul îti poate spune un lucru minunat:
„Scrie si spunene dacă întorci. Noi credem întorci

Finea de ce ? Noi credem tu nu poti uita niciodată pe noi, Fincă de ce ? Noi credem tu tamintiai încă fete de noi si nume de noi dela mama". Un alb care ar voi să-ti spună ceva frumos, ar scrie* „N-am să te pot uita niciodată". Un african va spune: „j nu credem despre tine că ne-ai putea uita vreodată".

II O ÎMPU^aCĂTURĂ LA FERMĂ

1 O ÎMPU^aCĂTURA DIN GRE^aEALA I[^]n seara zilei de 19 decembrie am iesit din casă înainte de culcare pentru a vedea dacă nu vine ploaia. Multi fermieri de la munte, cred, făceau la fel în aceeași clipă. Uneori, în anii mai norocosi, aveam, parte de averse puternice în preajma Crăciunului și era o adevărată binecuvântare pentru cafeaua cea tânără, ce răsărise pe copaci după ce floarea dăduse rod la ploile mai scurte din octombrie, în noaptea aceea nu se vedea nici un semn de ploaie. Cerul era senin și mut triumfător, sub splendoarea puzderiei lui de stele. Bolta înstelată la ecuator e mai bogată ca în Nord și o vezi mai mult pentru că stai mai mult afară noaptea. În nordul Europei, nopțile de iarnă sînt prea reci pentru a-ti îngădui plăcerea contemplării stelelor, iar vara nici nu le distingii pe cerul clar al noptii, de o paloare ca de viorea sălbatică. Noaptea tropicală tine bună tovarășie, întocmai ca o catedrală romano-catolică prin comparație cu bisericile protestante ale nordului Europei, care nu te primesc în ele decât dacă ai o treabă. Aici, în camera cea mare, vine și pleacă toată lumea, aici e locul unde se întîmplă totul. În Africa și Arabia, unde soarele amiezii te ucide, noaptea e vremea călătoriilor și a faptei. Aici fiecare stea și-a primit numele ei și a fost secole întregi călăuză omului, purtîndu-l pe drumuri lungi, ducîndu-l peste deserturi și mare, spre est, spre vest, spre sud și spre nord. Masinile merg bine noaptea și e plăcut să conduci sub stele, de aceea te obișnuiești să-ti fixezi vizitele la prietenii de departe la vremea lunii pline următoare. Pornesti la safari pe lună

"ouă, ca să profiti de sirul de nopti cu lună. ^ai apoi ti se Pare ciudat, când te întorci. În vizită în Europa, să vezi că Prietenii tăi orăseni trăiesc străini de miscările lunii si *e ignoră aproape complet,. Semiluna era semnalul de por

nire pentru cămilarul Hagiei, a cărui caravană trebuia sa plece înainte de ivirea ei pe cer. Cu fata întoarsă către ea, el era unul din acei „filozofi care torc firul din drumurile lunii prin univers". ^ai a privit-o probabil atât de mult încât a făcut din ea simbolul în numele căruia să cucerească lumea. îmi câstigasem o faimă în ochii băstinasilor deoarece în mai multe rînduri fusesem prima de la ferma noastră care văzusem luna nouă, ca pe un arc subtire de argint în asfintit ; si mai cu seamă fiindcă, doi-trei ani la rînd, zărisem prima lună nouă din luna Ramadan, luna cea simtă a mahomedanilor. Fermierul își rotește ochii încet de-a lungul liniei orizontului. La început spre est, căci dinspre est îi vine ploaia, dacă vine, si acolo se află steaua Spica, din constelatia -Fecioarei. Apoi spre sud, vrînd să salute Crucea Sudului, păzitoare a lumii celei mari, credincioasă călătorilor si iubită de ei, iar si mai sus, chiar sub dunga de lumină a Căii Lactee, se văd Alpha si Beta din constelatia Centaurului. Către sud-vest lucește Sirius, punct mare de lumină pe cer si gînditoarea stea Canapus, iar înspre vest, deasupra siluetei pale a colinelor Ngong, acum aproape neîntreruptă, lucește radiosul giuvaer cu diamante, Bigel, Betelgeuze si Bellatrix. În fine, fermierul se-ntoarce spre nord, căci înspre nord ne ducem cu totii pînă la urmă si-acolo dă de însăși Ursa Mare, pe care acum o vede stînd cu capu-n jos, din cauza perspectivei ceresti diferite, ceea ce capătă aerul unei glume ursesti si bucură sufletul imigrantului nordic. Oamenii care, dormind, au vise noaptea, cunosc un gen anume de plăcere, pe care lumea diminetii nu o stie, un fel de extaz blajin, un suflet neîmpovărat, 'dulci arîndouă ca mierea pe limbă. ^ai ei mai stiu că adevărata măretie a viselor e atmosfera lor de libertate infinită. Nu este libertatea dictatorului, care-si impune vointa asupra lumii, ci libertatea artistului, care n-are vointă, care e liber de orice vointă. Plăcerea visătorului adevărat nu stă în sub

stanta visului, ci-n faptul că în vis se-ntîmplă lucruri fără vreo intervenție din partea sa și complet independente de controlul său. Mari peisaje se nasc de la sine, uriașe panorame minunate, culori delicate și tari, sosele, casei pe

e nU ie-a mai văzut și de care n-a auzit niciodată. În vis apar străini și-acești-a-i sînt dușmani sau prieteni, deși v'sătorul n-a avut nicicînd de-a face cu ei. Ideea de zbor

- de urmărire apare mereu în vise, și de fiecare dată la fel de seducătoare. Minunate cuvinte de duh sînt rostite de toată lumea. E drept că, rememorate în timpul zilei, ele pălesc și-si pierd tot înțelesul, căci aparțin unui alt plan, dar, de cum a pus capul pe pernă cel ce visează, legătura se reface instantaneu și-si aminteste tot farmecul lor bogat. Senzația imensei libertăți îl împresoară neîncetat și îl străbate precum aerul și lumina — nepămîntească fericire. Privilegiat e visătorul, căci el e cel ce n-are nimic de făcut, dar pentru a cărui plăcere și desfătare lucrează totul în jurul lui; regii din Tarsis îi aduc daruri. Ia parte la un bal sau la o bătălie, mirîndu-se o clipă cum de poate fi, în mijlocul atîtor întîmplări, în așa măsură privilegiat încît să poată sedea culcat. Abia cînd începi să-ti pierzi conștiința libertății și cînd ideea de necesitate începe să pătrundă în lume, cînd e nevoie undeva de o grabă sau de un efort, eînd trebuie scrisă o scrisoare ori prins un tren, cînd ai o muncă de făcut, cînd trebuie să mîni prin vis caii-n galop sau să ochești cu pușca drept în țintă, visul decade și se transformă-n cosmar, acesta fîcînd parte din cea mai vulgară și mai meschină categorie de vise. Situația din lumea trează care se apropie cel mai mult de vise e noaptea într-un mare oraș, unde nimeni nu te cunoaște, sau noaptea africană. Căci acolo există o libertate infinită, se-ntîmplă atîtea și-atîtea lucruri, destine prind contur în jurul tău, activitatea fierbe-n dreapta și în stînga și nimic nu poți spune că nu e treaba ta. Aici, de îndată ce soarele scăpata, aerul se umplea ie liliaci, zburînd tăcuti precum mașinile pe asfalt, ba chiar vedeam și cîte o pasăre de noapte : era pasărea care stătea în drum și în ochii căreia luminile mașinii luceau o clipă roșii înainte ca ea să filfie vertical din fata roților tale. Iepurării ieșeau la rîndul lor pe drum, miscîndu-se n felul lor, așezîndu-se brusc pe coadă și topăind pe un

anu ritm, ca niste canguri în miniatură. Greierii cântau
cîntec Besfîrsit prin'iarba înaltă, miresme alergau peste ei

pămînt .si stele căzătoare se scurgeau pe cer, ca lacrimile pe obraz. Esti fericitul căruia
i se aduce totul. Să vină re<ni din Tarsis cu daruri. La cîteva mile distantă, în
Rezervatia Masai, zebrele își schimbă acum păsunea, hergheliile lor rătăcesc peste
cîmpia cenusie ca niste dungii de culoare deschisă, bivoliile au iesit să pască si ei pe clina
colinelor. Tinerii mei de la fermă trec, în grupuri de cîte doi sau trei, mergînd în sir ca
niste umbre înguste si întunecate ; sînt treji, se-ndreaptă glont spre tinta lor, acum ei nu
mai sînt în slujba mea, deci nu mă privește unde se duc. Ba chiar, insistă să marcheze
împrejurarea încetinind imperceptibil pasul la vederea vârfului arzînd al tigării mele în
fata casei si salutîndu-mă fără a se opri. „Jarabo, Msabu." „Jambo, morani" —
războinici tineri — „unde vă duceti la ora asta ?" ItHe ducem la manyatta lui Kathegu,
care face mare ngovna în astă seară. Noapte bună, Msabu." Dacă merg împreună în
grupuri mai mari, își iau si toba lor la dans si apoi o auzi de foarte departe, ca zvîcnetul
unui puls firav în degetul noptii. ăi, deodată, urechea, care n-ascultase pînă atunci,
prinde parcă un sunet ca o vibrație profundă în aer : se aude răgetul îndepărtat si scurt
al unui leu. E treaz si el, vînează, viata își urmează cursul. Impresia auditivă nu se mai
repetă, dar ea lărgeste orizontul ; îti vin în minte păsunile cele întinse si locul de
adăpat. Cum stăteam asa, în fata casei mele, s-a auzit un foc, nu prea departe. Un
singur foc de armă. Apoi din nou tăcerea noptii peste tot si toate. După o clipă, ca si
cum s-ar fi oprit să asculte si acum își vedeau din nou de treabă, am auzit iar greierii
îngînînd în iarbă cîntecul lor monoton. Există ceva în mod straniu determinat si fatal
cînd răsună un singur foc de armă în noapte. Pare că cineva a transmis un mesaj lung
de un cuvînt, pe care n-o să-l mai repete. O vreme am stat nedumerită să mă întreb ce
anume putea să însemne. Era imposibil de ochit ceya la ora aceea, iar, ca să sperii vreo
jivină, trăgeai de două sau

de mai multe ori.

Poate că jos, la moară, bătrînul meu dulgher indian p oran Singbi trăsese după vreo hienă strecurată în curtea rii si care rodea fîsiile tîiate din piele de bou si atîrnate "V bolovani la capăt, pentru a face din ele frîie de cărută. Pooran Singh n-avea o fire de erou, dar poate deschisese usa colibei sale de dragul frîielor si tot pentru ele trăsese i cu pusca-i veche. Cu toate acestea, cred că ar fi tras amîndouă cartusele, apoi ar fi încărcat iar pusca si ar fi tras din nou, odată ce gustase nectarul eroismului. Dar un singur foc — si apoi tăcere ? Am asteptat o vreme si a doua împuscătură ; nimic. Iar, cînd am privit din nou spre cer, nu se vedea nici urmă de 'pk>?Ue- încît m-am dus la culcare, luînd si o carte, cu mine si' lăsînd lampa aprinsă. In Africa, dacă dai de o carte demnă de a fi citită, din maldărele anoste pe care o mîndrete de vapoare sînt puse să le aducă din Europa, o citesti cum i-ar place unui autor să i se citească o carte, adică rugîndu-te la Dumnezeu să fi avut în el destulă energie s-o ducă pînă la capăt asa cum a început-o. Mîntea ta aleargă, transportată, pe o urmă proaspătă, adîncă, verde. Două minute mai tîrziu o motocicletă a luat cotul aleii în plină viteză si's-a oprit în fata casei mele, iar cineva a bătut cu putere în geamul înalt al usii de la salon. Mi-am «pus o fustă si o jachetă, m-am încălțat, mi-am luat lampa si am iesit. Afară, la lumina ei, l-am văzut pe administratorul morii mele, transpirat si cu ochii iesiti din orbite. Se numea Belknap, era de' nationalitate american si un mecanic extrem de capabil si inventiv, însă cu un psihic foarte labil. La el lucrurile fie urcau în al nouălea cer, fie se- prăbuseau fără pic de sperantă. La început, cînd l-am angajat, mă tulburau viziunile lui variabile asupra vietii si perspectivelor si conditiilor de la fermă, ca si cum m-ar fi luat si pe mine cu el pe un enorm pendul mintal ; mai tîrziu m-am obisnuit cu ele. Aceste extaze ^ai căderi nu erau altceva decît o formă cotidiană de gimnastică emotională a unui temperament vioi, cu multă nevoie de exercitiu si căruia i se întîmplau mult prea pu- Une lucruri ; este un fenomen curent la tinerii albi enerș!ci aflatii în Africa, mai ales la aceia care si-au petrecut polescenta prin orase. Dar acum scăpase din mrejele unei

ragedii si deocamdată nu stia dacă să-si satisfacă sufletul

fîmînd amplificînd-o peste poate, sau să scape de groaza ei miniraalizînd-o cît maf tare posibil; prins în această dilemă, arăta ca un băietas foarte mic alergînd de mama fq_eului ca să anunte o catastrofă ; în timp ce vorbea, nu-s} putea stăpâni bîlbîiala. Pînă la urma a atenuat-o mult căci el nu avea nici uri rol în această întîmplare si soarta îi jucase o dată în plus o festă extrem de urîtă. între timp Farah venise si el de la casa lui si am ascultat împreună povestea. Belknap mi-a relatat cît de pasnic si cît de plăcut începuse toată tragedia. Bucătarul lui avea zi liberă si, fo absenta acestuia, o petrecere fusese organizată în bucătărie de un toto ajutor de bucătar,- în vîrstă de sapte ani, pe nume Kabero, unul din copiii vechiului meu clăcas si cel mai apropiat vecin de fermă,, bătrînul vulpoi Kâninu, Seara tîrziu, cînd adunarea s-a înveselit peste măsură, Kabero a adus pusca stăpînului său si, fată de prietenii lui din shambas si de la cîmpie, a vrut să joace rolul omului alb. Belknap era un mare crescător de păsări, avea claponi si găini îndopate si cumpăra pui de rasă din pietele de la Nairobi, de aceea si tineea mereu o puscă pe verandă, pentru a speria cu ea ulii si pisicile sălbatice. Ulterior, cînd am discutat despre caz, a sustinut că pusca nu era încărcată, însă copiii căutaseră gloantele si o încărcaseră ei ; aici îmi permit să cred că memoria îl însela căci, să fi vrut, si tot n-ar fi reusit ei una ca asta, încît mai probabil era că, pentru o dată, pusca rămăsese în verandă încărcată. Indiferent cum ajunsese acolo, cartusul era pe teava cînd Kabero, în culmea grozăvelii si a succesului său, a ochit drept în mijlocul invitatilor săi si a apăsat pe trăgaci, împuscătura a răsunit în toată casa. Trei dintre copii au fost răniti usor si au fugit afară îngroziti. Mai rămăseseră doi, grav răniti sau morti. ^{ai} Belknap si-a în-j cheiat istorisirea cu o lungă anatemă la adresa Africii si a întîmplărilor ce se petreceau aici.' în timp ce noi vorbeam, băietii mei de casă au apărut, toti foarte tăcuti ; apoi au dispărut din nou si au adus o lampă de vînt. Am luat bandaje si dezinfectant. Cum ar fi fost o pierdere de timp să încercăm să pornim masina, am alergat prin pădure într-un suflet pînă la casa lui Blk

în legănarea ei, lampa de vînt ne arunca umbrele dintr-o arte în alta a drumului drept si îngust. În vreme ce fugeam, am auzit o serie de urlate scurte, înnebunite, foarte — tipetele de moarte ale unui copil. Usa bucătăriei era deschisă de perete, ca si cum moartea după ce se năpustise înăuntru, s-ar fi năpustit acum afară, lăsînd tot locul devastat, ca pe un cotet de păsări după trecerea pe acolo a viezurelui. O lampă de bucătărie continua să ardă pe masă fumegînd pînă-n tavan, iar în încăperea strimtă mirosul prafului de puscă mai persista si-acum. Pe masă, alături de lampă, seada pusca. Era atîta sînge peste tot că am si alunecat pe el. E greu de îndreptat

o lampă de vînt spre un obiectiv anume, în schimb ea răspîndeste izbitor lumina în încăperi întregi sau asupra unor situatii ; îmi amintesc de toate acele lucruri care, chiar la lumina unei lămpi de vînt, eu le-am văzut mai bine decît altii. Li cunosteam pe copiii răniti de pe păsunile de la fermă, unde păsteau turmele familiilor lor. Wamai, fiul lui Jogona, un băietel vioi, care o vreme fusese chiar elev la scoală, zăcea pe podea între masă si usă. Nu era mort, dar nici departe de moarte ; își pierduse cunostinta, desi mai gema încă slab. L-am tras puțin deoparte, să ne putem misca prin încăpere. Copilul care tipa se numea Wanyangerri, cel 'mai mic din grupul aflat în bucătărie. Stătea în picioare, aplecat înainte spre felinar ; sîngele îi tîsnea din obraz ca apa dintr-un izvor, dacă puteai spune asa, căci stătuse probabil chiar în dreptul teviei în momentul cînd glontul a pornit, iar acesta îi smulsese cu totul maxilarul inferior. Îsi tinea bratele depărtate de corp si le misca în sus si-n jos ca pe niste pistoane, .întocmai cum ar da din aripi un pui după ce i s-a retezat capul. Cînd te trezesti pe neasteptate în fata unui asemenea dezastru, se pare că nu există decît o solutie, si anume remediul aplicat pe terenul da vînătoare sau în ograda de Păsări: să ucizi repede si cu orice pret. Dar, cu toate aces-tea, stii că nu poti ucide, iar creierul începe să-ti zbîrnîie atunci de teamă. Am luat capul copilului în mîini si l-am strms la piept cu disperare ; ca si cum într-adevăr l-as

-°morît, a încetat pe loc să mai tipe, rămînînd drept în 85

picioare, cu bratele aîrnîndu-i pe lîngă corp, de parcă ar fi fost de lemn. Acum pot spune cã stiu ce înseamnă sã vindeci strîngînd la piept. E greu de bandajat un pacient a cãrui fatã e pe -ju_ mătate smulsã, cãci, în tentativa de a-i opri sîngerarea el poate fi înãbusit. Am fost nevoitã sã salt bãietelul pe genunchiul lui Farah si sã-l fac pe Farah sã-j tinã caoul drept, cãci, dacã îi tot cãdea în fatã, nu-i puteam strînae bandajele, iar, dacã-i cãdea mereu pe spate, sîngele-i curgea gîlgîind si-i umplea gîtul. Pînã la urmã, fiindcã sedea atît de linistit, am reusit sã-i pun bandajul bine. Pe Wamaî l-am întins pe o masã si am ridicat lampa ca sã-l privim. Promise din plin încãrcãtura pustii în gît si în piept, dar nu sîngera abundant, ci numai un firicel subtire de sînge i se scurgea pe la coltul gurii. Era surprinzãtor sã-l vezi pe acest bãietas negru, la fel de neastîmpãrat ca un iedut, acum atît de linistit. În timp ce ne uitam la el, fizionomia i se schimbã, cãpatînd o expresie de profundã surprizã. L-am trimis pe Farah sã aducã masina de acasã, cãci trebuia sã transportãm neîntîrziat copiii la spital. În asteptarea ei, am întrebat de Kabero, bãiatul care trãsesese cu pusca, provocînd acel masacru cumplit. Belknap mi-a spus despre el o poveste ciudatã. Cu cîteva zile în urmã, Kabero cumpãruse de la stãpînul sãu o pereche de pantaloni scurti vechi, pentru care avea de plãtit o rupie la primirea simbriei. Cînd s-a auzit focul de armã, iar Belknap s-a nãpustit spre bucãtãrie, l-a gãsit pe Kabero în mijlocul încãperii, cu pusca încã fumegînd în mîini. Copilul l-a privit timp de o secundã, apoi a vîrît mîna într-un buzunar al pantalonilor cumpãrati de curînd, a scos o rupie si a pus-o pe masã cu mîna stîngã, în timp ce cu dreapta a aruncat pe aceeasi masã pusca. ³i, dupã aceastã ultimã socotealã a sa cu lumea, s-a dus ; de fapt, cu toate cã n-aveam de unde sti în clipa aceea, odatã cu gestul sãu mãret, a dispãrut si de pe fata pãmîntului. Era o atitudine cam neobisnuitã la un bãstinas, cãci ei în general îsi .mentin datoriile — si mai ales pe acelea fatã de omul alb — la periferia mintii lor. Poate cã lui Kabero în?Prf" jurarea îi semãnase atît de mult cu ziua judecãtii de apoi încît simtise cã trebuia sã se ridice la înãltimea ei»

poate că încercase să își câștige un prieten la nevoie. Ori ~ul bubuitura și moartea prietenilor din jurul său îi răscoliseră într-asa un hal întreaga mică sferă de idei încât crînv~eie de la periferie fuseseră propulsate direct în centrul constiinței sale. Pe vremea aceea aveam o mașină Overland. În veci nu voi scrie un singur cuvânt de reproș la adresa ei, căci m-a servit credincioasă timp de ani și ani de zile. Deși numai arareori putea fi convinsă să meargă cu mai mult de doi cilindri. Ți farurile erau stricate, astfel că, în locul luminilor de poziție, mergeam la dans la Clubul Muthaiga cu o lampă de vînt înfășurată într-o batistă roșie. Trebuia împinsă ca să pornească, iar în noaptea cu pricina a pornit deosebit de greu. Diferenții oaspeți veniți la fermă se prinseseră de starea soselei mele și abia în timpul drumului din acea noapte mi-am dat seama câtă dreptate aveau. La început l-am lăsat pe Farah să conducă, dar apoi m-am gândit că dinadins intra în toate gropile și urmele de roți și atunci am luat eu însămi volanul. De aceea am și fost nevoită să cobor la iaz, ca să mă spăl pe mâini în apă întunecată. Pînă la Nairobi drumul mi s-a părut nesfîrșit de lung ; aveam impresia că, în același timp, as fi putut ajunge și acasă, în Danemarca. Spitalul băștinat din Nairobi se ridică pe deal, chiar înainte de începutul coborîrii în căldarea unde se află orașul. Acum era întunecat și părea pasnic. Cu mare greutate am reușit să trezesc pe cineva ; pînă la urmă am pus mîna pe un bătrîn medic sau felcer goan care a apărut într-un gen de neglijență ciudată. Era un bărbat mare și gras, foarte placid în mișcări și care avea un mod al lui straniu de a face același gest mai întîi cu o mînă, apoi cu cealaltă, Cînd am ajutat la scoaterea lui Wamai din mașină, mi s-a părut că s-a mișcat și s-a întins puțin, dar, cînd l-am dus în salonul intens luminat al spitalului, era mort. Bătrînul goan își tot flutura o mînă spre el spunînd : „E mort". Apoi, întorcîndu-se către Wanyangerri, dădu din cealaltă mînă • ' i, „E viu". Nu-l mai văzusem niciodată pe acel bătrîn' căci nu mai fusesem niciodată noaptea la spital, cînd Probabil era el de gardă. La vremea respectivă, atitudinea lui m' a iritat, deși mai tîrziu mi s-a părut că însăși Soarta,

înfăsurată în mai multe rînduri de cearsafuri albe, pUse unul peste celălalt, ne
întîmpinase în pragul usii, împărțind neutră si viata si moartea. Wanyangerri s-a trezit
din transă în clipa cînd am intrat cu el în spital si pe loc l-a cuprins o groază nebună ;
nu voia să-l lăsăm acolo, se agăta de mine sau de cine se nimerea si tipa si plîngea
cuprins de disperare. L-a calmat pînă la urmă bătrînul goan cu o injectie, după care m-a
privit peste lentilele ochelarilor săi si mi-a spus : „E viu". Am lăsat acolo amîndoi
copiii, cel mort si cel viu, întinsi pe două târghi, să-si urmeze fiecare destinul său.
Belknap, venit si el cu motocicleta, mai mult ca să ne ajute la împins masina în caz că
s-ar fi oprit pe drum, era de părere că accidentul ar trebui raportat la politie. Astfel că
ne-am dus la comisariatul din River Road, plonjînd direct în viata de noapte a orasului
Nairobi. Nu era nici un politist alb cînd am sosit noi, încît am asteptat afară, în masină,
pînă ce a fost trimis cineva să-l cheme. Strada era mărginită de un sir de eucalipti,
copacii tuturor oraselor de munte populate de pionieri; noaptea frunzele lor foarte lungi
si înguste au un ciudat miros plăcut si arată stranii în lumina felinarelor. O tînără
Swahili planturoasă a fost tîrîtă în comisariat de o echipă de politisti localnici, căroro li
se opunea din toate puterile ei si îi zgîria pe fată, zbierînd ca un porc înjunghiat. Au
fost adusi o pereche de bătausi, care, pînă si pe treptele comisariatului, tot mai încercau
să se lovească între ei; si un hot, cred, care tocmai fusese prins ; îl urma pe stradă un
întreg alai de cheflii nocturni, luînd care partea lui, care partea politistilor si dezbatînd
cu aprindere cazul. în sfîrsit, a sosit si un tînăr ofiter de politie, luat, am avut impresia,
direct de la o petrecere veselă. Pentru Belknap a fost o dezamăgire, căci ofiterul a
început prin a-i nota cu mult interes si mare viteză declaratia, dar apoi a căzut pe
gînduri, si-a lăsat creionul să se tîrască încet pe hîrtie si finalmente a renuntat la scris,
bâgînd creionul în buzunar. Mie mi se făcuse frig de la răcoarea noptii. în cele din
urmă am pornit spre casă. Eram încă în pat a doua zi dimineată cînd am simtt din cauză
linistii concentrate de afară, că se aflau mu \

eni jti preajma mea. ^atiam cine erau : bătrînii de la fermă, sezînd chirciti pe pietre, mestecînd sau trăgînd rmba'cco pe nas, scuipînd si susotînd între ei. ^atiam ce oiau : veniseră să-mi spună că aveau de gînd să facă o Ici/ama pentru împuscătura din noaptea precedentă si pentru moartea unuia din copii. O kyama e o adunare a bătrînilor de la fermă, autorizată de guvernul colonial să arbitreze neînțelegerile dintre clăcasi. Membrii unei kyama se adună pentru o crimă ori pentru un accident si le dezbat întruna săptămîni întregi, îngrășîndu-se între timp cu fripturi de oaie si discutii despre nenorociri. ^atiam că bătrînii vor vrea să dezbată acum si cu mine întregul caz si că ar dori, dacă reuseau, să mă aducă în cele din urmă la judecata lor, pe"htu ca eu să pronunt verdictul final. Cum nu aveau de gînd să mă las prinsă într-o discutie fără sfîrsit despre tragica întîmplare din noaptea precedentă, am pus să mi se înseueze'ealul, ca să plec departe de casă si cit mai departe de ei. Cînd am iesit, am găsit, cum mă asteptam, tot grupul de bătrîni adunat în stînga, aproape de colibebe servitorilor mei. De dragul demnității lor ca adunare, s-au prefăcut a nu mă vedea, pînă si-au dat seama că eu de fapt plecam. Atunci, au sărit stîngaci în picioarele lor bătrîne si au început să dea iute din brate în directia mea. Le-am răspuns făcîndu-le un semn cu mîna si am pornit călare la drum.

CĂLARE PRIN REZERVATIE In Rezervatia Masai mergeam numai cu calul. Ca să ajung acolo trebuia traversat un rîu ; călărind mai departe, ajungeam în Rezervatia de Animale într-un sfert de ceas. Mi-a trebuit o vreme, după ce am venit la fermă, pînă a găsi un loc pe unde să pot traversa rîul călare : malul era pietros, iar de partea cealaltă panta abruptă, însă, odată trecută dincolo, ce bucurie pentru sufletul meu ! Dinainte mi se întindeau o sută de mile de iarbă si loc deschis vag ondulat, pe care puteam galopa în voie ; nici un gard, nici un sant, nici un drum în cale. Nu era nici o asezare omenească în afara satelor de Masai si chiar si acestea părăsite aproape o jumătate de an, cînd acesti mari migratori se mutau, cu turmele lor cu tot, mereu spre alte si alte păsuni. Mici copăcei cu spini apăreau răs

pînditi regulat pe cîmpia brăzdată din loc în loc de văi adînci si lungi, cu albiu secate de iruri, cãptusite cu bolovani mari plati, prin care trebuia sã cauti ici-colo urme de vînat ca sã poti trece de partea cealaltã. Curînd devenea! constient ce liniste profundã te înconjoarã. Privind acum înapoi spre anii petrecuti în Africa, mi se pare cã i-as putea în general descrie ca fiind existenta unei persoane nimerite dintr-o lume marcatã de zgomot si grabã într-un tinut cufundat în tãceri. Cu putin înainte de marile ploiu, Masaii dau foc ierbii bãtrîne si uscate si, cînd pãsunile sînt asa pustiite si negre, nu-i nici o plãcere sã mergi peste ele : copitele calului stîrnesc praful negru, carbonizat, care se asazã pe tot trupul tãu si-ti intrã în ochi, iar firele de iarbã arse tãierea sticla ; pînã si cîinii îsi rãnesc picioarele în ele. Dar, cînd vine ploaia si iarba verde e proaspãtã în cîmpie, ti se pare cã mergi cãlare pe un covor de arcuri, iar calul însusi se lasã îmbãtat de plãcere. Diferite soiuri de gazele vin la verdeatã sã pãsuneze si aratã ca niste animale de jucãrie pe o masã de-biliard. Poti intra cãlare într-o turmã de an90

flope pasnicele animale te lasã sã te apropii de ele mult " aint'e de a o lua la trap, cu coarneau lor lungi înclinate ine spate, peste gîturile întinse si cu faldurile largi de pieie r!e pe piept, care le fac sã arate pãtrate din profil, sãltînd » timpul* fugii. Par descinse direct dintr-un vechi epitaf Igjpteah, dar- faptul cã rãscolesc si arã pãmîntul le dã un aer familiar si domestic. Girafele se aflã ceva mai departe în rezervatie. Uneori, în prima lunã a sezonului de ploiu, un fel de garoafe sãlbatice albe înfloresc atît de abundent in toatã rezervatia încît de la distantã cîmpiile par presãrate cu petece mari de zãpadã. Mã adînceam în lumea animalelor venind din lumea oamenilor si sufletul mi-era împovãrat de tragedia noptii precedente. Bãtrîinii asezati în preajma casei mele mã fãceau sã nu mã simt deloc în. largul meu ; în vremurile de demult, oamenii aveau acelasi sentiment ca ei, cred, cînd li se pãrea cã vreo vrãjitoare din vecinãtate le pusese gînd rãu, sau cã în aceeasi clipã ea purta pe sub haine un bebelus de cearã, pe care-l ducea sã-l boteze cu numele lor. Raporturile mele cu bãstinasii în chestiunile legale ale

fermei erau de o natură cu totul ciudată. Dorind, înainte de orice, să fie pace pe pământul meu, nu mă puteam tine departe de aceste chestiuni, căci un conflict între clăcasi nerezolvat în chip solemn era ca, acele răni căpătate în Africa și care aici sînt numite „răni de v'eldt" * ; netratate la timp, se vindecă la suprafată, dar continuă să pulseze și să se coacă în adînc, pînă ce te hotărăști odată să strîngi din dinți și să le cureți ca lumea. Băstinasii erau constienți de acest fapt și, dacă tineau cu adevărat ca o pricină să fie lămurită, mă rugau și pe mine să-mi dau verdictul meu. Cum eu habar n-aveam de legile locale, figura ce-o făceam la marile lor divane de judecată era adesea cea a unei primadone ce nu-si mai aminteste nici un cuvînt din rol, iar restul distributiei e nevoit să-i sufle. Această misiune și-o asumau cu multă răbdare și tact bătrînii de la ferma mea. Se întîmpla deasemeni uneori ca primadona să fie socată de rolul ei și, refuzînd să mai accepte jocul, Veldt — stepa sud-africană. (N. trad.) 91

să iasă din scenă brusc. Atunci cînd se-ntîmpla așa ceva publicul meu lua gestul ca pe o lovitură din partea destinului, ca pe un act divin ce depășea puterea lor de înțelegeri ; îl acceptau deci în tăcere și rămîneau mai departe acolo, scuipînd numai din cînd în cînd. Ideile despre dreptate nu seamănă defel în Africa și în Europa, iar cele valabile într-una din lumi sînt inacceptabile în cea de-a doua. Pentru un african nu este decît un singur mod de a compensa nenorocirile existentei, și anume prin înlocuire; el nu caută motivația faptei. Dacă-l pîndesti pe dusmanul tău și, prinzîndu-l, îi tai gîtul pe întuneric, sau dacă, vrînd să dobori un copac, ucizi un om ce trecea neatent pe acolo, în privința pedepsei mintea băstinasului nu face deosebiri. Comunitatea a suferit o pierdere și ea trebuie compensată undeva, de cineva. Băstinasul nu-si irosește nici timpul, nici mintea sa cu cîntărirea părții de vină și de merit : fie se teme că ar putea ajunge prea departe, fie își spune că nu este treaba lui. În schimb, cu infinite speculații, se dedică metodei prin care dezastrul sau crima pot fi cîntărite în oi și capre — în ce-l privește, timpul nu contează ; solemn, el te conduce printr-un labirint de gîndire sofistă. Pe atunci așa

ceva era contrar ideii mele despre dreptate. Toti africanii sînt la fel cînd ajung la aceste rituri. Desi somalezii au o mentalitate complet aparte de a celor din neamul Kikuyu si îi disprețuiesc pe acestia din urmă profund, ei se asază în mod absolut identic si încep să cîntărească fraudă, crima sau violul în functie de vitele lor din Somaliland — iubitiilor lor cai si cămile, ale căror nume si pedigree le poartă înscrise în inimi. Odată a sosit la Nairobi vestea că fratele mai mic al lui Farah, care avea doar zece ani si trăia într-un loc pe nume Buramur, a luat o piatră de pe jos si a aruncat după un băiat dintr-un' alt trib, rupîndu-i acestuia doi dinti din fată. Din pricina acestei fapte, reprezentanti ai celor două triburi s-au întîlnit la ferma mea si au stat pe jos în casa lui Farah, noapte de noapte, tot discutînd. Veneau niste bătrîni subtiratici, care fuseseră în pelerinaj la Mekka si purtau turbane verzi, somalezi tineri si aroganti, care, cînd nu se ocupau cu lucruri serioase, erau purtători de puscă pentru marii vînători si călători europeni, si băieti 92

cu oc^ negri, reprezentîndu-si timid familia si care nu scoteau nici o vorbă acum,, ci doar ascultau devotati si-nvătau. Farah mi-a explicat că pricina eră atît de gravă tocmai pentru că băiatul fusese sluit la înfățisare si că la vîrsta potrivită, avea să-i fie greu cu însurătoarea, încît pretentiile lui de a-si lua nevastă mai frumoasă ori, de familie mai bună trebuiau fără doar si poate să scadă. În cele din urmă despăgubirea a fost fixată la cincizeci de cămile, ceea ce-nsemna jumătate pedeapsa, căci o pedeapsă întregă era o sută de cămile. Au fost cumpărate cincizeci de cămile tocmai din Somaliland, spre a fi plătite, peste zece ani, ca pret pentru o fecioară somaleză, care să fie convinsă astfel să închidă ochii la cei doi dinti lipsă ai mirelui ei; poate în acele clipe erau puse bazele unei posibile tragedii. În ce-l privea pe el însă, Farah considera că scăpase ușor. Localnicii de la fermă nu si-au dat niciodată seama de părerile "mele despre sistemul lor de legi si, cînd păteau vreun necaz oarecare, veneau mai întîi la mine, gîndind că-i voi despăgubi. Odată, la vremea recoltatului cafelei, o fetiță Kikuyu pe nume Wamboi a fost călcată de un car cu bivoli în

fata casei mele si omorîta. Carele duceau cafeaua de pe plantatie la moarâ si le interzisesem cârutasilor sâ meargâ cu cineva urcat pe încârcâturâ. Altfel ar fi avut parte la fiecare drum de cîte o echipâ întregâ de culegâtori, bâieti si fete, porniti într-o plimbare lentâ de plăcere — fiindcâ oricine merge mai repede ca un bivol — de-a latul fermei, ceea ce însemna o greutate în plus pe seama bietelor animale. Tinerii cârutasi însâ n-aveau inima sâ goneascâ de acolo fetitele cu ochi visâtori, care alergau pe lingâ drum, cersindu-le aceastâ plăcere ; tot ce puteau face era sâ le spunâ sâ sarâ jos cînd apârea la cotiturâ casa mea, La un astfel de salt Wamboi a cîzut si roata carului a trecut peste câpsorul ei cafeniu, zdrobindu-i craniul; o dîrâ °e sînge a râmas în urma adîncâ din praf. Am trimis dupâ bîtrînii ei pîrinti, aflati pe plantatie, Ia cules, care au si-nceput pe datâ sâ o boceascâ. Pentru ®i stiam câ moartea copilei însemna o pierdere grea si undcâ fata era de mîritat si le putea aduce un pret frumos n °i °i capre si poate chiar vreo juncâ-douâ pe deasupra. 93

Numai la asta le stîtuse gîndul de cînd venise ea pe lume Cînd tocmai socoteam cum sâ-i ajut, iatâ câ ei apucâ sâ mi-o ia înainte si vin la mine pretinzînd energic despâgn. birea integralâ. Nu, am spus, asa ceva eu nu plîtesc. Doar le atrâsesem tuturor atentia câ nu voiam sâ meargâ urcati pe care si ' toatâ lumea stia de lucrul acesta. Bîtrînii au dat din cao câ da, erau întru totul de acord cu mine si cu toate aces-tea sustineau mai departe pretentia initialâ. Argumentul lor era câ cineva trebuia sâ plîteascâ totusi. Iar mintea lor nu reusea sâ-si imagineze nici o contrazicere a acestui principiu sfînt, dupâ cum n-ar fi putut accepta în veci nici teoria relativitâtii. °i nu lâcomia sau ciuda i-au fâcut sâ se ia pe urmele mele cînd am curmat discutia si am pornit spre casâ, ci o lege a naturii, ca si cum as fi avut un magnetism în mine. S-au asezat si au început sâ astepte în fata casei. Erau sâraci, piperniciti si subnutriti ; cum stâieau acolo, pe gazon, arâtau ca o pereche de bursuci. Au râmas pînâ dupâ apusul soarelui, cînd nici nu-i mai distingeam de iarbâ. °edeau cufundati în suferintâ adîncâ ; pierderea fiicei si paguba materialâ se contopeau în aceeasi durere nemâr

ginită. Farah plecase în acea zi și, în lipsa lui, la ora când lumina se aprindea în casă, le-am trimis niște bani să-și cumpere o oaie, să aibă ce mânca. Fusese însă un gest gresit, căci ei l-au luat drept primul semn al oboselii mele și abia s-au așezat mai bine pentru noaptea. Ei poate nu s-ar fi îndemnat să plece niciodată, dacă târziu, pe seară, n-ar fi trecut prin mintea lor să meargă și la căruțarul tânăr, să-și scoată paguba de la el. S-au ridicat deci de pe iarbă și au plecat subit, fără un cuvânt, iar a doua zi dimineată s-au dus direct la Dagoretti, unde trăia Comisarul nostru Districtual Adjunct. Ideea lor ne-a adus pe cap o lungă anchetă pentru caz de omor și mulți politisti băștinasi fuduli. Dar tot ce s-a oferit să facă pentru cei doi bătrâni Comisarul Districtual Adjunct a fost să decidă spânzurarea făptuosului, hotărâre asupra căreia însă a revenit pe dată când a primit mărturiile noastre exacte. Nici bătrânii din trib n-au mai vrut să țină kyama după ce și el și eu am refuzat să luăm în considerare cazul. Încît pînă la urmă cei doi bătrâni a

ebuit să se supună, la fel. ca toată lumea, unei legi a relativității din care însă nu pricepeau o iotă. Uneori mă cam plictisiam de bătrânii mei din kyama . atunci le spuneam deschis ce gîndeam despre ei. — „Voi, bătrânii, îi taxați pe tineri atît de aspru ca să nu poată -n veci acluna vreun ban și pentru ei. Nu pot misca de voi cei tineri, iar voi cumpărați toate fețele doar pentru voi." Bătrânii. mă ascultau atenți, ochisorii lor negri le străluceau pe chipurile uscate și-ncrețite, buzele lor subtiri se miscau încet, ca și cum mi-ar fi repetat cuvintele : le plăcea și lor să audă un principiu atît de sănătos formulat în cuvinte. ? . Cu toată diversitatea noastră de opinii, poziția mea de judecătoare- a tribului Kikuyu îmi rezerva o multime de potențialități și mi-era tare dragă. Pe atunci eram tîp.ără și reflectasem mult în ideile de dreptate și nedreptate, cel mai adesea însă din punctul de vedere al celui judecat ; în scaunul judecătorului nu stătusem încă. îmi dădeam osteneală multă să judec drept și în folosul păcii pe domeniul meu. Cîteodată, cînd lucrurile arătau mai încurcate, eram nevoită să mă retrag ca să le cîntăresc mai bine, acoperindu-mi capul cu o glugă mintală, pentru ca nimeni să nu vină să-mi vorbească de ele. Gestul meu pro

ducea totdeauna efect în rîndul oamenilor de la fermă si-i auzeam mult timp după aceea vorbind plini de respect despre vreun caz care fusese atît de greu că nu-l putuse nimeni deslusi în mai puțin de o săptămînă. Pe băstinas îl poti usor impresiona pierzînd pentru un lucru mai mult timp decît el — atîta doar, că-i greu de pierdut timpul. Dar ca băstinasii sã mă vrea de judecătoare si chiar sã pună pret pe verdictul meu nu-mi explic decît prin mentalitatea lor mitologică si teologică. Europeanii si-au pierdut capacitatea de a crea mituri sau dogme si pentru ne-voile noastre în această privință noi sîntem dependenti doar de rezervele trecutului; dar mintea unui african se miscă usor pe cele mai ascunse si umbrite poteci. Acest talent iese puternic în evidentă în raporturile lor cu oamenii albi. îl regăsesti deja în numele date de ei, curînd după ce-i cunosc, europenilor cu care vin în contact. ^ai trebuie sã

* n aceste nume dacã vrei sã trimiti un curier cu o scrisoare 95

la un prieten, sau sã ajungi cu masina pînă la casa lui căci lumea băstinasă nu îi cunoaste alt nume. Am avut un vecin foarte ursuz, care n-ar fi primit niciodatã un oaspete în locuinta lui si care se numea Safiane Modja__o Pătură.

Prietenul meu suedez Eric Otter era Resase Modja,

- Un Cartus —, adică n-avea nevoie decît de un singur cartus pentru a ucide vînatul, un nume foarte onorant sub care sã fii tinut minte. Mai era si un mare automobilist pe care-l cunosteam, numit „Jumătate om — jumătate masină". Cînd băstinasii dau albilor nume de animale

- Pestele, Girafa, Taurul Gras — gîndul lor în general urmează linia vechilor fabule, iar albi apar, în constiinta lor, atît ca oameni cît si ca animale. Iar cuvintele contin în ele o magie : cineva care, timp de multi ani, a fost cunoscut în mediul său doar sub un nume de animal ajunge sã se simtă în cele din urmă familiar si înrudit cu acesta, ba chiar sã se recunoască în el. Apoi, cînd se întoarce în Europa, i se pare ciudat că nimeni nu mai face asociatia respectivă. Odată, la Grădina Zoologică din Londra, am revăzut un bătrîn demnitar, iesit acum la pensie si pe care în Africa îl stiușem drept Bwana Tembu — Domnul Elefant. ^aeeda singur-singurel în fata custii cu elefanti, adîncit

în contemplarea lor. Poate venea frecvent aici. Servitorilor săi băștinasi li s-ar fi părut cu siguranță un gest în ordinea firească a lucrurilor, însă, la Londra, probabil nimeni, cu exceptia mea, care am fost acolo doar câteva zile, n-ar fi înțeles de ce face el așa. Mentea unui băștinasi lucrează în multe moduri stranii și e înrudită cu mintea oamenilor din vechime, care, în chip firesc, își imaginau că Odin, pentru a vedea întreaga lume, a renunțat la unul din ochii săi și care-si reprezentau zeul iubirii ca pe un copil nestiutor ce-nseamnă dragostea. De aceea este și probabil că lucrătorii mei Kikuyu de la fermă vedeau importanta mea ca judecătoare tocmai în faptul că habar n-aveam de legile după care eram chemată să judec. Din cauza pasiunii lor pentru mituri, băștinasi te pot uneori aduce într-o situație de care nu te poți păzi sau din care nu mai poți scăpa. Ei te pot transforma într-un

imbol. În ce mă privește, eram conștientă de procedeu -l pentru uzul meu personal, găsisem și un termen — în mintea mea spuneam că sînt făcută sarpe-sef. Europeanii care au trăit mult timp printre băștinasi vor înțelege ce vreau să spun, chiar dacă, față de sensul Bibliei, cuvîntul nU e prea corect folosit. Cred că, în ciuda tuturor activităților noastre în țară, în ciuda progresului științific și tehnic venit o dată cu noi și cu toată Pax Britannica instaurată acolo, acesta e unicul folos practic rămas băștinasilor de pe urma noastră. Ei nu se puteau servi de toți oamenii albi în respectivul scop și nici de unul sau -de altul în mod egal, ci _ns acordau, în lumea lor, un rang mai mare sau mai mic în funcție de utilitatea noastră ca serpi-sefi. Multi dintre prietenii mei — Denys Finch-Hatton, Galbraith și Berkeley Cole, Sir Northrup McMillan — erau situați bine de băștinasi în această calitate a lor. Lord Delamere era un sarpe-sef de prim rang. Mi-aduce aminte că odată am făcut o călătorie la munte într-o vreme cînd tinutul era năpădit de marea invazie a lăcustelor. Acestea mai fuseseră și în anul precedent, iar acum puii lor negri veneau să devoreze și ce mai era, ca să nu mai rămînă nici fir de iarbă în urma lor. A fost pentru băștinasi o lovitură cumplită ; după dezastrul prin care trecuseră, acum era prea mult. Inimile au cedat, ei gîfiau, se

jeiuiau ca niste cîini pe moarte, alergau parcã sã se dea cu capul de un zid aflat în aerul din fata lor. Atunci le-am spus întîmplãtor cum strãbãtusem pe drum domeniul lui Delamere si cum era si acolo tot plin de lãcuste, nãpãdiserã si pãsuni si grajduri si le-am mai spus cã Delamere era cumplit de furios si disperat. În aceeași clipã auditorii mei s-au linistit si aproape cã li s-a luat o piatrã de pe inimã. M-au întrebat ce pãrere avea Delamere despre acest necaz si m-au rugat sã le repet întocmai, apoi n-au mai spus nimic. Ca sarpe-sef, n-aveam greutatea lui Lord Delamere, dar au existat ocazii cînd le-am putut fi si eu de folos. ^În timpul rãzboiului, cînd soarta Corpului de Cãrãusi apãsa pe întreaga lume bãstinasã, clãcasii de la fermã ofaisnuiau sã vinã si sã stea pe jos în jurul casei mele. De vorbit N 97

nu vorbeau, nici mãcar între ei, ci-si întorceau ochii spre mine, investindu-mã sarpe-sef. Nu-mi prea venea sã îi trimit de acolo, vãzînd cã nu fac nici un rãu si, în piUs dacã i-as fi gonit, tot se-asezau, dar în alt loc. Starea aceasta de lucruri devenise destul de greu de suportat M-a salvat însã faptul cã pe-atunci regimentul fratelui meu fusese trimis în avanposturile de la Vimy Ridge ; deci mi-am întors si eu ochii spre el, fãcîndu-l sarpele meu sef Lucrãtorii Kikuyu mã transformau în primã bocitoare' sau în femeie a durerii, cînd vreo nenorocire mai mare se abãtea asupra fermei. Acelasi lucru s-a întîmplat si acum. Din cauzã,cã eram necãjitã pentru soarta celor doi copii cei de la fermã s-au gîndit sã lase pricina deoparte si o vreme sã nu se mai ocupe de ea. Cît despre toate nenorocirile noastre, mã priveau asa cum congregatia își privește pãstorul, care bea cupa singur pînã la fund, însã o face în numele lor. Magia are aceastã fortã cã, odatã practicatã asupra ta, nu reusesti în veci sã scapi de ea complet. Mi se pãrea un lucru penibil, extrem de penibil sã fii agãtatã-n protap si as fi dat orice sã scap de acest supliciu. ^i totusi, dupã ani si ani de zile, se mai ivesc prilejuri cînd te surprinzi singur gîndind : „Cum de se poate sã fii tratat astfel ? — Eu, care am fost si sarpe-sef !" Pe drumul de întoarcere spre fermã, la traversarea rîului, sau, mai precis, în apã, i-am întîlnit pe fiii lui

Kaninu, trei băieți tineri și un băietel. Aveau suliti la ei și mergeau întins. Când i-am oprit să-i întreb dacă aveau vesti despre fratele lor Kabero, au rămas toți patru cu picioarele în apă, cu fetele linistite, împăcate și cu ochii lăsați în pământ ; vorbeau încet. Kabero, spuneau ei, nu se-ntorsese acasă și n-aveau nici o veste despre el de-a-seară, de când își luase lumea-n cap. Acum ei erau siguri că a murit. *Fie de disperare își luase el singur viața — căci ideea de sinucidere e foarte firească la băștinasi, până și la copiii cei mai mici — , fie că se pierduse prin hățis, iar animalele sălbatice îl mâncau acum. Frații lui umblaseră peste tot să-l caute și tocmai erau în drum spre rezervatie, ca să-si încerce și-acolo norocul. Când am urcat malul din nou pe pământul meu, ni-arn întors și am privit încă o dată către cîmpie ; pământul 93

meu era ceva mai sus. În cîmpie nu se vedea nici o urmă ' de viață, numai în zare pășteau și galopau o turmă de zebre. Apărînd din hățis pe malul opus, grupul de căutători semăna cu o mică omidă ce-si urmează drumul ei printre ierburi. Din când în când armele lor sclipeau în soare, păreau că știu destul de sigur în ce direcție să meargă, dar care era aceea oare ? În căutarea fratelui pierdut singurul ghid puteau fi vulturii ce se rotesc mereu pe cer deasupra stîrvurilor din cîmpie. marcînd locul exact în care leul și-a omorît prada. Numai că prada lui era un trup micut ; prea mare lucru nu le rămînea și lacomelor răpitoare, doar îtteva venite la ospăt și nici acelea zăbovind prea mult. Mă întristasem de-acum peste poate. Voiam acasă y

3 WAMAI M-am dus la kyama însoțită de Farah. Mereu îl aveam pe Farah cu mine când mă-ntîlneam cu băștinasi Kikuyu căci, desi el arăta doar foarte puțină minte în propriile sale conflicte și, ca toți somalezii, își pierdea capul complet când era vorba de sentimentele ori dușmăniile lui tribale, în legătură cu neînțelegerile celorlalti se dovedea foarte înțelept și discret. În plus, servea și de traducător, căci cunostea limba swahili extrem de bine. Mi-am dat seama încă înainte de a ajunge la adunare

ea principalul scop al dezbatelor de acum era în ce fel să-l jupoaie pe Kaninu de cât mai multe piei. Oile aveau să-i fie împrăstiate care încotro, unele pentru despăgubirea familiilor băiatului[^] mort și a celui rănit, iar altele pentru hrănirea kyamei. Încă din primul moment ceva s-a revoltat în mine împotriva unui asemenea verdict. Pentru că și Kaninu, gândeam eu, pierduse un fiu, la fel ca și ceilalți părinți, iar soarta acestui copil mi se părea cea mai dramatică dintre toate. Wamai murise, deci iese din Joc ; iar Wanyangerri se afla în spital, unde avea cine îngriji de el, în timp ce Kabero fusese părăsit de toți și nimeni n-avea habar pe unde-i putrezeau la ora aceasta ©asele. E drept că și Kaninu se preta de minune la rolul vitelului îngrășat pentru frigare. Era unul dintre cei mai avuți clăcasi ai mei ; pe lista de clacă apărea notat cu treizeci și cinci de capete de vite, cu cinci neveste și cu saizeci de capre. Satul îi era așezat aproape de pădurea mea și prin urmare mă loveam mereu de caprele și copiii lui și trebuia întruna să-i gonesc nevestele, să nu mai taie copaci din pădure. Cei din neamul Kikuyu nu au deloc notiunea de lux ; cei mai bogati dintre ei trăiesc la fel ca și cei mai săraci și, dacă as fi intrat în coliba lui Kaninu, n-as fi găsit drept mobilier decât cel mult un taburet de lemn, pe care să sed. În schimb, erau un număr de colibe în satul 100

lui și ° viermuiala veselă de femei bătrâne, cu tineri și copii în jurul lor. Un sir prelung de vite înaintau la ceasul asfintitului, tâind câmpia către sat, spre a fi mulse, însoțite docil, prin iarbă, de umbrele lor albastru închis. Toate acestea îi dădeau bătrînului uscățiv, îmbrăcat într-o haină de piei[^] și cu rețeaua deasă de riduri fine de p[^] figura sa vicleană umplute mereu cu praf, aerul și aureola unui nabab trăind pe pământul fermei mele. Avusesem o multime de discuții aprinse cu bătrînul Kaninu și-l amenintasem chiar că-l expulzez de pe domeniu, mai ales din cauza unei învîrteli de-a lui. Kaninu era în relații bune cu tribul vecin al Masailor ; patru sau cinci dintre fetele sale erau măritate cu bărbați Masai. Chiar. băstinasii mei Kikuyu mi-au povestit cum în vechime Ma-sailor li se părea sub demnitatea lor să se amestece cu cei din tribul Kikuyu. Dar azi, acest ciudat popor, pe cale de

a se stinge, a fost nevoit să-si înghită mândria pentru a nu-si grăbi singur sfîrsitul si, cum femeile Masai nasc foarte putini copii, prolificile tinere Kikuyu au, se-ntelege, mare căutare. Toate progeniturile lui Kaninu erau extrem de arătoase, încît, în schimbul fetelor sale, el si-â adus din Rezervatia Masai un număr de junei zglobii, cu părul lucios si neted. ăi n-a fost singurul cap de familie Kikuyu care s-a îmbogătit astfel în acele vremuri. Marele sef al tribului Kikuyu, bătrînul Kinanjui, si-a măritat, din cîte am auzit, mai mult de douăzeci de fiice cu bărbați din neamul Masai, primind de la ei în schimb peste o sută de capete de vite. Dar cu un an în urmă, din cauza febrei aftoase, Rezervatia Masai fusese pusă în carantină si nici un animal nu mai avea voie să fie scos din ea. Acum în existenta lui Kaninu a apărut o cumplită dilemă. Căci tribul Masailor e migrator si el își schimbă mereu asezarea în functie de anotimp, de ploi si de păsuni, iar cirezile lor de vite, în care se aflau si vacile lui Kaninu, rătăceau pe un teritoriu vast, putînd fi uneori si la o sută de mile distantă, unde nimeni n-avea cum sti ce se putea întîmpla cu ele. Masaii Si.nt negustori de vite nescrupulosi cu orisice client, cu atît mai mult deci cu membrii tribului Kikuyu, pe care-i dispretuiesc profund. Ei sînt luptători vestiti si se spune pe seama lor că iubesc minunat. în mîinile lor, sufletele 101

fiicelor lui Kaninu se transformau întocmai ca si sufletele Sabinelor de odinioară, astfel că tatăl nu se mai putea încrede nicicum în ele. Iată de ce ingeniosul bătrîn Kikuyu punea să i se treacă vitele peste apă, la ferma mea, noaptea cînd Comisarul Districtual si tot Departamentul Veterinar dormeau. Era un gest mîrsav din partea lui, căci dispozitiile carantinei se numără printre acelea pe care băstinasii le pricep si fată de care arată mult respect. Dacă vitele lui erau găsite pe pămîntul meu, mi se aplica automat carantina pe toată ferma. Drept care mi-am trimis oamenii să stea de pază pe malul rîului,-pentru a-i prinde pe însotitorii lui Kaninu si în noptile cu clar de lună au avut loc destule ambuscade îndîrjite- si fugăreli rapide pe firul apei, iar juncile, spre al căror bine se depunea atîta efort, se speriau si o luau la fugă unde vedeau cu ochii.

Jogona, tatăl băiatului ucis Wamai, era în schimb un om sărac. A avea o singură nevestă, și-aceea bătrână, iar tot avutul său pe lumea asta erau trei biete capre. ^ai nici nu-l bănuiai în stare de a se pricopsi vreodată, văzându-l cât de simplu era la minte. îl stiam bine pe Jogona. Cu un an înainte de accident, în timpul dezbaterilor kyamei, s-a petrecut la fermă o crimă îngrozitoare. Doi indieni, ce arendaseră de la mine o moară pe cursul râului mai în amonte și măcinau făină pentru sătenii Kikuyu, fuseseră ucisi într-o noapte, li se furase tot ce aveau, iar ucigasii dispăruseră fără urmă. Această crimă i-a înfricosat și izgonit pe toți negustorii și prăvăliasii indieni din district, de parcă ar fi suflat peste ei o furtună ; a trebuit să-l înarmez pe Pooran Singh cu o pușcă veche, ca să păzească moara mea și, chiar în aceste conditii, am fost nevoită să insist îndelung pînă să-l lămuresc. ^ai mie mi s-a părut, în primele nopți după crimă, că aud zgomot de pași prin jurul casei mele, încît o săptămîină întreagă am pus să stea cineva noaptea de pază, iar acel paznic a fost Jogona. Era un om de o mare blîndete și nu s-ar fi descurcat defel fata în fată cu ucigasii, însă altminteri era un bătrîn prietenos și un partener plăcut de discutii. A avea reacții de băietandru vesel, pe figura lui apărea mereu o expresie vie și dezghetată și, de cîte ori se uita la mine, rîdea. Acum părea extrem de multumit că mă vedea luînd parte la kya»13' 102

Koranul, pe care-l citeam chiar atunci, spune : „Să nu îndoii dreptatea legii înspre folosul celui sărac". Cu excepția mea, cel puțin încă un membru al adunării era constient că scopul ei principal era acela de a-l jumuli pe Kaninu : Kaninu însuși. Ceilalți bătrîni sedeau în cerc, foarte atenți, cu mintea încordată la dezbateri. Jos, pe pămînt, Kaninu stătea cu pelerina lui din piei de capră trasă mai toată peste cap, scotînd din cînd în cînd un scîncet ori un vaiet, întocmai ca un cîine care a obosit lătrînd și acum doar își mentine vie durerea. Bătrînii ar fi vrut să-nceapă cu cazul băiatului rănit Wanyangerri. fiindcă acesta le oferea prilejul unor speculații la infinit. Ce despăgubire se cuvenea plătită dacă băiatul moare ? Dar dacă rămîne desfigurat pe viață ? "Sau dacă-si pierde darul vorbirii ? Din partea mea, Farah le-a spus că refuzam să discut subiectul pîiîă ce n-ajun

geam din nou la Nairobi si nu vorbeam cu doctorul de la spital. ^ai-au înghitit dezamăgirea și au îndreptat dezbaterile spre următorul caz. Kyama are misiunea, le-am spus eu prin intermediul lui Farah, să rezolve acest caz rapid, -nu să-și petreacă viața cu toții sezînd aici la judecată. Era clar că n-aveau de-a face cu o crimă premeditată, ci cu un accident fatal. Membrii kyamei mi-au onorat cu atenția lor cuvintele, dar, de îndată ce am terminat, m-au contrazis. „Msabu, noi nu știm nimic”, mi-au replicat ei. „Însă vedem că nici dumneata nu știi prea multe și nu pricepem decât foarte puțin din cele ce ne spui aici. Fiul lui Kaninu a fost cel care a tras cu arma. Altfel cum ar fi rămas singurul nevătămat de ea ? Dacă vrei să afli mai multe despre această întâmplare, Mauge, care-i aici de față, are să-ți spună cum a fost. Fiul lui era acolo și glontul i-a retezat b ureche.” Mauge era unul dintre clăcașii cei mai avuți, un fel de rival al lui Kaninu. Arăta impunător la înfățișare, iar cuvintele sale aveau greutate, cu toate că vorbea rar, oprindu-se din cînd în cînd pentru gîndire. „Msabu”, începu e^-, „Feciorul meu mi-a spus așa : că toți băieții au tinut Pusca pe rînd și că au îndreptat-o spre Kabero. Dar el n-a }-rut să le arate cum trebuie tras cu ea, nu, n-a vrut să e-arate neam. În cele din urmă a luat pusca înapoi și în 103

aceeași clipă pusca s-a descărcat și i-a rănit pe toți băieții omorînd pe fiul lui Jogona, Wamai. Așa s-a petrecut întocmai,” „Cunosc aceste amănunte”, le-am spus. „A fost un mare ghinion, a fost un accident. Dar focul acela de armă putea fi foarte bine tras din casa mea, sau dintr-a dumitale Mauge.” Cuvintele mele au stîrnit tulburare” printre membrii kyamei. Toți și-au întors privirile spre Mauge, care a început să pară stînjinit. Apoi au tot vorbit o vreme între ei, foarte încet, parcă în șoaptă. Într-un tîrziu, dezbaterile s-au reluat. „Msabu”, mi-au comunicat ei, „de data asta nu-nțelegem nici un cuvînt din ce ne spui. Ne vine a crede .că te gîndesti la o puscă obisnuită, pentru că dumneata doar tragi atît de bine cu puștile obisnuite, dar nu la fel cu cele de vînătoare, care au două tevi, nu una. Dacă

ar fi fost o puscă obisnuită, atunci, da, aveai dreptate. Dar nimeni n-ar putea trage cu pusca de vânătoare tocmai din casa dumată, sau chiar din casa lui Mauge, pînă la casa lui Bwana Menanya, ca să-i mai si omoare pe cei dinăuntru." După o clipă de tăcere, le-am spus : „De-aeuma toată lumea stie că fiul lui Kaninu a tras focul de armă. Desigur, Kaninu îi va plăti lui Jogona un anumit număr de oi ca despăgubire. Dar toată lumea stie si că fiul lui Kaninu nu era un copil rău si că n-a vrut să îl ucidă pe "Wamai" si că de aceea Kaninu nu va plăti la fel de multe oi ca dacă ar fi avut un fiu ticălosit." Aici luă cuvîntul un bătrîn pe nume Awaru. El se afla cu civilizatia într-un contact mai direct decît ceilalti de fată prin aceea că stătuse la închisoare sapte ani. „Msabu", mi se adresă el mie, „dumneata spui că fiul lui Kaninu nu era copil rău si că de aceea Kaninu să nu plătească prea multe oi. Dar, dacă fiul lui chiar ar fi vrut să îl omoare pe Wamai si astfel ar fi fost un copil rău, era un lucru bun asta pentru Kaninu ? Era el într-atît de multumit de una ca asta îneît să vrea să plătească mai multe oi ?" „Awaru", i-am răspuns, „tu stii că si Kaninu a p3 dut cu acest accident un fiu. Tu însuti mergi la scoala

104

si prin urmare stii că băiatul era istet la învățătură. Dacă era s-tît de bun în toate celelalte privinte, e foarte rău acum pentru Kaninu că l-a pierdut." Se asternu o pauză apăsătoare, pe care nici un sunet nu venea s-o curme. La capătul ei, de parcă brusc si-ar fi amintit de o durere ori de o datorie uitată, Kaninu scoase un vaiet prelung. „Memsahib", spuse Farah, „mai bine să zică acesti Kikuyu ce număr au pe sufletul lor."i Îmi vorbea în swahili, pentru ca toată adunarea să-l înțeleagă si reusi să-i facă pe toti să se simtă încurcati, fiindcă un număr e un lucru concret, pe care nici un băstinas n-ar vrea să îl divulge. Farah își roti ochii jur împrejurul cercului uman si propuse cu semetie : „O sută". O sută de oi era un număr astronomic, la care nimeni nu se putea să se fi gîndit. Peste kyama se asternu tăcerea. Bătrînii se simteau la cheremul batjocurii somalezului, dar cu toate acestea

nici nu crîcniră. Un om foarte bătrîn murmură : „Cincizeci”, fără ca numărul să pară a avea vreo greutate de natură a rezista în fata vîntului iscat de gluma lui Farah. După o clipă însă Farah rosti cu voce tăioasă „Patruzeci” în maniera tipică a unui negustor de vite experimentat si familiarizat atît cu cifrele cît si cu vitele. Acest cuvînt puse în miscare ideile latente ale adunării ; bătrînii începură să discute între ei cu multă animatie. Aveau să aibă nevoie de timp si de reflectie si de multă pălăvrăgeală, însă, cu toate acestea, se stabilise deocamdată o bază pentru tocmeală. Cînd ne-am întors si eram de-acum acasă, Farah mi-a spus încrezător : „Cred că acesti bătrîni îi vor lua lui Kaninu vreo patruzeci de oi”. Dar Kaninu mai avea de trecut printr-un chin la această kyama. Căci bătrînul si burtosul Kathegu, alt clăcas mai bogat de pe terenul fermei mele, bunic si tată al unei familii extrem de numeroase, luă cuvîntul propunînd să fie examinate fiecare oaie si capră în parte pe care Kaninu le avea de plătit, acestea urmînd a fi indicate una cîte una, separat. O asemenea pretentie era contrară obiceiului oricărei kyama, iar Jogona nu putuse în nici un caz născoci siretlicul de capul lui, ci mai degrabă îmi venea să 185

cred"că era vorba de o înțelegere a sa cu Kathegu, înspre folosul celui din urmă. Am zăbovit încă puțin, să văd ce mai iese si din istoria asta. La început, Kaninu păru să cedeze martiriului său • lăsase capul în jos, gemînd ca si cum, pentru fiecare cap de oaie, i s-ar fi smuls cîte un dinte din gură. Dar cînd în sfîrsit, Kathegu, el însusi cam ezitant, arătă spre o capră mare, gălbuie si fără coarne, inima lui Kaninu se frînse deodată si forta sa iesi la iveală. Făcînd doi pasi înainte, se dezveli de pelerina sa cu un gest măret. Timp de o clipă, scoase un răget cumplit, ca de taur, în directia mea, adresîndu-mi un răcnet de ajutor, un de profundis plin de disperare, pînă ce, dintr-o simplă ochire, își dădu seama că eu eram de fapt de partea lui si că n-avea să-si piardă capra cea gălbuie. Atunci se aseză la. loc fără alt sunet ; după o clipă doar îi aruncă lui Kathegu o privire sarcastică si plină de înțelesuri. La capătul unei săptămîni de lungi dezbateri si răsdezbateri ale kyamei, despăgubirea în fine a fost fixată la pa

truzeci de oi, pe care Kaninu să i le dea lui Jogona, fără ca, la acest transfer, vreo oaie anume să fie specificată. După vreo două săptămîni, pe seară, în timp ce eram la cină, Farah mi-a adus vesti noi despre urmările cazului cu pricina. Trei bătrîni Kikuyu din Nyeri, spunea Farah, sosiseră cu o zi înainte la fermă. Prinseseră cumva de veste, în colibe lor din Nyeri, de judecarea acestui caz și se asternuseră la drum pentru a veni la înfățișare, ca să arate că Wamai, fiul cel mort al lui Jogona, era copilul fratelui lor răposat și că despăgubirea pentru moartea lui, de fapt și conform cu legea, lor li se cuvenea. Ara zîmbit aflînd de nerusina lor ; i-am spus lui Farah că mi se părea o faptă pe măsura acelor Kikuyu din Nyeri. Nu, răspunse Farah gînditor, el era de părere că oamenii aveau dreptate. Jogona într-adevăr venise la fermă de la Nyeri cu șase ani în urmă și, din cîte înțelesese Farah, Wamai nu era copilul lui și „nici nu a fost vreodată”, după spusele sale. Jogona avusese un noroc porcesc pentru că, două zile mai înainte, primise douăzeci și cinci din cele patruzeci de oi. Altfel Kaninu le-ar fi dat să apuce

106

drumul înspre Nyeri, ca să se crute singur, spunea Farah, de chinul de a le vedea întruna sub ochii săi, acum că tot fusese nevoit să se despartă de ele. Venise rîndul lui Jogona să fie atent, fiindcă bătrîni din Nyeri nu se lăsau așa ușor. își găsiseră adăpost la fermă și amenintau că se înfățișează cu cazul lor la Comisarul Districtual. Astfel că eram oarecum pregătită pentru apariția, cîteva zile mai tîrziu, în fața casei mele, a celor trei emisari din Nyeri, ce aparțineau unei categorii inferioare de Kikuyu și arătau ca trei hiene murdare și jigărite, care bătuseră, pe urma de sînge a lui Wamai, un drum de o sută cincizeci de mile. Odată cu ei venise și Jogona, pradă unei teribile agitații și supărări. Diferența dintre atitudinile celor două părți provenea probabil din faptul că cei trei Kikuyu din Nyeri n-aveau nimic de pierdut aici, în vreme ce Jogona avea douăzeci și cinci de oi. Străinii sedeau nemiscati pe pietre, nedînd nici unul din ei mai multe semne de viață decît ar fi dat trei căpuse pe o oaie. Personal n-aveam nici o simpatie pentru cauza lor, căci, indiferent de împrejurări, nu-i interesase niciodată copilul mort

rît timp fusese încă în viață, iar pe de altă parte îmi părea și rău acum de Jogona, care avusese o purtare demnă la kyama și care cred că îl jelise pe Wamai. Când îi puneam vreo întrebare, începea să tremure și să ofteze întruna, încît era cu neputință să înțelegi ceva și, în cele din urmă, nu am ajuns la nici o concluzie. După două zile însă Jogona reveni la mine, în zori, când mă aflam la masina de scris și mă rugă să astern pe hîrtie care erau legăturile sale cu copilul mort și cu familia lui. Cu această hîrtie voia să meargă la Comisarul Districtual de la Dagoretti. Firea simplă și directă a lui Jogona era de-a dreptul impresionantă, căci el punea totul atît de tare la inimă și fără nici o urmă de timiditate. Era limpede că hotărîrea luată în acel moment îi apărea ca o imensă cutezanță, deloc lipsită de pericole; de aceea și pornea la drum cu atîta strîngere de inimă. I-am asternut pe hîrtie istorisirea. Totul a durat o groază de timp, căci relatarea faptelor se întorcea cu peste șase ani în urmă, iar amănunțele erau extrem de mcîlcite. În vreme ce-mi povestea, Jogona trebuia întruna 107

să întrerupă firul istorisirii sale pentru a reflecta sau a se întoarce în trecut și a reconstitui succesiunea faptelor, în cea mai mare parte a timpului, se tinea cu mîinile de cap, plesnindu-se peste frunte din cînd în cînd, ca pentru a scutura ce amintiri mai erau înăuntru. O dată chiar s-a dus și s-a rezemat cu fata de perete, cum fac femeile Kikuyu cînd nasc. I-am bătut declarația în dublu exemplar ; copia ei o mai am și acum. E un text destul de greu de urmărit, cuprinde o multime de situații complicate și amănunte nerevelatorii. Nu mă miră defel că Jogona și le amintea cu greu ; era cu atît mai uimitor că le putuse ține minte. Începutul suna așa : „în vremea cînd Waweru Wamai, din Nyeri, trăgea să moară — na-taka kufa, adică dorea să moară, cum se spune în limba swahili —, el avea două neveste. Una din aceste neveste avea trei fiice, iar, după moartea lui Waweru, s-a măritat cu un alt bărbat. Pentru cealaltă nevestă Waweru nu plătitise în întregime pretul și-i datora încă tatălui ei o pereche de capre. Această a doua nevestă se spetise odată ridicînd o sarcină grea de lemne de foc și

lepădase un copil, iar după aceea nimeni nu mai stia dacă o să mai poată zămisli vreodată..."³ i tot așa mai departe, purtându-l pe cititor printr-uh hățis stufos de conditii si relatii de viață ale poporului' Kikuyu : „Această nevestă avea un copil mic, pe numele său Wamai. În acea vreme copilul era bolnav, iar oamenii credeau că are vârsat. Waweru tinea foarte mult la această nevestă si la copilul ei si, în timp ce trăgea să moară, era foarte îngrijorat pentru că nu stia ce avea să se întâmple cu ea când el nu va mai fi. ⁴ i atunci a trimis după prietenul său Jogona Kanyagga, ce locuia nu departe de casa lui. Jogona Kanyagga îi datora lui Waweru, în vremea aceea, trei shillingi pentru o pereche de pantofi. Acum Waweru i-a propus să ajungă amândoi la o înțelegere..." înțelegerea consta în aceea că Jogona urma să preia nevasta si copilul prietenului său aflat pe patul de moarte si să-i plătească tatălui acesteia cele două capre ce i se cuveneau din pretul de cumpărare al fiicei. De aici înainte istorisirea se transforma într-o lungă listă de cheltuieli pe 1G8

care Jogona le atrăsese pe capul său prin adoptarea copilului Wamai. îi cumpărase, spunea el, un leac miraculos îndată după ce preluase băiatul bolnav. Altă dată îi cumpărase orez de la o dhuka indiană, fiindcă porumbul nu-i pria. Într-o anume împrejurare fusese nevoit să plătească suma de cinci rupii unui fermier' alb din vecinătate, care spunea că băiatul îi fugărise un curcan pînă la malul iazului, unde curcanul se înecase. Această din urmă sumă, plătită cu bani gheată si pe care probabil o strînsese cu greutate, se imprimase adînc în mintea lui Jogona, căci în mai multe rînduri a revenit la ea. Din atitudinea lui ai fi zis că între timp uitase că Wamai, copilul pierdut acum, era de fapt al altcuiva. Sosirea bătrînilor din Nyeri, ca si pretentiile emise de ei îl zguduiseră profund. Oamenii foarte simpli par a avea un talent nativ de a adopta copii străini si de a simți fată de ei acelasi atasament ca fată de propriii lor copii ; sufletele necomplicate ale tărănilor europeni izbutesc minuni similare fără nici cel mai mic efort. Când, în sfîrsit, Jogona ajunse la capătul povestirii sale, iar eu am terminat-o de consemnat, i-am spus că-i voi citi

acum o dată textul tot. S-a întors cu spatele spre mine, ca pentru a evita orice l-ar fi putut distra de la concentrarea sa. Doar când si-a auzit numele pronunțat, „ai atunci a trimis după prietenul său Jogona Kanyagga, ce locuia nu departe de casa lui", s-a întors rapid spre mine, cu un foc sălbatic în priviri și un rîs atît de exuberant încît pe loc bătrînul se transformă într-un băfietandru, simbol al însăși tineretii. Din nou, când am ajuns la capătul documentului și am citit numele lui în locul unde-l scrisesem ca pe o confirmare a degetului apăsător pe hîrtie, privirea aceea directă și vitală s-a repetat, de data aceasta însă mai profundă, mai calmă, pătrunsă de o demnitate nouă. O asemenea privire i-a aruncat și Adam lui Dumnezeu când acesta l-a zămislit din tărînă, suflîndu-i în nări răsufierea vietii, iar omul a devenit un suflet viu. Eu îl creasem ai-l arătasem lui însuși — Jogona Kanyagga, unul și-acelasi în vecii vecilor. Când i-am întins hîrtia, a luat-o evlavios ai lacom, a împăturit-o într-un colț al mantiei sale și a pus o mîna peste ea apăsător. Nu-si putea îngădui s-o piardă, 109

ea conținea tot sufletul lui, era dovada existenței sale. Acolo era consemnat un lucru săvîrsit de el, Jogona Kanyagga și care avea să-i nemurească numele pentru vecie : carnea era transformată în cuvînt și astfel rămînea mereu printre noi, plină de grație și adevăr. Lumea cuvîntului scris și-a dezvelit miracolul în fata băstinasului african chiar în perioada când eu mă aflam acolo, încît aveam, dacă voiam, prilejul să prind puțin trecutului din urmă, retrăind pe viu un crîmpei din propria noastră istorie : anume perioada când marii multimi a locuitorilor Europei li s-a dezvăluit, în mod asemănător, atotputernicia literei scrise. În Danemarca acest lucru s-a petrecut acum o sută și mai bine de ani și, din cîte mi-au povestit oameni foarte bătrîni când eu eram doar un copil, am sentimentul că reacția, în ambele cazuri, a fost exact aceeași. Numai rareori făpturile omenesti fuseseră în stare să arate o mai umilă și mai extatică devotiune principiului artei de dragul artei. Comunicările între un tînăr băstinas și altul erau compuse încă, în general, de scribii profesioniști, căci, desi unii dintre bătrîni se lăsau antrenati de spiritul vremii, iar

cîtiva Kikuyu foarte bătrîni veneau chiar la scoala mea si se luptau din greu cu ABC, majoritatea celor din generatia mai vîrstnică se tineau neîncrezători departe de fenomen. Numai cîtiva dintre băstinasii aveau stiintă de carte, încît băietii mei de casă. clăcasii sau zilierii aduceau la mine scrisorile lor, sã le citesc cu voce tare. în timp ce desfăceam si studiam cu atentie o scrisoare dupã alta, mã miram singurã ce insignifiant era continutul lor. Dar comiteam greseala tipicã a oricãrei persoane civilizate si cu prejudecãti. Era ca si cum m-as fi apucat sã presez în ierbar crenguta de mãslin adusã lui Noe de porumbel. Indiferent cum ar fi arãtat, ea avea în sine mai multã greutate ca toatã arca si fiintele de pe ea, cãci întruchipa o lume nou descoperitã, o lume proaspãtã si verde. Scrisorile băstinasilor semãneau aproape toate între ele, se tineau strict de o formulã sfintã si consacratã si sunau, mai mult sau mai putin dupã cum urmeazã : „Dragul meu prieten Kamau Morefu. Iatã, voi lua acum tocul în mînã” — în sens figurat, desigur, cãci scribul profesionist scria —?

110

„sã-ti scriu o scrisoare, cãci de multã vreme dorearr sã-ti scriu. Eu sînt foarte bine si trag nãdejde cã si tu, din mila lui Dumnezeu, esti de asemenea foarte bine. Mama mea este foarte bine. Sotia mea nu este foarte bine, dar trag totusi nãdejde cã sotia ta, din mila lui Dumnezeu, va fi fiind bine". Aici urma o lungã listã de nume, fiecare însoțit de o scurtã relatare, în majoritate complet benigne, desi cîteodatã surprinzãtoare. Apoi scrisoarea se încheia. „i acum, prietene Kamau, iatã cã isprãvesc aceastã scrisoare, cãci doar foarte puținã vreme am pentru scris. Prietenul tãu Ndwetti Lori." Pentru a face sã circule mesaje similare între tinerii europeni studiosi, acum o sutã de ani mesagerii postali sãreau grãbiti în sa, caii lor galopau, cornul postal rãsunã si se fabrica hîrtie de scrisori cu margini zimtate si aurite. Scrisorile erau primite cu bucurie, îndrãgite, pãstrate cu multã grijã ; eu însãmi am putut citi cîteva de acest fel. înainte sã-nvãt sã vorbesc swahili, legãtura mea cu aceastã lume a literelor băstinasie avea o trãsãturã destul de ciudatã : puteam citi eo-si scriau între ei, dar fãrã sã-nteleg nici un cuvînt. Limba swahili n-a avut o versiune scrisã pînã ce albiu nu si-au luat misiunea de a o crea ; cu

foarte multă atenție s-a ortografiat întocmai după pronunție și de aceea nici nu există vreo ortografie veche care să-l handicapeze pe cititor. Mă așezam deci și dădeam citire, cu voce tare și cât puteam de fidel, cuvânt cu cuvânt, celor scrise destinatarilor, care se adunau cu sufletul la gură în jurul meu și urmăream în același timp efectul acestei lecturi din care nu pricepeam nici o iotă. Uneori izbucneau în lacrimi la auzul cuvintelor mele, ori își frîngeau de disperare mâinile ; altele scoteau exclamatii de bucurie ; cea mai frecventă reacție în fața lecturii era însă rîsul și se îndoiau de mijloc scuturați de hohote prelungi în timp ce le citeam. Cînd, mai tîrziu, am învățat să înțeleg și conținutul acestor scrisori, mi-am dat seama că efectul unei vesti era de multe ori amplificat cînd ea era împărtășită în scris. Mesaje care ar fi fost receptate cu îndoială sau dispreț dacă ar fi fost transmise verbal — căci băștinasi sînt niste sceptici înnăscuți — în scris erau respectate ca litera de 111

evanghelie. Totodată băștinasi sînt ageri de ureche în ce privește confuziile din vorbire ; asemenea greseli le oferă o adevărată plăcere malitioasă și nu le vor uita în veci, putîndu-l porecli pe un alb timp de o viață întreagă pornind de la o simplă scăpare verbală a sa ; dar dacă greșeala era făcută în scris, ceea ce se întîmpla destul de frecvent, căci scribii erau niste bieti ignoranți, atunci insistau să stoarcă un antimit înțeles din ea, se minunau de el și-l discutau pe larg, dar erau gata să creadă și cele mai mari aberații mai degrabă decît să afle cuvîntului scris vreun cusur. Într-una din scrisorile pe care i le-am citit odată unui băiat de la fermă, expeditorul îi transmitea și un mesaj lapidar : „Am gătit o maimuță”. I-am explicat că probabil voia să spună că a găsit o maimuță, căci și în swahili cele două cuvinte se aseamănă întrucîtva. Însă destinatarul n-a vrut să accepte cu nici un pret. „Nu, Msabu, nu”, mi-a spus el, „ce scrie în scrisoarea mea ? Ce scrie acolo, în ea ?” „In ea scrie”, i-am replicat, „că a gătit o maimuță, dar cum să poată găti o maimuță ?” „i, dacă ar fi gătit-o într-adevăr, ti-ar fi scris el mai multe aici, ca să-ti spună de ce și cum a făcut.”

Băiatul Kikuyu s-a posomorit însă rău de tot în fata criticii mele aduse cuvântului scris, mi-a cerut să-i dau înapoi scrisoarea, a împăturit-o cu grijă și a plecat cu ea. Cît despre declarația lui Jogona, pe care am redactat-o eu, s-a dovedit a-i fi de folos, căci, parcurgînd-o, Comisarul Districtual a respins apelul bătrînilor din Nyeri, care au pornit bombănind înspre satul lor, fără a fi izbutit să obțină ceva de la fermă. Documentul a devenit acum marea comoară a lui Jogona. L-am revăzut în mai multe rînduri. Jogona i-a făcut un săculeț din piele, pe acesta l-a brodat cu mărgele și și l-a atîrnat de gît. Din cînd în cînd, dar mai cu seamă duminicile dimineata, îmi apărea neașteptate în prag, scotea pungociul de la gît și mă ruga să îi citesc. Odată, după ce fusesem bolnavă și, pentru prima oară după boala mea, ieșeam să mă plimb călare, m-a zărit de la mare distanță, g alergat o bucată bună ca să mă prindă și, sufocat

112 .

de efort lîngă calul meu, mi-a întins documentul ca să i-l citesc. La fiecare nouă lectură, figura sa căpăta aceeași expresie de adînc triumf religios, iar, la sfîrșitul ei, netezea cu foarte multă grijă pagina scrisă, o împătura și o pune la loc în săculeț. Importanța relatării nu scădea defel, ci creștea de fiecare dată, ca și cum pentru Jogona cea mai mare minune legată de ea era că nu se schimba niciodată. Trecutul, cel atît de greu de rechemat în memorie și care probabil se modifica de cîte ori trebuia să fie reamintit, fusese prins acum, învins și fixat în loc chiar dinaintea privirilor sale. El devenise acum istorie ; în ceea ce-l privea nu exista variabilitate, nici umbra vreunei transformări.

WANYANGERRI Următoarea dată cînd m-am dus la Nairobi, am fost să-l vizitez pe Wanyangerri la spitalul băștinasilor.. Cum aveam atîtea familii de clăcasi pe pămîntul meu arareori se întîmpla să nu fie pacienți din rîndul lor la spital, încît eram une habituee de la maison * și în termeni foarte amicali cu sora-sefă și cu sanitarii de acolo. N-am văzut în viața mea o femeie care să-si pună mai multă pudră și mai mult fard pe față ca sora aceasta sefă ; cu obraji ei plini și cu boneta albă, semăna întocmai cu acele

păpusi rusești din lemn, pe care le desurubezi și găsești înăuntru o altă păpusă, iar în aceasta alta și tot așa mai departe și care se vînd sub numele de Katinka. Era o sorăsefă drăgută și capabilă, așa cum te-ai fi așteptat de fapt din partea unei Katinka. În fiecare joi, toate paturile erau scoase afară din saloane și puse într-un pătrat de curte liberă, la mijloc, în timp ce interioarele se curățau și se aeriseau ; de aceea joia era o zi plăcută la spital. Din curtea lui Se deschidea o panoramă frumoasă și măreată, cu cîmpia uscată Athi în primplan și în zare cu muntii albaștri de la Donyo Sabouk și cu colinele prelungi Mua. Era un sentiment ciudat pentru mine să văd acolo bătrînele mele femei Kikuyu, culcate în pat și învelite în cearsafuri albe ; mi se părea că mă-ntîlnesc cu vreun catîr bătrîn și obosit, ori cu vreun alt animal de povară. ^ai ele rîdeau spre mine de starea în care se găseau, dar rîsul le era mînzesc, parcă tot de catîr bătrîn, căci băstinasii se tem de spitale. Intîia oară cînd l-am vizitat pe Wanyangerri în spital, copilul era într-atît de socat și de coplesit încît mi-a trecut prin minte că poate moartea ar fi o usurare pentru el. Era speriat de tot și de toate, a plîns întruna cît am stat cu el și m-a implorat să-l iau înapoi la fermă ; sub bandaje se scutura și tremura din tot corpul.

* O vizitatoare obisnuită a casei. (lb. franc.) (N. trad.)

114

A trecut o săptămînă pînă l-am vizitat din nou. Acum era linistit și împăcat și m-a primit cu multă demnitate. Cu toate acestea, era bucuros că mă vede și sora mi-a spus că așteptase cu nerăbdare venirea mea. Căci azi îmi putea comunica, în mod cît se poate de hotărît și scuipînd cu-vintele printr-un tub introdus în gură, că fusese omorît cu o zi înainte și că va fi omorît iarăși peste cîteva zile. Doctorul care îl trata pe Wanyangerri fusese medic de front în Franta și, în timpul războiului, cususe multe fete de oameni desfigurați, încît și acum își dădu multă silință, iar operația îi reuși de minune. A înlocuit maxilarul cu o fișie de metal, pe care a fixat-o cu suruburi de oasele rămase întregi ale fetei, apoi a adunat resturile de piele sfîșiată și le-a cusut laolaltă, ca să-i formeze totuși un fel de bărbie. Ba chiar, mi-a spus Wanyangerri, i-a luat o bucată de piele de pe umăr ca să astupe cusăturile. Cînd, la sfîrsitul acestui tratament, bandajele au fost scoase, fata

copilului era mult schimbată și arăta ciudat, ca un cap de sopîrlă, fiindcă-i lipsea bărbia. Ce-i drept, putea mânca normal și vorbi, desi, după acest accident, a rămas ușor bîlbîit. Dar toate acestea au durat luni de zile. Cînd veneam să-l vizitez, Wanyangerri îmi cerea mereu zahăr, astfel că îi aduceam cîteva lingurite, într-un peticut de hîrtie. Dacă nu sînt paralizați ori cel puțin amortiți de teroarea lor în fața necunoscutului, băstinașii bombăne și mîrîie mult în spital și născocesc tot soiul de sîretlicuri ca să poată scăpa de acolo. Moartea e unul din ele și nu le e teamă de ea. Europeanii care au construit și echipat aceste spitale și care lucrează în ele, dîndu-și atîta osteneală să-i aducă, aproape cu forța, pe bolnavi la tratamente, se plîng cu multă amărăciune de faptul că băstinașii nu cunosc sentimentul recunoștinței și că pentru ei este totuna, indiferent ce le faci. Alții se simt destul de jigniți și răniți de această stare de spirit a localnicilor. Fiindcă, într-adevăr, pentru ei e totuna, indiferent ce le faci ; și nu poți face decît foarte puțin, iar ceea ce faci dispare pe dată și rămîne în veci cufundat în uitare ; nu-ti multumesc, dar nici nu-ti poartă pică și, chiar dacă ai vrea să schimbi ceva, nu poți. E o trăsătură alarmantă de caracter, ce pare să-ti anuleze exist

tenta ca individ uman și să-ti acorde un rol pe care nu ti l-ai ales, ca și cum ai fi un fenomen al naturii, ca și cum ai fi asemănător cu vremea. Din acest punct de vedere, imigranții somalezii se deosebesc de băstinașii din Kenya. Atitudinea ce-o manifestă față de ei îi afectează profund ; de fapt, aproape că nu poți face un pas fără să-i afectezi, într-un fel sau altul, pe acești orgoliosi înfocați ai desertului și, foarte adesea, fără să-i rănesti adînc. Ei au un simț acut al recunoștinței, iar, dacă-ti poartă pică, ti-o poartă pe vecie. O binefacere, ca și o ofensă ori un gest de desconsiderare rămîn săpate în inimile lor ca în piatră. Sînt deosebit de stricti mahomedani și, la fel ca toți mahomedanii, mențin un cod moral foarte sever, în funcție de care te judecă și te condamnă. Cu somalezii, în rîstimp de numai o oră, îți poți cîștiga sau pierde complet prestigiul. Masaii de aici ocupă o poziție aparte în rîndul triburilor autohtone. Ei tin minte, ei pot multumi și sînt în

stare să-ti poarte pică. Ei ne poartă tuturor o dușmănie care nu se va șterge decât odată cu dispariția tribului însuși. Prejudecăți de nici un fel n-au triburile Kikuyu, Wakarnba și Kavirondo. Ei nu țin seama de nici un cod moral. Sînt convinși că cei mai mulți indivizi sînt în stare de cele mai stranii lucruri, de aceea nu reușești să-i șochezi deloc, chiar dacă-ti dai șilinta. S-ar putea spune că doar pentru un Kikuyu sărac sau pervertit are vreo importanță dacă îi faci ceva și anume ce. Lăsați în voia propriei lor firi și a Iraditiei poporului lor, ei vor privi activitățile noastre ca, pe acelea ale naturii. De judecat nu ne judecă, în schimb sînt foarte fini observatori. Iar suma observațiilor lor determină felul cum le apărem, cu un renume bun sau cu unul prost. Europeanii foarte săraci sînt, în această privință, la fel ca și Kikuyu. Ei nu te judecă, ci te evaluează. Dacă le plăci sau te stimează cît de cît, o fac în același fel în care oamenii îl iubesc pe Dumnezeu ; nu pentru ceea ce le faci, nu, nicidecum, ci pentru ceea ce ești tu. Intr-o zi, rătăcind prin spital, am văzut trei pacienți noi, un bărbat foarte negru, cu un bandaj mare și gros la 116

cap, și doi băieți ; toți trei aveau pansamente la gît. Unul din sanitarii de gardă în salon era un cocosat, împătimit povestitor, căruia-i făcea mare plăcere să îmi prezinte cazurile cele mai ciudate din spitalul său. Cum m-a văzut că mă opresc alături de paturile acestor noi veniți, s-a apropiat de mine ca să-mi spună povestea lor. Cei trei erau nubieni și cîntau în fanfara regimentului de Puscasi Regali Africani, soldații negri din Kenya. Băieții erau tobosari, iar bărbatul cornist. Acesta din urmă se lansase, la viața lui, în multe controverse aprige, pierzîndu-și capul de tot atîtea ori, cum îndeobște se întîmplă cu băștinășii. Mai întîi a tras cu pușca în dreapta și-n stingă peste clădirile cazărni, iar, cînd încercătorul s-a golit, s-a închis împreună cu cei doi băieți în coliba sa de tablă ondulată și acolo a încercat să le taie gîtul, apoi să și-l taie pe-al său. Sanitarul regreta că nu-i văzusem săptămîna trecută, cînd i-au adus și erau plini de sînge, de ai fi zis că au murit. Acum se aflau toți trei în afară de orice pericol, iar criminalul se liniștise și îi venise mințea la cap.

În timp ce povestitorul își depăna istorisirea, cei trei protagoniști ai ei, bandajați și culcați în paturi, îl urmăreau cu atenția încordată. Îl mai întrerupeau pentru a corecta detalii, iar băieții, care vorbeau cu mare greutate, se întorceau întruna spre bărbatul culcat la mijloc între ei, obligându-l să le confirme spusă, încrezători că îi va ajuta să îmi prezinte întâmplarea în mod cât mai fidel cu putință. „ai n-ai făcut tu spume la gură ? ai n-ai urlat ?”, îl întrebau ei. „ai n-ai spus tu că ai să ne tai bucățele mici, ca pe niște lăcuste ?” Atacatorul lor spunea „Da, da” și avea o figură tristă. Uneori eram reținută în Nairobi câte o jumătate bună de zi, în ? așteptarea vreunei întâlniri de afaceri sau a corespondentei din Europa, când trenul care venea de pe coastă întârzia. În asemenea împrejurări, când nu aveam cu ce-mi umple timpul, mă duceam la spitalul băștinasilor, de unde luam doi-trei convalescenți la o plimbare cu rana. Pe vremea internării lui Wanyangerri, guvernatorul, Sir Edward Northey, ținea câțiva pui de lei, destinați Grădinii Zoologice din Londra, într-o cuscă de, pe terenul reședinței guvernamentale. Aceștia erau o mare atracție 117

pentru bolnavii de la spital; întruna îmi cereau să-i duc să-i vadă. Le-am promis pacienților din fanfara regimentului de Puscasi Regali Africani că o să-i duc să vadă leii de îndată ce vor fi destul de refăcuți, însă nici unul din ei n-a vrut să meargă pînă ce n-au fost cu toții valizi. Cornistul s-a însănătoșit cel mai greu ; unul dintre băieți a fost chiar externat din spital înainte ca ucigasul să fie îndeajuns de zdravăn ca să poată merge cu mine. Băiatul venea în fiecare zi la spital să întrebe de el, ca să fie sigur că nu va scăpa plimbarea. L-am găsit acolo într-o dupăamiază, când mi-a spus că trompetul avea încă o durere puternică în cap, dar că nu era de mirare de vreme ce capul îi fusese plin de atîția draci. Pînă la urmă i-am dus pe toți trei și au stat îndelung în fața custii, adînciți într-o contemplație mută. Unul din puii de leu, enervat de'â fi privit cu atîta fixitate, s-a ridicat brusc, s-a întins și a scos un răget scurt, care i-a făcut pe privitori să tresară, iar cel mai mic dintre cei doi băieți s-a ascuns în spatele cornistului. Pe drum, la întoar

cere, în masină l-am auzit spunându-i : „Leul ăla a fost la fel de ticălos ca tine". În toată această vreme, la fermă cazul lui Wanyangerri a rămas în suspensie. Ai lui veneau din când în când și mă-ntrebau cum o mai duce, dar. În afară de fratele cel mai mic, păreau totuși foarte speriați de a-l vizita la Nairobi, în spital. Kaninu trecea și el serile pe la casa mea, ca un bursuc bătrîn iese tîrziu în recunoastere, ca să mai afle despre copil. Farah și cu mine, între patru ochi, îi cîntăream uneori suferințele și le evaluam în capre și oi. Tot Farah, la cîteva luni de la tragedie, m-a informat despre un nou element care apăruse în cazul cu pricina. Mereu în astfel de situații venea în cameră în timp ce mîncam, rămînea în poziție de drepti la capătul îndepărtat al mesei și-si asuma misiunea de a lumina ignoranța mea. Farah vorbea și engleza și franceza bine, dar comitea invariabil anumite greseli care-i erau proprii. De exemplu spunea „cu exactitatea" în loc de „cu excepția" : „Toate vaci]e s-au întors acasă, cu exactitatea celei sure" și, în loc să îl corectez, am început să folosesc și eu aceleasi formule atunci cînd vorbeam cu el. Expresia fetei și atitudinea

dinea îi erau sigure de sine și pline de demnitate, însă adesea aborda subiectul într-un mod mai degrabă vag : Memsahib", spuse. „Cu Kabero." Despre asta era vorba deci. Așteptam să văd ce mai urmează. După o clipă de tăcere, Farah revenea la subiect. „Dumneata crezi, Memsahib", îmi spuse el, „că amărîtul ăla de Kabero e mort și că l-au mîncat hienele. El nu este mort. El este la Masai." L-am întrebat cam cu îndoială de unde stia. „Ei, știu eu", mi-a răspuns. „Kaninu prea are multe fete măritate după Masai. Cînd Kabero n-a știut cine-l poate salva, cu exactitatea Masailor, a fugit la bărbatul soră-si celei mari. E adevărat că nu i-a fost ușor, el a sezut o noapte întreagă în copac și cu hienele jos, jur împrejur. Acuma el trăiește la Masai. E un Masai bătrîn și bogat acolo, care are sute și sute de vaci, dar n-are copii de-ai lui și vrea să-l ia pe Kabero. Kaninu stie foarte bine și a fost de mai multe ori să stea de vorbă cu bătrînul. Atît, că se teme să-ti spună și dumitale, fiindcă-i convins că, dacă oamenii albi îi află taina, Kabero va fi spînzurat la Nairobi."

Mereu despre neamul Kikuyu Farah vorbea pe un ton arogant. „Nevestele Masailor”, a continuat el, „nu fac copii. Se multumesc si cu copii Kikuyu. Ba chiar își fură o multime de copii. Totusi acest Kabero, el o să vină înapoi la fermă cînd o să fie mare, pentru că n-o să-i placă să trăiască asa cum trăiesc Masaii, să se tot mute dintr-un loc în altul. Acesti Kikuyu sînt prea lenesi pentru asa ceva.” De la fermă, disparitia tragică a tribului de Masai de pe celălalt mal al rîului putea fi urmărită cum progresează de la un an la altul. Erau un neam de luptători care fuseseră opriti să lupte, niste lei muribunzi cu ghearele tăiate, un popor întreg emasculat. Li se luaseră sulitele, ba chiar si scuturile lor mari si împodobite, iar în Rezervatia de Animale leii le fugăreau turmele de vite. Odată, la fermă, aveam trei tauri tineri si am pus să-i jugănească pentru a-i înhăma la pluguri si la căruțe ; mai tîrziu au fost închisi în curtea atelierului. Aici, într-o noapte, simtind mirosul de sînge, hienele au venit si i-au omorît. Aceasta, m-am gîndit, va fi si soarta tribului de Masai. 119

„Nevestei lui Kaninu”, îmi spunea Farah, „îi pîne rău să-si piardă copilul pentru atîtia ani.” Nu am trimis după Kaninu, căci nu stiam cît pot să mă încred în informatiile lui Farah, dar prima dată cînd l-am văzut pe bătrîn învîrtindu-se prin preajma casei mele, am iesit afară să îi vorbesc. L-am întrebat : „Kaninu, spune-mi, Kabero trăieste ? E la Masai ?” Pe. băstinas nu-l vei surprinde niciodată nepregătît, indiferent de reactia ta s-i Kaninu a izbucnit imediat în lacrimi de dorul fiului său pierdut. O vreme l-am ascultat si l-am privit în tăcere. Apoi i-am mai spus : „Kaninu, cheamă înapoi pe Kabero. Să stii că nu va fi spînzurat. Mama lui o să-l tină cu ea la fermă”. Nu se oprise din lamentatie ca să mă asculte, dar cred că a retinut cuvîntul „spînzurat”, căci vaietele sale au devenit mai grave si Kaninu s-a cufundat în descrierea a ceea ce promitea să devină Kabero si cum, dintre toti copiii săi, acesta-i fusese fiul preferat. Kaninu avea o droaie de copii si de nepoti si, cum satul lor era atît de aproape de casa mea, toată ziua, ca să spun asa, îi aveam sub ochi. Printre ei se număra si un nepotel, fiul uneia din fiicele sale căsătorite în rezervatia

Masai, dar care se-ntorsesese de acolo, aducându-si copilul cu ea. Acest băietas se numea Sirunga. Amestecul de sânge se arăta la el sub forma unei vitalități ciudate, a unei asemenea bogății neînfrînate a imaginației și a zborului închipuirilor, încît nu semăna cu nimic omenesc : era o flacără mărunță, o pasăre de noapte, un mic spiridus la fermă. Însă avea epilepsie, din cauza căreia ceilalți copii se speriau de el și îl izgoneau de la joaca lor, strigîndu-i sheitani — dracul —, astfel că eu m-am hotărît să-l adopt în gospodăria mea.

Fiindcă era bolnav, nu putea face nici o muncă, dar, în tovărășia mea, juca nebănuț de bine rolul de nebun sau de măscărici și mă urma peste tot ca o mică umbră neagră și jucăușă. Kaninu îmi cunoștea afecțiunea pentru copil și pînă acum ne zîmbise cu acel zîmbet al său blajin de bunic ; de data aceasta însă a folosit prilejul să caute a stoarce maximum de profit din el. Mi-a declarat cu toată tăria că mai degrabă l-ar da de zece ori pe Sirunga la leoparzi decît să îl piardă pe Kabero, iar, dacă tot nu mai era Kabero și îl pierduse pentru totdeauna

una, putea să nu mai fie nici Sirunga, ce importantă mai avea acum, — căci doar Kabero fusese lumina ochiilor săi și sângele inimii sale. Dacă într-adevăr Kabero era mort, atunci jeluirea sa era cea a lui David plîngîndu-l pe Abesalom, o tragedie care se cuvenea lăsată în voia ei. Dar dacă băiatul era viu și se ascundea la tribul de Masai, era mai mult decît o tragedie, era o încestare, o fugă, o luptă de dragul vieții unui copil. ' Am asistat la acest joc pe cîmpie, jucat de gazele în clipa cînd, nebănuind nimic, mă apropiam prea mult de locul unde-si ascuseseră puiul abia născut. Atunci prind toate să danseze, îți ies în față, sar, topăie sau se prefac rănite și pasămite nu pot alerga — pe scurt, sînt gata de orice ca să-ti abată atenția în altă parte. Apoi, deodată, practic chiar sub copitele calului tău, zăresti iedutul stînd nemiscat, cu căpsoru-i plat ascuns în iarbă, culcat și ghemuit ca să-si salveze viața, pentru care mama se avîntase în dansu-i disperat. ^ai păsările fac la fel cînd vor să-si apere puii, sar, parcă vor să zboare, dar joacă rolul de rănite, care-si tîrăsc aripa frîntă, neputincioase, pe pămînt. ^ai Kaninu juca teatru în fața mea. De unde atîta căi-'

dură și atîta zburdălnicie în acest bătrîn Kikuyu cînd bănuia că viața copilului său era în joc ? Oasele-i trosneau în timpul dansului, ba chiar și sexul și-l schimba, luînd înfățișarea unei femei bătrîne, a unei găini sau leoaice — căci jocul de acest fel era evident apanajul femeilor. îmi oferea un spectacol extrem de grotesc și demn în același timp de tot respectul, întocmai cum face strutul mascul, care clocește ouăle pe rînd, cînd el, cînd femela sa. Nici o inimă de femeie, cred, n-ar fi rămas nesimțitoare la o manevră de acest fel. „Kaninu”, i-am spus la un moment dat, „cînd Kabero va vrea să se-ntoarcă la fermă, se poate-ntoarce liniștit și n-o să-i facă nimeni nici un rău. Dar atunci va trebui să-l aduci tu însuși și să mi-l arăți.” Kaninu a rămas mut ca un mort, și-a coborît bărbia în piept și s-a îndepărtat abătut „i trist, de parcă ar fi pierdut în aceeași clipă și ultimul prieten pe care-l mai avea pe această lume. 121

Se cuvine să spun aici despre el că a ținut minte vorbele mele și că a făcut întocmai așa cum i-am zis. Cinci ani mai târziu, cînd aproape că uitasem de întreaga poveste mi-a cerut, prin intermediul lui Farah, să-l primesc fii încă voia să-mi spună ceva. L-am găsit stînd în fața casei, sprijinit pe un singur picior, cu multă demnitate, dar în străfundul sufletului său, stingher. „S-a întors Kabero” îmi spuse cu prietenie. În acea vreme învățasem deja arta de a face pauze pline de înțeles și de aceea n-am scos nici

o vorbă. Kaninu simtea întreaga povară a tăcerii mele : s-a sprijinit pe celălalt picior și a clipit mărunț din pleoape. „Băiatul meu Kabero s-a întors la fermă”, a repetat el. L-am întrebat : „S-a întors de la Masai ?” Pe loc, prii simplul fapt că mă făcuse să vorbesc, a luat de bună împăcarea noastră ; de zîmbit încă nu zîmbea, dar toate ridurile acelea viclene de pe obrazul lui stăteau pregătite a rîs. „Da, Msabu, da, s-a întors de la Masai, s-a întors ca să muncească la dumneavoastră.” între timp, guvernul colonial introdusese o kipanda, adică înregistrarea fiecărui băștinat în parte, încît trebuia chemat acum un politist de la Nairobi, care să facă din Kabero un locuitor legal pe domeniul fermei. Am stabilit cu Kaninu în ce zi să vină. în acea zi Kaninu și cu fiul său au apărut mult înaintea politistului din Nairobi. Bătrînul mi l-a prezentat

jovial pe Kabero, desi în sinea sa părea puțin speriat de fiu-i redobândit. ^ai avea toată dreptatea să fie așa, căci . rezervatia Masai primise din partea fermei un mielusel și ne restituia acum un tânăr leopard. Kabero trebuie să fi avut ceva sânge Masai în el, căci altfel obiceiurile și disciplina de viață a Masailor n-ar fi putut opera singure această metamorfoză. Pe scurt, aveam în fața mea un adevărat Masai din cap până-n picioare. Să vezi un războinic Masai e o încântare. Acești tineri au — și anume în cel mai înalt grad —? acea formă specială de inteligență pe care noi o numim chic ; îndrăzneti și cu o fantezie înaripată, ei rănim totuși neclintit de fideli adevăratei lor naturi și unui ideal imanent. Stilul lor nu este o manieră asumată, nici imitarea unei perfecțiuni străine ; el a crescut dinlăuntrul lor, ca o expresie a rasei și a istoriei sale, iar toate podoabele și armele ce le poartă 122

fac parte în egală măsură din însăși ființa lor, ca și coarnele ce cresc din capul unui cerb. Kabero adoptase și el pieptănătura Masailor : își purta părul lung și împletit cu o sfoară sub forma unei cozi groase de porc, iar pe sub bărbie avea trecută o curea de piele. Dobândise acel fel anume al Masailor de a-și ține capul, cu bărbia împungând înaintea, ca și cum ti-ar fi oferit pe o tavă figura lor plictisită și arogantă. Avea de asemenea ținuta rigidă, pasivă și insolentă a unui moran, care face din el un obiect demn de a fi contemplat, pre-cum de pildă o statuie, adică o apariție care se cere văzută, dar care nu vede ea însăși pe nimeni. Tinerii morani Masai trăiesc hrănindu-se cu lapte și sânge.; poate tocmai din cauza acestui regim alimentar și pielea lor e minunat de moale și de mătăsoasă. Fetele lor, cu pomtii înalți și maxilarele avântate înaintea, sînt nedede, fără un rid sau cearcăn pe ele, umflate, iar ochii lor negri și nevăzători par două pietricele întunecate plasate într-un mozaic ; în general, de altfel, tinerii morani se aseamănă cu niste mozaicuri. Muschii gâtului lor stau bombati într-un chip mai degrabă sinistru, ca muschii de la gâtul unei cobre înfuriate, ai unui leopard mascul ori ai unui taur atîtat, iar grosimea lor e un indiciu clar al virilității, încît acești oameni apar ca o veritabilă declarație de război aruncată întregii lumi, cu excepția femeii. Marele

contrast, sau tocmai armonia dintre aceste fete netede si umflate, dintre gâturile masive si umerii rotunjiti si lati pe de o parte si îngustimea surprinzătoare a taliei si a soldurilor lor, subtirimea si fragilitatea pulpei si a genunchiului si lungimea piciorului lor drept si vînos pe de altă parte, le dă aspectul unor fiinte ajunse, printr-o disciplină dură, la culmea rapacității, a lăcomiei si a gurmanderiei. Masaii merg tepeni si drepti, punîndu-si un picior subtire direct în fata celuilalt, în schimb miscările lor din brat, încheietură si mîna sînt cît se poate de suple. Dacă un tînăr Masai trage cu arcul si săgeata, în clipa cînd a dat drumul la coardă, îti pare că si auzi tendoanele încheieturii sale lungi si subtiri vibrînd prin aer odată cu săgeata. 123

Politistul trimis din Nairobi era un tînăr sosit de curînd din Anglia si încă plin de zel. Vorbea foarte cursiv swahili drept care nici Kaninu nici eu nu înțelegeam o iotă ; l-â absorbit pe dată interesul față de vechiul incident al crimei prin imprudentă si l-a supus pe Kaninu unui intens interogatoriu, care pe bătrîn l-a transformat pe loc într-o stană de piatră. La capătul lui mi-a împărtășit că, după părerea sa, Kaninu fusese jefuit în chip ordinar si că tot cazul ar trebui redeschis la Nairobi. „Dar asta ar însemna ani de zile din viata dumitale si-a mea”, i-am spus. M-a rugat să-i permit să-mi atragă atentia că nu era un argument valid cînd se pune problema să se aplice legea. Kaninu mă privea : timp de o clipă a avut impresia că fusese prins într-o cursă. Pînă la urmă s-a constatat însă că incidentul era prea vechi pentru a mai redeschide ancheta si totul s-a oprit aici, cu diferenta că de-acum înainte Kabero era oficial înregistrat ca trăind pe domeniul fermei. Dar toate acestea aveau să se întîmple mult mai tîrziu. Timp de cinci ani Kabero a fost ca mort pentru fermă ?si, în vreme ce el rătăcea împreună cu tribul Masai, pe Kaninu îl asteptau încă multe necazuri. înainte ca pricina lui să se-ncheie odată pentru totdeauna, în joc au intrat anumite forte care l-au încolțit, măcinîndu-l apoi încet si mărunt de tot. Despre aceste forte nu am prea multe de spus. Fiindcă, în primul rînd, erau de o natură obscură, iar, în al doilea rînd, deoarece în acelasi timp treceam eu însămi prin în

tîmplări care mi-au abătut gîndurile de la Kaninu si de la .ale lui, lăsînd, în mintea mea, problemele curente ale fermei într-un anume plan îndepărtat, întocmai ca si muntele Kilimandjaro, care uneori se vedea de pe domeniul meu, iar alteori nu. Băstinasii tratau cu multă înțelegere perioadele mele de absentă mintală, de parcă as fi fost de. fapt luată din mijlocul lor si mutată într-un alt plan ; mai tîrziu vorbeau despre ele ca si cum as fi fost plecată. „Copacul cel mare a căzut”, spuneau ei. „Copilul meu a murit pe vremea cînd dumneata erai la oamenii albi.” De îndată ce Wanyangerri a fost destul-de refăcut ca să poată părăsi spitalul, l-am adus înapoi la fermă si de^ 124

atunci nu l-am văzut decît întîmplător, la vreo ngoma sau pe cîmp. La cîteva zile după întoarcerea lui, s-au prezentat la mine tatăl său, Wainaina si bunica lui. Wainaina era un negru mic si rotofei, lucru destul de rar la bărbații Kikuyu, căci aproape toti sînt deosebit de slabi. Avea o barbă, rară si subtire si un alt semn distinctiv al său era că nu te putea privi în ochi. Impresia ce ti-o făcea era de troglodit mintal, care nu vrea decît să fie lăsat în pace. Venise împreună cu mama lui, o femeie Kikuyu foarte bătrînă. Femeile băstinas se rad în cap si e ciudat cît de rapid ajungi să îți dai seama că acele cranii mici, rotunde si curate si care seamănă cu niste nuci mai brune, sînt semnul adevăratei feminități, iar că o claie de păr crescută în capul unei femei arată la fel de puțin distins ca si o barbă la un bărbat. Mama lui Wainaina lăsase mici smocuri de păr alburiu pe scalpul ei stafidit si astfel, întocmai ca un bărbat neras, dădea impresia de neglijentă si de nerusinare. Se sprijinea într-un toiag, lăsîndu-l pe fiu să vorbească, însă tăcerea ei arunca în răstimpuri scînteii ; părea încercată de o vitalitate frustă, din care fiului nu-i transmisese nici măcar un strop. Cei doi erau de fapt Uraka si Laskaro, dar acest amănunt l-am aflat abia mai tîrziu. Au venit tîrsindu-si picioarele pînă la mine acasă într-o plimbare nevinovată. Wanyangerri, mi-a spus taică-său, nu putea mesteca porumbul, ei erau oameni săraci si n-aveau făină, nici vacă pe care s-o mulgă. Nu voiam eu, pînă se lămurea cazul băiatului, să-i dau cîte o gură de lapte de la vacile mele ? Altfel nici nu stiau cum or să-l

tină în viață pînă la primirea despăgubirii lui. În acea vreme Farah era plecat la Nairobi cu unul din procesele lui personale și, în absența sa, am consimțit să-l las pe Wanyangeri să ia cîte o sticlă de lapte pe zi de la cireada mea de vaci autohtone și i-am instruit pe băieții de casă, care păreau ciudat de reticenti și nemulțumiți de aranjament, să-i pregătească în fiecare dimineată sticla. Astfel au trecut două-trei săptămîni pînă ce, într-o seară, m-am trezit la mine cu Kaninu. A apărut din senin în camera în care stăteam și unde citeam lîngă foc. Cum în genere băstinasii preferă să stea de vorbă sub cerul 125

liber, felul cum a închis usa în urma sa m-a făcut să mă pregătesc pentru mari surprize. Dar prima dintre ele a fost că omul era fără glas. Limba-i atît de subtil-mieroasă era lipsită de viață acum, de parcă cineva i-ar fi smuls-o din gură, iar camera, cu Kaninu în ea, rămînea mai departe tăcută. Înaltul bătrîn Kikuyu arăta extrem de bolnav, stătea sprijinit în toiag, iar de sub pelerină părea că-i dispăruse complet trupul, ochii-i erau atintiti în gol — adevărată privire de mort — și neîncetat își trecea limba peste buzele-i uscate. Cînd, în cele din urmă, s-a hotărît să vorbească, a fost doar pentru a enunța, rar și cu glas lugubru, că, după părerea sa, lucrurile stăteau prost. Ceva mai tîrziu a adăugat, dar pe un ton mai degrabă vag, de parcă ar fi fost un amănunt nedemn de luat în seamă, că îi plătise acum mai mult de zece oi lui Wainaina. Dar Wainaina, a continuat el, mai voia încă o vacă și un vitel și trebuia să i le dea, n-avea încotro. De ce făcuse una ca asta, l-am întrebat, cînd judecata nu luase încă nici o hotărîre ? Nu mi-a răspuns și nici măcar nu m-a privit. În acea seară Kaninu era un călător, un pelerin care n-avea oras spre care să se-ndrepte. Intrase la mine, căci tot eram în drum, să-mi spună necazul său, iar acum pleca mai departe. Nu puteam să nu mă gîndesc că era bolnav ; după un răstimp de tăcere, i-am spus că voiam să-l duc a doua zi la spital. Mi-a aruncat o privire scurtă și dureroasă : bătrînul obisnuit să batjocorească lumea era acum amar batjocorit. Dar; înainte de a pleca, a făcut un lucru ciudat : a ridicat o mînă la obraz, ca și cum si-ar fi sters o lacrimă. Era într-adevăr foarte ciudat, de parcă însuși toiagul pelerinului ar fi în-

florit, presupunând despre Kaninu că era în stare să plîngă; și mai ciudat însă era că nu plînsese pînă atunci. Mă minunam ce se-ntîmplase la fermă cît timp eu fusesem cu gîndurile departe. Cînd a plecat Kaninu, am trimis după Farah și l-am întrebat. Din cînd în cînd lui Farah îi era urît să vorbească de treburile băstinasilor, ca și cum ar fi fost sub demnitatea lui să se ocupe de ele și sub a mea să-l ascult. Pînă la urmă a acceptat să-mi spună, dar tot timpul privind, pe lingă mine, afară pe fereastră, la stele. La rădăcina'

ricirii lui Kaninu se afla bătrîna mamă a lui Wainaina, care era vrăjitoare și care legase o vrajă asupra lui. „Bine, Farah”, i-am spus, „dar Kaninu sînt sigură că-i prea bătrîn și prea înțelept ca să mai creadă-n vrăji.” „Nu”, răspunse Farah încet. „Nu, Memsahib. Fiindcă această femeie Kikuyu e-n stare de asemenea lucruri cu adevărat, sînt sigur.” Bătrîna îi spusese lui Kaninu că vacile lui vor ajunge în asemenea hal încît ar fi fost mai bine pentru ele ca stăpînul lor să le fi dat de la început lui Wainaina. Acum le lovea pe rînd orbirea. Iar sufletul lui Kaninu era strivit încet, întocmai ca oasele și ca tesuturile acelor oameni din vechime supuși la tortura de a li se pune în spinare poveri mereu mai grele și mai grele. Farah vorbea de vrăjitoria neamului de Kikuyu pe un ton sec, preocupat, ca despre febra aftoasă izbucnită la fermă, pe care noi, oamenii, n-o puteam lua, dar care ne putea prăpădi toate vitele. Am stat pînă tîrziu în acea seară, gîndindu-mă la magia neagră de pe domeniul fermei. La început îmi părea o fantasmă urîță, ieseță parcă din mormînt și venită să își turtească nasul de geamurile mele. Am auzit hienele tînguindu-se în depărtare, pe malul rîului și mi-am adus aminte că și Kikuyu au vîrcolacii lor, femei bătrîne care pe întuneric își iau înfățișarea unor hiene. Poate chiar mama lui Wainaina se plimbă încet pe malul lacului acum, urlînd și dezvelindu-și colții prin aerul noptatic. Și pînă la urmă m-am obișnuit cu existența vrăjitoriei, ba chiar mi se părea un lucru rezonabil, cum multe lucruri par, după căderea noptii, aici, în Africa. „Bătrîna asta e meschină”, mi-am zis în sinea mea în

swahili. „Ea își folosește puterile ascunse ca să orbească vacile lui Kaninu, în schimb îmi lasă mie în grijă să îi hrănesc zilnic nepotul cu câte o sticlă de lapte de la vacile mele.”^a i m-am gândit : „Accidental acesta și tot ce a urmat după el a început să pătrundă în sângele fermei — și asta numai din vina mea. E timpul să arunc în joc forte proaspete, pînă ce n-ajunge toată cuprinsă de un vis urît, de un co'smar sinistru.”^a i pentru asta știu ce am să fac : am să trimit după marele șef de trib Kinanjui”.

UN^aEF DE TRIB KIKUTU Marele șef Kinanjui trăia la vreo nouă mii de mile distanță de ferma mea, spre nord-est, în rezervatia Kikuyu, aproape de Misiunea Franceză și stăpînea peste mai mult de o sută de mii de supuși. Era un bătrîn siret, cu purtări alese și chiar cu o măretie aparte în toată apariția lui, deși n-și se născuse pentru a fi șef, ci fusese făcut, cu mulți ani în urmă, de către englezi, cînd aceștia nu s-au mai împăcat cu conducătorul legitim al băștinasilor Kikuyu din tinut. Kinanjui era prietenul meu și îmi fusese de mare ajutor în mai multe ocazii. Manyatta lui, unde l-am vizitat în câteva rînduri, era la fel de murdară și plină de muste ca și ale altor Kikuyu. Cu diferența că era mai mare ca alte case, căci, în postura sa de șef de trib, Kinanjui se dedase cu trup și suflet plăcerilor căsniciei. Satul era plin de neveste ale sale de toate vîrstele, de la hoasle bătrîne și fără dinți, sprijinite în cîrje, pînă la fetiscane zvelte, cu obraji bucălați, cu ochii ca de gazelă, care purtau sîrme lucitoare de cupru înfășurate pe brate și pe picioare. Copiii lui alergau peste tot, în roiuri, ca mustele. Fiii mai mari umblau de colo pînă colo drepti, cu capetele împodobite și căutau oriunde prilej de confruntare. Kinanjui îmi mărturisise odată că avea, pe atunci, cincizeci și cinci de fii care erau morani. Uneori bătrînul șef de trib venea pe jos pînă la ferma mea, îmbrăcat într-o, formidabilă mantie de blană și însoțit de doi sau trei senatori cărunti și de cîțiva dintre fiii săi războinici, ca să îmi facă o vizită prietenească sau ca să se relaxeze din munca lui de conducător. Astfel își petrecea după-amiaza într-unui din fotoliile de pai adus pe gazon anume pentru el, pufăind din trabucele ce i le trimiteam, cu sfetnicii și pășitorii săi sezînd pe vine în iarbă

<3e jur împrejur. Băietii mei de casă si clăeasii se adunau cu totii acolo cînd auzeau că vine Kinanjui si-i povesteau

întîmplări petrecut.; la fermă, ca la im seminar politic orgnnizat sub arborii cei înalti. La aceste adunări, Kinanjui -ivea o tactică specială : cînd i se părea că discuțiile se prelungeau prea mult, se rezema de spătarul scaunului de pai si, mentinîndu-si totusi trabucul aprins, închidea ochii si respira regulat, încet, cu un usor sforăit monoton, într-un gen de somn oficial pro forma, pe care cred că si—1 cultiva pentru a uza de el în propriul său consiliu de stat. Cîteodată puneam să mi se aducă si mie un scaun, ca sa pot sta de vorbă cu el si, în asemenea ocazii, Kinanjui trimitea toată asistenta la plimbare, ca să le arate tuturor că. de-acum lua serios în mînă hăturile guvernării. La vremea cînd l-am cunoscut eu nu mai era ce fusese odată, căci viata își luase pretul si de pe pielea lui. Dar, cînd vorbea deschis si liber, doar pentru urechea mea, el dovedea o minte originală, un spirit îndrăznet, bogat si imaginativ ; reflectase" mult pe marginea vietii si-si formulase deja opinii clare în legătură cu ea. Cu cîtiva ani mai înainte se întîmplase un fapt mărunt, care însă a întărit si mai mult prietenia dintre mine si Kinanjui. Acesta a venit pe la mine într-o zi cînd tocmai mîncam c!e prînz cu un prieten poposit la fermă în drumul său mai departe, spre nnrđ ; n-aveam timp să mă ocup în acel moment de marele sef Kinanjui pînă după plecarea acelui prieten. Kinanjui se astepta să-i ofer ceva de băut cît timp stătea afară să. mă astepte, mai ales că umblase atît de mult prin soare, însă eu n-aveam, destul dintr-o singură băătură -ca să-i umplu un pahar întreg si atunci, împreună cu prietenul meu, am turnat într-o cupă mare tot soiul de alcooluri tari pe care le aveam prin casă. M-am gîndit : cu cît va fi amestecul mai tare, cu atît îi va da mai mult de lucru lui Kinanjui si i-am dus eu însămi băutura. Dar Kinanjui, cu un zîmbet blînd si prietenos, după ce si-a umezit putin buzele, mi-a aruncat cea mai pătrunzătoare privire masculină de care am avut vreodată parte, ³i-a dat capul pe spate si a golit paharul pînă-la ultimul strop. O jumătate de oră mai tîrziu, cînd prietenul meu toc

mai pornise la drum, băietii de casă au venit să-mi spună : >„Kinanjui a murit”.
Am simțit, într-o clipă, cum tragedia

și scandalul se ridică în fața mea ca niște umbre negre din mormânt. M-am dus să mă conving cu ochii mei de tristul adevăr cu care eram confruntată. Zăcea întins pe jos în umbra bucătăriei, fără nici o expresie întipărită pe față, cu degetele și cu buzele albastre și rece ca însăși moartea. Parcă împuscasem un elefant • printr-un act al voinței tale, o creatură puternică și maiestuoasă, care pînă atunci a umblat pe pămînt și care a avut păreri despre lume și viață, acum nu mai umblă. Avea și un aspect degradat, căci oamenii aruncaseră apă pe el și-l dezbrăcaseră de mantia-i largă din piele de maimuță. Gol cum era, semăna cu un animal de pe care ai scos trofeul pentru care l-ai vînat. Am vrut să-l trimit pe Farah după doctor, însă mașina nu pornea, iar suita lui Kinanjui ne tot implora să mai stăm puțin înainte de a trece la fapte. ' După vreo oră, cînd am ieșit din nou, cu inima îndoită, ca să vorbesc cu ei, băietii mei de casă au venit să mă anunțe : „Kinanjui a plecat”. Se pare că se sculase brusc, își trăsese năntia peste cap și, înconjurat de alaiul său, pornise pe jos cale de nouă mile pînă în satul lui, fără să scoată un cuvînt. După acea întîmplare, cred, Kînanjuî și-a dat seama la ce risc m-am expus eu atunci și ce pericol am înfruntat — căci era interzis să le dai băștinasilor de băut — și totul doar ca să-l faci fericit pe el. Mai fusese între timp pe la fermă, mai fumase trabuce cu noi, dar despre băutura n-a mai fost niciodată vorba. Eu i-as fi dat oricum dacă mi-ar fi cerut, însă stiam că n-o să mai vrea în veci. Acum am trimis un mesager pînă în satul lui Kinanjui și i-am explicat întreaga tărăsenie cu focul de armă. L-am rugat să vină pînă la fermă, ea să încheiem odată conflictul respectiv. I-am sugerat să-i dăm lui Wainaina vaca și vitelul de care vorbește și Kaninu, iar cu aceasta să se termine totul. Așteptam cu speranță sosirea lui, căci el avea o calitate pe care oricine a pretuieste la un prieten, și anume eficiența.

Cu această scrisoare a mea pricina, care se mai calmase în ultima vreme, a căpătat un nou avînt și a ajuns la o încheiere nu lipsită de dramatism. Într-o după-amiază, pe cînd mă-ntorceam călare spre casă, am zărit o masină apropiindu-se cu o viteză fantastică și luînd curba numai pe două roti. Era de un roșu aprins și avea o multime de bare nichelate pe ea. O cunosteam, era masina consulului american; din Nairobi și m-am mirat ce motiv atît de urgent îl putea aduce pe acesta într-un asemenea tempo la ferma mea. Dar, în timp ce descălecam în spatele casei, Farah m-a întîmpinat să-mi spună <eă sosise marele sef Kinanjui. Venise cu masina sa personală, pe care o cumpărase cu o zi înainte de la consulul american și nu voia să coboare din ea pînă ce nu-l vedeam și eu. L-am găsit sezînd drept și nemiscat în masină, ca un idol păgîn.. Purta o mantie din piei de maimuță albastră, iar pe cap o calotă de felul celor cum cei din tribul Kikuyu confectionează din stomacul oii. Avea o apariție impunătoare, era înalt și lat în umeri, fără nici un pic de grăsime pe nicăieri ; și fata îi era mîndră, prelungă și osoasă, cu fruntea ușor oblică, precum au pieile roșii. Avea un nas lat, de o asemenea-expresivitate încît părea punctul central al acestui om, ca și cum întreagă statura sa impresionantă nu era făcută decît pentru a susține nasul său atît de turtit. Întocmai ca trompa unui elefant, era și curios cu îndrăzneală și foarte sensibil, prudent, într-o energetică ofensivă, dar și în defensivă mereu. ^ai, în final, un elefant ca acest Kinanjui ar fi avut un cap de o extremă noblete dacă n-ar fi arătat atît de inteligent și smecher. Nici n-a deschis gura și nici n-a clipit cînd i-am făcut complimentele de rigoare, ci a stat în masină privind neclintit înainte, pentru ca eu să-l pot admira ca pe un profil imprimat pe o efigie. În timp ce am ocolit prin fata masinii, și-a întors capul în așa fel încît să fie mereu cu profilu-i regal îndreptat înspre mine, probabil avînd drept model capul de rege de pe dosul rupiei. Unul din fii îi servea drept sofer, iar masina era înfierbântată și fumega. Cînd s-a încheiat ceremonia, l-am invitat pe Ki

nanjui să coboare. ^ai-a adunat cu un gest măret mantia

largă pe lângă trup și a coborât încet din masină, întorcându-se, printr-una și aceeași mișcare, în trecut, ca să împartă dreptatea în neamul Kikuyu întocmai ca în urmă cu două mii de ani. Lângă zidul de vest al casei era un jilt masiv de piatră, iar în fața lui o masă făcută dintr-o piatră de moară. Această piatră avea o istorie tristă: era piatra superioară de la moara celor doi indieni uciși. După crimă nimeni n-a mai avut curajul să ia în arendă moara, care a stat mult timp pustie și tăcută, încât am pus să mi se aducă piatra cea mare acasă, spre a face din ea o masă, care să-mi reamintească de Danemarca. Morarii mei indieni mi-au spus că amîndouă pietrele veniseră peste mare tocmai de la Bombay, pentru că pietrele africane nu sînt îndeajuns de dure ca să macine bobul bine. Pe fața superioară era săpat un anumit model și avea cîteva pete mari de culoare brună, pe care băieții mei de casă le socoteau a fi lăsate de sîngele indienilor morți și care nu se vor mai șterge în veci de veci. Masa din piatră de moară forma un fel de centru al fermei mele, căci la ea se așezau ori de cîte ori aveam ceva de discutat cu băștinasi. Din jiltul de piatră aflat în spatele acestei mese eu și Denys Finch-Hatton am văzut într-o noapte de anul nou luna nouă și planetele Venus și Jupiter adunate într-un grup strîns, pe cer; era o priveliste atît de minunată încît nu-ți venea a crede că poate fi reală și, ce e drept, de atunci nici nu s-a mai repetat vreodată. Mi-am ocupat și acum locul meu, cu Kinanjui sezînd pe o banchetă, în stînga. Farah s-a instalat în dreapta mea, de unde, cu un ochi atent, privea cum se adună zecile de Kikuyu, atrasi de vestea sosirii lui Kinanjui. Atitudinea lui Farah față de băștinasi din Kenya era în sine un lucru pitoresc. La fel ca și podoabele sau tinuta războinicilor Masai, dacă ar fi fost de ieri, de-aialtăieri; dar această atitudine era produsul mai multor secole de convietuire. Fortele ce au determinat-o cîndva au ridicat mari edificii de piatră, care între timp s-au năruit, iar azi ele sînt numai pulbere.

Cînd ajungi pentru prima dată *n. țară-si acostezi în portul Mombasa, vei vedea, printre baobabii bătrîni — care n-arată nicicum a vegetatie terestră, ci a structuri

poroase fosilizate, a uriase belemnite ?—, ruine de case, de minarete si de fîntîni făcute dintr-o piatră cenusie. Acelasi gen de ruine te însotesc pe toată lungimea coastei spre nord, la Takaunga, la Kalifi sau Lamu. Ele sînt rămăsite ale oraselor de negustori arabi, care vindeau în vechime fildesi de elefant si sclavi. Dhow-urile * acestor negustori cunosteau toate tîrgurile africane si băteau cîrările albastre către piata cea mare din Zanzibar. Ele o cunosteau încă de pe vremea cînd Aladin i-a trimis sultanului patru sute de sclavi negri plini de giuvaere si de pe cînd nevasta sultanului petrecea cu ibovnicul ei, un negru, în timp ce sotul îi ora plecat la vînătoare, fiind apoi pedepsită pentru aceasta cu moartea. Probabil că, pe măsură ce acesti negustori au devenit tot mai bogati, ei si-au adus cu ei haremurile la Mombasa ori la Kalifi si au rămas ei însisi în vilele lor fată în fată cu valurile albe ale oceanului si cu pomii înfloriti, în timp ce-si trimiteau expeditiile spre munte. Căci din tinutul sălbatic si aspru din interior, de pe eîmpiile uscate si arse, de pe întinderile fără strop de apă, din regiunea tufelor de spini ce cresc de-a lungul rîuriilor si din zona florilor sălbaticice mici si puternic mirositoare ce răsar din pămîntul negru, de acolo venea bogătia lor. Acolo, în podisul african, rătăcea greoi înțeleptul, si maiestuosul purtător al coltilor mari de fildes. Umbla cufundat în propriile sale gînduri si nu dorea decît să fie lăsat în pace. Dar el era urmărit si ochit cu mici săgeti otrăvite de cei din tribul Wanderobo, sau împuscat de vînătorii arabi cu pustile lor lungi si încrustate cu argint si care se încărcau pe la vîrf ; i se întindeau capcane si era prins în gropile adînci săpate anume de dragul coltilor săi netezi si gălbui din fildes, atît de asteptati în Zanzibar. ³i, tot acolo, mici petece de pădure erau de-frisate, arse. plantate apoi cu cartofi dulci si cu porumb

* Corabie arabă cu un sineur catarg si o pînză triunghiulară. (N. trad.)

de un popor modest si pasnic, nepriceput să lupte ori să descopere ceva, ci care la rîndu-i voia să fie lăsat în pace dar care, alături de fildes, avea o mare căutare în toata pieteles de pe coastă.

Semete sau mai mărunte, păsările de pradă se adunau : Tous les trisies oiseaux mangeurs de chair humaine.,. S'assemblent. Et les uns laissant un crane chauve, Les autres aux gibets essayant leur bec fauve, D'autres, d'un mat rompu quittant les noirs. agres,..* Arabii, reci, dar si senzuali, trăind cu dispretul mortii, au venit, ignorând acele vremuri comerciale, cu mintea orientată mai mult spre astronomie, algebră si spre haremurile lor. Odată cu ei au venit si tinerii lor frati vitregi si nelegitimi, somalezii — impetuosi, certăreti, abstinenti si lacomi, care au dorit să compenseze obîrsia lor modestă prin zelul religios si prin mai marea lor fidelitate fată de poruncile profetului decît copiii născuti legitim, prin căsnicie. Alături de ei au venit si Swahilii, ei însisi sclavi si cu sjafilete de sclavi, la fire cruzi, obsceni si hoti, plini de simt practic si de glume si înclinati, cu vârsta, spre îngrăsare. în interior, au fost întîmpinati de pasărea de pradă băstinasă de pe înaltele platouri. Masaii au apărut, tăcuti, ca niste umbre negre, înguste si înalte, cu sulitele lor si scuturile grele, neîncrezători în nimic străin, dar sîngerosi si gata să-si vîndă oricînd fratii. Toate aceste păsări de pradă s-au adunat probabil si au stat la sfat. Farah mi-a spus că în trecut, înainte ca somalezii să-si aducă femeile din Somaliland, tinerii lor nu se puteau însura decît cu fete de Masai, dintre toate triburile ce trăiau în acel. tinut. Cred că era o aliantă în multe privinte ciudată. Căci somalezii sînt un popor religios, iar Masaii n-au nici o credință pe lumea aceasta si nu-i interesează nimic suprapămîntean. Somalezii sînt foarte curati si se ostenesc din greu cu ablutiunile ri

* Toate tristele păsări mîncătoare de carne omenească... J Se-adună.
Unele lăsînd cîte-un craniu plesuv, / Altele de spînzurători
stergîndu-si sălbaticul cioc, / Alteie părăsind greementele negre ale
unui catarg Mnt... (lb. franc) (N. trad.)

tuale si cu igiena lor, în timp ce Masaii sînt un popor murdar. Deasemeni somalezii pun mare pret pe fecioria miresei lor, pe cînd la fetele Masai morala e tratată cu mare usurintă. Farah mi-a explicat îndată si de ce. Masaii, spunea el, n-au fost niciodată sclavi. Ei nu pot fi transformati în sclavi sLnu pot fi băgati la închisoare,

în închisoare mor în maximum trei luni, astfel că legea englezească în vigoare în acest
ținut nu prevede pentru Masai pedeapsa cu închisoarea, ci numai unele sanctiuni
bănești. Neputința lor congenitală de a supraviețui sub jug le-a câștigat Masailor mult
prestigiu, față de alte triburi autohtone, în ochii aristocraților imigranți. Toate păsările
de pradă stăteau cu ochii lor fiorosi atinți asupra blîndelor rozătoare ce trăiau în ținut.
În această privință, somalezii detineau o poziție aparte. Somalezii nu s-buni să fie
lăsați de capul lor ; ei sînt foarte ușor incitabili și, oriunde se duc, dacă nu sînt ținuți în
Mu, sînt gata să irosească și timp și sînge din cauza moralității sistemului lor tribal. În
schimb, sînt minunați ca .?-ecunzi la comandă și poate tocmai de aceea capitaliștii ru-
abi de pe coastă le-au dat adesea misiuni riscante și transporturi dificile de efectuat,
în vreme ce ei însisi nu părăseau Mombasa. Iată de ce și raportul lor față de băștinasi
era aproape similar cu cel dintre clinele ciobănesc și oi. Acesta le păzea neobosit, cu
colții vesnic dezveliti. Aveau să moară cumva înainte să ajungă pe coastă? Aveau să
fugă ele ? Somalezii au un simț foarte acut al banului și al valorii ; sînt în stare să
renunțe la hrană, la somn de dragul plății ce o vor primi și-mi vine să cred că clin
expeditii de felul acesta se întorceau jigăriti, numai cu pielea și osul pe ei. Obiceiul îl
mai au și astăzi în sînge. Cînd a izbucnit la fermă o epidemie de gripă spaniolă, Farah,
deși foarte bolnav el însusi, mă urma peste tot, tremurînd de febră, ca să ducă
medicamente clăcasilor mei și ca să-i forteze să le înghită. Aflase de undeva că
parafina e foarte bună împotriva acestei boli și deci a făcut rost de parafină pentru
întreaga fermă. Fratele lui cel mic, Abdullahi, care în vremea aceea stătea la noi, avea o
formă de 'gripă' foarte urîtă, iar Farah era îngrijorat pentru el. ^{ai}, totuși, această
îngrijorare era numai o slăbiciune a sufletului său,

un gest de frivolitate. Datoria, pîinea și reputația îi erau
alături de lucrătorii fermei, iar cîinele muribund stia unde îi
este locul. Farah era deasemeni mereu la curent cu ce se
petrecea în cercurile băștinase, deși nu știu de unde reusea
să afle atît de exact, căci, în afară de conducători, el nu avea
de-a face cu restul neamului de Kikuyu.

Oile, în schimb, popoarele răbdătoare, fără gheare sau dinti, lipsite de putere si fără nici un apărător pe această lume, își parcurgeau destinul, întocmai ca si acum, în virtutea acelui dar care la ele e nesfîrsit si poartă numele de resemnare. Nici nu mureau sub jug, precum Masaii, nici nu se luau cu soarta de piept, ca somalezii cînd se simteau răniti, înșelati ori disprețuiti. Rămîneau prieteni cu Dumnezeu si cînd erau dusi în țări străine, sau pusi în lanturi si ferecati. Ba chiar păstrau o anume constiintă de sine în raporturile cu opresorii lor. Fiindcă-si dădeau seama că profitul si prestigiul celor ce-i chinuiau depindeau de ei si numai de ei : căci ei erau vioara întîi si în vînătoare si în comert — cu un cuvînt, ei erau marfa. Urmînd această lungă cale stropită cu sînge si udată cu lacrimi, oile, în sufletul lor. negru si amortit, ajunseseră la un soi de filozofie schioapă si aveau o părere destul de proastă despre ciobani si despre cîinii lor. „Voi n-aveti răgaz nici zi, raci noapte", spuneau ei, „fugiti de colo-colo cu limbile scoase, gîfîind, n-apucati noaptea să puneti geană pe geană, iar a doua zi stati numai cu ochi mijiti, si toate astea numai din cauza noastră. Sînteti aici din cauza noastră. Trăiti numai de dragul nostru, nu noi de dragul vostru." Lucrătorii Kikuyu de la ferma mea erau în general obraznici cu Farah, asa cum cîte un miel o ia la fugă prin fata cîinelui ciobănesc, doar ca să-l facă să se scoale si să alerge după el. Acum se întîlneau Farah si Kinanjui, cîinele ciobănesc si berbecul bătrîn. Farah se tinea drept, cu un turban rosu si albastru pe cap, cu un pieptar negru brodat si o robă lungă de mătase, căzut pe gînduri, expresie universală a bunei-cuviinte. Kinanjui stătea tolănit în jiltul său de piatră, gol, numai cu mantia din piei de maimuță aruncată pe umeri, un băstinas bătrîn, un bulgăr de pămînt de

ne podisul african. își acordau reciproc o anumită stimă, de^i, cînd nu aveau de tratat direct, potrivit vreunui ritual', se prefăceau că nici nu se cunosc. Nu era greu să ti-i. Închipui pe amîndoi, cu o sută de ani în urmă, sau si mai mult, tinînd împreună divan asupra vreunui transport de sclavi dintre membrii indezirabili ai tribului, de care Kinanjui ar fi vrut să scape.

Farah, pe atunci, s-ar fi învîrtit în jurul ideii de a-l căp-tusi el si pe bătrînul sef^ca sã aibã în acel transport .?i

•o bucãticã mai grasã. Iar Kinanjui ar fi urmat, exact si fãrã gres, fiece gînd în parte al negustorului somalez, purtînd greutatea împrejurãrii tot timpul pe umerii sãi si apãsarea propriului suflet înfricosat. Cãci el era figura centralã a tîrgului, el era marfa. Aceastã adunare, ce trebuia sã încheie definitiv cazul armei descãrcate din imprudentã, a început într-un spirit pasnic. Oamenii de la fermã se bucurau de prezenta lui Kinanjui. Cei mai bãtrîni dintre clãcasii mei s-au ridicat sã schimbe cîteva vorbe cu el, apoi s-au întors, ocupîndu-si locurile pe iarbã. Niste femei bãtrîne de la marginea adunãrii mi-au strigat ascutit : „Jambo Jerie !" Jerie este un nume Kikuyu, cu care mi se adresau bãtrînele de la fermã, ca si copiii foarte mici, în schimb tineretul si bãrbatii bãtrîni nu mã strigau niciodatã Jerie. Kaninu era si el de fatã, în mijlocul familiei sale mari, ca o sperietoare de ciori readusã cumva la viaã, privind cu ochi arzãtori si atenti. Wainaina a venit împreunã cu mama sa si au luat loc mai departe de restul lumii. Adunarea am deschis-o eu, comunicînd celor prezenti pe un ton rar si menit a produce un anumit efect cã pricina lui Kaninu si Wainaina fusese deslusitã, iar hotãrîrea asternutã pe hîrtie ; Kinanjui venise ca s-o adevereascã. Deci Kaninu îi va plãti lui Wainaina o vacã si un vitel, iar cu aceasta pricina se încheia, pentru cã toatã lumea era sãtulã. Cele douã pãrti fuseserã informate de hotãrîrea ce se luase în privinta lor si Kaninu instruit sã pregãteascã vaca si vitelul. Activitãtile lui Wainaina fiind de o naturã i mult subteranã, acum, la lumina zilei, el semãna cu 137

•o cîrtitã iesitã la suprafatã si arãta la fel de moale ca si ea. Dupã ce am dat citire întelegerii încheiate, i-am spus lui Kaninu sã aducã vaca. Acesta s-a sculat si a fãcut semn de mai multe ori cu bratele în sus si-n jos cãtre doi dintre fiii sãi, care tineau vaca pititã dupã coliba servitorilor mei. Cercul uman s-a deschis putin, pentru ca vaca si vitelul ei sã poatã ajunge în mijloc.

Deodată atmosfera adunării s-a transformat, ca și cum la orizont ar fi apărut brusc o furtună, care urcă repede spre zenit. Nu există nimic pe lume care în ochii unui Kikuyu să fie mai important ca o vacă cu un vitel după ea. Vărsarea de sânge, magia neagră, iubirea fizică sau lumea miraculoasă a omului alb, toate se evaporază și dispar lângă furnalul clocotitor al pasiunii sale pentru vite, o pasiune cu parfum din epoca de piatră, ca un foc aprins cu amnarul și cremenea. Mama lui Wainaina izbucni într-un vaiet prelung, fluturând un brat și un deget uscat în direcția vacii. Wainaina i se alătură și el, bâlbâit și întrerupându-se des ; ca și cum altcineva ar fi vorbit prin gura lui, își ridică glasul spre cer. Nu voia să accepte această vacă, era cea mai bătrână din toată cireada lui Kaninu, iar alt vitel decât cel de-acum precis că nu avea să mai nască. Atunci clanul lui Kaninu au început să strige cu toții, reducându-l pe loc la tăcere și făcându-i un inventar complet, pe un staccato furios, al calităților acelei vaci, în spatele căruia simteai o mare amărăciune și o sfidare adresată mortii. Nici pe oamenii mei de la fermă nu-i mai răbda inima să nu se bage în vorbă când obiectul disputei erau o vacă și un vitel. Toti cei de față își dădeau cu părerea. Bătrânii se apucau unii pe alții de brate și-si azvârleau în obraz cea din urmă respirație astmatică întru lauda sau condamnarea vacii. Glasurile stridente ale bătrânelor interveniră și ele, reluând tema ca într-un canon. Bărbatii cei tineri își scuipeau unii altora replici ucigătoare pe un ton baritonal. În răstimp de două sau trei minute locul deschis din fața casei mele clocotea precum cazanul vrăjitoarelor. 138

M-am uitat la Farah, care s-a uitat înapoi la mine, dar ca de pe aripa unui vis. Mi-am dat seama că era precum o sabie pe jumătate iesească din teacă și care în clipa următoare va lovi în dreapta și în stânga, fără a mai alege. Pentru că și somalezii sînt proprietari și negustori de vite. Kaninu îmi aruncă o privire de om dus de curent spre înecul sigur. M-am uitat și eu mai bine la sârmana vacă. Era un animal sur, avea coarnele foarte curbate și as

tepta cu multă răbdare chiar în ochiul ciclonului pe care îl stîrnise. Cînd toate degetele erau îndreptate spre ea, începu să-si lingă blajin vitelul. Parcã arãta într-adevãr cam bãtrînã. În cele din urmã am privit spre Kinanjui. Nu stiu dacã s-a uitat vreo clipã la vacã. În timp ce eu îl studiam, el nici mãcar nu a clipit. Stãtea nemiscat, ca un corp lipsit de judecatã sau simpatii, depeș lîngã casa mea. S-a întors cu profilul spre gloata care tipa si abia atunci am înteles cã numai profilul e adevãrata fatã a unui monarh. Bãstinasii au acest dar de a deveni dintr-o miscare si într-o clipã materie fãrã viațã. Nu cred cã seful Kinanjui ar fi fãcut vreun gest sau ar fi scos vreo vorbã fãrã sã atîte si mai mult vãpãile pãtimase ; stînd nemiscat, deasupra lor, el încerca de fapt sã le domoleascã. Nu cred cã oricine ar fi fost în stare. Încetul cu încetul furia s-a calmat, oamenii s-au oprit din tipãtul lor si au început sã vorbeascã între ei normal, pentru ca pînã la urmã sã tacã toti pe rînd. Atunci, crezînd cã nimeni n-o mai vede, mama lui Wainaina s-a "tîrît cîtiva pasi încet, sã vadã mai îndeaproape vaca. Farah s-a întors si el, revenind la civilizatie, cu un zîmbet fugar, dispretuitor. Cînd linistea s-a lãsat din nou, am spus celor douã pãrti sã se apropie de masa mea de piatrã, sã moaie degetul cel mare în vasul cu unsoare pentru osiile cãrutei "i sã-l apese apoi în josul întelegerii încheiate. Wainaina s-a conformat mai mult în silã, gemînd usor la pusul degetului pe hîrtie, ca si cum s-ar fi ars la mînã. Documentul suna asa : Urmãtoarea întelegere s-a încheiat azi, 26 septembrie, la Ngong, între numitii Wainaina wa Bemu si Kaninu wa

139

Mutare. Marele sef Kinanjui este aci de fatã si vede tot ce se întîmplã. Întelegerea prevede ca susnumitul Kaninu sã îi plãi-rascã o vacã si un vitel lui Wainaina. Aceastã vacã cu vitel sã se dea lui Wanyangerri, fiul lui Wainaina, care, 3a 19 decembrie trecut, a fost rãnit cu un foc de armã tras din gresealã de Kabero, fiul lui Kaninu. Vaca si vitelu! ci sã fie proprietatea lui Wanyangerri. Prin plata vacii si a vitelului ei, aceastã shaurie se

va încheia odată pentru totdeauna. Nimeni, după ziua de azi, să nu mai vorbească și să nu mai amintească de ea, Ngong. 28 septembrie. _ Semnul lui Wainaina Semnul lui Kaninu Am fost de față și am auzit documentul citit. Semnul marelui șef Kinanjui Vaca și vitelul ei au fost predate lui Wainaina în prezența mea. Baroana Blixen

111 OASPETI LA FERMĂ

„Post res perditas” (După lucrurile pierdute)

A 1 MARILE SAJRBĂTORI veam o multime de oaspeti la fermă. În tinuturile faptelor de pionierat ospitalitatea e o necesitate a vieții nu numai pentru călători, ci și pentru coloniști. Un oaspete e un prieten și el aduce vesti, bune sau proaste, indiferent, care sînt ca o pîine caldă pentru mintea înfometată de noutăți în locurile însingurate. Un adevărat prieten care-ti intră în casă e ca un mesager ceresc ; el îți aduce panis angelorum*. Odată, cînd Denys Finch-Hatton s-a întors dintr-una din lungile sale călătorii, era avid să stea de vorbă, la fel cum și eu, la fermă, eram avidă să stau de vorbă și am rămas amîndoi la masă pînă la orele mici ale diminetii, vorbind despre orisice ne trecea prin minte și disecînd totul și rîzînd cu poftă. Albii care trăiesc multă vreme singuri printre băștinasi se obisnuiesc să spună deschis ce cred, căci n-au nici un motiv și nici un prilej de disimulare, iar cînd se întîlnesc din nou între ei, conversația își păstrează același ton al sincerității obisnuite față de băștinasi. Aveam pe atunci o teorie a noastră, și anume că neîmblînzitul trib al Masaîlor, în manyatta lor de la poalele dealului, vedeau casa toată cuprinsă de flăcări, ca pe o stea strălucind în noapte, întocmai ca tîrânii din Umbria altădată, cînd priveau spre casa în care Sfîntul

Francisc stătea de vorbă cu Sfînta Clara dezbătînd subiecte de teologie. Cele mai importante prilejuri festive la fermă erau așa-numitele ngome — marile petreceri băstînase cu dansuri, în asemenea împrejurări se adunau cîte o mie cinci sute-două mii de oaspeti, Tratatia oferită în acele momente în casa mea era totusi modestă în sine. Bătrînele îiame chele ale vitejilor morani si ale frumoaselor ndi~ tos — fecioarele — primeau tutun de tras pe nări, iar 1* Pîinea îngerilor. (1b. latină) (N. trad.) 143

copiii — la sărbătorile la care veneau si ei — primeau cuburi de zahăr, distribuite de Kamante din niste polonice mari de lemn. Uneori ceream permisiunea Comisarului Districtual să fac fembu pentru clăcasii mei, o băatură ucigător de tare. produsă din sfecla de zahăr. însă adevăratii protagonisti, neobositii tineri veniti la dans, erau cei care dădeau fală si strălucire acestor festivități sj care imuni la influentele din afară, umblau animati numai de focul sau duiosia din sufletele lor. Un singur lucru cereau acestia din partea lumii înconjurătoare: o întindere de pămînt neted pe care să poată dansa. O aflaseră lingă casa mea, pe gazonul cel larg si des de sub copacii înalti si în pătratul defrisat dintre colibele băietilor mei de casă. Motiv suficient pentru ca ferma să fie tinută la mare cinste de către tinerii din tinut, iar invitatiile ce le trimiteam la dans să fie foarte pretuite. Aceste ngome se tineau cîteodată ziua si cîteodată noaptea. Pe zi era -nevoie de loc mai mult, pentru puhoiul de spectatori, la fel de numerosi ca si dansatorii; atunci serbarea se tinea, desigur, pe gazon. La cele mai multe asemenea ngome dansatorii se prind în cercuri largi sau într-un număr de cercuri mai mici si, astfel dispusi, topăie întruna în sus si-n jos, cu capetele azvîrlite pe spate, sau tropăind pe un anume ritm, sărind în fată pe un picior si înapoi pe altul, ori deplasîndu-se în cerc, lateral, solemn, cu fata spre interior, dansatorii cei mai abili desprinzîndu-se rînd pe rînd din cerc si sărind, alergînd, producîndu-se la mijloc. Aceste ngome tinute în timpul zilei își lăsau adine amprentele pe gazon, sub forma unor cercuri magice mai mari sau mai mici de iarbă uscată si înnegrită, ca pîrjolită de un foc si care numai încet, foarte

anevoie, reuseau să dispară cu timpul. Marile ngome din timpul zilei aduceau mai mult cu un fel de bîlci decît cu o serbare sau cu un bal. Grupurile de spectatori îi urmăreau pe cei care dansau, adăpostindu-se la umbra copacilor. Cînd vestea organizării unei ? ngome apuca să se răspîndească îndeajuns, le vedeam chiar si pe flusturaticile fiinte din Nairobi — malaija, cum li se spunea cu un cuvînt drăgut sv/ahili — sosind cu pompă, în căruțele cu catîri ale lui Aii Khan, însurate în metri întregi de stambă vesel colorată si arătînd, 144

emd sedeau pe jos, ca niste flori imense descinse pe fondul ierbii. Tinerele fete cinstite de la fermă, în fustele si pelerinele lor traditionale din piele unsă si uleioasă, ocupau pozitii strategice în apropierea lor si comentau deschis purtările si îmbrăcăminte frumozelor de la oras, care. 'asezate turceste, tăceau ca niste păpusi de lemn ne?n-u, cu'ochii ca de mărgele, fumîndu-si. trabucele retezate scurt. Roiuri întregi de copii, înebuniti de frumusetea dansului si dornici sa învete si să imite, fugeau de la un cere la altul, ori se lăsau purtati într-un mic cerc al lor, la marginea gazonului, sârind acolo si topăind cît ii tineau puterile. ; C'snd merg la o asemenea ngoma, cei din neamul Eik'uvu se freacă pe tot trupul cu un gen de cretă de un rosu deschis, care în sine are mare căutare, fiind vindută ti cumpărată masiv ; ea le dă tuturor o înfățisare ciudat de blondă. Culoarea aceasta nu apartine nici lumii vegetale, nici celei animale ; pictati cu ea, tinerii arată ca niste fosile vii, ca niste statui decupate în stîncă. Fetele, în vesminte cuviincioase din piele brună, împodobite cu multe mărgele, își presară si hainele si toată pielea cu cît: mai mult pămînt, îneît arată pînă la sfîrsit ca niste statui îmbrăcate, cărora un artist dibaci le-a dăltuit, minutios fiecă fald în parte. Băietii vin la ngoma goi, dar în ase-: menea ocazii ei își compun pieptenături savante, năclăindu-si coamele si coditele împletite cu multă cretă si apoi purtîndu-sT capetele de calcar semeti. în ultimii mei ani petrecuti în Africa, guvernul*colonial a interzis băstinasilor presărarea de cretă pe cap. La ambele sexe, inelele purtate pe brate si la gît produc cel mai măret efect : diamante sau decoratii scumpe n-ar conferi purtătorilor lor

o aparitie mai fastuoasă, Oricînd vezi la distanță un grup de Kikuyu pudrati cu rosu si mîrsăluind prin peisaj, simti atmosfera în jurul lor vibrînd de un aer festiv. Un dans pe lumina zilei, sub cerul liber, suferă din cauza lipsei de limitare. Scena e mult prea mare pentru asa ceva — unde începe totul, unde se sfîrseste ? Siluetele mici ale dansatorilor solisti par a fi tencuite, cu cîte o <-oadă întregă de păun fîturînd după capul lor si pinteni ca de cocos făcuti din piele de maimuță Colobus lă călcîie, pârînci risipiti care încotro pe sub copacii cei înalti. Spee345

tacolul — ce include cercuri mai mari sau mai mici de dansatori, grupuri răspîndite de privitori si copii ce aleargă încoace si încolo — îti poartă ochii dintr-o parte în alta cu frenezie. întreaga scenă prezintă o anumită asemănare cu acele vechi tablouri ce înfățisează bătălii, privite de pe o înălțime, în care vezi cavaleria avansînd pe o parte, în vreme ce artileria își ocupă pozitiile pe partea cealaltă, iar figuri izolate de mesageri galopează în diagonală, fragmentîndu-ne cîmpul vizual. Aceste ngome din timpul zilei erau de asemenea foarte zgomotoase. Muzica de dans produsă de fluieri si de tobe era adesea înecată în strigătele asistentei, în timp ce dansatoarele ele însele scoteau cîte un chiot lung, ascutit si straniu la o figură făcută de cîte un dansator, sau cînd un moran executa o săritură ori își rotea sulita peste cap, cu o dexteritate plină de elegantă. Un flux de vorbe neîntrerupt curgea printre bătrînii adunati pe iarbă. Era plăcut să urmăresti cîte o pereche de femei Kikuyu chefuind vesele cu o bîrdacă la mijloc, absorbite într-un dialog aprins, probabil despre vremea cînd ele însele erau eroine în cîte un cerc de dansatori, iar fetele le radiau din ce în ce mai fericite pe măsură ce, în cursul după-amiezii, soarele rosu cobora tot mai jos, iar tembu scădea si el în bîrdacă. Uneori, cînd grupului i se alăturau si cîtiva bărbați mai în vîrstă, o bătrînă sau alta trăia cu atîta intensitate amintirile ei din vremurile tineretii încît sărea deodată în picioare si, dînd neîncetat din mîini, schita cîte un pas-doi de fugă în felul cum fugeau fecioarele — nditos. Multimea nu o lua în seamă, dar micul cerc de contemporani aplauda entuziast. Ngomele tinute noaptea erau în schimb luate în serios.

Ele aveau ioc numai toamna, după recolta de porumb, în prima noapte cu lună plină. Nu cred că aveau vreun sens religios, dar s-ar putea să fi avut cândva ; atitudinea protagonistilor și a spectatorilor sugera un moment misterios și sacru. Aceste dansuri puteau avea chiar și o mie de ani vechime. Unele dintre ele — foarte apreciate de mamele și de bunicile dansatorilor — erau considerate imorale de către colonistii albi, care cereau ca ele să fie puse sub interdicția legii. O dată, cină am revenit dintr-o vacanță în Europa, m-am trezit că douăzeci și cinci din

tre tinerii mei războinici fuseseră trimisi la închisoare în toată sezonul de recoltat cafeaua de către administratorul domeniului meu pentru că dansaseră un dans interzis la o ngoma de noapte ținută la fermă. Administratorul m-a informat că soția sa nu putea în nici un caz tolera practicarea unor asemenea dansuri. I-am dojenit pe mai vârstnicii mei clăcași pentru a fi ținut ngoma lângă locuința lui, dar ei mi-au explicat solemn că dansaseră în manyatta lui Kathegu, la patru sau cinci mile distanță de acolo. Atunci a trebuit să mă duc la Nairobi, să discut cu Comisarul Districtual, care a dat drumul întregului grup de dansatori să se întoarcă la fermă pentru culesul cafelei. Dansurile de noapte erau spectacole fascinante. În acest caz nu mai aveai nici o îndoială în privința scenei pe care se desfășurau ; ea era formată din focuri și se întindea atâta cât se întindea lumina, căci focul era principiul central al ngomei. Nu era nevoie propriu-zis de el pentru dans, deoarece clarul de lună e minunat de alb și limpede pe înălțimile podisului african ; el e menit să creeze efect. Focul făcea din locul de dans o scenă de primă mână și aduna toate culorile și mișcările dansatorilor într-o perfectă unitate. Rareori băștinasi supralicitează efectele. Ei nu aveau artificii mari de aprins. Lemnul de foc era cărat în timpul zilei dinaintea sărbătorii la locurile de dans de către femeile clăcasilor de la fermă, ce se considerau a fi de fapt gazdele întregii adunări, iar aici el era clădit în mijlocul terenului larg deschis. Bătrânele ce onorau serbarea cu prezenta lor în timpul nopții luau loc în jurul aceluși rug central și hrăneau un sirag de focuri mici, ca un cerc de stele, până la primele ore ale diminetii. Dansatorii dansau

si alergau printre focuri, avînd drept fundal pãdurea înnoptatã. Locul trebuia sã fie destul de mare pentru ca fumul si cãldura sã nu facã sã lãcrimeze ochii bãtrãnilor privitori, dar era oricum un loc îngrãdit, ca o casã largã ^{ai} încãpãtoare, clãditã pentru folosul comun al tuturor locatarilor ei. Bãstinasii n-au deloc simtul sau gustul contrastelor, la ei cordonul ombilical ce-i leagã de naturã n-a fost com-Plet retezat încã. Ngomele si le tineau numai în timpul

lunii pline. Cînd iuna îsi dãdea întreaga ei mãsura, atunej si-o dãdeau si ei pe-a lor. în peisajul ce se scãlda si înota prin lumina puternicã, dar atît de blîndã, ce cobora din cer, la marea boltã luminoasã de deasupra Africii adãugau si ei mãruntele lor vãpãi incandescente. Oaspetii veneau în grupuri mici, uneori cîte trei deodatã, alteori cîte o duzinã sau cîte cincisprezece oameni — toti prieteni ce se vorbiserã sã se întîlneascã sau care se cunoscuserã pe drum. Multi dintre acesti dansatori veneau pe jos chiar cîte-cincisprezece mile ca sã ajungã la acea ngoma. Cãlãtorind mai multi împreunã, îsi luau cu ei fluierile si tobele, astfel încît, în seara acelei mari serbãri, toate drumurile si potecile din tinutul nostru rãsunau de cîntecele lor voioase, ca o salbã de clopotei scuturatã în fata lunii. La intrarea în terenul de dans drumetii se opreau si asteptau ca cercul sã se deschidã si sã fie primiti în el ; uneori, cînd veneau de foarte departe, sau dacã erau odraselele marilor sefi de trib din apropiere, erau întîmpinati de unul din clãcasii cei bãtrîni, de dansatorii cunoscuti de pe domeniul meu, sau de asa-numitii paznici ai dansului. Paznicii unei ? ngome erau tineri de la fermã ca toti ceilalti, cu misiunea în plus de a supraveghea pãstrarea ceremonialului si care îsi luau însãrcinarea în serios. înainte sã înceapã dansul, se perindau în sus si~n jos prin fata dansatorilor, cu sprîncenele încruntate si cu' figurile solemne ; pe mãsura ce dansul se înfierbînta, alergau dintr-o parte în alta, veghind ca totul sã decurgã asa cura trebuie. Purtau si arme de temut, mãnunchiuri de nuiele legate laolaltã, al cãror capãt ardea întruna, cãci îl vîrau din cînd în cînd în foc. Stãteau cu privirile atintite la dansatori si oriunde dibuiau petreeîndu-se ceva, mãcar

aparent dubios, se si repezeau pe datã ; cu o expresie în-' fricosãtoare si un mîrîit furios, plesneau cu întregul mînunchi de nuiele, si mai ales cu capãtul ce ardea, direct, peste trupul dansatorului vinovat. Victima se îndoia din mijloc sub loviturã, dar n-o auzeai sã scoatã mãcar un geamãt. Poate o arsurã dobînditã astfel nu era o ranã prea -rusinoasã cu care sã vinã acasã de la ngoma. într-unui din aceste dansuri, fetele sedeau sfios pe picioarele bãietilor si-i cuprindeau cu bratele de mijloc, m 148 ? ' .

timp ce tinerii rãzboinici, cu cile un brat întins de fie-care parte a capului unei fete, tineau strîns sulita cu amindouã mîinile ; din cînd în cînd o ridicau în sus si o trãneau de pãmînt cu toatã puterea. Era o scena minunatã, în care tinerele fete ale tribului se refugiau la pieptul bãbatilor lor de teama vreunui pericol cumplit si în care bãbatii le apãrau, lãsîndu-le chiar sã le stea pe picioare si protejîndu-le împotriva serpilor si a altor amenintãri venite de pe pãmînt. în timpul dansului, care dura ore întregi, figurile dansatorilor dobîndeau o expresie de extaz angelic, de parcã ar fi fost gata într-adevãr sã moarã unii pentru ceilalti orieînd. Aveau însã si alte dansuri, în care protagonistii intrau si ieseau alergînd prin foc, în care un conducãtor de dans fãcea un numãr de sãrituri înalte si foarte lungi, iar sulitele se agitau cuprinse de frenezie ; era, cred, inspirat de o vînãtoare de lei. Veneau deasemeni si cîntãreti la ngoma, si interpreti din fluier si la tobe. Unii din ei erau celebri în tot tinutul si invitati sã vinã de hãt departe. Cmtatul lor era de fapt mai mult o recitare ritmicã decît un cîntec. Improvizau si-si compuneau baladele pe loc, iar corul, rapid în reactii si foarte atent, al dansatorilor intervenea la timp. Era plãcut sã asculti, prin aerul înserãrii, cîte o voce frumoasã începînd sã cînte, iar refrenul regulat, repetat, mãsurat aî celorlalte glasuri tinere intervenind din cînd în cînd pentru a-i da efect, devenea teribil de monoton si aproape chinuitor sã-I asculti, ca si cum n-ai mai fi suportat sã îl auzi o clipã în plus, ori sã-l întrerupi vreodatã. Pe vremea mea. cel mai celebru cîntãret era de la Dagoretti. Avea un glas puternic si foarte clar si, pe deasupra, era si un mare dansator. în timp ce cînta, el umbla

sau fugea peste locul de dans cu un mers amplu si lunecat, pe jumătate îngenunchind ia fiecare pas si tinând o mînă întinsă oblic la coltul gurii ; o făcea probabil doar «-a să concentreze sunetul, însă dădea impresia unui mare secret pe care-l împărtăsea adunării. Omul părea însăși întruchiparea ecoului african. își transpunea auditoriul în starea de fericire sau de dorință de război, după cum îi venea, sau le stîrnea adevărate cascade de rîs. Cînta un cântec extraordinar, un cântec de luptă. în care interpre

tul, cred, își imagina că aleargă din sat în sat chemînd poporul la război si descriind masacrele si jaful. Cu o sută de ani în urmă, un asemenea cântec ar fi înghetat sîngele imigrantilor albi. în general, însă, nu cînta lucruri atît de înfricosătoare. într-o seară a cîntat trei cîntece, pe care l-am rugat pe Kamante să mi le traducă. Primul dintre ele era o fantezie : se,,făcea că tot grupul de dansatori puneau mîna pe o corabie si navigau spre Volaiia. Al doilea cântec, mi-a explicat Kamante, era un prinos adus femeilor bătrîne, mamelor si bunicilor cîntăretului si ale dansatorilor. Cîntecul mi s-a părut duios, era foarte lung si trebuie să fi descris în amănunt înțelepciunea si bunătatea bătrînelor neveste Kikuyu chele si fără dinti, care ascultau în jurul rugului din mijloc si aprobau totul mereu din cap. Cîntecul al treilea era chiar scurt, dar a smuls hohote mari de rîs din partea tuturor celor de fată, iar cîntăretul a fost nevoit să își ridice vocea-i stridentă pentru a se face auzit si rîdea si el în timpul cîntecului. Bătrînele femei, pline de voie bună de la cîntecul precedent, ce reusise să le flateze bine, se plesneau peste coapse acum si căscau niste guri mari, de parcă ar fi fost crocodili. Kamante nu voia să-mi traducă, spunea că e o pros-tie si nu mi-a redat decît o versiune a textului mult prescurtată si epurată. Motivul era simplu : după o epidemie recentă de ciumă, guvernul colonial pusese un pret pe fiecare sobolan mort predat la biroul Comisarului Districtual — iar cîntecul descria cum sobolanii urmăriți peste tot se refugiau în paturile femeilor, si tinere si bătrîne, din acel trib si apoi ce li se întîmpla acolo. Trebuie să fi fost amuzant în detalii, dar mie tocmai acelea mi-au scăpat : Kamante însusi, traducînd împotriva vointei sale, nu-si putea reprimă cîteodată un zîmbet vag si oarecum

mînzesc. La una din aceste ngome de noapte s-a petrecut un incident dramatic. Era o serbare de bun rãmas, datã în cinstea mea, cu puțin înainte sã plec într-o cãlãtorie prin Europa. Avusesem un an bogat si serbarea era tinutã în stil mare, cu vreo mie cinci sute de Kikuyu prezenti la ea. Dansul se pornise deja de cîteva ore ; cînd am iesit sã mai arunc o privire

afarã. înainte de a mã retrage la culcare, mi s-a pus un scaun cu spatele spre una dintre colibeile bãietilor mei de casã si m-au înconjurat cîtiva dintre clãcasii mai bãtrîni, Dintr-o datã o mare neliniste s-a rãspîndit pe terenul de dans, o miscare profundã de surprindere sau de teamã, un sunet curios, ca atunci cînd vîntul adie printr-un desis de trestii. Dansul s-a încetinit, s-a încetinit mereu, dar fãrã sã se opreascã încã. Am întrebat ce se întãmplase pe unul dintre bãtrîni. Acesta mi-a rãspuns grãbit, cu o voce abia auzitã : „Mosai na-kudja" — Vin Masaii. "tirea trebuie sã fi sosit adusã de vreun mesager, cãci a trecut totusi o vreme pînã sã apuce sã se întîmple ceva ; probabil cã localnicii Kikuyu le trimiseserã de veste ne-asteptatilor musafiri cã vor fi acceptati la serbare. Era împotriva legii ca Masaii sã participe la o ngoma organizatã de Kikuyu, cãci se iscaserã în trecut destule neplãceri de la asemenea prilejuri. Bãietii mei de casã au venit lîngã scaunul meu ; toatã lumea privea atent spre intrarea în terenul de dans. De îndatã ce Masaii au apãrut, s-a oprit cu desãvãrsire dansul. Doisprezece tineri rãzboinici Masai si-au fãcui intrarea în scenã si, doar dupã cîtiva pasi, s-au oprit asteptînd, fãrã a privi nici cãtre dreapta, nici cãtre stînga, ci numai au clipit usor în directia focului. Veniserã goi, doar cu armele lor si cu savantele pieptenãturi. Unul din ei purta podoaba de cap fãcutã din piele de leu pe care o poartã un moran pornit la luptã. O fisie latã de vopsea rosie i se întindea vertical de la genunchi la gleznã, ca si cum sîngele i-ar fi gîlgîit pe picior în jos. Stãteau rigizi, nemiscati, cu capetele aruncate pe spate, tãcuti si solemni cum e însãsi moartea ; atitudinea lor era în acelasi timp si cea a cuceritorului, dar si a prizonierului. Se simtea cã veniserã îa ngoma împotriva vointei lor. Bãtaia monotonã a

tobelor se auzise si peste rîu, în inima rezervatiei, si continuase fără încetare, tulburînd sufletele tinerilor războinici ; iar o duzină dintre ei nu găsiseră forta de a rezista chemării. Băstinasii Kikuyu erau si ei agitati, dar se purtau corect cu musafirii lor. Dansatorul prim de la ferma mea ie-a urat bun venit pe terenul de dans, unde, în deplină tăcere, si-au ocupat locul lor si dansul a reînceput. Totusi

părea diferit de cel de pînă atunci, iar aerul era încărcat .si dens. Tobele răsuna acum mai tare si ritmul era mai rapid. Dacă ngoma ar ii continuat, am fi asistat la niste culmi ale măiestriei, cînd dansatorii Kikuyu si Masai s-ar fi întrecut între ei dovedindu-si vigoarea si abilitatea. Dar nu s-a ajuns pînă acolo ; există lucruri: care nu pot fi duse la bun sfîrsit, cu toată bunăvointa părților implicate. Ce s-a întîmplat n-as putea spune cu exactitate. Deodată cercul s-a clătinat, s-a desfăcut, cineva a scos un tipăt ascutit, în cîtevâ secunde terenul din fata mea s-a transformat într-o masă de oameni care fugeau care încotro, izbindu-se unii de altii, s-au auzit bufnete de lovituri si corpuri căzînd la pămînt, iar peste capetele noastre aerul noptii a început să suiere de sulitele care zburau, Ne-am ridicat cu totii, chiar si bătrînele înțelepte de la mijloc, ce s-au tîrît cu greu pînă la stiva de lemne, să vadă cu ochii lor ce anume se întîmplase. Cînd agitatiea s-a calmat, iar gloata cea furtunoasă s-a rîspîndit, ra-am trezit în ochiul cicloului, cu un mic spatiu liber în jurul meu. Doi dintre, clăcasii mei bătrîni s-au apropiat de mine ca să-mi explice, fără prea mare tragere de inimă, ce aaume se întîmplase : Masaii încălcase ră legea si stricaseră buna desfășurare a lucrurilor ; drept urmare, trei Kikuyu si un Masai erau grav răniti, „tăiati în bucăti", după spusele lor. Acum, continuară ei pătrunsi, eram eu de acord să îi cos la loc ? Altminteri toată lumea va avea de furcă din partea lui selikali — guvernului colonial. I-am întrebat pe acei bătrîni ce anume își tăiaseră luptătorii. „Capul", răspunse unul din ei mîndru, cu acel tipic instinct băstinas de a supralicita la maximum catastrofele. În aceeași clipă l-am văzut pe Kamante avansînd de-a curmezisul gazonului cu un ac de cusut si o ată lungă si cu degetarul meu. Am ezitat puțin

si atunci bătrînul Awaru a iesit de bunãvoie în fatã. El Învãtase croitorie în timpul celor sapte ani petrecuti la închisoare. Cãuta, cred, cu înversunare un prilej de a o practica si, fãcînd paradã de darul lui, s-a oferit sã-si asume rãspunderea, ceea ce-i atrase de îndatã interesul întregii adunãri. ^ai, într-adevãr, a cusut rãnitii, iar ei s-au fãcut bine sub mîinile lui, motiv pentru ca, mai tîrziu, sã se tot umfle în pene cu aceastã reusitã. Însã Ka

niant'j tni-a mãrturisit în tainã cã nici un rãnit de fupt nu. avusese capul retezat. Fiindcã prezenta Masailor la dans fusese contrarã legii, a trebuit ca multã vreme dupã aceea sã ascundem Masaiul rãnit în coliba rezervatã pentru servitorii musafirilor nostri albi. Aici s-a însãnãtosit si tot de aici s-a fãcut nevãzut într-o zi, fãrã un cuvînt de multumire pentru bătrînul Awaru care-l salvase. Unui Masai îi vine greu de suportat, cred eu, sã fie rãnit — si pe deasupra si vindecat ?— de cãtre un bãstinas Kikuyu. Cãtre sfîrsitul acelei nopti, cînd am iesit din nou sã aflu vesti despre rãniti, am vãzut, prin pîclele diminetii, cã focurile încã mai mocneau. Un numãr de tineri bãieti Kikuyu se tot agitau în jurul lor, sãrind si stîrnind tãciunii cu niste bete lungi, sub conducerea unei femei clãcase, bãtrîna mamã a lui Wainaina. Fãceau o vrajã ca sã-i împiedice pe Masai sã aibã succes în iubire la fetele din neamul lor, Kikuyu.

UN OASPETE DIN ASIA Atlt suta aspectul vecinãtãtii cît si sub aspectul traditiei, ngomele îndeplineau o functiune publicã. în decursul timpului, fratii si surorile mezine, iar mai tîrziu fiii si fiicele primilor dansatori pe care i-am admirat a\i apãrut si s-au produs pe terenul de dans de la fermã. , Dai' tot la noi Veneau si oaspeti din tãri mai îndeapãrtate. Musonul, de pildã, sufla dinspre Bombay : bãtrîni cu întelegciune si experientã cãlãtoreau pe mare cu vaporul, venind tocmai din India si nimereau si îa ferma mea. Trãia îa Nairobi un mare negustor de cherestea indian pe numele sãu Choleim Hussein, cu care înceiasem multe afaceri la început, cînd mi-am defrisat terenurile si care

era un mahomedan zelos si prieten bun cu Farah. într-o zi a venit la mine si mi-a cerut îngăduinta să-mi aducă în vizită un mare preot din India. Acesta străbătea tot oceanul, mi-a explicat el, pentru a inspecta congregatiile de la Mombasa si Nairobi ; iar congregatiile, la rîndul lor. erau doritoare să-l onoreze asa cum se cuvine si, tot scormonindu-si ele creierii ce să facă, avi ajuns la ideea ca nici mai mult nici mai putin să-l aducă la ferma mea. Eram de acord să îl primesc ? Cînd am răspuns .că-i binevenit, Choleim Hussein mi-a atras atentia că acel bătrîn avea un rang si o sfîntenie atît de mari încît nu putea mânca nimic gătit în oale atinse de necredinciosi. Dar nu trebuia să îmi fac griji, a adăugat grăbit, căci congregatia mahomedană din Nairobi va pregăti ea însăsi mîncarea lui si o va trimite în timp util : eram de acord doar să-i îngădui acelui mare preot să o mănînce în casa mea ? Cînd am spus că îi îngădui, după o vreme Choleim Hussein a reluat subiectul, desi oarecum încurcat. Mai era o problemă, doar una. Oriunde mergea acel mare preot, eticheta cerea să primească daruri, iar într-o casă ca a mea darul nu putea fi mai putin de o slită de rupii. Dar nu 154 .

trebuia să mă îngrijorez, căci banii fuseseră adunati de la mahomedanii din Nairobi, care nu mă rugau decît să-i înmînez eu musafirului, Dar preotul, am întrebat, va fi convins că e un dar din partea mea ? La această întrebare n-am reusit să scot un răspuns precis de la Choleim Hussein ; sînt împrejurări cînd oamenii de culoare nu izbutesc pentru nimic în lume să fie cît de cît expliciti. La început am refuzat rolul ce mi se rezervase în mica piesă, dar, vîzînd figurile dezamăgite ale lui Choleim Hussein si Farah, care cu o clipă înainte radiaseră de sperantă, m-am hotărît să renunt la mîndria mea si mi-am zis că la urma urmei marele preot poate crede ce-i place. între timp, uitasem de toată povestea si chiar în ziua cînd trebuia să-mi vină musafirul, mă aflam afară, pe cîmp si încercam, tractorul nou primit. Fratele mai mic al lui Kamante, Titi, a fost trimis să mă cheme acasă. Tractorul scotea un asemenea huruit că n-ăuzeam nimic din ce-mi spunea si pe de "altă parte pornea atît de greu încît mi-era si teamă să-l opresc ; Titi fugea alături de el, ca un cătel micut, gîfîind si lătrînd peste brazdele adînci

si prin lunga si densa trîmbă de praf, pînă ce, la capătul cîmpului, am întrerupt contactul de la motor. „Au venit preotii”, răcni el la mine. „Care preoti ?•”, l-am întrebat. „Toti preotii”, mă informă el mîndru ; sosiseră în patru căruțe, cîte sase preoti la fiecare. Am pornit cu Titi înapoi spre casă si, cînd am ajuns în apropierea ei, am zărit un roi de sutane albe împrăstiate peste gazon, ca si cum un stol de mari păsări albe s-ar fi lăsat în jurul casei mele sau o companie de îngeri s-ar fi pogorît din cer. Trebuie să fi fost o întregă curte a spiritului- trimisă din India să păstreze aprinsă flacăra credinței pe meleagurile africane. Cu toate acestea, prezenta plină de demnitate a marelui preot era de neconfundat cînd înainta spre mine, flancat de doi subordonati si,, la o distanță respectuoasă, de Choleim Hussein. Era un bătrîn foarte mic de statură, cu o figură fină si delicată, părănd cioplită în fildes vechi. Suita lui se apropie, să stea de gardă la întîlnirea noastră, apoi se retrase pe dată ; trebuia să mă întretin singură cu oaspetele meu. Nu puteam schimba însă nici un cuvînt unul cu cetălalt, căci el nu cunostea engleza si nici swahili, iar eu 155

nu stiam limba lui. Am fost nevoiti deci să ne transmitem respectul reciproc pe calea gesturilor. Vizitase deja locuinta, am constatat, căci toată argintăria pe care o aveam era întinsă pe masă, iar florile aranjate după gustul indian si cel somalez. Ne-am dvis si ne-am asezat pe scaunele de piatră din partea de vest a casei. Aici, urmăriți cu atentie si răsufierea tăiată de toată suita aflată de fată i-am înmînat darul de o sută de rupii, învelite într-o batistă verde a lui Choleim Hussein. Cred că fusesem putin montată împotriva bătrînului preot din cauza preciziei ce-l înconjura — vâzîndu-l atît de bătrîn si atît de mic, pentru o clipă am crezut că toată situatia e penibilă pentru el. Dar, pe măsură ce stăteam sub soarele după-amiezii, tinîndu-ne unul altuia de urît într-un spirit atît de prietenesc, mi-am dat seama că pentru el nimic de pe lumea aceasta n-avea cum fi penibil. Ba dimpotrivă, degaja o senzatie foarte stranie de liniste absolută si de completă sigurantă. Avea o atitudine curtenitoare, si zîmbea aprobînd din cap de cîte ori îi arătam dealurile si copacii înalti, ca si cum ar fi fost interesat

de totul si incapabil de a-l surprinde ceva. Mă întrebam dacă această consecvență provenea dintr-o totală ignorare a răului, sau dintr-o profundă cunoastere si înțelegere a lui. Căci, dacă n-ar mai exista serpi veninosi pe lume, sau dacă ai ajunge, prin injectarea în sângele tău a unor doze mereu mai mari de venin, la o stare de absolută imunitate față de el, pînă la urmă totul s-ar reduce la ace-lasi lucru. Privirea de pe figura calmă a acestui bătrîn era aceea a unui copil, care nu stie încă să vorbească si pe eare-l interesează totul, dar care, prin natura lucrurilor, e incapabil de a fi surprins. Puteam la fel de bine sta pe scaunul meu de piatră în acea după-amiază d oră împreună cu un bebelus, cu un nobil copil, un prunc Isus al vreunui vechi maestru, din cînd în cînd legănîndu-i pătutul cu un soi de picior spiritual. Figurile femeilor foarte bătrîne de pe această lume, care au văzut-o toată si care au văzut prin ea, ar avea exact aceeasi expresie. Nu-i o expresie masculină — ea se potriveste la scutece si la fuste si se armoniza cu sutana minunat de albă din casmir a bătrînului meu musafir. La o persoană îmbrăcată 158

în haine bărbătesti nu am surprins-o decît la un clown destept, odată, la un circ. Bătrînul era obosit, încît nu a mai vrut să se ridice cînd restul grupului de preoti au fost condusi de Choleim Hussein pe malul rîului, ca să ya,dă moara. Semănînd el însusi cu o pasăre, păru interesat de păsări. Tineam pe atunci pe lingă casă un pui de barză îmblînzit, precum si un cîrd de gîste, din care nu se tăia nici una si care aveau menirea în schimb să facă decorul să pară cit mai danez. Bătrînul meu preot le-a arătat interes ; indicînd spre cele patru zări, a încercat să afle de unde veneam ^{ai} dinii se aflau tot atuncf pe gazon, ca pentru a încununa acea după-amiază de epocă de aur. Mă gîndeam că Farah si cu prietenul său vor pune să-nchidă cîinii în custi, căci Choleim Hussein, ca bun mahomedan, era cuprins de o panică nebună din cauza lor cînd venea la mine ca să discutăm afaceri. Dar iată-i că azi se plimbau pe afară, printre sutanele preotesti, ca leul scăpat în turma de miei Acestia erau cîinii mei de care Ismail spunea că recunosc mahomedanul din vedere. înainte să plece, marele preot mi-a dat, în memoria

vizitei sale, un-inel cu o perlă. Am simțit atunci că și eu voiam să-i ofer ceva, pe lângă falsul dar de o sută de rupii și l-am trimis pe Farah în depozit să aducă pielea unui leu împuscat de curînd la fermă. Bătrînul a luat una din ghearele lui și, cu un ochi atent și foarte precis, i-a încercat tăisul pe obraz. După plecarea sa, m-ara întrebă dacă într-un cap atît de nobil și de prelung subzistase măcar un detaliu din tot peisajul fermei, sau dacă nu rămăsese nimic. Ceva observase el totuși, căci trei luni mai tîrziu am primit o scrisoare din India, cu adresa notată gresit și cu o întîrziere mare. În ea un print indian îmi cerea să-i vînd "un cîine cenușiu" de-al meu, despre care-i vorbise un mare preot și să-i propun un pret, pe care-l găseam de cuviință.

FEMEILE SOMALEZE Despre o anumite categorie de vizitatoare, care au jucat un rol important în viața fermei mele, nu pot scrie prea mult aici, pentru că știu că nu le-ar fi fost pe plac. Acestea erau femeile lui Farah. Cînd s-a căsătorit Farah, și-a adus din Somaliland soția și, odată cu ea, au venit la fermă un stol de porumbite negre, blînde și pline de viață : mama ei, sora mai mică și o verisoară mai tînără, care crescuse și ea în familie. Farah mi-a spus că așa era obiceiul în țara lor. Căsătoriile în Somaliland erau stabilite de bătrînii. fiecărei familii tinîndu-se cont de nașterea, de averea și de reputația tinerilor în cauză ; în cele mai bune dintre familii mirele și mireasa nici măcar nu se cunosteau pînă în ziua nuntii. Dar somalezii sînt un popor cu simț cavaleresc și ei nu își lasă fecioarele nepăzite. De pildă, e socotit un gest frumos ca proaspătul mire să locuiască în satul soției sale pînă la șase luni după nunta lor, pentru că în acest răstimp ea să continue să fie gazdă între acei oameni care cunosc și printre care are influență. Alteori, cînd acest lucru e cu neputință, femeile din neamul tinerei soții nu se codesc să-i tină companie o vreme în căsnicia ei, chiar dacă aceasta presupune că trebuie să călătorească spre tărîmuri îndepărtate. Cercul femeilor somaleze din gospodăria mea s-a completat mai tîrziu cu o fetiță rămasă orfană de mamă din tribul soției lui Farah, cred că nu fără intenția de a trage și ea un anumit profit cînd va ajunge la vîrsta măritisului

lui, aproximativ după modelul Esterei și al lui Mardoheu. Această fetiță era un copil extrem de deștept și vioi, iar fetele noastre au luat-o în primire și au format-o în mod temeinic, scotînd din ea pînă la urmă o tînă fecioară foarte comme il faut. * Cînd a venit să stea la noi, avea Cum trebuie, cum se cuvine, (lb. franc.) (N. trad.)

doar unsprezece ani și adesea se smulgea din sinul familiei sale și mă urma oriunde mergeam. Călărea pe poneiul meu și îmi ducea ea pusca, sau alerga la iaz cu copiii Kikuyu, sufleeîndu-și fustele și fugind desculță pe malul năpădit de stuf cu cîte un mincioe în mînă. Fetitele somaleze sînt rase în cap și nu li se lasă decît o cununită mică de bucle negre și o suvită lungă în centrul ei : era o modă foarte gingasă, care le dădea copilelor aspectul unor călugărași zvăpăiați și veseli. Însă, cu timpul, sub influența fetelor mai mari, a început să sufere o transformare, fiind fascinată și posedată ea însăși de procesul propriei transformări. Ca și cum i s-ar fi legat o greutate de picior, acum umbla încet, încet, cît se putea de încet; își ținea privirile atintite în jos, după cuviința cea mai strictă, și își făcea un titlu de onoare din a dispărea pe dată la ivirea oricărui străin. Începuse să lase să-i crească părul și, în ziua cînd acesta a fost destul de lung,, i-a fost despărțit și împletit de celelalte fete într-un număr de codite mici și răsucite. Novicea se abandona, cu gravitate și cu mândrie, la toate greutățile impuse de ritul ei; simteai că mai degrabă ar fi fost gata să moară decît să nu se dovedească la înălțimea datoriei ce-i revenea. Bătrîna, soacra lui Farah, era, mi-a mărturisit acesta, ținută la mare cinste în țara sa datorită creșterii deosebite pe care le-o dăduse fiicelor ei. Acestea erau acolo adevărate arbitre ale eleganței și întruchipări ale buneii cuviințe feciorelnice. „și pe bună dreptate. Erau trei tinere femei pline de-o mare demnitate și totodată de sfințenie ; nicicînd în viața mea n-am întîlnit doamne cu purtări mai desăvîrsite. Modestia lor virginală era accentuată și de stilul vestimentației. Purtau fuste largi, de o amplitudine impozantă, la fiecare din ele — știu, căci adesea chiar eu le-am cumpărat fie stambă, fie mătase — intrau cîte șase yarzi* de material. Iar înăuntrul maselor fosnitoare, genunchii lor delicat se deplasau într-un ritm misterios și

insinuant, 1 yard — 0,9144 metri. (N. trad.)

Tes nobles jambes, sous les volants qu'elles chassent, Tourmentent les desirs obscurs et les agacent, Comme êux sorcières qui font Toumer un philtre noir dans un vase profond. *^{ai} mama însâsi era o prezentă impresionantă, o femeie robustă, având acea placiditate puternică și binevoitoare a unei femele de elefant, satisfăcută de puterea ei. Pot spune că n-am văzut-o niciodată înfuriată. Profesorii și pedagogii i-ar fi putut invidia acea calitate inspiratoare pe care o posedă ; să înveți de la ea nu era nici corvoadă, nici obligație, ci o mare și nobilă conspirație, în care elevii erau admisi doar printr-un mare privilegiu. Căsuța ce k'-o ridicasem în pădure era o mică universitate de magie albă, iar cele trei fetite care umblau cu atîta delicatete pe potecutele din preajma ei erau trei tinere vrăjitoare studiind cu toatele pe întrecute, constiente că la sfîrșitul uceniei lor vor dobîndi o mare forță miraculoasă. Se întreceau la învățătură într-un spirit pasnic și prietenos ; poate că unde te aflai într-o realitate mai presus de cea a pîetii, și pretul era discutat deschis, rivalitatea lua un caracter de cinste și de sinceritate. Soția lui Farah, pe de altă parte, care nu mai avea emoții în privința pretului ei, detinea o poziție specială, asemenea elevului celui bun, care știe că a obținut deja bursa în vrăjitorie ; o puteai observa în discuții confidentiale cu bătrîna magicianăsefă, o onoare ce n-ar fi revenit niciodată vreuneia din celelalte fete. Toate aceste tinere femei aveau o părere bună despre valoarea lor. O fecioară mahomedană nu se poate în nici un caz mărita cu un bărbat sub nivelul ei, căci ar însemna un blam pe onoarea familială. Bărbatul, da, se poate însura cu o femeie mai prejos decît el — pentru el e bine și așa —, iar tinerii somalezii și-au luat adesea neveste Masai. Dai !. în vreme ce o tînără somaleză se poate mărita

* Puternicele pulpe, sub unduire de fustă, / îmi chinuie dorința ascunsă și se-ncrustă, / Ca două iele care fac / Să fiarbă filtre negre într-un cazan de drac. Stroîă din poemul Frumoasa naivă de Charles Baudelaire, în românește de Ion Pillat, în^ volumul Las Fleurs du mal — Florile răului, editie alcătuită de

•u un bărbat arab, o fată arabă nu se poate mărita cu un omalez, căci arabii trec drept o rasă superioară datorită hirudirii lor mai directe cu marele Profet și, chiar între arabi, o fecioară născută în familia Profetului nu se poate mărita cu un sot din afara acestei familii. În virtutea sexului lor, tinerele fecioare ale acestei rase au pretenții clare la un destin social în plină ascensiune. Chiar ele, eu o perfectă inocentă, comparau principiul respectiv cu acela al fermelor de pur-sânge arabi, căci băștinasi somalezii tin iepele la mare pret. Când ne-am împrietenit mai bine, într-o zi fetele m-au întrebat dacă era drept ce auziseră ele, că unele neamuri din Europa își dădeau pe nimic fecioarele după soții lor. Ba chiar cineva le spusese, deși cu mintea lor ele nu puteau concepe, că exista un trib atât de degenerat încât îl plăteau pe bărbat ca să ia mireasa. Rusine și dezonoare pe numele acelor părinți și al acelor fete care acceptau să fie în acest fel tratate. Unde mai era respectul de sine, respectul față de femeie, de virginitate? Dacă ele însele nu fi fost pedepsite de soartă să se nască într-un asemenea trib. Îmi spuneau serioase fetele, s-ar fi juruit între ele să intre nemăritate în mormânt. În zilele noastre, în Europa, n-avem posibilitatea să studia toată tehnica puritanismului virginal, iar din cărțile vechi n-am reușit să mă conving de farmecul lui. Acum însă am înțeles cum de au fost înșelate bunicul și străbunicul meu. Sistemul somalez era în același timp o nevoie firească, dar și o artă în sine, era concomitent religie, balet și strategie și-l practicau în toate aceste privințe cu cuvenită devotivitate, dexteritate și disciplină. Marea lui putere de seducție consta tocmai în jocul contrariilor din interiorul său. Dincolo de eternul principiu al respingerii, era și multă generozitate; dincolo de pedanterie, ce nesfârșită capacitate de a râde, ce dispreț față de moarte! Aceste fiice ale unei rase de luptători executau tot ceremonialul afectării lor ca pe un dans de luptă extrem de gracios; arătau ca și cum puteau fi trase ușor pe sfoară, dar nu-și aflau liniștea până ce nu goleau tot >Higele din trupul adversarului lor :- păreau trei tinere lupoaice crude în aparente blănuri de mielusei. Somalezii

«nt oameni vînosi, tîbăciti în desert si pe mare. Greută

tile vietii, presiuni de tot felul, valuri înalte si asprimile vremii reuseră toate să transforme femeile lor în asemenea edificii dure si lucitoare de chihlimbar. Aceste femei făceau împreună din casa lui Farah un cămin obisnuit la un popor nornad, care e pregătit să-sî strîngă în orice clipă cortul, în care atîrnă pe pereti multe carpete si broderii. Tămîia pentru ele reprezintă un element de căpătîi al casei ; multe din tămîile somaleze erau foarte dulci. Cum în existenta cotidiană a fermei mele vedeam numai putine femei, mă obisnuisem ca, la sfîrsitul zilei, să sed linistită o oră cu băArîna si cu cele trei fete ale ei în locuinta lui Farah. Pe acestea le interesa orice si le făceau plăcere micile nimicuri. Măruntele necazuri de la fermă si glumele pe seama unor isprăvi locale stîrneau la ele cascade de rîs precum o întregă orchestră de zurgălăi. Cînd am vrut să le-nvăt cum se crostează, au rîs ca la un teatru comic de păpusi. Nu era deloc ignorantă în această inocentă a lor. Asistaseră toate la nasteri si morti si discutau uneori la rece amănunte legate de ele. Alteori, ca să mă distreze, îmi depanau povesti în stilul celor din O mie si una de nopti, majoritatea lor în genul comic, în care dragostea era tratată în mod foarte direct. O trăsătură comună a acestor povesti era că eroina, castă sau nu, se întrecea cu personajele masculine si pînă la urmă iiesea triumfătoare. Mama stătea în coltul ei si asculta cu un surîs enigmatic pe fată. Înăuntrul acelei lumi închise a femeilor, dincolo, ca să spun asa, de meterezele si întăriturile ei, simteam pulsînd un mare ideal, fără de care fortăreata nu ar fi rezistat cu atîta vitejie : anume ideea unei vîrste de aur, cînd femeile aveau să domnească suverane în lume. Cu asemenea prilejuri, bătrîna dobîndea dintr-o dată o nouă statură si se aseza pe un tron înalt, ca un simbol masiv si negru al zeității feminine ce stăpînise în vremea de demult, înainte de a exista Dumnezeuul Profetului. N-o scăpau niciodată din ochi, dar erau. înainte de toate, si fiinte practice, cu un simt acut al necesităților momentului si cu un rezervor infinit ele resurse. Tinerele femei erau cît ssj poate de curioase în pri"

vînta obiceiurilor europene si ascultau cu atentie treaza

• Mările mele despre maniere si educatie si despre hai^le doamnelor albe, ca si cum ar fi vrut să-si desăvîrnască pregătirea strategică, învățînd cum se pot cuceri si apoi subjuga bărbații unei rase străine. Hainele jucau un rol capital în existenta lor si nu ra de mirare, căci, pentru ele, acestea erau în acelasi timp material de război, prăzi si simboluri ale victoriei, niste stindarde cu greu cucerite. Sotul îor, somalezul, e prin natură un abstinent, indiferent la hrană, la băutură si la confortul personal, aspru si econom ca. însăsi tara din care provine : singurul său lux îl reprezintă femeia. Pentru ea rîvneste insatiabil, ea este supremul său bun în viață : caii, cămilele sau turma de vite pot fi si ele obiect al dorintei, dar niciodată mai presus decît sînt nevestele. Femeile somaleze își încurajează bărbații în ambele înclinatii ale firii lor. Ele batjocoresc cu cruzime orice posibil semn de slăbiciune la un bărbat si, cu sacrificii personale mari, își păstrează întotdeauna pretul ridicat. Femeile acestea nu pot dobîndi nici măcar o simplă pereche de papuci de casă altfel decît prin intermediul unui bărbat ; ele n-au curn fi niciodată propriul lor stăpîn, ci, prin forta lucrurilor, depind de cîte un personaj masculin — un tată. un frate, un sot — si, cu toate acestea, ele înseamnă juprema răsplată a vietii. E un lucru surprinzător, si onorant pentru ambele părți, ce cantități imense de mătăsuri, aur, chihlimbar si corali primesc femeile somaleze de la bărbații lor. La capătul unor îndelungi si epuizante safari-un comerciale, toate dificultățile, riscurile, stratagemele si asprimile îndurate se transformau în podoabe pentru femei. Tinerele fete, care nu aveau bărbați de exploatat, stăteau în colibele lor ca niste corturi nomade si— si îngrijeau cu multă plăcere părul, visînd la vremurile cînd vor cuceri si ele cuceritorul, sau cînd îl vor jecmăni pe jecmănitor. Erau adevărate experte în a-si învprumuta una celeilalte zorzoanele si le plăcea să-si gătească sora mai mică — frumusetea si fala întregului neam — în hainele elegante ate surorii mai mari ; ba. chiar, printre triluri voioase de ris) îi puneau si podoaba de cap făcută din zale de aur, Pe care fecioara, după lege, n-ar fi avut în mod normal

mea voie s-o poarte.

Somalezii sînt ahtiati dupã procese si le place sa întretinã lungi dusmãnii, încît nu se prea întîmpla sã finx fãrã vreun proces care sã nu cearã neapãrat prezenta frecventã a lui Farah la Nairobi, sau întîlniri ale întregului trib la fermã. Cu asemenea prilejuri, bãtrîna, dacã treceam pe la casa lor, mã informa despre acele procese într-un mod calm si inteligent. Probabil îl chestionase îndelung pe Farah, - care-i spusese tot ce voia sã stie cãci îi arãta mereu un mare respect. Dar ea alegea cealaltã cale — din diplomatie, cred. În acest fel putea pretinde, dacã era în avantajul ei, ignoranta femeii în treburile bãrbãtesti si incapacitatea femininã de a pricepe cîtusi de putin din ele. Dacã îți oferea vreun sfat, îl îmbrãca într-o formã sibilinã, de inspirație dumnezeiascã, astfel ca nimeni si niciodatã sã n-o poate face rãspunzãtoare. La aceste mari întîlniri ale somalezilor de la fermã, sau la marile sãrbãtori religioase ale lor, femeile aveau mult de lucru cu organizarea si cu pregãtitul mîncãrii. Nu erau prezente ele însele la banchet si nu le era îngãduit sã intre în moschee, însã erau ambitioase pentru succesul si strãlucirea acelei ocazii festive si nici chiar între ele nu-si dezvãluiau pãrerile despre ce se petrece, în asemenea împrejurãri, îmi aminteau în mod atît de viu de doamnele din generatia anterioarã care trãiserã în tara mea încît în închipuire le si vedeam purtînd corsete si rochii strîmte si lungi. Necum altfel fãceau onorurile casei femeile scandinave din vremea mamelor si a bunicilor noastre — sclave civilizate ale unor barbari de treabã — la acele teribil de sacre serbãri masculine care erau- partidele de împuscat fazani si marile vînãtori din sezonul de toamnã. Somalezii au fost stãpînitori de sclavi din generatie în generatie, iar femeile lor s-au împãcat bine cu bãstinasiii fatã de care aveau purtãri pasnice si degajate. Pentru un bãstinas, a fi în slujbã la un somalez ori la un arab e mai putin obositor decît a fi în slujbã la un alb, cãci ritmul de viațã al raselor de culoare e pretutindeni asemãnãtor. Sotia lui Farah era popularã printre Kikuyu de la fermã, iar Kamante mi-a spus în mai multe rînduri

că era și foarte desteaptă.

Cu acei prieteni ai mei albi care veneau și rămâneau mai des la fermă, ca Berkeley Cole sau Denys Finch-Hatton, femeile somaleze erau prietenoase, îi pomeneau frecvent și despre ei stiau o groază de amănunte. Se întretineau cu ei, când se întâlneau, într-un mod fratern, cu mâinile între faldurile fusteii. Doar că relația se complica deoarece atât unul cât și celălalt aveau servitori somalezi, iar fetele pentru nimic în lume nu puteau sta la un loc cu aceștia. Nici n-ajungeau bine la fermă Bilea sau Jarna, slabi amîndoi, cu turbane și ochi întunecați, că tinerele mele somaleze parcă intrau deodată în pămînt și nu le-ai fi găsit atunci nici să dai cu tunul. Dacă în asemenea situații doreau să mă vadă totuși, veneau pe furis pe după colțul casei, ascunzîndu-și tustrele fetele după fusta uneia dintre ele. Cei doi englezi spuneau că erau mulțumiti de încrederea ce li se arăta, dar îi suspectez că în adîneul sufletului lor bătea un mic vînt înghetat la gîndul că erau priviți ca niște ființe atât de inofensive. Uneori le luam pe fete cu mine la o plimbare cu mașina sau în câte o vizită ; aveam grijă atunci să o întreb pe mamă dacă era un gest corect, fiindcă n-ăș fi dorit în nici un caz să compromit niște nume atât de neprihănite ca ale lor. La unul din capetele domeniului meu irăia o tînără australiancă măritată care, timp de cîtiva ani, mi-a fost o vecină admirabilă ; ea le mai invita pe fetele somaleze cîteodată la ceai. Acestea erau ocazii deosebite. Atunci se îmbrăcau precum un buchet de flori și, în timp ce eu conduceam mașina, pe bancheta din spatele meu era un ciripit continuu, ca într-un cotel de păsări. În casa prietenei mele totul le interesa, hainele, faa — cînd se vedea călărind sau arînd în zare — chiar și sotul acesteia din urmă. Cînd ceaiul ne-a fost servit, a rezultat că numai sora cea măritată și copiii aveau voie să bea din el, tinerelor fete fiindu-le interzis pe motiv «i era prea excitant. Trebuiau să se multumească deci numai cu prăjiturile și au și făcut-o, cu multă sfiosenie. și cu o gratie desăvîrsită. A urmat un scurt dialog despre tîfita care era cu noi — putea ea să mai bea încă ceai, sau. ajunsese deja la vîrsta cînd acest lucru era periculos

Pentru ea ? Sora cea măritată susținea că ar putea să
1&5

bea, însă copila ne-a aruncat o privire profundă, întunecată și foarte mândră și a refuzat ceasca de ceai. Verisoara era o fată gânditoare, cu ochi căprui-roșcați știa să vorbească araba și cunostea pe de rost pasaje din Koran. Avea o minte înclinată spre teologie și purtam cu ea multe discuții religioase referitoare la minunile acestei lumi. De la ea am aflat adevărata parafrază a povestii lui Iosif și a soției lui Putifar. Ea admitea că Isus Cristos se născuse dintr-o fecioară, dar nu ca fiu al lui Dumnezeu, căci Dumnezeu nu putea avea fii în carne. Mariammo, cea mai frumoasă dintre iecioare, se plimba singură prin grădină, când un înger mare, trimis de Dumnezeu, i-a atins umărul cu vârful aripilor sale și astfel ea a conceput. În cursul dialogurilor noastre, i-am arătat într-o zi o ilustrată cu statuia lui Isus Cristos de Thorvaldsen * din catedrala de la Copenhaga. S-a îndrăgostit pe loc, într-un mod calm și extatic, de Mîntuitor. Nu se mai sătura să audă povestindu-se despre el și ofta și se schimba la față în timp ce-i istoriseam. Figura lui Iuda

- o preocupa intens — ce fel de om era acesta, cum de puteau exista asemenea oameni pe lume ? — și ar fi fost gata în orice clipă să-i scoată ochii cu unghiile ei. Era
- o pasiune mare, asemănătoare tămbii ce ardea în casele lor și care, făcută dintr-un lemn negru tocmai din muntii îndepărtati, pare dulce și stranie pentru simțurile noastre. I-am întrebat pe călugării francezi dacă puteam aduce un grup de tinere femei mahomedane la Misiunea lor și ei au fost de acord, în stilul lor vioi și prietenos

— bucuroși că se mai întâmplă câte ceva—, încît într-o după-amiază ne-am dus pînă la ei cu mașina mea și, una câte una, am pătruns solemn în biserica răcoroasă. Femeile somaleze nu mai fuseseră în viața lor într-o clădire atît de măreată și, cînd au privit în sus, și-au pus toate mîinile peste cap ca să se protejeze în cazul cînd bolta s-ar fi prăbusit peste ele. În biserică erau statui

* Bertel Thorvaldsen (1768—1844) — cel mai mare sculptor danez, a trăit și a lucrat la Roma între anii 1797 și 1833. Reînviind tradiția sculpturii anlice grecești, prin statuile sale mitologice și religioase, a devenit una din figurile centrale ale neoclasicismului european.

Multe din creațiile sale se află în Muzeul

Thorvaldsen din Copenhaga. (N. trad.)

si cu exceptia ilustratei mele, nu văzuseră niciodată ceva asemănător. La Misiunea Franceză era o statuie în mărime naturală a Fecioarei Măria, toată în alta si bleu deschis si care avea în mână un crin, iar lângă ea o alta cu Sfântul Iosif tinând pruncul în bratele sale. Fetele au amutit complet în fata lor si frumusetea Fecioarei le făcu'să suspine. Despre Sfântul Iosif stiau deja si aveau părere bună despre el, fiindcă era un sot atât de credincios si fiindcă o apăra întruna pe Fecioară ; acum îi aruncară priviri de multumire si pentru că ducea, în locul sotiei lui, copilul. Nevasta Sui Farah, care pe atunci era gravidă, a rămas în preajma Sfintei Familii tot timpul cât am sfat în biserică. Părintii misionari se mîndreau cu ferestrele bisericii lor. realizate cu imitatii din hîrtie ale unor vitralii adevărate, reprezentînc! pătimirile lui Cristos. Tînăra verisoară s-a pierdut absorbită în contemplarea ferestrelor cu false vitralii si a dat ocol bisericii cu ochii atintiti asupra lor, frîngîndu-si miinile si cu genunchii îndoiti ca sub apăsarea crucii. Pe drumul de întoarcere au vorbit putin, temîndu-se, bănuiesc, să nu-si trădeze ignoranta prin întrebările pe care le-ar fi pus. Doar după cîteva zile s-au interesat dacă părintii misionari îi puteau face pe Fecioară si pe Sfântul Iosif să părăsească soclurile lor. Tînăra verisoară s-a măritat la ferma mea si s-a mutat într-un bungalow drăgut, care atunci rămăsese gol si pe care l-am închiriat somalezilor pentru această ocazie. Nunta ei a fost o petrecere minunată si a durat sapte zile încheiate. Am fost si eu prezentă la marea ceremonie, cînd un alai de femei, toate cîntînd, au condus mireasa la întîlnirea cu alaiul bărbatilor, care cîntau si ei,. aducîndu-l pe mire. Ea nu-l văzuse pînă atunci si mă-ntrebam dacă si-l imaginase ca semănînd cu Cristos al lui Thorvaldsen, sau dacă va fi avut nu unul, ci două idealuri, o dragoste cerească si alta pămîntească, după modelul romanelor cavaleresti. În cursul săptămîinii următoare, am mers cu masina în cîteva rînduri la ea. Indi,^e?^ ^a ce or^ am aJuns> am găsit casa lor plină dâ viată si afumată cu tămîie de nuntă. Dansuri cu săbii si ma dansuri ale femeilor erau în plină desfășurare ; tîr

de vite erau încheiate între bărbați bătrâni, focuri

167

de armă erau slobozite în aer, iar sarete trase de câțiri soseau ori plecau la oras. Noaptea, în lumina lămpilor de vînt scoase afară, pe verandă, se vedeau intrînd și iesind din casă și din căruțe ce, le mai frumoase tonuri de culoare din Arabia și Somaliland : carmoazin, vinetiu pur, maron de Sudan, roz de Bengal și sofran. Fiul lui Farah s-a născut la fermă, îl chema Ahamea și-i spuneau Saufe, ceea ce, cred, înseamnă ferăstrău. În sufletul lui nu era nici un strop de timiditate, ca la copiii Kikuyu. Când nu era decît un bebelus micut, înfășurat în cîrpe ca ghinda în coajă, abia un ghemulet de trup lîngă un cap rotund și negru, stătea încordat și te privea drept în față : simteai că ții un pui de soim în mînă sau un leu mic pe genunchii tăi. Mostenise un suflet deschis de la mama sa și, cînd a putut umbla, a devenit un mare năzdrăvan, care se bucura de multă influență în lumea copiilor băștinasi de la ferma mea.

4 MO^a KNUDSEN Cîteodată oaspeti din Europa pluteau în derivă pînă la ferma mea, ca bustenii ajunsi în ape mai linistite, care se învîrt agale și se rotesc, pînă cînd, în cele din urmă, sînt luati de curent și dusi mai departe, sau, putrezind, se dezmembrează și se scufundă. Mos Knudsen, danezul, a venit la fermă orb și bolnav și a rămas acolo pînă ce s-a împlinit sorocul ca să moară, bătrîn și singur, ca un animal. Umbla pe drumuri încovoiate sub propria sa mizerie ; lungi perioade nici nu vorbea, căci supravietuirea îl storcea de vlagă, sau, cînd vorbea, glasul lui, la fel ca al lupului sau al hienei, era mai mult o tînguială. Dar, cînd reusea să-si mai tragă sufletul și cît de cît durerile îl mai slăbeau, atunci scînteile săreau din nou din jarul abia mocnit și venea pe la mine să-mi povestească în ce fel luptase el cu o dispozitie melancolică și morbidă a firii sale, cu o înclinatie absurdă de a vedea mereu viata în negru. Trebuia depășită, căci împrejurările acestei vieti nici nu erau chiar atît de rele, nu, nu erau, al naibii să fie, acestea nu erau deloc de lepădat. Dar

pesimismul si iar pesimismul — o, Doamne, ce viciu urii !
Knudsen m-a sfătuit să ard mangal si să-l vînd indienilor din
Nairobi într-o vreme cînd ferma mea trecea prin dificultăți
mai mari decît de obicei. Sînt mii de rupii în afacerea asta,
mă asigura el. ^ai n-ar fi trebuit să dea gres în mîinile lui Mos
Knudsen, căci el fusese, la un moment dat în cariera lui
tumultuoasă, pînă si în nordul extrem al Suediei, unde
învătase acest mestesug ca pe Tatăl Nostru. El însusi, prin
urmare, si-a asumat misiunea de a-i initia pe ^ băstinasii în
tainele artei preparării mangalului. Lucrînd noi multă vreme
astfel la pădure, am avut ocazia "5a stau de vorbă mai pe
îndelete cu Mos Knudsen. ,,,, Arsul mangalului e o ocupatie
foarte plăcută. Există, l-ară îndoială, ceva intoxicant în
această muncă si este bine 169

stiut faptul că cei care ard mangal vād lucrurile într-o altă lumină decît restul oamenilor
; ei sînt mai înclinati spre poezie si născociri, iar spiridusii codrilor adinei vin să îe tină
de urît. Mangalul e o apaiitie minunată, după ce cuptorul a ars si a fost deschis, iar
continutul lui risipit pe jos. Neted si moale ca o mătase, materie ce pare defecată lipsit
de greutate si imperisabil. el este o mică mumie a pădurilor, neagră si înteleaptă.
Decorul în care se desfășoară, arta fabricării mangalului este el însusi cît se poate de
îneîntător. în timp ce tăiam numai lăstărisul — căci din lemnul masiv nu se face man-
gal — lucram doar sub coroanele de copaci înalti. La umbra si în linistea pădurii
africane, lemnul tăiat mirosea a agrise ; iar parfumul acru, puternic, proaspăt si tare al
cuptorului pentru ars mangalul era la fel de pătrunzător ea si o briză marină. întreg
decorul degaja o atmosferă teatrală, care, la ecuator, unde nu există teatre, avea în ea un
farmec greu descriptibil. Fuioarele subtiri si albastre de fum se ridicau Ia distante
regulate din cuptoarele de mangal si cuptoarele negre însele păreau niste corturi
montate pe o scenă ; locul semăna cu o tabără de soldati sau de contrabandisti într-o
operă romantică. Siluetele negre ale băstinasilor lunecau tăcut printre ele. Acolo unde
lăstărisul a fost curătat dintr-o pădure africană, apare un mare roi de fluturi, care se
îngrămădesc pe cioturile rămase. Totul părea misterios si în acelasi timp atît de inocent.
Iar, în jurul lor, Mos Knudsen, mic si cocîrjat, se.

armoniza nespuse de bine, cum se foia încoace și încolo, roșu la față, agil, acum că își găsisse o treabă cu care să se ocupe, sarcastic și încurajator, ca un Puck îmbătrânit și orb și foarte ursuz. Eca constient ce muncă își asumase și avea surprinzător de multă răbdare cu elevii săi băstinași. Nu întotdeauna cădeam de acord. La Paris, unde în tinerețea mea frecventasem o școală de pictură, învățasem că lemnul de măsline dă cel mai bun cărbune de desen, însă Knudsen mi-a explicat că pe un trunchi de măsline nu creșteau noduri și, pe șapte mii de draci din fundul iadului, oricine știe e că miezul lucrurilor e doar în noduri. Un singur amănunt acolo, în pădure, îl potolea _ pe Knudsen cel iute la mînie. Copacii africani au frunzele mărunte, în cea mai mare parte digitate, astfel că, de în 170

dată ce ai curățat lăstărișul dens și ai golit, cum ar veni, oădurea pe dedesubt, lumina seamănă cu cea dintr-o pădure de mesteceni din Danemarca în luna mai, cînd frunzele abia s-au desfășurat și sînt pe punctul de a se desface. Am atras atenția lui Knudsen asupra asemănării și i-a plăcut ideea mea. Căci în tot timpul cît am ars împreună mangal își tot hrănea și dezvoltă o fantezie : că sîntem în Danemarca și că am ieșit la picnic în duminica de Rusalii. Un copac bătrîn și găunos a fost botezat de el Lottenburg, după un parc de distracții de lângă Copenhaga. În ziua cînd am ascuns cîteva sticle de bere daneză în străfundurile lui Lottenburg și apoi l-am invitat la un pahar acolo, mi-a concedat s-o ia drept o glumă bună. După ce aprindeam focul la toate cuptoarele noastre, ne așezam pe jos și necepeam să vorbim despre viață. Am aflat o multime de amănunte despre existența lui Knudsen de pînă atunci și despre ciudatele aventuri ce-i înșotiseră periplurile, pe oriunde ar fi rătăcit. Trebuia, în aceste dialoguri cu el, să te referi la Mos Knudsen însuși, omul cinstitei drept, altminteri te cufundai în pesimismul întunecat împotriva căruia te prevenise doar. Văzuse sau trecuse prin tot soiul de lucruri : naufragii, ciumă, pesti colorați necunoscuți, valuri de băutură și valuri de mare, trei sori simultan pe cer, prieteni nesinceri, ticălosie cruntă, succese de scurtă durată și ploii de aur, evaporate într-o clipă. Un sentiment acut străbătea întreagă această odisee : o imensă oroare de lege, cu toate produsele și

faptele ei. Knudsen era un rebel înnăscut și în fiecare infractor el vedea un tovarăș de soartă. Un gest de eroism însemna pentru el un act de sfidare în fața legii. Îi plăcea să vorbească de regi și familii regale, de scamatori, de pitici și nebuni, căci pe aceștia el îi scotea în afara legii — deasemeni de orice delict, rebeliune, smecherie sau farsă care venea cumva în contradicție cu legea. Dar față de cetățeanul onest avea un profund dispreț și respectul legalității i se părea un atribut al sufletului de sclav. Nu ținea nici măcar cont sau nu credea în legea gravitației, pe care am verificat-o în timp ce tăiam împreună copaci : el nu vedea nici un motiv pentru care un om întreprinzător ar fi lipsit de prejudecăți n-ar fi putut-o schimba în exact opusul ei. 171

! Mos Knudsen voia cu orice chip să-mi fixeze în memorie numele celor pe care îi cunoscuse el în viață, de preferință pe cele ale escrocilor și sarlatanilor. Dar niciodată în toate povestirile sale n-am auzit să pomenească și numele vreunei femei. Ca și cum timpul i-ar fi sters din memorie și fetele dulci de la Elsinore și femeile nemiloase din marile porturi ale mapamondului. Cu toate acestea, când vorbeam cu el, simteam în viața lui constantă prezența unei femei necunoscute. N-ăs putea spune cine era : soție, mamă, învățătoare, sau poate nevasta primului său patron — în gândul meu, în orice caz, o botezasem Madame Knudsen. Mi-o închipuiam de statură mică, fiindcă el însuși era atât de mic. Era femeia care întotdeauna îi strică bărbatului cheful, convinsă fiind că dreptatea e de partea ei. Era nevasta care, înainte de culcare, îi trage sotului un perdea zdravăn, era gospodina care, în anumite zile, întoarce casa cu dosul în sus, care blochează orice inițiativă, care spală mereu copiii la gură și care-i ia bărbatului paharul de gin din față, adică, într-un cuvânt, legea și ordinea întruchipate. Cu pretenția ei la putere absolută, ea semăna întrucâtva cu zeitatea feminină a femeilor somaleze, cu diferența că Madame Knudsen nu aspira să înrobească prin forța dragostei, ci să conducă prin dreptatea ei și prin corectitudine. Probabil Knudsen a întâlnit-o la o vârstă fragedă, când mintea sa era încă destul de puțin formată pentru a rămîne cu o impresie de nesters.

A trebuit să fugă de ea pe mare, căci ea urăste marea și acolo îi putea urmări, dar, când a debarcat în Africa, a descoperit că tot nu scăpase de ea, că era din nou alături de el. În sufletul său neîmblânzit, se temea de, ea mai mult, ca de orice bărbat și suspecta fiecare femeie în parte de a fi de fapt Madame Knudsen cu mască și deghizată. Până la urmă, ideea noastră de a arde mangal n-a fost o reușită financiară. Din când în când se întâmpla ca imul sau altul dintre cuptoare să se aprindă și să ardă și atunci profitul nostru se transforma în fum. ⁴i Knudsen era frământat de eșecul nostru și a speculat intens pe marginea lui, ajungând la concluzia că nimeni de pe lumea asta nu se apuca să facă mangal dacă n-avea la dispoziție în primul rând o cantitate de zăpadă suficientă. 172

În tot el m-a ajutat să fac și un iaz la fermă. Într-un loc, drumul trecea printr-o vale largă, acoperită de pășuni; era și un izvor acolo și ra-ara gândit să construiesc un baraj mai jos și să transform tot locul într-un mic lac de acumulare. În Africa e întotdeauna criză de apă și ar fi un câștig însemnat pentru vite să se adape când sînt pe cîmp, evitînd astfel un drum în plus pînă hăt, la rîu. Ideea unui baraj preocupa zi și noapte întreaga fermă și am stat de vorbă mult despre ce era de făcut; când, în cele din urmă, l-am construit, a fost pentru noi tot o mare realizare. Avea două sute de picioare în lungime. Mos Knudsen se interesa de problemă intens și l-a învățat pe Pooran Singh să facă un dispozitiv -pentru dragarea fundului. Am avut greutăți cu barajul când a fost terminat pentru că nu reusea să țină apa când, după un lung sezon secetos, începeau ploile cele mari; -s-a întâmplat să cedeze în mai multe locuri și în cîteva rînduri chiar jumătate din el a fost luat de ape. Lui Knudsen i-a venit ideea să întărească valul de pămînt punînd boii de tractiune ai fermei și vitele cîncasilor mei să treacă peste baraj de cîte ori veneau- să se adape din apa lacului. Fiecare capră și fiecare oaie trebuia să contribuie la marea construcție bătătorindu-i cu copitele ei structura de rezistentă. A avut cîteva conflicte aspre și sîngeroase cu micuții ciobani la iaz, deoarece Knudsen insista ca vacile să treacă peste baraj încet, iar zburdalnicii toți voiau să le gonească în galop, cu cozile

fluturându-le în aer. Finalmente, când si eu i-am luat par-tea lui Knudsen si el a câstigat în lupta cu micutii totes, lungul sir de vaci ce mergeau somnolente pe parapetul cel îngust, proiectate pe fundalul cerului, semănau cu procesiunea de animale pe când urcau în arca lui Noe ; Mos Knudsen însusi, numărându-le, cu bastonul sub brat, părea chiar Noe în persoană, multumit la gândul că toată lumea, cu exceptia lui, avea să se înece în curînd. În decursul timpului, s-a creat o mare întindere de apă aici, cu o adîncime pe alocuri de pînă la sapte picioare ; drumul meu trecea direct prin mijlocul iazului si totul arăta încîntător. Mai tîrziu am ridicat încă două baraje, mai în aval, obținînd astfel o salbă de iazuri, în-sirate ca perlele pe o ată. Lacul era acum centrul si inima fermei. Forfotind de viață, cu cirezi si copii de jur în 173

prejur, în anotimpul secetos, când ochiurile de apă secau în cîmpii si printre coline, el atrăgea din zona învecinată o multime de păsări la fermă : bîtlani, ibisi, pescărusi albastri, prepelite si vreo duzină de specii de gîste si rate Seara, când cele dintii stele se iveau pe cer, mă duceam si sedeam pe malul iazului, apoi păsările veneau acasă. Păsările de apă au un zbor parcă premeditat, spre deosebire de alte păsări ; ele călătoresc mereu, se îndreaptă dintr-un loc în altul — si ce perspective le asteaptă pe aceste neobosite înotătoare ! De pildă, ratele sălbaticе își încheiau orbita lor pe cerul cristalin năpustindu-se fără zgomot spre apele întunecare, precum tot atîtea săgeti trase de sus în jos de un arcaș nevăzut ceresc. Odată am împuscat un crocodil în iaz ; mi s-a părut un lu'cru curios, căci trebuie să fi venit tocmai din râul Athi, pret de vreo douăsprezece mile pînă acolo. De unde o fi stiut el că e apă acum într-un loc unde nu mai fusese înainte ? Când a fost gata primul dintre iazuri, Knudsen mi-a comunicat intentia sa de a-l popula cu peste. Aveam în Africa un soi de biban care era destul de bun la gust si am dezbătut îndelung perspectiva cum să organizăm pescuitul masiv la fermă. Cu toate acestea, nu ne-a fost usor, căci Departamentul de Vînătoare prăsisse bibanul în diferite iazuri, dar nu lăsa pe nimeni să pescuiască. Mos Knudsen însă mi-a dezvăluit că avea el cunostintă de un iaz anume pe care nimeni nu-l mai stia si de unde ne puteam lua oricît

de mult peste aveam nevoie. Mergeam acolo cu masina, mi-a explicat el tactica de urmat, întindeam un năvod jur împrejurul lacului si aduceam pestii înapoi în cutii de metal si în butoaie, în care aveau să rămînă vii numai dacă ne aminteam să punem si alge în apă. Era atît de încîntat de solutia sa încît, în timp ce mi-o expunea, îl apucase un tremur de emotie-; cu mîinile lui mi-a confectionat si unul din acele năvoade fără egal, de care aveam să ne servim la lucrarea noastră. Pe măsură însă ce momentul expeditiei se apropia, aceasta începea să devină din ce în 'ce mai misterioasă. Trebuia întreprinsă, era el de părere, la miezul noptii, într-o noapte cu lună plină. La început, a fost vorba să luăm trei servitori, apoi el a redus numărul lor la doi, iar apoi la unul si mă tot întreba dacă si acela era absolut demn de încredere. În final, mi-a declarat ca

tegor eă ar fi mai bine să mergem numai ei si eu. Mi s-a părut o idee destul de proastă, fiindcă noi doi n-am fi putut căra butoaiele grele pînă la masină, dar Knudsen a insistat că era de departe solutia cea mai bună si că nu trebuia vorbit cu nimeni despre ea. Cum aveam prieteni care lucrau în Departamentul de Vînătoare, nu m-am putut abține si l-am întrebat : ^Knudsen, pestii pe care vrem noi să-i prindem cui apartin d? fapt ?" N-a scos nici un cuvînt. A scuiapat doar, un adevărat scuiapat marinăresc, a întins piciorul cu pantofu-i scorojit, a frecat scuiapatul, să între bine în pămînt, s-a întors pe călcîie si a plecat încet. İsi trăsese capul între umeri în timp ce umbla, acuma brusc nu mai vedea nimic, ci pipăia cu bastonul înaintea sa, o dată în plus era un om învins, un fugar fără adăpost într-o lume josnică si rece. Ca si cum ar fi rostit o vrajă prin gestul lui, am rămas pe locul unde mă părăsise, victorioasă, în pielea si în papucii lui Madame Knudsen. Niciodată proiectul piscicol n-a mai revenit în dialogurile mele cu el. Doar la cîtva timp după moartea lui, cu ajutorul Departamentului de Vînătoare, am populat iazul cu pesti. Aici le-a priit si au adăugat existenta lor tăcută, rece si nelinistită la restul vietii din lac si de pe malul lui. Dacă treceai pe-aproape în toiul zilei, îi puteai vedea chiar lîngă suprafată, ca cizelati în sticlă întunecată, rîncîndu-se prin apa. bătută de soare. Un toto de-al meu pe

nume Tumbo era trimis câteodată la iaz și, cu o undiță primitivă, scotea câte un biban de două livre, dacă sosea vreun musafir pe neașteptate la fermă, Când l-am găsit pe Mos Knudsen mort pe o potecă dintre câmpuri, am trimis un mesager la poliția din Nairobi ca să anunțe moartea lui. Voiam să-l înmormântez la fermă, clar seara târziu au venit cu mașina doi polițiști, aducând^ai un sicriu cu ei. Între timp, izbucnise o furtună cumplită și căzuseră pret de trei inchese de ploaie, fiindcă abia începuse lungul sezon ploios. Ne-am dus cu mașina la casa iUi prin torente de apă și pânze de ploaie ; când l-am cărat afară să-l punem în mașină, tunetele mugeau deasupra 175

noastră ca o artilerie dezlântuită, iar fulgerele scăpărau peste tot groase ca spicele într-un lan de grâu. Mașina nu avea lanțuri la roți și abia se mentinea pe drum, legănându-se dintr-o margine a lui în alta. I-ar fi plăcut lui Mos Knudsen, cred, ar fi fost multumit cu o asemenea ieșire din scenă. Mai târziu am avut și un diferend cu primăria din Nairobi în legătură cu înmormântarea lui, soldat cu un conflict acut și am fost nevoită să fac mai, multe drumuri în capitală. Era mostenirea lăsată mie de bătrînul Knudsen, o ultimă tîflă trasă legii, chiar dacă prin reprezentant. ^ai astfel am încetat de a mai fi Madame Knudsen ; acum mă simteam ca un frate al lui.

5 UN FUGAR POPOSE^aTE LA FERMA A fost odată un călător care a venit la ferma mea, a dormit acolo o noapte, a plecat mai departe pentru totdeauna și la care m-am mai gîndit uneori de atunci. Se numea Emmanuelson.; era suedez și, când am făcut cunoștință cu el, detinea demnitatea de maître d'hotel la unul din hotelurile din Nairobi. Era un tînăr grăsuțiu, cu

- o față roșie, bucălată și ax7ea obiceiul să stea lîngă scaunul meu de câte ori mîncam la restaurantul hotelului, întretinîndu~mă cu o voce foarte mieroasă despre țara mea și despre cunoștințele noastre comune de acolo ; încercările sale de a face conversație erau atît de insistente îneît. de la o vreme, am început să trag la celălalt hotel pe care-l mai avea orășul. Pe urmă am auzit doar foarte sporadic

de Emmanuelson ; părea să aibă un adevărat talent de a nimeri numai în buclucuri și de a se deosebi, la gusturi și în ideile sale despre plăcerile acestei vieti, de majoritatea oamenilor obișnuiți. Așa le-a devenit nesuferit și celorlalți scandinavi din colonie. Într-o după-amiază, a apărut, pe neașteptate la ferma mea, tulburat și foarte speriat, și mi-a cerut niște bani împrumut ca să poată pleca pe data în Tanganika, altfel avea impresia că o să fie închis. Fie că ajutorul meu i-a venit prea târziu, fie că Emmanuelson a cheltuit banii pe alte lucruri, fapt este că, la scurtă vreme, am auzit că fusese arestat la Nairobi, dar că nu ajunsese totuși la închisoare și pentru un timp a dispărut de pe orizontul meu. Într-o seară, pe când mă întorceam călare atât de târziu încât corul era deja spuzit cu stele, am zărit un bărbat asteptând pe pietrele de lângă casa mea. L-am recunoscut îndată pe Emmanuelson, care m-a întâmpinat pe un ton de ° mare cordialitate : „Iată, a venit un vagabond, baroană". „am întrebat cum de se face că îl găseam acolo, iar el [^a spus că s-a rătăcit și că nimerise la ferma mea. Dar mcotro mergea ? Spre Tanganika. 177

N-avea cum fi adevărat ; drumul spre Tanganika o sosea lată și ușor de găsit, din care drumul meu de t se desprindea la un moment dat. „i cum voia să în Tanganika ?, l-am întrebat. Pe jos, m-a informat Așa ceva, i-am spus, era cu jneputintă, căci însemna să meargă trei zile întruna prin' rezervatia Masai, lipsit de apă, iar leii erau în ultimul timp activi, chiar în acea zi veniseră niște Masai la mine să mi se plîngă ce pagube le făcea un leu și să mă roage să îl împusc. Da, da, Emmanuelson stia toate acestea și totuși voia să plece pe jos pînă în Tanganika. Fiindcă nu-i rămînea alta cale de ales. Nu se-ntreba decît dacă acum, că toți rătăcise drumul, nu-mi putea tine cumva companie la cină și să rămînă apoi și peste noapte aici, ca să pornească a doua zi în zori ? Pentru că, dacă nu voiam, el pornea chiar alunei, pe loc, cît stelele erau încă atât de luminoase. Rămăsesem călare cît timp am vorbit cu el, spre a sublinia că nu-l doream oaspete în casa mea și că nu voiam să cîneze cu mine. Dar, pe măsură ce vorbea, mi-am dat seama că nici el însuși nu se aștepta să-l invite, că nu

avea încredere în ospitalitatea mea sau în puterea lui de a mă convinge, că era doar o prezentă singuratică în întinericul din preajma casei mele, un om rămas fără un prieten în ceasul de răstriste. Iar atitudinea-i atât de binevoitoare era adaptată nu să salveze situația lui, care oricum nu mai era de salvat, ci pe a mea ; dacă-l goneam în această clipă, nu o făceam din răutate, ci as fi fost în dreptul meu s-o fac. Era o anume formă de curtoazie la un animal hăituit ; am strigat un grăjder să îmi ia poneiul și am descălecat. „Vino înăuntru, Emmanuelson”, i-am spus, „poti să cinezi și să rămîi peste noapte aici.”; La lumina lămpii, Emmanuelson oferea o priveliste jalnică. Avea un pardesiu negru și lung, cum nimeni nu poartă în Africa, era neras și părul-i crescuse rebel, pantofii lui scîlciati erau găuriti la un deget. Nu îl încurca nici un bagaj la drum — mergea cu mâinile absolut goale. Mi se părea că îmi voi lua rolul marelui preot care-i arata o capră vie lui Cristos și apoi o trimite în pustie. Berkeley Cole, care de obicei avea grijă de provizia mea de yinui[^] îrai trimisese cu cîtva timp în urmă o ladă de sticle dintr-u rar burgund ; acum i-am spus lui Juma să aducă vin 178

-l/ i . ,? gi s_0 deschidă. Cînd ne-am asezat la masă, iar Emmanuelson a fost cu paharul plin, a bătut jumătate din el. El ridicat spre lumină și l-a privit îndelung, ca o persoană "ascultă atent a muzică. „Faineux”, a spus la un moment dat, „fameux* ; asta e un Chambertin 1906.” Așa *a ceea ce mi-a sporit respectul față de Emmanuelson. Altceva n-a prea spus la început, iar eu nu stiam ce să vorbesc cu el. L-am întrebat cum se făcea că nu-si găsisese nici un angajament. Mi-a spus : din cauză că habar n-avea de lucrurile cu care se ocupă lumea pe aici, De la hotel fusese dat afară. Însă de fapt meseria lui nici nu era de maître d'hotel. L-am întrebat : „tîi cît de cît puțină contabilitate ?” "Nu, absolut deloc. întotdeauna pentru mine a fost o adevărată corvoadă să adun două cifre una cu cealaltă." „Dar la vaci te pricepi vreun pic ?”, am continuat eu. La vaci ?”, m-a întrebat. „Nu, nu, mie mi-e frică de

vaci." ..Măcar să conduci un tractor atunci ?" O rază vagă de speranță a apărut pe fata lui. ;Nu", spuse, „dar cred că as putea învăța." „Oricum, nu pe tractorul meu", am intervenit. „Dar spune-mi, te rog. Emmanuelson, ee-ai făcut tu la viata ta ? Ce esti în realitate ?". Emmanuelson se îndreptă în scaun. „Ce sînt în realitate ?", exclamă el. „Ei bine, eu sînt actor."

M-am gîndit : slavă Domnului, este complet în afara puterii mele de a-l ajuta pe acest om pierdut într-un mod eare să fie cît de cît practic pentru el ; venise, deci, în sfîrsit, momentul unei conversatii mai general umane. „Actor esti, va să zică", am spus. „Asta e o meserie frumoasă. ai ce rol favorit aveai pe vremea cînd jucai pe scenă ?" >-O, eu sînt actor de tragedie", îmi declară Emmanuelson- „Rolurile mele favorite erau Armînd din Dama cu cometirsi Oswald din Strigoii." O vreme am vorbit despre aceste piese, despre dife"tn actori pe care i-am văzut în ele si despre felul cum ?Pă că ar trebui jucate. Emmanuelson a privit jur

Faimos, (lb. franc.) (N. ti-ad.)

179

împrejur prin cameră. „N-aveti cumva", mă întrebă el „din întîmplare piesele lui Ibsen aici ? Am putea iu împreună scena finală din Strigoii, dacă n-aveti nimic îrtf potrivă să luati chiar dumneavoastră rolul doarnr,-/Alving. Nu aveam piesele lui Ibsen. „Dar poate vi-l amintiti ?", insistă Emmanuelson, din ce în ce mai captivat de ideea sa. „Eu stiu rolul lui Oswald pe de rost, de la început pînă la sîrsit. Scena asta e cea mai bună. In ce priveste efectul tragic, să stiti, nimic n-o întrece pe lumea asta." Stelele străluceau cu putere acum si era o noapte frumoasă si caldă ; nu mai aveam prea mult pînă să înceapă sezonul ploios. L-am întrebat pe Emmanuelson dacă voia cu adevărat să meargă pe jos pînă în Tanganika. „Da", mi-a răspuns, „de-acum înainte vreau să fiu unicul meu sufler." „Măcar e bine", i-am spus, „că nu esti căsătorit."

„Da”, mi-a confirmat el, „da.” Însă, după o clipă, a adăugat timid : „Desi eu sînt căsătorit”. În cursul discuției noastre, Emmanuelson mi s-a plîns de faptul că aici omul alb nu putea rezista la concurența eu băștinasi negri, care munceau cu mult mai ieftin decît el. „Acum la Paris”, mi-a mărturisit, „m-as fi putut oricînd, pentru scurtă vreme, angaja chelner la o cafenea oarecare.” „De ce n-ai rămas la Paris, Emmanuelson ?”, l-am întrebat eu. Mi-a aruncat o privire limpede, însă fugară. „La Paris ?”, a repetat el. „Nu, nu, exclus. Am scăpat din Paris în ultima clipă.” Emmanuelson avea un singur prieten pe lume, asupra căruia, în acea seară, a revenit de mai multe ori. Dacă ar putea lua din nou legătura cu el, totul ar fi rezolvat, căci acela era bogat și deosebit de generos. Omul acela era un magician și călătorea pe întregul mapamond. Cînd auzise ultima dată de el, celălalt se afla la San Francisco. Din cînd în cînd vorbeam despre literatură, despre teatru, apoi din nou ne întorceam la viitorul lui Emmanuelson. Mi-a povestit cum compatrioții săi de aici, din Africa, îl dăduseră afară unul după altul. 180

Ai ajuns la mare anaghie, Emmanuelson”, i-am spus și nu știu clacă-mi vine în minte altcineva care să fie într-o încurcătură mai urîță ca tine.” Da, și eu am aceeași impresie”, recunosc. „Dintr-un lucru m-am gîndit mai mult în ultima vreme, și care dumneavoastră poate nu v-ati gîndit : anume că, cîntre toți oamenii care trăiesc pe pămînt, cineva trebuie să fie și la ananghia cea mai mare.” Între timp, isprăvisese sticla de vin și a împins paharul ceva mai încolo. „Călătoria asta”, spuse el, „e ca un fel de joc de noroc pentru mine, le rouge et le noir. * Am sansa să ies din încurcătură, s-ar putea chiar să ies cu totul și să dispar. Și, pe de altă parte, dacă ajung în Tanganika, s-ar putea să nimeresc în ceva treburi interesante.” „Eu cred că ai să ajungi în Tanganika”, iar eu s-ar putea să te ia cu el vreun camion indian, cu, și mușterea pe această rută.”

„Da, dar mai sint si leii". Obiectă el. r:si triburile (J<?? Masai." „Tu crezi în Dumnezeu, Emmanuelson ??", l-ara întrebat. „Da, da, da", se grăbi el să mă asigure, apoi rămase

o vreme tăcut. „Poate vi se va părea că suit un teribil ? sceptic dacă voi spune ce vreau să spun acum. Dar, în afară de Dumnezeu, nu cred în nimic pe lume." „Ascultă", i-am zis atunci, „tu ai ceva bani la tine ?" „Da, am", răspunse el, „optzeci de centi/" „Nu e destul în nici un caz, iar eu în clipa asta n-am bani în casă. Poate mai are Farah ceva." Acesta avea patru rupii. A doua zi, înainte de răsăritul soarelui, le-am spus băietilor mei de casă să îl trezească pe musafir si să ne pregătească masa la amândoi. Mă gândisem, în timpul noptii,, că mi-ar fi plăcut să-l-duc cu masina mea cel puțin priraele zece mile din drumul său cel atât de lung. Pentru Emmanuelson nu era cine stie ce avantaj, când îi mai rămineau încă optzeci de mile de mers pe jos, dar nu mi-ar *i plăcut să-l văd plecând direct de pe pragul casei mele tr un destin incert si, în plus, voiam să figurez si eu Rosu] sj negrul. (îb. franc.) (N. ivad.) . . 181

cumva în această comedie, sau tragedie, a lui, I-am pregătit un pachetel cu sandviciuri si i-am dat si o sticlă de Chambertin 1906, dacă tot îl apreciasse atât de mult. Mă glndeam că s-ar putea oricum să îie ultima băătură dia viata lui. în zorii zilei, Emmanuelson arăta ca acele cadavre legendare, ale căror bărbi cresc repede în pământ, dar s-a ridicat din mormântul său cu multă distinctie si apoi a fost senin si echilibrat tot timpul cit am mers cu masina. Când am ajuns pe malul celălalt al râului Mbagathi, am oprit ca el să poată să coboare. Aerul diminetii era foarte clar si nici un nor nu se zărea pe cer. Directia drumului său era către sud-vest. Când m-am întors să privesc spre orizontul din spatele nostru, soarele tocmai răsărise, posomorit si rosu : e ca un gălbenus de ou fiert tare, mi-a trecut o clipă prin minte, în trei sau patru ore de-aici încolo va fi incandescent, lovind neîndurător în crestetul drumetului. ^ai-a luat rămas bun de la mine ; după doar cîtiva pasi

s-a întors si si-a mai luat o dată rămas bun. ^aedeam în masină si îl priveam : cred că, în timp ce se îndepărta, era multumit că are un spectator. Sînt convinsă că instinctul actoricesc din el era atît de puternic în acele momente încît era teribil de constient că părăseste o scenă, că dispărea asa cum s-ar fi văzut el însusi cu ochii publicului din saia. Exit Emmanuelson. Oare colinele acestea si arbustii cu spini si drumul cel lung si plin de praf nu se milostiveau de el o clipă să ia aspectul cartonului din decor ? Prin răcoroasa briză a diminetii, pardesiul lui negru si lung îi flutura în jurul picioarelor, iar gîtul sticlei îi răsărea dintr-un buzunar. Am simtit cum sufletul mi se umple de acea dragoste si acea recunostintă pe care oamenii sedentari o încearcă pentru drumetii si călătorii acestei lumi, fie ei marinari, exploratori sau vagabonzi. Cînd a ajuns în vârful dealului, s-a întors, si-a scos pălăria si mi-a făcut semn cu ea : vmtul îi mătura întruna părul căzut peste frunte. Farah, care se afla alături de mine în masină, m-a în"trebat : „Unde se duce acest bwana ?" îl considera pe Em182

manuelson bwana de dragul propriei lui demnităti, deoarece dormise în casă. . în Tanganika", i-am răspuns. „Pe jos ?", a întrebat mirat. „Da", i-am răspuns. „Allah fie cu el atunci", a rostit Farah. în timpul acelei zile m-am gîndit de multe ori la Eînmanuelson si am iesit în fata casei, pentru a privi către soseaua care ducea înspre Tanganika. Noaptea — era pe la ora zece — am auzit un răget de leu departe, cam în directia sud-vest ; o jumătate de oră mai tîrziu l-am auzit din nou. M-am întrebat, dacă nu sta cumva pe un pardesiu cam uzat si negru. In săptămâna care a urmat am încercat să aflu vesti despre Emmanuelson si l-am rugat pe Farah să cerceteze la cunoscutii săi indieni care mergeau cu camioanele spre Tanganika dacă vreun camion sau altul nu-I întîlnise cumva pe drum. Dar nimeni nu stia nimic despre el. O jumătate de an mai tîrziu, spre surprinderea mea, am primit o recomandată de la Dodoma, unde n-aveam

nici o cunostință. Scrisoarea era de la Emmanuelson. Ea
continea cincizeci de rupii. pe care i le împrumutasem
prima dată când a încercat să fugă din țară și cele patru
rupii ale lui Farah. în afară de această sumă — ultimii bani
de pe lume pe care mai speram să-i văd înapoi —, îmi
trimitea și o scrisoare lungă, sensibilă și plină de farmec.
Căpătase o slujbă de barman la Dodoma
— Dumnezeu stie ce baruri mai puteau fi și acolo ! —, iar
acum îi mergea bine. Părea să aibă un adevărat talent de a
purta recunostință, căci și-amintea toate detaliile serii
petrecute la fermă și revenea în mai multe rânduri la ideea.
că la mine se simțise primit realmente de un prieten. îmi
povestea în amănunt călătoria lui spre Tanganika. N-avea
aerul/orbe frumoase despre tribul Masailor. Acestia îl gă-
siseră pe sosea și îl luaseră la ei, îi oferiseră și bunătatea și
ospitalitatea lor, apoi îl lăsară să vină împreună cu o
bucată destul de mare de drum, cu ocolisuri și cu eandree. îmi
scria că îi distrase atât de bine povestindu-le r^e Sa^e ^n a^e
^" *nc^ ace?^a nu au ma* vrut

urmă să-i mai dea drumul să plece. De cunoscut

183

nu cunostea nici o limbă Masai și în odiseea lui precis că recursese la pantomimă. E
drept că. așa se cuvenea și așa trebuia să se-ntîmple mi-am zis eu în sinea mea, ca
Emmanuelson să găsească adăpost la Masai și ca acestia să îl primească. Adevărata
aristocrație și adevăratul proletariat ale acestei lumi trăiesc amîndouă în bună înțelegere
cu tragedia. Pentru ele ' ea este principiul de bază al lui Dumnezeu și cheia — cheia
minoră — a existenței. Prin aceasta ele diferă în primul rând de burghezie, care refuză
tragedia, care nu vrea s-o tolereze și pentru care însuși cuvîntul „tragedie” conține ceva
neplăcut în sine. O serie de neînțelegeri între colonistii albi din clasa mijlocie și
băștinarii africani pornesc tocmai de aici, de la faptul acesta. Marocănosii de Masai
sînt și aristocrație și proletariat, încît au recunoscut pe dată în călătorul singuratic și
îmbrăcat în negru o apariție de tragedie ; iar printre ei artistul tragic și-aflase, în fine,
rolul și, iată, intrase în el.

8 PRIETENI ÎN VIZITA

Vizitele prietenilor mei la fermă erau evenimente fericite în viața mea, iar ferma stia acest lucru. Odată, când unul din lungile safari-uri ale lui Denys Finch-Hatton se apropia de sfârșit, m-am trezit într-o dimineață cu un tânăr Masai; sprijinit într-un singur picior lung și subțire, în fața casei mele. „Bedâr e pe dramul de întoarcere”, m-a vestit el. „O să fie aici peste două sau trei zile.” În aceeași după-amiază, un toto, copilul unor clăcasi de la marginea domeniului meu, se așezase pe gazon, ca să-mi spună când am ieșit din casă : „La colțul râului, devale, e un stol de bibilici Dacă vrei să le împusti ca să le ai când vine Bedâr, merg eu cu tine ca să-ti arăt unde s-au lăsat”. Pentru acei prieteni ai mei care erau mari călători, ferma își datora farmecul ei, cred, faptului că era mereu în același loc și că rămânea aceeași oricând veneau la ea. Străbătuseră teritorii vaste, înălțaseră și strânseseră corturile în multe locuri, dar, odată ajunși la mine, parcurgeau curbura aleii mele, la fel de stationary ca și orbita unei planete. Le plăcea să reîntâlnească figurile familiare, căci am avut mereu aceiași servitori cât timp m-am aflat în Africa. Eu rămâneam la fermă tânjind să plec într-o zi de acolo, iar ei se întorceau la ea tânjind după cărți și asternuturi de olandă și după atmosfera răcoroasă a unei camere mari cu obloanele trase pînă jos ; sezînd lîngă un foc de tabără, în sălbăticie, meditaseră la plăcerile vieții de fermier și, când soseau la mine, mă întrebau avizi : „L-ai învățat pe bucătarul tău să pregătească omelette à la chasseur ? * — dar au sosit cumva cu ultimul curier discurile cu Petruska ?” Veneau și locuiau în casa mea chiar și atunci când nu eram acolo, iar Denys a rămas s-o

* Omletă vînătorească. (lb, franc) (N. trad.)

185

folosească o dată în timp ce eu mă aflam în Europa. „Refugiul meu păduristic”, îi spunea Berkeley Cole. în schimbul binefacerilor civilizației, călătorii îmi aduceau trofee de la vînătorile lor : blănuri de leopard și cje cita, din care la Paris se confecționau mantouri scumpe piei de sarpe și de sopîrle pentru pantofi și pene de marabu! Pentru plăcerea lor, cit timp ei erau departe, eu experimentam rețete curioase culese din cărțile vechi de bu

cate si mã strãduiam sã fac sã creascã în grãdina mea diferite flori europene. s într-una din vizitele mele acasã, în Danemarca, o doamnă foarte bãtrînã mi-a dãruit o duzinã de bulbi minunati de bujor, pe care i-am adus cu mine în Colonie mfruntînd o serie de greutãti, cãci reglementãrile în privinta introducerii de plante în tarã erau extrem de stricte si de precise. Dupã ce i-am sãdit, au scos, aproape imediat, un mare numãr de tulpinite subtiri si rãsucite, de un car- moazin închis, iar mai tîrziu o ploaie de frunze delicate si de boboci rotunzi. Prima floare care s-a deschis se numea La Duchesse de Nemours si era un singur bujor înfoiat si alb, bogat si foarte nobil si care rãspîndea valuri-valuri de parfum dulce si proaspãt. Cînd l-am tãiat si l-am pus în apã în salonul meu, toatã lumea care intra în camerã se oprea si comenta ceva despre el. ^ai-ntr-adevãil era un bujor fantastic ! Dar în eurînd toti bobocii plantelor mele s-au vestejit si au cãzut, iar eu am rãmas în veci cu acea unicã floare albã. Cîtiva ani mai tîrziu, stãteam de vorbã cu grãdinarul lui Lady McMillan, din Chiromo, despre bujori. „N-am reusit sã crestem bujori în Africa”, îmi spunea el, „si nici nu vom reusi pînã ce nu vom putea aduce aici un bulb, ca sã ne luãm sãmîntã de la acea floare. Asa am introdus nemtisorul în Colonie.” La fel as fi putut eu introduce bujorii în tarã, fãcîndu-mi numele nemuritor, precum acela al Ducesei de Nemours ; si-mi risipisem gloria posteritãtii tãind unica floare si punînd-o într-un vas cu apa. Adeseori mi s-a întîmplat sã visez cã vedeam bujorul cel alb crescînd si de aceea mã bucuram, fiindcã la urma urmelor iatã cã totusi nu-l tãiasem. 186

jVlã vizitau prieteni de la ferme aflate -adine în interiorul uscatului, sau de la oras. Hugh Martin, de la Oficiul Teritorial, venea tocmai din Nairobi sã-mi tinã de urît; un om strãlucitor, versat în literatura rarã a lumii, îsi petrecuse pasnic viata în serviciul administrativ al Orientului, iar acolo, între alte lucruri, îsi cultivase acel talent nativ de a arãta precum un idol chinezesc disproportionat de gras. Mã poreclise Candide, el însusi fiind un soi de Docteur Pangloss al fermei, molatic, dar de neclintit în convingerea sa cã natura umanã si universul erau

meschine si demne de tot dispretul; era multumit de această credință a lui si de ce n-ar fi fost, în fond ? După ce se cufunda în scaunul său cel amplu, abia dacă se mai urnea din el. Cu sticla si cu paharul în fata lui si cu o figură adormit radioasă, își dezvoltă teoriile despre viață, scâpărînd de idei, ca o rapidă si fantastică excrescentă de fosfor a materiei si a gândirii, ca un om gras împăcat cu lumea si sălășluind în Diavol, cu acea pecete a curățeniei pe frunte pe care numai discipolii Diavolului o poartă mai degrabă decît multi dintre cei ai lui Dumnezeu. Tînărul Gustav Mohr, norvegianul cu nasul mare, se abătea în cîte o seară brusc asupra domeniului meu, venind de la ferma pe care o administra, de partea cealaltă a orasului Nairobi. Era un fermier entuziast si mă ajut în muncile de la fermă atît cu vorba cît si cu fapta, mai mult ca oricare alt bărbat din tinut, cu o promptitudine simplă si viguroasă, de parcă ar fi fost de la sine înteles că fermierii, sau scandinavii, între ei, trebuiau să robotească din greu unii pentru ceilalti. Apărea deodată la mine acasă ca o piatră azvîrlită de un vulcan. El o să înnebunească, îmi spunea, în tara asta în care un bărbat trebuia să-si ducă zilele discutînd doar despre vite si despre sisal, sufletul său murea de inanitie, el nu mai putea suporta. Din clipa cînd pătrundea pe usă, se pornea pe vorbit si o tineva asa pînă tîrziu după miezul noptii, sârind de la una la alta — dragoste, comunism, prostitutie, Hamsun, Biblia si asa mai departe — si otrăvinduse între timp cu tutun foarte prost. Abia dacă mînca ceva, nu putea asculta pe nimeni, dacă încercam să spun ^{a1} eu un cuvînt tipa deodată strident, iluminat de un foo interior si lovind aerul întruna cu capul său blond si zbîr187

lit. Tinea multe lucruri în el de care voia să se descarce si genera altele noi pe măsură ce toi vorbea. Apoi, dintr-o data, la două noaptea, nu mai avea nimic de spus. Atunci stătea linistit o clipă, cu o expresie umilă întipărită pe chip, ca un convalescent într-o grădină de spital, brusc însă se ridica si demara cu masina într-o viteză fantastică, pregătit să-si ducă zilele, un timp. tot cu discutii despre sisal si vite. Ingrid Lindstrom veneva ca să stea la mine cîte o zi sau două cînd putea fugi de la ferma ei. de la curcanii si, zar

zavaturile pe care le crestea la Njoro. Ingrid avea o piele si un suflet la fel de deschise aminclouă ; era sotie si fiică de ofiteri suedezi. Ea si cu sotul ei își luaseră si copiii acolo, în Africa, într-o aventură plină de veselie, ca un fel de picnic voios, cu gândul de a faee rapid avere si cumpăraseră o plantatie de cînepă. căci pe atunci cînepa se vindea cu cinci sute de lire sterline tona ; eurînd după aceea însă, cînd pretul cînepii a scă/iut la patru/.eei de lire, iar aparatura prelucrătoare nu mai valora nimic, ea si-a aruncat în joc toată energia pe care o avea.pentru a salva ferma - familiei sale, punînd pe picioare o crescătorie de păsări si o grădină de zarzavaturi si robotind la amîndouă ca o sclavă. în cursul acestei lupte s-a îndrăgostit profund de ferma ei, de vaci si de porci, de băstinasi si de zarzavaturi, de pămîntul în sine al petecului ei de Africa si suit de disperată era în această patimă încît ar fi fost în stare să vîndă si sot si copii, doar să le poată păstra mai departe pe toate. Ea si cu mine, în anii cei grei, ani plîns adesea una în bratele celeilalte la gândul că s-ar putea să pierdem pămîntul la care tineam. Era o adevărată bucurie cînd Ingrid venea în vizită pe la mine, căci. ea avea toată acea jovialitate amplă, îndrăzneată si insinuantă a bătrî-. nolor tărănci suedeze, iar pe chipul ei ars de soare si vînt luceau dintii albi si puternici ai unei Walkyrii cînd rîde. De aceea îi si iubeste lumea pe suedezi, căci, în mijlocul celor mai mari neazuri, ei pot strînge totul la pieptul lor si, pot fi atît de generosi încît fapta rămîne să strălucească mult timp pînă la mari depărtări. Ingrid avea un bătrîn bucătar si servitor Kikuyu,^ pe nume Kemosă, care îndeplinea mai multe oficii pe lîngă ea si care privea toate activitățile stăpînei lui ca pe ale sale

proprii. Muncea în locul ei în ograda de păsări si în grădina de zarzavat si mai juca si rolul de duena fată de cele trei fiice ale ei, ducîndu-le si aducîndu-le de la internat. Cînd am fost într-un rînd si eu la Njoro, 'Ingrid mi-a povestit că bătrînul Kemosă își pierduse capul complet, că lăsase tot restul baltă, făcînd pregătiri grandioase pentru venirea mea si că tăiase o multime de curcani din ogradă, într-atît era de impresionat de măretia lui Farah. Ingrid îmi mai spunea că el privea cunostinta sa cu Farah ca pe suprema onoare din viata lui. Doamna Darrell Thompson din Njoro; pe care o cu

nosteam doar foarte vag, a venit să mă vadă când doctorii i-au comunicat că nu-mai are decât puține luni de trăit. Mi-a spus că tocmai cumpărase un ponei din Irlanda, un campion la sărituri — căci pentru ea, în viață ca și în moarte, caii erau apogeul și gloria existentei —, că, după ce stătuse cu doctorii de vorbă, voise în prima clipă să dea o telegramă să nu i se mai trimită calul, dar că apoi tot ea s-a răzgîndit și că voia să mi-l lase mie, să-l stăpînesc după moartea ei. Nu m-a preocupat prea mult povestea pînă ce, o jumătate de an mai tîrziu, la moartea acestei doamne, poneiul, pe nume Cutia Milei, și-a făcut apariția la Ngong. De cînd a venit să trăiască la noi, că -lutul Cutia Milei s-a dovedit a fi cea mai desteaptă ființă de pe întreg domeniul. Prea frumos la aspect nu era, ci cam bondoc și irmlt trecut de prima tinerețe ; Denys Finch-Hatton îl mai călărea, dar eu nu m-am simțit niciodată atrasă de el. Din calcul pur și circumspecție, știind exact ce are de făcut, dintre tinerii cai focosi aduși pentru ocazie de mării bogătași din Colonie, călutul meu a cîstîgat concursul de obstacole de la Kabete, organizat în cinstea Printului de Wales. Cu mutra lui banală, modestă și reținută, poneiul a adus acasă o medalie de argint și, după o săptămîină de emoții puternice, el a stîrnit mari valuri de extaz și triumf în gospodăria mea și pe întreg domeniul. ăase luni mai tîrziu a murit de morvâ, fiind îngropat sub un lămîi, lîngă grajdul său și mult bocit de toți ; numele lui a supraviețuit încă multă vreme după ce poneiul nu a mai fost. „, Bătrînul domn Bulpett, căruia toată lumea de la club 11 spunea Unchiul Charles, venea cîteodată la mine invitat 189

3a masă. Mi-era un prieten foarte drag, un fel de ideal aproape, gentleman-ul englez din epoca victoriană, dar absolut în largul lui și în vremurile noastre. înotase în Hellespont și se numărase printre cei dintîi cuceritori ai Matterhom-ului, iar în frageda sa tinerețe, adică prin anii ?' {30 ai secolului trecut, fusese iubitul frumoasei Otero. Am aflat că aceasta l-a ruinat complet, apoi i-a făcut vînt. Mie mi se părea că stau la masă cu însuși Armând Duval sau cu cavalerul des Grioux. Avea multe fotografii frumoase cu Otero și îi plăcea să povestească despre ea. Odată, la un dineu la Ngong, l-am întrebat : „Văd că

s-au publicat memoriile frumoasei Otero. Sînteti si dumneavoastră în ele ?" „Da", mi-a răspuns, „da, sînt si eu. Sub un alt nume, clar figurez acolo." ..^ai ce scrie despre dumneavoastră ?", l-am întreat. ..Scrie". Începu el, „că eram un tînăr care am trecut prin foc si pară pentru ea timp de sase luni. dar că am primit, de pretul banilor, îndoit.' ..^ai socotiti l', l-am întreat rîzînd, „că ati primit de pretul banilor îndoit ?" A eîntărit o clipă întrebarea mea. „Da", mi-a-răspuns. „Da, am primit." Denys Fineh-Hatton si cu mine am fost cu domnul Bulpett la un picnic pe vîrful colinelor Ngong, ca să-i serbăm a saptezeci si saptea zi de nastere. ^aezînd în capul oaselor pe iarbă, am ajuns să dezbatem dacă, oferindu-ni-se o pereche de aripi adevărate, care să nu mai poată fi date jos, am accepta oferta sau arn refuza-o. Bătrînul domn Bulpett stătea si privea pierdut peste imensa întindere de teren de dedesubtul nostru, cu păsunile verzi de la Ngong, si Valea Faliei celei Mari către vest, ca si cum ar fi fost gata să zboare peste ele în orice clipă. „As accepta", ne spuse el, „bineînteles că as accepta. Nici nu-mi doresc altceva mai bun." Dar, după un scurt răstimp de tăcere, adăugă : „Desi poate că m-as gîndi mai bine dacă as fi o lady".

7 NOBILUL PIONIER Din punctul de vedere al lui Berkeley Cole si al lui Denys Finch-Hatton, casa mea era un asezămînt comunist. Toate lucrurile din ea erau ale lor si se mîndreau cu ele si aduceau în schimb ceea ce simteau că-mi lipseste. Ei înii tineau casa la un nivel ridicat în materie de vinuri si de tutun si comandau pentru mine din Europa cărti si discuri de gramofon. Berkeley sosea cu masina plină de curcani si ouă si portocale de la ferma lui de pe Mounî Kenya. Amîndoi aveau ambitia să facă din mine o cunos-cătoare de vinuri asemeni lor, drept care pierdeau mult timp si energie cu acest proiect. Cea mai mare slăbiciune a lor erau paharele si farfuriile mele' de portelan daneze si construiau pe masă cîte o piramidă înaltă si strălucitoare din pahare, puse unele peste celelalte ; la urmă erau mul

tumiti de cum arată totul. Când venea să stea o vreme la ferma mea, Berkeley avea obiceiul să bea în fiecare dimineată câte o sticlă de sampanie în pădure, la ora unsprezece. O dată, luându-si rămas bun de la mine și multumindu-mi pentru sederea la fermă, și-a amintit că fusese totuși o mică umbră în acest peisaj idilic, și anume că scosesem pahare vulgare și grosolane când ne băusem vinul sub copaci. „Ați, Berkeley”, i-am spus, „dar mi-au rămas atât de puține pahare bune și, dacă servitorii le sparg și pe'-alea trebuind să le aducă așa departe...” M-a privit serios, ținându-mi mâna în mâna lui. „Dar, draga mea, a fost atât de trist.” De atunci am pus să i se aducă în pădure cele mai bune pahare pe care le aveam în casă. Ciudat în privința lui Berkeley și Denys — atât de sincer regretați de prietenii lor în Anglia când au emigrat și atât de mult iubiți și admirați în Colonie — era că rămâneau, cu toate acestea, niște outsiders. ^{ai} nu fiindcă vreoa societate i-ar fi respins, sau fiindcă vreun loc din lume nu l-ar fi acceptat, ci timpul era de vină, căci acești doi oal91

meni nu trăiau în secolul lor. Nici o altă națiune nu i-ar fi putut produce, afară de cea engleză, dar ei erau exemple de atavism și locul lor era într-o Anglie anterioară, o lume care încetase să mai existe. În vremurile noastre, ei r.-aveau cămin, ci rătăceau de colo pînă colo și astfel. În decursul timpului, au nimerit și la ferma, mea. Dar de. aceste adevăruri ei nu erau constienți. Ba, dimpotrivă, nutreau chiar un sentiment de vinovăție față de absența lor din Anglia, pe care o părăsiseră, ca și cum, numai din cauză că erau plictisiti de ea, ar fi fugit de o datorie căreia prietenii lor îi făcuseră față. Când începea să-si ovoce propria tinerețe — desi era încă atât de tînăr — și perspectivele ce le avea și sfaturile ce le primea de la prietenii săi din Anglia, Denys îl cita invariabil pe Jaques al lui Shakespeare : De rîvneste vreunul în lame Măgar să se facă anume, ^{ai} și lasă avere și rost Din pricina gîndului prost... * însă greșea în aprecierea despre sine însuși, la fol ca și Rorkeley și probabil și Jaques. Aveau impresia că sint

dezertori, care trebuiau să plătească pentru îndărătnicia lor câteodată, când în realitate erau doi exilați, care și purtau exilul cu complăcere. Dacă ar fi avut capul său micut împodobit cu o perucă de bucle ample și mățăsoase, Berkeley ar fi putut umbla nostimțenit la curtea regelui Carol al II-lea Stuart. Ar fi putut sedea, sub înfățisarea unui tînăr englez vioi și ager, iu picioarele bătrînului d'Artagnan, cel din După douăzeci mi ani, i-ar fi ascultat cu luare aminte întelepeiunii și lă var fi îngropat adînc în sufletul său. Aveam sentimentul clar că legea gravitației nu se aplica la Berkeley și că serile, cînd stăteam de vorbă la gura focului arnădoi, el se putea în orice clipă ridica pe neasteptate, ca să dispară pe horn. Era un foarte fin judecător al oamenilor, tară Hăzii despre ei și fără dushmanie. Dintr-un soi de fire dia

* Cum vă place, actul II, scena 5. În românește de Vu-ifi Tootiorescu. W. Shakespeare, Opere complete, voi V.E'U'Utra Univers, Bucuresti. 1986. (N. trad.) 192

lească, ce] mai fermecător era tocmai cu cei despre care avea părerea cea mai proastă. Cînd își dădea cu adevărat silinta, se dovedea un inimitabil bufon. Dar, ca să poti fi un spirit ales în maniera lui Wycherley și Congreve * en plein vingtieme siecle **, îți trebuie ceva mai multe calități decît aveau cei doi la vremea lor : o strălucire, o măretie, o sperantă nedomesticită. Dacă gluma era dusă prea departe ca îndrăzneală sau arogantă, ea devenea uneori de-a dreptul demnă de milă. Cînd Berkeley, puțin înfierbîntat și parcă transparent de pe urma vinului, reui sea să încalece uriasu-i cal, pe zidul din spatele său umbra f acestuia începea să crească și să se miste, pornind într-un galop usor fantastic și atît de semet de parcă s-ar fi tras | dintr-o stirpe aleasă, iar numele strămosului său ar fi fost nu altul decît Rosinanta. Dar Berkeley, invincibilul bufon, izolat în existenta sa africană, pe jumătate invalid — căci inima îl supăra mereu —, trăind la ferma lui iubită pe Mount Kenya, cu fiecare zi tot mai mult proprietate a băn. cilor, ar fi fost ultimul om care să recunoască ori să se teamă de această umbră. Scund, foarte fragil, cu părul rosu, cu mîini și picioare mici, Berkeley avea o tinută extrem de dreaptă și o legănare moale, d'Artagnescă din cap spre dreapta și spre

stînga, cea miscare încetinită a duelistului invincibil. Avea un mers neuzit, ca de pisică. ^{ai}, tot ca o pisică, avea darul de a face din camera în care se afla un loc confortabil, , ca si cum ar fi adăpostit în el o sursă de căldură si de bunăvoie. Dacă Berkeley ar fi venit să stea cu tine pe ruinele f umegînde ale casei tale, întocmai ca -o pisică, el ; te-ar fi făcut să simți că te ghemuiești într-un colțisor ! căldut si apărat, Cînd îi era bine, aveai impresia că-l auzi I torcînd asemeni unui motan, iar cînd era bolnav, boala lui era mai mult decît tristă si dureroasă, era monumentală, cum este boala la pisici. Principii nu avea deloc, în

* William Wycherley (1640—1716) si William Congreve Uo70—1729) — dramaturgi englezi din perioada Restauratiei, autori ai unor comedii în care spiritul epocii se manifestă mai |, ales sub forma unor asociatii intelectuale si lexicale originale, so' t!›nte, paradoxale si incitante (asa-numitul wit). (N. trad.) In plin secol XX (lb. franc.) (N. trad.) 193

schimb avea un stoc surprinzător de prejudecāti, asa cum ts-ai astepta să aibă îndeobste o pisică. Dacă Berkeley ar fi-fost un cavaler din vremea Stuartilor, Denys trebuia neapărat plasat într-un peisaj englez anterior, si anume în zilele reginei Elisabeta, Ar fi putut umbla atunci la brat cu Sir Philip însusi sau cu Franeis Drake. Iar oamenii din vremea reginei Elisabeta l-ar fi putut îndrăgi fără îndoială, căci el ar fi reprezentat în ochii lor acea Antichitate, acea Atena despre care ei visau si scriau întruna. Denys s-ar fi simtit tout comme chez soi * în oricare perioadă a civilizatiei noastre, pînă la începutul secolului al XIX-lea, Ar fi făcut figură onorabilă în orice epocă, fiind un atlet, un muzician, un iubii >. de artă si un mare sportiv. Făcea figură onorabilă în (-O' >ca sa, dar nu-si prea găsea locul nicăieri în ea. Prietenii l-i clin Anglia insistau mereu să se întoarcă în țară si-i l??ivzentau diferite planuri si combinatii menite să-i asiÎJ....L' o carieră acasă, dar Africa îl retinea mai departe ca fî vrază de nedesfăcut. Atasamentul particular si instinctiv pe care toti băstinasii din Africa îl simteau fată de Berkeley si Denys, ca si fată de alti cîtiva de felul lor, nv-a făcut să reflectez la faptul că poate oamenii albi din trecut, din oricare alt trecut, ar fi putut trăi într-o mai bună înțelegere si con

vietuire cu rasele de culoare decît vom reusi vreodată noi, oamenii erei industriale. Cînd prima locomotivă a fost produsă, drumurile raselor de pe pămînt s-au despărțit definitiv si de atunci înapoi nici nu s-au mai întîlnit. O umbră a planat totusi asupra prieteniei mele cu Berkeley, si anume din cauza împrejurării că Jama, tînărului lui servitor somalez, era dintr-un trib aflat în război cu tribul lui Farah. Pentru cei familiarizati cu psihologia de clan a somalezilor, acele priviri goale si sumbre schimbate peste masa noastră din sufragerie, cînd cei doi ne serveau pe Berkeley si pe mine, nu prevesteau decît lucruri cit se poate de rele. Seara, tîrziu, ajungeam să vorbim despre ce ne-am fi făcut noi doi dacă a doua zi de dimineată i-am fi găsit pe Farah si pe Jama morti, fiecare cu cîte un pumnal în inimă. Căci în asemenea situatii, dusmanii nu mai

* Ca la el acasă. (lb. franc.) (N. trad.)

194

stiau ce-nseamnă nici teama, nici ratiunea si nu-i opreau de la vărsarea de sînge si de la pierzanie decît sentimentele lor de atasament, în măsura în care le aveau fată de Berkeley si de mine. „Nu îndrăznesc”, îmi mărturisea Berkeley, „să-i spun astă seară lui Jama că m-am răzgîndit si că nu mă mai duc la Eldoret, unde e tînăra pe care o iubeste el. Căd altfel inima lui se va împietri fată de mine, nu va mai conta pentru el dacă hainele mele sînt periate sau nu si se va duce să-l omoare pe Farah.” Inima lui Jama cu toate acestea nu s-a împietrit niciodată fată de el. Fusese destul de multă vreme în slujba lui Berkeley, care aducea adesea vorba de servitorul său., Mi-a povestit, de pildă, cum o dată, într-o controversă în care Jama sustinea că el are dreptate, Berkeley si-a iesit din fire si l-a plesnit pe somalez. „i-atunci, imaginează-ți, draga mea”, îmi spunea Berkeley, „că în aceeași clipă ara si primit una înapoi, de-a dreptul peste figură.” „i pe urmă — cum ati mai scos-o la capăt ?” l-am întrebat. „A, foarte bine!”, a răspuns Berkeley modest. După o clipă însă a adăugat : ..De fapt nici n-a fost o palmă prea tare. Doar e cu douăzeci de ani mai tînăr decît mine”. Acest incident n-a lăsat nici o urmă în atitudinea reciprocă a stăpînului fată de servitor si invers, iar Jama

a avut mai departe acea purtare linistită și ușor superioară față de Berkeley Cole pe care majoritatea servitorilor -somalezi o adoptă față de stăpînii lor. Berkeley avea o dragoste mare, deși în veci neîmplinită, față de ocean. Unul din visele lui favorite era că el și cu mine vom cumpăra — cînd vom reuși să avem și unul și altul bani — un dhow și apoi vom merge să facem comerț în Lamu, la Mombasa și în Zanzibar. Planurile noastre erau puse la punct pînă în detaliu, ba chiar și echipajul era pregătit — atîta doar că n-am reușit să avem niciodată bani. De cîte ori era obosit sau bolnav, Berkeley se refugia în visurile sale despre mare. În asemenea împrejurări, își deplîngea nechibzuinta de a fi pierdut atîția ani altundeva decît pe valuri și folosea expresii tari spre autocondamnarea sa. Odată, cînd tocmai mă pregăteam să plec 195,

în Europa, iar el se afla într-o asemenea stare, m-am gînit să-i fac o plăcere aducînd de acolo două lanterne" de vas, una pentru babord și una pentru tribord, ca să le agăț la usa casei mele. I-am povestit ce aveam de gînd. „Da, într-adevăr, frumos", a fost el de părere, „iar casa ta ar fi ca un vapor. Dar să fi navigat neapărat pe mare acele lămpi." Încît acasă, la Copenhaga, într-un magazin de obiecte marinărești aflat pe malul unuia din vechile canale, am cumpărat o pereche de lanterne de vas masive și grele, care navigaseră ani de zile pe Marea Baltică. Le-am instalat de-o parte și de alta a usii care dădea către est și eram bucuroși să stim că lanternele noastre erau montate corect ; cum pămîntul, în drumul său prin eter, se aruncă tot mereu înainte, cu siguranță că nu avea să aibă loc nici un fel de ciocnire vreodată. Aceste două lămpi îi erau lui Berkeley peste măsură de dragi. Avea obiceiul să vină la mine destul de tîrziu și în general conducînd cu viteză mare, dar, dacă lămpile ardeau, urca încet-încet aleea, ca să dea voie stelutelor roșii și verzi să se cufunde în sufletul său, activînd acolo imagini vechi și notiuni de navigație uitate și ca să simtă că e un corăbier ce se apropie de un vas tăcut peste o mare întunecată. Am stabilit chiar și un sistem de semnalizare în legătură cu aceste lămpi, schimbîndu-le locul sau coborînd cîte una din ele, astfel

încît Berkeley să poată sti, pe cînd se afla încă în pădure, în ce stare de spirit o va găsi pe'gazdă si la ce fel de cină se putea astepta. întocmai ca si fratele său Galbraith Cole, sau ca Lord Delamere. cumnatul lor, Berkeley fusese printre cei dintîi imigranti, un pionier al Coloniei si un prieten intim al neamului Masai, care pe atunci erau poporul dominant al aceluî întreg tinut. îi cunoscuse pe Masai înainte ca civilizatia europeană ? — pe care, în adîncul inimii lor, acestia

- o urau mai mult decît orice pe lume — să le fi retezat
- o seamă de rădăcini, înainte ca ei să fi fost dislocati de pe teritoriul ce-l ocupau undeva în nord. El putea sta de vorbă cu ei despre zilele de demult, si anume chiar în limba lor, Cînd Berkeley era la mine la fermă, Masaii traversau de îndată rîul si veneau pe la el să-l vadă. Bătrînii sefi de 186

trib îi destăinuiau necazurile lor de ard, iar glumele 3ui îi făceau să rîdă ; aveai senzatia că acest om izbutise să înveselească pînă si roca dură. Deoarece Berkeley îi cunostea atît de bine si era prieten bun cu Masaii, o ceremonie impunătoare avu loc într-o zi la fermă. Cînd a izbucnit războiul, cel mare, iar Masaii au prins de veste, sîngele acestui neam de luptători a început să fiarbă din nou. în ei s-a trezit viziunea unor magnifice bătălii si masacre, ca si sentimentul că gloria străbună stă gata să reînvie. Mi s-a întîmplat ca. în primele luni de război, să fiu pe drum numai cu somalezii si băstinasii mei si cu trei căruțe trase de boi făcând cărăusie pentru guvernul englez. Tocmai treceam prin rezervatia Masai si, cînd oamenii dintr-un district, sau altul aflau de sosirea mea. se strîngeau cu totii în jurul taberei noastre si, stielindu-le ochii, îmi puneau cîte o mie de întrebări despre război si despre armata germană, iar mintea lor galopa pînă la pierderea răsufllării, însetată de confruntare, de pericole si de moarte. Noaptea, tinerii războinici Masai se foiau jur împrejurul cortului meu, cu trupurile pictate ca pentru război' si înarmati cu suliti si cu săbii lungi ; uneori, vrînd să-mi arate cît sînt de crunti, scoteau, cîte un răget scurt, asemenea unor lei. N-aveau nici o îndoială pe atunci că li se va îngădui să lupte. însă guvernul englez a fost de părere că nu-i înțelept,

să-i organizeze pe Masai ca să ducă război contra omului alb, chiar dacă acesta era german și prin urmare le-a interzis să lupte, frângând în felul acesta toate speranțele lor. Kikuyu, da, puteau lua parte la război în calitate de cărăuși, însă Masaii nu aveau voie să pună mâna pe arme. Abia în 1918, când recrutarea a fost introdusă la toate popoarele din Colonie, guvernul a considerat necesar să-i înroleze și pe Masai. Un ofițer al Puscașilor Regali Africani a fost trimis cu regimentul său la Narok să ia sub arme trei sute de morani. Între timp însă Masaii își pierduseră interesul pentru acest război, drept care au refuzat să vină. Moranii din acel district s-au făcut nevăzuți printre hățisuri și prin păduri. În urmărirea lor, soldatii regimentului de Puscași Regali Africani au deschis din gretjeală focul asupra unei manyatta și două bătrâne au fost 197

ucise. Două zile mai târziu, întreaga rezervatie Masai era cuprinsă de o revoltă clocotitoare și cete mari de morani au început să bîntuie prin tinut, ucigînd un număr de negustori indieni și incendiindu-le mai mult de cincizeci de magazine. Situația devenise gravă, iar guvernul colonial nu voia să forțeze nota, Lord Delamere a fost trimis să negocieze cu tribul și pînă la urmă s-a ajuns cu ei la un compromis. Masailor li s-a lăsat să-i aleagă ei însși pe cei trei sute de morani pentru serviciul militar și ca pedeapsă pentru devastările din rezervatie au scăpat doar cu o amendă globală în bani. Nici unul dintre morani nu s-a prezentat la armată, dar între timp s-a încheiat armistițiul, punîndu-se astfel capăt întregii încurcături. Pe tot parcursul acestor evenimente, cîtiva dintre bătrînii sefi Masai se făcuseră de folos, armatei engleze trimitîndu-și tinerii luptători să cerceteze mișcările soldatilor germani în rezervatie și în zona frontierei. Acum, că războiul era încheiat, guvernul colonial a vrut să-și arate recunoscinta pentru serviciile aduse de acestia. Un număr de medalii au fost trimise din tară spre a fi distribuite printre Masai și, în privința a douăsprezece dintre ele. Berkeley, care îi cunostea atît de bine și le vorbea limba curent, a fost rugat să li le înmîneze. Cum însă domeniul meu se învecina cu rezervatia Masailor, el a venit la mine să mă întrebe dacă-mi putea fi oaspete pentru o vreme, ca să le dea medaliile la ferma

mea. Mi s-a părut puțin speriat de această perspectivă și mi-a mărturisit că nu-i era prea clar ce anume ar fi trebuit să facă. Într-o duminică dimineața, am plecat amândoi cu mașina adânc în rezervația Masai și am vorbit cu oamenii din manyatte, spre a-i convoca pe șefii respectivi să vină în cutare zi la fermă. În tinerețea lui cea mai fragedă, Berkeley fusese ofițer în Regimentul 9 Lăncieri; ne atunci, am aflat, era cel mai prezentabil grad inferior din tot regimentul său. Cu toate acestea, la asfintit în timp ce ne îndreptam din nou spre casă, a început să-mi vorbească de vocația și mentalitatea de militar și să-și expună părerile sale în acest domeniu în cel mai autentic stil civil. Înmînarea medaliilor, deși fără prea mare importanță în sine, era un eveniment de proporții și cu semnificații 190

^osebite. Atîta înțelepciune, subtilitate și tact au fost ?

Investite aici de ambele părți încît ea trebuia să însemne

•, -n act în istoria lumii și să rămînă ca un simbol : ...LumirMtiti.Sa și Întunecimea Sa eu vrut salut și politeturi a schimba. Bătrînii Masai au venit însoțiti de soție sau de fiii lor. 3-au așezat pe iarbă și așteptau, mai discutînd din cînd' în cînd despre vacile mele, care pășteau pe-acolo, nutrinde speranța secretă că, drept răsplată pentru serviciile aduse, aveau să se aleagă pînă la urmă cu cîte o vacă. Berkeley i-a lăsat să aștepte mult, ceea ce, pentru ei, cred, era în ordinea firească a lucrurilor, timp în care a pus să i se aducă un foto! 1' "n fața casei, pe gazon, în care să sadă cînd avea să î: irtă medaliile. Cînd și-a făcut, în fine, apariția, era, ir, castă companie atît de neagră, extrem de alb la piele. roșu la păr și cu ochi azurii deschis. Ave. acum o via și întreaga tinută energetică și sprintentă anui țirv ofițer eficient și astfel am aflat că Berkeley. e puier .nsmite atîtea stări prin fizionomia sa, era capa oii, în caz de nevoie, s-o facă să devină complet opacă. Venea urmat de Jarna, într-o vestă arabă cu broderii frumoase în argint și aur, pe care Berkeley îl lăsase s-o cumpere pentru acest prilej și care aducea în ;nînă cutia cu medaliile. A rămas în picioare în fața fotoliului sau și atît de irept stătea în timp ce îe vorbea încît bătrînii s-au ridicat

»e rînd si au continuat sã-l asculte, privindu-l grav în >chî.
Ce discurs le-a tinut mi-ar fi greu sã spun, cãci li se adresa numai în limba lor. Aparent îi informa succint pe -Vîsai ce formidabilã rãsplatã avea sã li se acorde acum ?i cã evenimentul era prilejuit de propria lor purtare ?'iemnã de toatã lauda. Însã, vãzînd cã numai el vorbeste -J neputînd deduce nimic de pe. figurile, bãtrînilor Masai,
•ste posibil sã fi fost vorba despre cu totul altceva, care ???ã nici nu-mi treacã mãcar prin minte. Cînd si-a încheiat ?
iiscursul, tinut fãrã vreo pauzã, cit de micã, l-a chemat ;'e
Jama în fatã cu cutia si a scos din ea medaliile, citind
-.olemn numele sefilor Masai, cãrora le înmîna apoi planeta cu bratul întins în fatã într-o miscare generoasã. 199

Masaii o priin&au de la el tãcuti, în palma întinsã drept. Ceremonia nu putea decurge atît de bine decît între protagonisti de sînge nobil si cu traditii de familie vechi ; democratia este rugatã sã nu mi-o ia în nume de rãu. O medalie e un lucru total nepotrivit pe care sã i-l înmînezi unui om gol, pentru cã acesta n-are de ce o prinde, iar bãtrînii Masai stãteau întruna cu ele în mînã. Dupã o vreme, un bãrbat foarte bãtrîn se apropie de mine, îmi întinse mîna în care tineau medalia si mã rugã sã-i spun ce era pe ea. Mi-am dat silinta sã-i explic cum am putut mai bine. Moneda de argint avea gravat pe-o parte un cap de femeie — Britannia — si pe cealaltã cuvintele : Marele Rãzboi pentru Civilizatie. Cîndva, mai tîrziu, am povestit unor prieteni englezi episodul cu acele medalii si ei m-au întrebat : „De ce nu s-o fi gravat pe ele capul regelui ? A fost o mare gresealã". Personal, nu împãrtãșesc pãrerea lor si mi se pare cã medaliile de acest gen nu trebuiesc fãcute prea atractive, incit întreaga poveste fusese bine gînditã. S-ar putea ca tocmai asemenea obiecte sã primim fiecare odatã, si anume cînd rãsplata noastrã va fi cea mai mare, în ceruri. Cînd Berkeley s-a îmbolnãvit, eu iarãsi mã pregãteam sã plec în Europa, într-o vacantã. Pe atunci el era încã membru în Consiliul Legislativ al Coloniei si într-o zi i-am telegrafiat : „Nu vrei sã vii sã stai la Ngong pentru sedinta de consiliu adu si sticle". Mi-a telegrafiat la rîndul lui : „Telegrama ta ruptã din cer sosesc cu sticlele". Dar, cînd a ajuns la fermã cu masina lui plinã de vinuri bune,

nu mai avea nici un chef de băut. Arăta foarte palid, iar uneori era destul de taciturn. Inima îl supăra și nu se mai descurca fără Jama, care învățase să-i dea injectii; e drept, avea și multe griji care apăsau pe ea din greu : Berkeley trăia constant cu frica de a-si pierde ferma. Dar, prin prezenta lui, el făcea iarăși din casa mea un colt de lume ales și confortabil. „Am ajuns la acel stadiu, Tania”, îmi spunea el grav, „eînd nu pot merge decât cu cea mai bună masină, nu pot fuma decât cele mai bune țigări și nu pot bea decât vinuri din cele mai bune recolte”, în timpul acelei sederi mi-a 200 i

, c. că doctorul li prescriesese să stea în pat o lună in-S^U'ată I-ani zis că, dacă urmează întocmai prescriptia «dicaia și stă în pat o lună la Ngong, eu renunt la ple" a 4 mea, rămân să am grijă de el și mă duc în Europa "anul următor. A stat puțin să cîntărească această ofertă, Mi-a* spus : „Draga mea, nu pot să accept. Să zicem că as face-o pentru plăcerea ta — și eu... ce as mai fi eu pe urină ?” - . . , Mi-aw luat rămas bun de la el cu inima grea. In vreme ce vaporul mergea spre casă, pe lîngă Lamu și Takaunga, ne unde ar fi trebuit să navigheze și dhow-ul nostru, mă tot. gîndeam întruna la el. Eram la Paris cînd am aflat că a murit. Căzuse mort în fata casei sale coborînd din automobil. A fost înmormântat la ferma lui, unde voise mereu să rămînă. După moartea lui Berkeley, tinutul s-a schimbat. Prietenii lui au simțit imediat, și cu multă tristete, schimbarea, iar alții au ajuns să-si dea seama de ea mai tîrziu. Cu el s-a încheiat o epocă din istoria Coloniei. în decursul anilor, multe lucruri au fost socotite pornind de la acest reper și lumea spunea : „Pe vremea lui Berkeley Cole”, sau : „De cînd a murit Berkeley”. Pînă la moartea lui, tinutul fusese un teren de vînătoare preafericit ; acum el se schimba treptat și devenea o simplă ofertă financiară. Anumite stachete au coborît după moartea lui ; o stachetă spirituală, ce s-a simțit curînd — și acesta e un lucru trist într-o colonie ; o stachetă a tinutei în societate — după moartea lui oamenii au început să discute ce necazuri aveau fiecare ; și o stachetă a omeniei Cînd Berkeley a dispărut, o figură sinistră și-a făcut

aparitia pe la celălalt capăt al scenei — la dure necessile naîtresse des hornmes et des dieux. * Mai curios e că un om mic si fragil ca el a fost în stare s-o tină la usă atîta timp cît a mai avut răsufare-n piept. Pîinea acestui pămînt crestea de-acum nedospită, O întruchipare a elegantei, a veseliei si a libertătii, un factor de putere electrizant, iată, leşea dintr-o dată din joc. O pisică se ridicase si părăsise camera. ' (N t ^?pra necesitate, stăpînă a oamenilor si a zeilor. (1b. franc.)

3 ARIPI în Africa, Denys Finch-Hatton n-avea alt cămin decît ferma mea ; între un safari si altul el locuia la mine imde-si tinea si cărtille si gramofonul. Cînd era plecat si se-ntorcea la fermă, aceasta dădea ce-avea mai bun din ea ; începea să vorbească — asa cum vorbesc plantatiile de cafea, cînd, odată cu cele dintii averse ale sezonului de ploii, se acoperă de flori, de pe ale căror petale picură apa, ea dintr-un nor alb si pufos. Cînd l-asteptam pe Denys să se-ntoarcă si auzeam masina lui pe drum, auzeam în acelasi timp si obiectele fermei spunîndu-mi toate cum erau de fapt. El se simtea fericit la fermă ; aici venea numai cînd voia si ferma-i cunostea o calitate de care lumea din jurul lui nici nu avea habar — o anume smerenie a caracterului. Nu făcea niciodată decît ce voia să facă, iar din gura lui nu stiu să fi iesit cîndva cuvinte de înselăciune; Denys avea o însusire particulară la care tineam foarte mult : îi plăcea să asculte o poveste. în ce mă priveşte, mereu pretindeam că as fi făcut o figură aparte ca povestitoare pe vremea cramei de la Florenta. între timp însă gusturile s-au schimbat si arta de a sta si asculta o povestire s-a pierdut pe vechiul continent. Băstinasii din Africa, în schimb, care nu stiu citi. o mai păstrează încă si. dacă începi să le spui : ..A fost odată un om care mergea pe o cîmpie si s-a întîlnit acolo cu alt om", le-ai captivat atentia pe dată, iar mintea lor începe să gonească pe urmele celor doi oameni care s-au întîlnit pe cîmpie-Albii, chiar si- cînd simt că asa s-ar cuveni, nu sînt în stare să asculte o istorisire. Dacă nu sînt cuprinsi de neastîmpăr si nu-si aduc aminte de lucruri ce trebuiesc făcute nem-tîrziat. i-apucă somnul si încep să picotească. Aceiasi oameni iti vor cere ceva de citit si vor sta absorbiti toa a

seara de orice fel de tipăritură le-ai da, ba vor putea ci

i discursuri. Ei s-au obisnuit să-si înregistreze imoresțiile vizual. Denys. care se baza foarte mult pe auz, prefera să aslta o povestire, nu s-o citească ; sosea la fermă si mă-n-+ "ba : „Ai vreo poveste ?" Eu mă gândisem la multe por^ti în "absenta lui. Apoi seara el se făcea comod, răs-pînH'iîd pernele în fata căminului ca pe o canapea, iar eu mă sezam pe 30S turceste, întocmai ca ^eherezada si astfel Se punea să asculte, cu ochii săi larg deschisi, o lungă istorisire, de la începutul pînă la sfîrsitul ei. O urmărea mult mai atent decît mine însămi si, la aparitia dramatică a vreunuia dintre personaje, mă întrerupea să-mi spună : Omul ăsta murise la începutul povestirii, dar nu-i nimic. Continuă". Denys m-a învățat limba latină si m-a învățat să citesc Biblia si poetii greci. El însusi cunostea pe de rost pasaje lungi din Vechiul Testament si avea o Biblie mereu cu el în călătorii, fapt ce i-a cîstigat o înaltă stimă în ochii localnicilor mahomedani. Tot el mi-a dăruit si un gramofon. A fost o ma.'v bucurie pentru sufletul meu, a insuflat o viată nouă :V; mei, a devenit însăsi inima ei. — „Sufletul unui _fir c!?? brbă privighetoarea e." — Uneori se întorcea pe xioa.K p ase acasă, în timp ce eu eram ? pe plantatia de cafea sau printre lanurile de porumb si aducea cu el discuri noi : v unei dădea drumul la gramofon si, cînd reveneam :i eu la ceasul asfintitului, acordurile ce mă intime'-rum r-'n aerul răcoros si proaspăt al înserării îmi anuntai; ;:u o ; ; ;'i mai înainte prezenta lui, ca si cum ar fi rîs de ::iin;\ <• ? i ce si făcea ades. Băstinasilor le plăcea gramofonul \i ?.:? atineau pe lingă casă pentru.a-l putea asculta ; unii ri<n servitorii mei aveau si cîte o piesă preferată si mă ru.tej să pun să le-o cînte atunci cînd rămîneau numai noi ion a noi. Ciudat mi s-a părut Kamante, care era fidel cu multă devotiune părții Adagio din Concertul în Do major pentru pian de Beethoven ; prima dată cînd mi l-a cerut, a în«mpinat^ destule dificultăți în a mî-l descrie, astfel îneît a l"na lămurească ce melodie anume dorea, zic inys si eu' cu toate acestea, nu aveam gusturi muie comune. Eu preferam compozitorii clasici, iar el,

viind parcã sã se revanseze amabil pe epoca în care pentru lipsa de armonie în care se afla fatã de ea cit de modern cu putintã în gusturi, indiferent ce form" de artã ar fi fost, încît si în muzicã îi plăcea numai avangarda. „Eu n-as avea nimic cu Bethoven", îmi spunea el* ..dacã n-ar fi atît de vulgar." ' Denys si eu, de cîte ori eram împreunã, aveam mare noroc la lei. Uneori el se întorcea de la cîte un safari de vînãtoare, dupã vreo douã sau trei luni, ofensat cã nu fusese în state sã le vîneze un leu ca lumea clientilor europeni pe care-i însotise. între- timp, veniserã la mine Massaii ca sã mã roage sã le împusc vreun leu sau vreo leoaicã ce atacau vitele lor, iar eu si cu Farah pornisem la drum dormisem în manyatta lor, sezînd 3a pîndã în preajma unui animal pus de momealã, sau plecînd sã ne încercãm norocul încã din zorii zilei, fãrã a da însã nici mãcar peste urma vreunui leu. Dar cînd Denys si eu ieseam cãlare sã ne plimbãm, leii de pe cîmpie erau acolo, parcã asteptîndu-ne pe noi si-i întîlneam mîncîndu-sî prada sau traversînd albiile de rîuri secate. într-o dimineatã de anul nou, înainte de rãsãritul soarelui, Denys si eu ne aflam pe soseaua cea nouã care ducea spre Narok, mefgînd cu viteza maximã ce ne-o îngãduia un drum accidentat ca acela. Cu o zi înainte, Denys împrumutase o puscã de calibru mare unui prieten al sãu care mergea spre sud cu o echipã de vînãtori si noaptea-tîrziu si-a adus aminte cã uitase sã-i arate un anumit mecanism prin care trãgaciul putea fi blocat. îl cuprinsese îngrijorarea si se temea ca vînãtorul sã nu ajungã sã se vatãme singur necunoscînd acest amãnunt. Nu ne-a venit în acel moment altã solutie mai bunã decît sã pornim neîntãrziat, si anume pe soseaua cea noua, în intentia de a ajunge echipa de vînãtori la Narok. Aveam de parcurs vreo saizeci de mile, pe un traseu destul de dificil ; vînãtorii mergeau pe drumul cel vechi si trebuiau sã se deplaseze încet, cãci aveau camioane cu. încãrcatul ^ grea. Singura noastrã problemã era cã nu stiam sigur ca . soseaua cea nouã era gata toatã, pîna la Narok. 204

în zorii zilei, aerul podisului african are o rãceala si

prospetime de-a dreptul tangibile, încît, de fiecare dată, "n fantezia ta se repetă aceeași închipuire, că nu te găsești o pămînt, ci într-o apă sumbră și adîncă și ti se pare că mergi pe fundul unei mări. De fapt, nici nu e sigur că te deplasezi, undele de răcoare ce-ti mîngîie fata pot fi la fel d^ bine curenti de mare adîncime, iar masina ta, asemeni unui peste cuprins de apatie, poate sta fixă pe fundul acestei mări. privind în fată cu ochii avizi ai farurilor cum viața submarină își urmează cursul ei. Chiar stelele se văd atît de mari nu fiindcă ar fi în realitate așa, ci-doar niste reflexii sclipitoare pe suprafața apei. De-a lungul cărării tale de pe acest fund de mare apar întruna obiecte însufletite, mai negre decît decorul din jur, care răsar și se preling prin iarba înaltă, așa cum crabii și gîndacii de apă își croiesc drum prin nisipul plajei. Lumina se limpezeste însă și, la răsăritul soarelui, fundul de mare parcă a urcat la suprafață, închipuind o insulă nou creată. Vîrtejuri de arome tari gonesc pe lîngă tine, mirosul puternic și proaspăt al crîngurilor de măsline, mirosul de sărătură al ierbii uscate și arse, mirosul înăbusit al putreziciunii. Servitorul lui Denys, Kanuthia, care stătea pe bancheta din spate a automobilului de teren, mă atinse ușor pe umăr și-mi arătă undeva spre dreapta. Pe marginea drumului, la vreo doisprezece sau cincisprezece yarzi distanță, se înălța o movilită neagră, un lamantin ce se odihnea în nisip, iar mai încolo ceva se tot misca prin apă întunecată. Mai tîrziu am văzut că era un mascul de girafă, un exemplar robust, împuscat cu vreo două sau trei zile în urmă. Să împusti giraf e era interzis ; ulterior Denys și eu a trebuit să ne apărăm de acuzația că noi l-am fi împuscat, dar am avut dovezi că era mort deja cînd am ajuns acolo, deși nu s-a putut niciodată afla cine sau pentru ce trăsese în acea girafă. O leoaică mîncă din cadavrul său urias, cînd «eodată a ridicat capul și un umăr să vadă masina trecînd Pe sosea. Denys a oprit instantaneu, iar Kanuthia a scos pușca ^e vînătoare, pe care o ținea pe un umăr. Denys m-a înrebat în șoaptă : „S-o împusc ?" — fiindcă avea curtenia e a considera colinele Ngong drept terenul meu privat

de vînătoare. — Ne aflăm pe teritoriul acelor Masai care veniseră de curînd la mine să mi se plîngă de pierderea

vitelor lor; dacă aceasta era într-adevăr leoaica ce le omora pe rînd vacile și viteii, atunci sosise, iată, momentul s-o lichidăm pentru totdeauna. I-am făcut semn că da. A sărit din masină și s-a dat cîtiva pași înapoi, dar în aceeași clipă leoaica s-a și lăsat în jos la adăpostul girafei moarte, pe care el a ocolit-o în fugă, să. poată ochi, și a tras. Nu am văzut-o căzînd ; eînd am coborît din masină și am urcat movilita, leoaica zăcea într-o baltă de sînge foarte mare și neagră. Nu aveam timp să jupuim leoaica.-ci trebuia să mergem repede mai departe dacă voiam să prindem caravana de vînători Ia Narok. Ne-am uitat bine în jurul nostru, ca să putem tine minte locul, desi duhoarea girafei moarte era atît de pătrunzătoare îneît nu ne-ar fi fost eu putintă să trecem pe lîngă ea fără s-o observăm. Dar, după vreo două mile, drumul se termina brusc. Uneltele muncitorilor se vedeau peste tot; mai departe era doar un teren pietros, întins și cenușiu în lumina zorilor, netulburat de mina omenească. Ne-am uitat la ?unelte și la peisajul din jur — n-aveam ce face, trebuia să-l lăsăm pe prietenul lui Denys să' se descurce cum o putea cu pusca. După aceea, cînd s-a întors, acesta ne-a mărturisit că nu avusese niciodată prilejul s-o folosească. Îneît am făcut calea-ntoarsă și acum mergeam cu fata spre răsărit, unde cerul se înrosise tot peste cîmpie și peste coline. Ne îndreptam spre el, vorbind între noi tot timpul despre leoaica împuscată. Ajungînd la locul unde zăcea girafa, am văzut-o mai bine de această dată și i-am putut deslusi — acolo unde lumina venea dintr-o parte — pătratele negre mai mari de pe piele. Cînd ne-am apropiat de ea, am zărit un leu stînd în picioare. În dreptul lor, eram ceva mai jos decît cadavrul girafei ; leul stătea deasupra ei drept și întunecat, iar în spatele său cerul fusese cuprins de flăcări. Lion posaixt or. * Coama-i era ușor stîrnîță de vînt. M-am ridicat în picioare în masină. într-atît de puternică era impresia

* Leu pozînd pe fond auriu. (lb. franc.) în limbajul heraldic formulă care descrie stema regatului danez : trei lei albaștri P fond auriu. (N. trad.)

mi-o provocase, la care JDenys mi-a spus : „Pe ăsta "mpuscă-l tu". N-am fost niciodată prea încîntată să trag

În pusca lui, care era și prea lungă și mult prea grea pentru mine și care, la recul, mă lovea destul de rău în umăr ; curn însă aici un foc de armă era o declarație de iubire, n-ar fi fost oare normal ca pusca să aibă calibrul cel mai mare ? În clipa când am oșit și am tras. mi s-a părut că leul a sărit o dată scurt în sus, apoi s-a prăbusit înapoi cu picioarele strânse sub el. Stăteam, gîfîind, în iarbă și radiind de atotputernicia pe care ti-o dă un foc de armă tras, căci efectul lui se materializează la distanță. Am dat ocol cadavrului girafei.

Părea că asistăm la desfășurarea unei tragedii clasice, actul cinci. Protagonistii muriseră toți. Girafa arăta imens de mare, de austeră, cu cele patru picioare ale ei și gîtul întepenite și burta sfîșiată de cei doi iepi. Întinsă pe spate, leoaica avea un zîmbet semet pe chip — ea era femeia fatală a tragediei. Leul zăcea nu departe de ea ; cum se făcea oare că nu învățase nimic din destinul ei ? Capul îi era sprijinit pe cele două labe din față, coama lui deasă îl acoperea ca o mantie regală, zăcea și el într-o baltă de sînge, iar între timp aerul diminetii se distilase în așa măsură încît părea stacojiu. Denys și Kanuthia și-au suflecat mînele și, în timp ce soarele răsărea, au jupuit împreună leii. Când au făcut

o pauză să se odihnească, am destupat o sticlă de vin roșu, cu migdale și stafide aduse de la masină ; le luasem să le mîncăm pe diurn, pentru că în fo-nd era dimineata de anul nou. Ne-am așezat pe jos în iarba cea pitică și am mîncat și am băut. Perechea de lei, alături de noi, arătau magnifici în goliciunea lor, n-aveau nici o picătură de grăsime în exces, fiecare muschi al lor era un arc perfect întins și încordat, n-aveau nevoie de nici o îmbrăcăminte, erau, din cap pînă în picioare, exact ceea ce trebuiau să fie. ^ Cum sedeam așa, o umbră s-a scurs grăbită peste pă-Kiînt și peste picioarele mele și, vidicîndu-mi privirile, am zant sus, pe cerul acum azuriu, un stol de vulturi dînd ocoluri mari. Inima mea era atît de usoară, ca și cum i-as fi dat deo«ă drumul să zboare, asemeni unui zmeu, la capătul unei sî°ri și am compus un poem :

Umbră vulturului goneste peste cîmpie Spre muntii din depărtare, fără nume, albaștri
ea aerul Dar umbrele tinerei zebre grase

Stau întinse între copitele ei mereu, rămânând verticale și nemiscate. Ți asteaptă înserarea, asteaptă să se-ntindă albastre. Peste câmpia cărămizie pictată de flăcările, asfintitului Ți să se ducă la adăpătoare. Denys și eu am avut însă și o altă aventură dramatică legată de lei. Ea s-a petrecut, de fapt, înainte de precedentă, în zilele de început ale prieteniei noastre. Într-o dimineață din timpul sezonului ploios, domnul Nichols, un sud-african care pe atunci era administratorul meu. a venit înfierbântat să-mi spună că în noaptea precedentă doi lei fuseseră la fermă și că omorâseră doi dintre boii noștri. Leii făcuseră o gaură în împrejmuirea de la grajdul boilor și tîrâseră cele două animale pînă la plantația de cafea ; pe unul îl mîncaseră chiar acolo, dar celălalt zăcea și acum printre arborii de cafea. Voiam eu să-i scriu o scrisoare, să poată merge la Nairobi după stricnina ? O să-o pună imediat în cadavrul rămas, căci, după părerea sa, leii se vor întoarce cu siguranță în noaptea următoare. M-am gîndit bine -și nu am fost de acord să punem stricnina pentru lei, de aceea i-am și spus că nu stă în firea mea să fac o faptă ca aceasta. La care surescitarea lui s-a' transformat în exasperare. Leii, susținea ei, dacă nu sînt pedepsiți pentru acest atac, vor mai veni și altă dată la fermă. Boii pe care îi omorâseră ei erau cei mai buni boi ai naștri și nu ne puteam permite să mai pierdem și alții. Grajdul poneilor, mi-a reamintit, era nu departe de grajdul boilor, mă gîndisem la lucrul ăsta ? I-am explicat că n-aveam de gînd să preiau și leii la fermă, ci mă gîndisem doar că era mai bine să-i împuscăm, iar nu să-i otrăvim. „Ți cine-o să-i împuste ?”, m-a întrebat Nichols. „Acum nu că as fi eu las, dar am familie și n-as vrea să-mi risc viața așa, inutil.” E drept că nu era las, ci un omulet inimos și viteaz. „N-ar avea nici un rost”, a adăugat. Nu.

j...am liniștit eu, nu voiam să-l pun pe el să împuste leii. Domnul Finch-Hatton sosise cu o seară înainte și locuia la fermă, încît vom merge amîndoi, el și cu mine. „A, atunci e OK”, „a spus Nichols. Apoi m-ara dus să discut cu Denys. „Hai, vino”, i-am

spus, , să mergem să ne riscăm vietile așa, inutil. Căci, dacă au vreo valoare pe lumea asta, ea constă tocmai în faptul că n-au nici o valoare. Frei lebt, wer sterben kann. *". Ne-am dus deci și am găsit boulet mort pe plantația de cafea, după cum îmi spusese Niehols ; abia dacă l fusese atins de lei. Urmele lor rămăseseră adineci și clare în pământul moale al plantației : doi lei voinici fuseseră acolo în timpul nopții. Erau ușor de urmărit până la marginea sirurilor de arbori și la liziera pădurii din jurul casei lui Belknap, dar, până să ajungem noi acolo, plouase atât de abundent încât ne era greu să mai deslușim ceva, iar prin iarba și hățisul de la liziera pădurii le-am pierdut urma cu desăvârșire. „Tu ce părere ai, Denys", l-am întrebat, „se-ntorc leii sau nu la noapte ?" Denys avea o experiență vastă în ce privește aceste animale. A spus că se vor întoarce pe la începutul nopții, ca să-și termine carnea de mâncat și că noi ar trebui să le dăm ceva timp să se pună bine pe treabă, fiind la fata locului în jurul orei nouă. Ne trebuia o lanternă electrică din echipamentul lui pentru safari, ca să putem ochi la lumina ei și mi-a oferit să fac eu distribuția rolurilor, dar eu am preferat să-l las pe el să tragă, în timp ce eu îi voi ține lanterna. Pentru ca să ne putem găsi prin întuneric drumul până la boulet cel mort, am tăiat fâșii de hârtie și le-am legat de sirurile de copaci printre care urma să mergem, însemnându-ne astfel drumul asemeni lui Hânsel și Gretel din poveste, care lăseau în urma lor pietricele albe. El avea să ne conducă direct la locul faptei, iar la capătul său, la vreo douăzeci de yarzi de cadavru, am legat de un copac < hârtie mai mare, unde urma să ne oprim, să aprindem lumina și să tragem cu pușca. Târziu după-amiază, când J^ttjtd lanterna s-o încercăm, am constatat că bateriile Liber trăiește cine știe să moară. (1b. germ.) (N. trad.)

I se uzaseră și că lumina pe care o dădea era foarte slabă "Nu mai aveam timp să ne repezim până la Nairobi, așa încât trebuia să ne mulțumim cu ea în stadiul în care se afla acum. A doua zi era ziua lui Denys și, în tot timpul cinei, acesta a fost cuprins de o stare foarte melancolică, medi

tînd la faptul că nu obținuse totuși destul de la viață pînă în acel moment. Dar, am încercat eu să-l consolez, i se mai puteau întîmpla încă atîtea lucruri pînă a doua zi dimineată. L-am instruit pe Juma să scoată o sticlă de vin și s-o pregătească pentru cînd vom veni de la vînătoare. Mă tot gîndeam la lei : unde-or fi ei acum, în momentul ăsta ? Traversau rîul oare, încet, pe tăcute, unul în fața celuilalt, cu apa curentului rece lovindu-i moale în piept și pe flancuri și apoi scurgîndu-se din mai departe ? La ora nouă am pornit. Burnita ușor, dar luna era pe cer, din cînd în cînd își arăta chipul ei alb și opac pe bolta albastră, pe după straturi și straturi de nori subțiri, iar atunci se oglindea palid în marea de flori albe a plantației de cafea. Am trecut pe la oarecare distanță de școală : luminile erau aprinse. La vederea lor, sufletul mi-a fost inundat de un val mare de triumf și mîndrie. Mi-a venit în minte pilda regelui Solomon : „Lenesul zice : «Pe drum trece un leu, un leu pe ulite !»" * Dar iată că, nici cu doi lei în fața usii, școlarii mei nu erau lenesi și nu se lăsau abătuti de la școală de fiare. , Am găsit cele două siruri de copaci pe care le marcasem mai devreme, ne-am oprit tui moment, apoi am pornit printre ele, unul în fața celuilalt. Ne încălțasem cu mocasini și umblam în tăcere. Am început să tremur de emoție cu putere, nu îndrăzneau să mă apropii prea mult de Denys, de teamă să nu-și dea seama și să mă trimită înapoi, dar nici nu îndrăzneau să mă țin prea departe de el. căci se putea să aibă nevoie de lanternă în orice clipă. Leii, am constatat noi pe urmă, erau ocupați cu prada. Cînd ne-au simțit, sau cînd ne-au mirosit, s-au retras puțin pe plantația de cafea, ca să ne lase loc să trecem-Pilde, 26. 13. (N. trad.)

Poate din cauză că li s-a părut mersul nostru prea lent, unul din ei a scos încet un răget grav, undeva în fața și-n dreapta noastră. Atît de încet era încît la început nici n-am fost siguri dacă l-am auzit și Denys s-a oprit o secundă*, fără a se întoarce,, m-a întrebat: „Ai auzit?" „Da", i-am răspuns eu. Am mai înaintat puțin și răgetul cel grav s-a repetat,

de data aceasta chiar din dreapta noastră. „Aprinde lumina”, mi-a spus Denys. Nu era o operație prea ușoară, căci el era cu mult mai înalt ca mine și trebuia să-i ridic lanterna deasupra umărului, să-o proiectez pe puscă, apoi de-aici în față. Când am aprins lanterna, întreaga lume s-a transformat într-o scenă puternic iluminată, frunzele ude ale arborilor de cafea luceau, iar bulgării de pământ se distingeau neasteptat de clar. În prima clipă, cercul de lumină a surprins un sacaj cu ochii larg deschisi, ca o vulpe mică; am deplasat puțin lanterna și am dat peste primul leu. Stătea uitându-se drept la noi și arăta extrem de alb, proiectat cum era pe fondul nopții africane. Când a trosnit, alături de mine, împuscătura, m-a luat pe nepregătite și n-am înțeles despre ce era vorba în prima clipă; mi se părea că este un tunet, mi se părea că eu înșami fusesem împinsă în locul leului din fața noastră. Acesta s-a prăbusit ca plumbul. „Misc-o,” misc-o”, mi-a strigat Denys. Am întors lanterna mai într-o parte, dar mâna îmi tremura cu atâta putere încât cercul meu de lumină, ce cuprindea în el toată lumea și a cărei comandă o aveam doar eu, executa un dans de-a dreptul îndrăcit. L-am auzit pe Denys rîzînd lingă mine în beznă. „Iluminatia la cel de-al doilea leu”, mi-a spus el ceva mai târziu, „a fost cam tremurată.” Dar, în centrul aceluiași dans, am văzut cel de-al doilea leu îndepărtându-se de noi, pe jumătate ascuns de un arbore de cafea. Când cercul de lumină l-a ajuns din urmă, el a întors capul și Denys a tras. A căzut în afara acestui cerc. dar s-a ridicat și a reintrat în el, s-a răsucit o dată spre noi și, chiar când a pornit a doua împuscătură, a scos un răget lung și enervat. într-o secundă, Africa s-a făcut infinit de mare. iar Jenys și eu, pierduți în ea, infinit de mici. în afara lu211

minii ce-o dădea lanterna noastră nu era altceva decât întuneric, în acest întuneric zăceau doi lei, iar din cer se scurgea întruna ploaie. Dar, când răgetul cel profund s-a stins, nu a mai fost niciăieri mișcare, leul stătea pe jos imobil, cu capul întors într-o parte, ca într-un gest de total dezgust. Două animale mari muriseră pe plantația de cafea și în jurul nostru se lăsase, adîncă, tăcerea nopții. Ne-am îndreptat spre cei doi lei și am măsurat dis

tantele pînă la fiecare. Din locul unde ne aflasem noi, cel dintîi leu era la treizeci de yarzi, iar cel de-al doilea la douăzeci si cinci. Erau lei tineri, în plină vigoare, puternici si "grasi. Acesti doi prieteni, printre coline sau în cîmpie, luaseră ieri aventura în piept si, în cursul ei, muriseră amîndoi. între timp copiii iesiseră de la scoală, veneau fuga pe drum si se opreau la vederea noastră, cu vocile lor gin-gase strigînd : „Msabu ! Esti acolo ? Esti acolo ? Msabu, Msabu !;! M-am asezat pe unul dintre lei si le-am răspuns : „Da, sînt aici". Atunci au continuat mai tare si mai îndrăznet : „A împuscat leii Bedâr ? ai pe unul si pe-amîndoi ?" Cînd si-au dat seama că acesta era adevărul, într-o clipă au si fost alături de noi, ca o ceată de iepurasi topăitori prin noapte, care săreau si se jucau peste tot prin jur. Acolo, la fata locului, au si compus un cîntecel despre întîmplare, care suna asa : „Trei focuri. Doi lei. Trei focuri. Doi lei". De aici încolo au început să-l înfrumuseze si să brodeze pe marginea lui, cîte o voce limpede de copil după alta intrind în corul general : „Trei focuri nemaipomenite, doi lei mari, puternici, kali". Apoi intonau cu totii refrenul îmbătător : „A.B.C.D.", fiindcă veneau direct de la scoală si aveau capetele încă pline de întelepciune. în scurtă vreme, o mare multime de oameni s-a adunat în preajma noastră, printre ei muncitori de la moară, clăcasi din manyattele învecinate, precum si băietii mei de casă, care aduseseră lămpi de vînt. Stăteau cu totii în jurul leilor si discutau despre ei, apoi Kanuthia si grăjdarul meu, care veniseră cu cutite, au început să îi jupoaie, Pielea unuia dintre acesti lei i-am dăruit-o mai tîrziu acelu mare preot indian. Pooran Singh si-a făcut si el 212 • • •

nparitia, îmbrăcat într-un neglijcu eare-l făcea să pară uebănuir de slab, cu zîmbetul său mios do indian strălucind în mijlocul unei bărbi negre si dese si se bîlbîia ue plăcere vorbind. Era plin de grijă să-si asigure pentru <:1 grăsizea de la cei doi lei, care printre ai săi era tinută la marc pret ca medicament — după pantomima prin care mi-a explicat, cred, împotriva reumatismului si a impotentei. Astfel plantatia de cafea a devenit extrem de ani

mată, pînă si ploaia se oprise, iar luna ne mîngîia pe toti. Noi doi ne-am întors acasă, unde Juma ne-a adus sticla de vin si ne-a desfăcut-o. Eram prea uzi si prea murdari de sînge si de noroi ca să ne mai asezăm, îneît am rămas :la picioare la semineul din sufragerie si am băut asa, la repezeală, acel vin plin de armonii si de o viață ascunsă. Mu am schimbat nici un cuvînt. La vînătoarea noastră "ormasem un singur tot si nu aveam nimic să ne spunem ' ram. Prietenii s-au delectat copios pe seama aventurii noas

e. Prima dată cînd ne-am dus să dansăm la Club, bă;înul domn Bulpett n-a vrut să ne vorbească o seară întregă. Lui Denys Finch-Hatton îi datorez ceea ce cred că a fost cea mai intensă si mai îmbătătoare plăcere a vietii mele la fermă : faptul că am zburat cu el pe deasupra Africii. Acolo unde există numai putine drumuri sau nici unul, zborul devine un element de importantă reală si vitală în existenta ta, el îți deschide portile spre o lume nouă. Denys si-a cumpărat un avion marca Moth, cu care putea aterzia pe pajistea fermei mele, la numai cîteva minute distantă de casă si amîndoi zburam aproape în fie-care zi. Ai perspective fantastice cînd urci deasupra podisului african, vezi combinatii si schimbări surprinzătoare de lumină si de culoare, admiri curcubeul întins peste pămîntul verde mîngîiat de soare, giganticii nori verticali si furtunile dezlăntuite sălbatic, toate se perindă în jurul tău într-un vârtej si un dans ametitoare. Aversele puternice de ploaie biciuiesc aerul tare pînă-l albesc. Limba nu are destule cuvinte pentru a descrie experienta zborului, îneît cu timpul vor trebui inventate cuvinte noi, Cînd ai zburat 213

peste Valea Faliei celei Mari sau peste vulcanii Suswa si Longonot, poti spune că ai fost departe si că ai ajuns pe fata nevăzută a lunii. Alteori poti zbura îndeajuns de jos ca să vezi animalele pe cîtnpie si să încerci iată de ele acel sentiment al lui Dumnezeu în clipa cînd le-a creat, dar înainte de a-l împuternici pe Adânci să le găsească nume. Dar nu viziunile, ci activitatea te face fericit, iar bucuria si triumful aviatorului este zborul în sine. E o greu

tate si o corvoadă tristă pentru oamenii ce trăiesc la orase că în toate actiunile lor ei nu cunosc decît o singură dimensiune si se deplasează în linie dreaptă, de parcă ar merge pe sîrmă. Tranzitia de la linia dreaptă la planul bidimensional atunci cînd străbati un cîmp sau o pădure este suprema eliberare pentru acesti sclavi, un fel de Re' volutie Franceză a lor. Însă în aer evadezi în libertatea deplină a celor trei dimensiuni ; după lungi epoci de exil si vise, sufletul stăpînit de dorul de casă, iată, se aruncă în bratele spatiului. Legile gravitatiei si ale timpului, ...în crîngul cel verde al vietii, . Se-alintă ca niste animale blînde si nimenea nu poate banta ce prietenoase stiu ele să fie. Ori de cîte ori m-ara suit în aeroplan si, privind în jos. mi-am dat seama că mă desprinsesem de pămînt, am avut constiinta unei imense descoperiri noi. „Deci asa", mă gîndeam, ...aceasta era ideea. Acum înteleg eu totul." într-o zi Denys si eu am zburat pînă la Lacul Natron, aflat la nouăzeci de mile sud-est de fermă si cu peste patru mii de picioare mai jos ca ea, la două mii de picioare deasupra nivelului mării. Lacul Natron este locul de unde se scoate soda. Fundul si malurile sal*e arată ca un fel de beton albicios, care are un puternic miros de sărat si acru. Cerul era albastru, dar, cînd am coborît dinspre păsuni înspre tinuturile dezgolite de la ses, peisajul părea jupuit de orice culoare. Tot relieful de sub noi arăta ca o imensă carapace de broască testoasă eu marcaje fine pe ea. Apoi deodată, în mijlocul lui, s-a ivit lacul. Fundul său alb, 214

l strălucind sub apă, îi dă, cînd îl privești din aer, o nuanță izbitoare si incredibilă de azur, atît de clară încît, timp de o clipă, esti nevoit să închizi ochii, orbit ; pe fondul maroniu monoton al pămîntului întinderea de apă apare ca o pată de acvamarin deschis. Zburasem cu avionul la mare înăltime, acum am coborît si, în timp ce ne apropiam de sol, propria noastră umbră, albastru închis, plutea pe sub noi peste acel lac de azur. Aici se află o colonie de mii de flamingo, desi nu-mi pot închipui cu ce se hrănesc ei dintr-o apă atît de sărată, căci pesti cu sigurantă că nu trăiesc aici. La apropierea noastră, s-au răspîndit în

cercuri si evantaie largi, ca razele de soare la asfintit, sau ca un ornament chinezesc imprimat pe mătase ori în portelan, formându-se si modificându-se pe măsură ce ne uitam la el. Am-aterizat pe malul cel alb al Lacului Natron, încins ca un cuptor si am prânzit aici, refugiindu-ne de soare sub aripile aeroplanului. Dacă scoteai o mână din portiunea de umbră, era atât de fierbinte la soare încât începea să te usture pielea. În prima clipă după ce am sosit berile noastre au fost plăcut de reci, venite, cum erau, drept din eter, dar, pînă să apucăm noi să le bem, adică în răstimp de un sfert de oră, sticlele se încinseseră ca niste cesti de ceai. Pe cînd stăteam si mîncam acolo, un grup de războinici Masai se iviră la orizont si se apropiară de noi în viteză. Trebuie să fi spionat de la mare distanță aterizarea avionului nostru si să se fi hotărît să-l cerceteze mai îndeaproape, căci mersul pe jos, oricît de lung si printr-un peisaj dezolant ca acela, nu înseamnă prea mare lucru pentru un Masai. S-au apropiat în sir indian, goi, slabi si înalti, cu armele strălucindu-le, întunecati ca turba pe nisipul galben-cenusiu. La picioarele fiecăruia dintre ei se deplasa cîte o mică pată de umbră, singurele umbre, în afară de ale noastre, în tot decorul. Cînd au ajuns aproape, s[^]-au aliniat si am văzut că erau cinci. S-au strîns cap lîngă cap ; au început să discute despre avion si despre noi. Cu o generatie în urmă, întîlnirea cu ei ne-ar fi fost fatală. După un timp, unul din ei a iesit în față si a rostit ceva. Cum nu vorbeau decît limba Masai, în care noi ne «escurcam cu greu, dialogul, fireste, a expirat eurînd. ?215

'l Masa iul s-a retras la tovarăsi săi. iar după alte cîteva minute ne-au întors spatele si au pornit, deasemeni In sir indian, spre cîmpia de sare dogoritoare si albă din fata lor. Deodată Denys m-a întrebat : Xe-ai zice de-un zbor pînă la Lacul Naivasha ? Numai că terenul plnă acolo e foarte neregulat si n-o să prea putem ateriza pe drum îneît va trebui să urcăm foarte sus si să zburăm la douăsprezece mii de picioare". Zborul Intre lacurile Natron si Naivasha era das Ding

mi sîch. * Am zburat în linie dreaptă și ne-am mentinut tot timpul la o altitudine de douăsprezece mii de picioare, care înseamnă atît de mult îneît pur și simplu nu ai la ce mai privi în jos. Pe malul Lacului Natron îmi scosesem căciula căptusită cu blană de miel, iar acum sus aerul rece ca însăși apa înghetată îmi strîngea tîmplele ca o menghină ; tot pârul îmi zbura înapoi, de parcă cineva sau ceva ar fi încercat să-mi smulgă de pe umeri capul. De fapt, urmam același drum ca și acela pe care, seară de seară, pasărea Roc despica aerul suierînd dinspre Uganda înspre Arabia, cu cîte un elefant în fiecare ghe.ară ca hrană pentru micuții ei. Cînd stai pe locul din față în avion, fără nimic înaintea ta decît spațiul imens, simți că pilotul te poartă pe palmele întinse ale mîinilor lui întocmai cum covorul zburător îl purta pe Prin tiul Aii prin aer și că aripile care te împing mereu înainte sînt tot ale lui. Am aterizat la Lacul Naivasha lîngă ferma unei familii de prieteni ; căsutele minuscule de acolo și copăceii foarte scunzi din jur, toate s-au aruncat uimite pe spate cînd ?ne-au văzut coborînd din cer. Cînd Denys și eu nu aveam timp pentru călătorii mai lungi, porneam în cîte un zbor de scurtă durată peste colinele Ngong, de obicei la ora asfintitului. Aceste înălțimi, care se numără printre cele mai frumoase locuri'din lume, sînt poate cele mai pitoresti atunci cînd le vezi din eter și falile lor, dezgolite în apropierea celor patru vîrfuri, se urcă alergînd umăr la umăr cu avionul, ori se cufundă brusc și se topesc în cîte un petec de păsune. Printre aceste dealuri trăiau o multime de bivoli. îndată după ce am venit la fermă — cînd nu puteam să nu împusc

* Lucrîil în sine, experiența supremă. (Ib. germ.) (N. trad.)

216

1 îăcar cîte un exemplar din fiecare specie de vînat mare — nî împuscat aici și un bivol. Mai tîrziu, cînd mă interesa mai puțin să vînez, cît mai degrabă să observ, să studiez animalele din tinut, am pornit după ele din nou. Am ridicat tabără printre dealuri, la jumătatea drumului către vîrf și am venit aici cu servitori, cu corturi și cu provizii, iar Farah și cu mine plecăm în zori, pe întuneric și pe un frig ca iarna, tîrîndu-ne sau furisîndu-ne prin hătis sau prin iarba înaltă, în speranța că vom vedea măcar 6 dată turma

cea neagră a bivolilor ; însă de două ori am fost nevoiti să ne întoarcem cu buza umflată. Faptul că turma trăia acolo, spre vest, în vecini, era o valoare în plus în viața fermei mele, dar pot spune că vecinii mei erau serioși, ce-i drept, și sîși suficienți, o adevărată nobilime 'a acelor locuri, acum întrucâtva redusă, căci de primit nu primeau de nicăieri prea mult. Dar, într-o după-amiază, pe cînd luam ceaiul cu cîtiva prieteni pe gazonul din fata casei, Denys a venit cu avionul de la Nairobi și a trecut pe deasupra noastră, îndreptîndu-se înspre vest ; puțin mai tîrziu s-a întors și a aterizat la fermă. Lady Delamere și eu ne-am dus cu mașina spre avion, însă Denys nu voia să coboare. „Bivolii au iese la pășunat între dealuri”, ne-a spus el „Veniti să ne uităm puțin la ei.” „Nu pot veni”, i-am răspuns eu. „Ara chiar acum invitați la ceai.” „Dar mergem numai și-i vedem și într-un sfert de oră sîntem înapoi”, a insistat Denys. Mi s-a părut că o invitație pe care cineva ti-o face numai în vis. Cum Lady Delamere nu voia să zboare, am urcat doar eu. Deși avionul zbura spre soare, coasta colinei era cufundată într-o umbră transparentă și brună, în caic curînd am intrat și noi. Nu ne-a trebuit prea mult ca să-i localizăm pe bivoli de sus, din aer. Pe vîrfurile uneia din muchiile mai rotunjite și verzi, ce se desfac, aidoma unor talduri de postav, sub fiecare dintre cele patru vîrfuri, în]°s, pe clina muntelui Ngong, păstea o turmă de două-Zttă și șapte de animale. La început le-am zărit la mare epărtare sub noi, ca niște soareci lunecînd pe podea, apoi m Co*>orît în picaj, zbuzind de-a lungul și împrejurul 217

coamei de deal, la vreo sută și cincizeci de picioare deasupra lor și la mai puțin de-o bătaie de pușcă ; în timp ce se adunau și se despărteau agale, i-ara numărat. Era un taur foarte bătrîn și negru în acea turmă, unul sau doi taurasi mai tineri și în rest mai mulți vitei. Bucata de pășune pe care se aflau era împrejmuită de hățisuri dese ; dacă se apropia cineva pe sol, precis îl auzeau oii îi simteau mirosul, în schimb pentru intrusii veniti' din cer nu păreau pregătiti în nici un fel. Noi trebuia să ne rotim întruna pe deasupra lor. Auzeau zgomotul pe care

Îl făcea avionul nostru și s-au oprit din păscut, dar instinctul nu-i îndemna să ridice privirile către cer. Pînă îa urmă au priceput că se petrece un lucru destul de ciudat și taurul cel bătrîn s-a instalat în fruntea turmei sale, ridicîndu-și coarnele mari și grele, ca pentru a înfrunța dusmanul nevăzut, cu picioarele înfipite adînc în pămînt. Apoi deodată a pornit la trap, iar după o clipă într-un galop ușor. Tot clanul l-a urmat într-un suflet pe dată. Repezindu-se orbeste înspre hățis, în care au plonjat cu capul înainte, ridicînd un vîrtej de praf și de pietre azvîrlite în aer. În hățis s-au oprit și au rămas la un loc, în timp ce pe deal părea că o potecă îngustă fusese pietruită cu bolovani gri închis. Aici își închipuiau că sînt feriti de/ vedere și ntr-adevăr și erau pentru suflarea de pe pămînt, dar de ascuns nu se puteau ascunde de ochiul păsării de pe cer. Am urcat iar și am pornit spre casă. Ni se părea că pătrunsesem în însăși inima colinelor Ngong, urmînd un drum nestiut, de taină. Cînd m-am întors la musafirii mei, ceainicul ce stătea pe masa de piatră din fata casei era încă atît de cald încît m-am și ars la degete. La fel a pătît și Profetul cînd a răsturnat un ulcior cu apă și Arhanghelul Gabrieîl 1.-a luat și _a zburat cu el prin cele șapte ceruri, iar, cînd s-au întors înapoi pe pămînt; apa încă nu se scursesese toată din acel ulcior. Printre colinele Ngong trăia și o pereche de vulturi. Uneori, după-amiezele, Denys spunea : „Hai să ne ducem în vizită pe la vulturi". O dată i-am văzut sezînd pe o stîncă aproape de vîrf, de'unde și-au luat zborul la ivirea noastră, altminteri însă își petreceau viața mereu în aer. De multe ori am urmărit cîte unul din acești vuit un, 213

virînd și plonjînd cînd pe-o aripă, cînd pe alta și am înnoesia că acelei păsări mari îi plăcea să se joace cu noi. O dată, pe cînd zburam alături de el, Denys a oprit motorul î-i aer'și în linistea ce s-a lăsat atunci am auzit tipătul P4.u ascuțit. Băstinasilor mei le plăcea avionul și o vreme a fost o adevărată modă la fermă să-l deseneze totți, încît găseam foi de hîrtie în bucătărie sau pe peretii ei, reprezentînd avionul, cu literele ABAK atent copiate pe aripi. Dar altfel nu-i interesa masinăria în sine sau faptul că noi zburăm.

Băstinasilor nu le place viteza, asa cum nouă nu ne place zgomotul : în cel mai bun caz, ei o suportă cu greu. De asemenea cu timpul sînt în relatii amicale si ideea de „i-l însela sau de a ucide timpul este străină de mintea lor. Dimpotrivă, cu cît le poti dăruia mai mult timp, cu atît ei sînt mai fericiti si, dacã îi dai de lucru unui Kikuyu sã-ti tină calul în timp ce tu faci o vizită, vezi de pe fata lui cã speră sã fie o vizită lungă, lungă de tot. În asemenea împrejurări nu încearcă sã facă sã treacă timpul, ci se asază pe jos si trăieste. Prea mare atractie nu simt băstinasii nici fată de mecanică sau masinării. O parte a tinerei generatii a fost cuprinsă de entuziasmul europenilor pentru automobil, dar un bătrîn Kikuyu mi-a spus odată cã acesti aiuriti or sã moară tineri si mi se pare cã dreptatea este de partea lui, cãci renegatii se trag dintr-o spită slabă,- indiferent de ce natie ar fi. Printre inventiile civilizatiei noastre pe care băstinasii le admiră si le apreciază se numără chibriturile, bicicleta si pusca, dai ei le-ar lăsa baltă în orice clipă dacã, fie si pe departe, ar veni vorba de o vaca. Frank Greswolde-Williams, din Valea Kedong, a luat un Masai cu el la Londra si l-a făcut îngrijitor de cai. O săptămînă după ce a sosit, îmi povestea stăpînul lui, Masaiul umbla cãlare prin Hyde Park de parcă ar fi fost născut acolo. L-am întrebat pe acest om, la întoarcerea lui acasă, ce anume i se pãruse mai bun* si mai bun la Londra. A cîntărit întrebarea mea cu o figură plină de gravitate si, după un lung răstimp, mi-a spus curtenitor cã omul alb avea poduri foarte frumoase. (N-am văzut niciodată un băstinas bătrîn care, fată de °oiectele ce se miscă singure sau fãră interventie aparentă 219

ii din partea omului ori a vreunei forte a naturii, sã încerce altceva decît neîncredere si un anumit sentiment de rusine. Mintea omenească își fereste privirea de vrăjitorie ca de un lucru necuviincios. Ea s-ar putea sã fie obligată ki se intereseze de efectele vrăjitoriei, dar nu va voi sã aibă nimic de-a face cu mecanismele ei interne si nimeni n-a încercat încă sã stoarcă de la o vrăjitoare reteta exactă a fierturilor ei. O dată, cînd Denys si eu zburasem cu avionul si acum

aterizam pe pajistea fermei mele, un foarte bătrân băstinas Kikuyu s-a apropiat de noi cu dorinta de a sta de vorbă. „V-ati urcat foarte sus azi", ne-a întâmpinat el, „cã nu v-am putut vedea, ci doar am auzit aeroplanul cum cîntã ca o albinã." I-am confirmat cã, într-adevãr, fusesem foarte sus. „^ai l-ati vãzut pe Dumnezeu ?", a întreat el. „Nu, Ndwetti", i-am rãspuns, „nu l-am vãzut." „Aha, atunci înseamnã cã n-ati fost destul de sus. Dar spune-mi : ce crezi, o sã puteti urca atît de sus vreodatã ea sã-l vedeti ?" „Nu stiu, Ndwetti", i-am rãspuns. „^ai tu, Bedâr", se-ntoarse el spre Denys, „ce zici ? O sã te poti urca destul de sus cu aeroplanul tãu ca sã îl vezi pe Dumnezeu ?" „Nu stiu nici eu", îi rãspunse Denys. „Atunci", conchise Ndwetti, „zãu cã eu nu pricep de ce mai zburati voi doi."

IV DIN CARNETELE UNEI IMIGRANTE

CINO UN SĂLBATIC AJUTA UN ALT SĂLBATIC dministratorul pe care l-am avut în timpul rãzboiului celui mare cumpãruse odatã boi pentru armata englezã. Mi-a povestit cã pe atunci luase de la Masai, chiar din rezervatia lor, un anumit numãr de boi tineri rezultati din încrucisarea vitelor proprietate Masai cu bivolii din sãlbãticie. E o problemã mult dezbãtutã în lume dacã-i posibii de încrucisat animale domestice cu animale sãlbaticice ; multi oameni au încercat sã creeze o specie de cal mic, adaptat reliefului african, prin încrucisarea calului cu zebra, desi eu însãmi încã n-am vãzut asemenea hibridi nãstrusnici. Cu toate acestea administratorul meu se jura cã boii lui erau pe jumãtate bivoli. Le trebuise, îi povesteau Masaii, mult mai mult timp pînã sã creascã decît la vitele obisnuite, iar bãstinasii, altminteri atît de mîndri de ei, se bucurau sã-i vîndã cuiva acum, cãci erau fiinte extrem de sãlbãticice.

După cum s-a si adeverit de altfel, era un chin să îi deprinzi pe acesti boi cu înhămatul la cărută sau cu trasul la plug. Mai ales un anumit exemplar tânăr le dăduse teribil de furcă administratorului meu si cărăusilor săi băstinasii. Se repezea la oameni, își rupea jugul de la gât, făcea spume la gură si mugea înnebunit; când îl legau, răscolea pământul stîrnind nori negri si grosi de praf, își dădea peste cap albul ochilor săi injectati si sîngele începea, spuneau oamenii cu uimire, să-i curgă siroaiesiroaie pe nas. La capătul acestei lupte, si omul, ca si animalul, era epuizat, iar sudoarea-i curgea pe tot trupul, care îl durea centimetru cu centimetru. „Ca să frîng cerbicia acestui bou", îmi povestea administratorul meu, „am pus să-l arunce în padocul taurilor jugăniti, cu toate cele patru picioare legate strîns laolaltă si botul legat cu un Mu, ca să nu poată deschide însă, chiar si asa, cum zăcea pe jos imobilizat,

și turi lungi de abur fierbinte îi ieseau afară pe nas, iar din gât i se auzeau furnaieli st oftaturi cumplite. în felul acesta credeam că o să-l înblînzesc si o să-l înham la jug multi ani de aci înainte. M-am dus să mă culc în cortul meu si ara tot visat acel bou negru. Deodată m-a trezit un vacarm teribil, eîinii lătrau. iar băstinasii mei tipau si zbieau prin jurul padocului. Doi dintre paznicii de cireada au venit în cort si mi-au spus trenîurînd că, după părerea lor. pătrunsese un leu între boi. Am dat fuga cu totii înspre padoc, luînd felinarele cu noi, iar eu îneăreîndu-mi pusca. De îndată ce ne-am'apropiat, vacarmul a mai scăzut puțin. La lumina felinarelor am zărit o siluetă cu pete îăcîndu-se nevăzută în noapte. Era un leopard, care atacase bouul legat de pe jos si ti mîncase piciorul drept din spate. ?)(!-acum era limpede că n-aveam să-l mai punem niciodată la jug." „i-atunci", spuse administratorul meu. „arh scos de pe umăr pusca si l-am împuscat." IJCURICH Aici, pe platou, cind lungul sezon de ploii s-a încheiat si, în prima săptămînă a lunii iunie, când noptile încep să fie reci, apar si licuricii în pădure. într-o seară vezi cîte doi sau trei, mici stele singuratice si îndrăzente plutind prin aerul limpezit, ureînd si coborînd parcă pe niste valuri, sau parcă făcînd reverente în

truna, în ritmul acestui zbor vioi își aprind și își sting luminile lor minuscule. Poti sa prinzi o insectă și s-o tii să-ti lumineze în palmă, transmitînd prin lucirea-i ciudată un mesaj misterios și descriindu-ti pe piele un eereulet de un verde slab în jurul locului unde stă. În seara următoare, pădurea-i plină cu sute. și sute de licurici. Cine stie din ce motiv, ei se mentin la o anumită înălțime deasupra pământului, ia vreo patru sau cinci picioare. Ti-e imposibil să nu-ti închipui văzîndu-i că o întreagă ceată de copii de șase sau șapte" ani aleargă prin pădurea întunecată tinînd în mînă lumînările, miei basto224

nase înmuiate în focul magic, sărînd și topăînd și făcînd tumbe în timp ce fug și fluturîndu-si bucurosi micile lor torte palide. O viață veselă și jucăusă însufleteste pădurea noaptea — și totul într-o tăcere desăvîrsită. e CĂRĂRILE VIETII Pe vremea "înd eram copil, mi s-a arătat un desen — un fel de desen în mișcare, în măsura în care el se năstea sub ochii tăi și în timp ce artistul îți istorisea povestea lui. într-o căsuță rotundă, cu o ferestruică tot rotundă și o grădiniță triunghiulară în față, trăia un om. Nu departe de acea căsuță se afla un iaz și în el erau o multime de pesti. într-o noapte, omul a fost trezit de un scandal teribil și a pornit prin beznă să vadă despre ce e vorba. A luat-o deci pe drumul care ducea către iaz. Aici povestitorul începea să traseze, întocmai ca pe o hartă a mișcărilor unei armate, un plan al cărărilor pe care mersese omul. Mai întîi el s-a îndreptat spre sud.. Aici s-a împiedicat de o piatră mare. aflată în mijlocul potecii, iar ceva mai încolo a căzut într-un sant, s-a sculat, a căzut în alt sant, s-a sculat, a căzut în al treilea sant, din care iarăși s-a sculat. Atunci, văzînd că se înselase, a luat-o înapoi spre nord. însă aici, din nou, i

s-a părut că zgomotul vine totuși din sud și a alergat iar în acea direcție. Prima oară s-a împiedicat de o piatră mare, aflată în mijlocul potecii, apoi ceva mai târziu a căzut într-un sant, s-a sculat, a căzut în al doilea sant, s-a sculat, a căzut în al treilea sant și s-a sculat din nou. Acum însă a auzit precis că zgomotul venea de la capul iazului. S-a năpustit spre acel loc și a constatat că ('a o spărtură mare în stăvilarul iazului și că pe acolo se

scurgea apa, cu tot cu peștii din ea. S-a pus pe treabă dec> și a astupat spărtura și, abia după ce a dus lucrul la bun sfârșit, s-a întors în patul lui să se culce iar. A doua zi, când omul s-a uitat pe ferestruica cea rotundă — astfel povestea se încheia cât mai dramatic cu putință —, ce credeți că a văzut ? O barză. Îmi pare bine că am aflat această poveste și am s-o tin minte în ceasurile de răstriste. Omul acela a suferit

- o decepție cruntă și a întâlnit tot felul de obstacole în drum. El cred că s-a gândit : „Ce urcusuri, ce coborâșuri ! ” și ce suită de ghinioane !” Pesemne că s-a mirat care putea fi motivul acestor încercări la care era supus, dar n-avea de unde ști că acesta era

- o barză. Însă, înfruntându-le rînd pe rînd, el și-a păstrat scopul intact, nimic nu l-a întors din drum și nu l-a îndreptat spre casă, și-a încheiat periplul său și nici nu și-a pierdut credința. Omul acesta a fost răsplătit. A doua zi a văzut barza. Cred că a rîs cu poftă atunci. Locul acesta îngust și strimt, santul întunecat în care a căzut e gheara căreia păsări oare ? Când și drumul vieții mele se va încheia, voi vedea eu oare sau vor vedea ceilalți barza

de care spune povestea ? înfandum, Regina, iubes renovare dolorem* Troia în flăcări, sapte ani de exil, treisprezece corăbii pierdute. Ce poate iesi din toate acestea ?

„Neîntrecută elegantă, maiestuoasă strălucire si dulce blîndete.”

* Dido, tu ceri o-nnoire a nespusului vaier al nostru, flb. lat.>

Vergiliu, Eneida, Cartea a II-a, versul 3. în românește de George Cosbuc, editura Univers, Bucuresti, 1980..-(N. trad.)

Rămîi de-a dreptul uimit cînd citesti al doilea precept al credintei, valabil-în biserica crestină : că El a fost răstignit, mort si îngropat si că S-a coborît. în iad, că apoi S-a ridicat în cea de-a treia zi, că S-a urcat la cer si că de acolo Se va întoarce iar. Ce urcusuri, ce coborîsuri, la fel de cumplite ca si ale omului din poveste. Ce poate iesi din toate acestea ? —? Al doilea precept al credintei, valabil pentru o jumătate de lume. POVESTEA LUI ESA Aveam în timpul războiului un bucătar, pe numele său Esa, un bătrînel plin de bun simt si cu o fire blîndă. într-o zi, la băcînia Mackinnon din Nairobi, o doamnă mică de statură, cu o figură ascutită, s-a apropiat de mine si mi-a comunicat că stia că Esa este în serviciul meu ; i-am spus că, într-adevăr, asa era. „Dar înainte a fost îa ' mine", m-a informat ea, „si acum îl vreau înapoi." I-am spus că-mi pare rău, dar asta nu se mai poate. „A, să nu ? fiti chiar asa de sigură", mi-a replicat ea. „Sotul meu are o functie în guvern. Vă rog să-i spuneti lui Esa, cînd ajungeti acasă, că-l vreau înapoi si că, dacă nu se întoarce, o să fie recrutat în Corpul de Cărași. Din cîte-am înteles", a adăugat ea, „aveti oricum destui servitori.' Nu i-am povestit imediat acest incident lui Esa, ci abia în seara următoare mi-am adus aminte de el si l-am anuntat că mă întîlnisem cu fosta lui stăpînă, relatîndu-i discutia cu ea. Spre surprinderea mea, l-au cuprins pe loc disperarea si frica. „O, de ce nu mi-ati spus imediat, Memsahib ? !", a exclamat el. „Doamna o să facă asa cum a spus, iar eu o să trebuiască să plec chiar în seara asta." „E o prostie", l-am linistit eu. „Nu cred că pot să te ia asa, una-două." „Doamne fereste", a spus Esa, „mă tem să nu fie deja prea tîrziu." ..^ai eu ce mă fac fără

bucătar ?", l-am întrebat atunci. „Oricum". îmi răspunse el, „n-o să aveți bucătar nici dacă mă ia în Corpul de Cărași,- nici dacă am să zac pe undeva mort, cum sînt sigur că o să se-ntîmpie curînd."

Atît de adincă era în rîndul oamenilor teama de Corpul de Cărași în acele zile încît Esa n-a Vrut să asculte nimic din ce am încercat să-i spun. M-a rugat doar să îi împrumut o lampă de vînt și a pornit în toiul nopții către "Nairobi, cu toată avuția sa pe această lume legată într-o boccea de pînză. Esa a lipsit de la fermă timp de aproape un an. în acest interval l-am zărit de cîteva ori prin oras, iar o dată am trecut pe lîngă el pe drumul către Nairobi. îmbătrînise și slăbise în cursul acestui an, arăta tras la față, iar capul său brun și rotund încăruntise către creștet. În oras nu s-a oprit să stea de vorbă cu mine, dar, cînd ne-am întîlnit pe drumul drept și eu am parcat mașina în dreptul lui, a pus jos cusca de păsări pe care o purta pe cap și s-a asternut la vorbă. Avea, ca și înainte, un fel de a fi blînd, însă, cu toate acestea, era schimbat și îți venea destul de greu acum să stabilești contactul cu el; pe toată durata discuției noastre, a rămas absent, undeva parcă foarte departe. Fusese năpăstuit de soartă și era de-a dreptul mort de teamă ; fusese nevoit să facă apel la resurse necunoscute mie, iac toate încercările prin care trecuse îl purificaseră și îl iluminaseră. Mi se părea că stau de vorbă cu o veche cunostință care a intrat să-și facă noviciatul la o mănăstire, M-a întrebat ce se mai întîmplă la fermă, presupunînd, cum fac de obicei băștinarii, că în absența lor ceilalți servitori se poartă cît se poate de rău cu stăpînul alb. „Cînd se termină războiul ?", m-a întrebat la un moment dat. I-am spus că auzisem că nu mai durează mult. „Dacă mai tine vreo zece ani", a clătinat el din cap, „să știți că am să -uit să fac toate mîncărurile pe care le-am învățat de la dumneavoastră." Mîntea bătrînului măruntel Kikuyu, pe acel drum ce străbătea cîmpia nesîrșită, mergea pe urmele celei a marelui bucătar Brillat-Savarin, care spunea că, dacă Revoluția Franceză ar mai fi durat încă cinci ani, arta de a face tocană de pui s-ar fi pierdut cu desăvîrsire.

Era limpede că Esa avea regrete mai ales în privința mea și, ca să pun odată capăt compătimirilor lui pentru mine, l-am întrebat el ce mai făcea. S-a gândit cam timp de un minut la întrebarea mea, căci erau reflecții ce tre-

buiu adunate de foarte departe înainte de a putea formula un răspuns. „Mai țineți minte, Memsahib”, m-a întrebat el în cele din urmă, „când ați spus dumneavoastră că <reșu e pentru boii furnizorilor indieni de lemne să fie înghesuiți în fiecare zi, fără să aibă și ei o zi de odihnă, așa cum au boii care muncesc la fermă? Acuma eu, la doamna mea, sînt ca un bou al furnizorilor indieni de lemne.” Și Esa și-a întors privirile într-o parte, ca pentru a se scuza. Băstinașii sînt foarte puțină milă pentru animale, iar constatarea mea privind boii furnizorului indian trebuie să-l fi socat la vremea respectivă ca foarte exagerată. Iar ca acum, de bunăvoie lui, să își aducă aminte de această afirmație a mea, i se părea și înșuși un lucru inexplicabil. În timpul războiului, unul din motivele mele de iritare continuă era că toate scrisorile pe care le scriam sau le primeam mi erau deschise de un suedez, un mic cenzor somnoros de la oficiul din Nairobi. N-ar fi putut niciodată găsi în ele ceva cîtusi de puțin suspect, doar că ajunsese, cred, în cursul vieții sale monotone, să se intereseze de oamenii pomeniți în ele. Încît citea corespondența mea cum ai citi un foileton în presă. Obisnuiam să adaug în scrisori și cîteva cuvinte de amenințare la adresa acestui cenzor mic, de care promiteam să mă țin cînd se va termina războiul și pe care doream cu tot dinadinsul ca el să le citească. De îndată ce s-a încheiat războiul, poate fiindcă și le-a adus aminte, sau poate fiindcă se trezise și acum se caia, mi-a trimis la fermă un curier cu vestea încheierii armistițiului. Eram singură acasă cînd a sosit curierul; am pornit imediat prin pădure. Domnea o liniște absolută și mi se părea ciudat să-mi imaginez că și pe fronturile din Flandra și din nordul Franței era deasemeni liniște acum și că toate tunurile amutiseră. În această liniște desăvîrsită Europa și Africa mi se păreau aproape una de alta. Cînd m-am întors acasă, am zărit o siluetă așteptîndu-mă în fața ei. Era bucătarul Esa, cu bocceluta lui de lucruri. M-a anunțat grăbit că se întorsese și că voia

să-mi facă un dar. Darul lui Esa era un tablou, cu ramă și sticlă, înfățișând, schitat cu migală în tus, un copac cu toate frunzulițele colorate în verde. Pe fiecare frunzuliță în parte, scris 229

cu tus-roșu, se află cîte uir eu Mînt arabi Puesupun că- textul" ei'a din Kavan, dai" Esa n*-a fost în? stare- să-mi' spun» ce conținea, în; schimb- stergea^ întruna' sticla eu mîneca hainei sale, asigurîndu-mă că' era un cadou foarte bun. Ma~a mărturisit, că își comandase tabloul* în timpul anului' sãude îi iGercâi'ii. la preotul mahomedan- din. Nairobi și eã acel bătrîn-, pierduse, poate ere întregi ca să imprime im text atît de mărunt. ge> el. De data. aceasta Esa- a rămas la mine pînã la moartea sa1. 16EANA în rezervatie, am, întîlnit uneori, iguane, niste- sopîrle mari, care stăteau la soare pe cîte o piatrã platã din albia râului-. Nu. au o formã, pr.ea. frumoasã ele, dar nu existã nimic pe lume mai minunat decît. coloritul loi\ când strălucesc precum o grãmãjoarã de pietre pi^etioase, ori ca o bucatã de geam tãiatã dute-ua vitraliu de bisericã veche. Cînd te apropii de ele și se fac nevãzute,, scapãrã un fulger de azur,, de verde și de purpuriu peste piatrã, pe care au stat, iar culorile par să-pluteascã o clipã în aer, sugerîndu-ti lumina unei cozi de cometã. Odatã am. împusca* ©? iguanã. Mã gîndeam să-mi fac niste obiecte frumoase din pielea ei. ai atunci s-a întîmplat un. lucru ciudat, pe care nu- P-am putut niciodatã uita. în timp; ce mã apropiam de ea, de piatrã pe care zãcea moartã, pe durata acelor cîtiva pasi, a pãlit și a devenit opacã, toate culorile au murit în ea ca într-un, ultim lung suspin și, pînã sã apuc s-o ating, era urîtã și cenușie ca o bucatã de beton. Sãngele viu și clocotitor pulsînd prin trupul, animalului fusese cel care rãspândeã, toatã culoarea și strălucirea lui». Acum,, cã, flacãra se stinsese, iar sufletul își luase zborul,. îg«ana» arãta: inertã-, ea. o movilã de pãmînt. De atunci de mai multe ori, într-un fel sau altul, am împuscat cîte o- iguanã și mi-am; adus aminte de aceea, din rezervatie. La lyêru am vãzut o-tãnãrã-bãstinasã* care purta la mînã o brãtarã, o fîsie de piele îngustã de numai doi 230

inches, * brodată jur împrejur eu mărgeluse de turcoaz, ce variau ca formă și ca nuanțe de la verde la bleu-deschis și la ultramarin. Era un obiect incredibil de viu ; părea că primește viață chiar de la mîna .acelei fete și am dorit brățara atît de mult încît l-am trimis pe Farah să mi-o cumpere. Dar, nici n-am apucat bine s-o pun la mînă, că duhul și-a .și luat zborul din ea. Acum nu mai era nimic decît un obiect "neînsemnat și ieftin de toaletă. 'Doar jozul de culori, duetul între turcoaz și negre — aceea nuanță de negru maroniu, lucios și moale, ca turba și ca ceramica neagră, a pielii -fetei băstinașe —, dăduse viață acelei brățări. În î Tu zeul Zoologic din Pietermaritzburg ** am văzut ? la un jte de apă adîncă, împăiat și expus într-o casetă de ?i. ?; aceeași combinație, x de culori, care -acolo înșă rezist mortii ; m-am u: ii ci ii cum trebuie să fie viața pe fundul mării, acolo, în ; -o'mcun. pentru a trimite la suprafață ceva atît de viu și de ;:rian. Stăteam în Meru și privea: ia mina -mea palidă >i ia brățara moartă de pe ea : ;părc\ i o nedreptate fusese făcută unui lucru plin de notele- ;ărea ca un adevăr fusese înăbusit. Era o situație -atu ac tristă îi:cî;. mi-am amintit de- replica unui cFoti .&iriti>o carte pe care avri citit-o în copilărie : „I-am cuiier.it .pe .toti, dar -acum stau numai printre morminte". Într-p țară străină și confruntat cu forme de viață străine, trebuie să luăm măsuri pentru a verifica dacă obiectele își vor păstra 'valoai-ea și după ce au murit. Iar colonistilor din Africa de:Est nu pot să le ofer decît un singur sfat : ...De dragul ochilor și al sufletelor voastre, nu împușcați nicicînd igu-ana".

DIN VENCTIA Odată, un prieten de acasă mi-a scris și mi-a relatat tiespre ?© nouă punere în scenă a .Negutătorului din Vene, via. Recitind, în aceeași seară, scrisoarea lui, piesa mi-a iwem.t extrem -de vie în minte și mi -s-a părut că în așa

* 1 inch ---- 2,54 centimetri. (N. Irad.) Oras in Africa de Sud, capitala statului Natal. (N. trad.) 231

i măsură umple întreaga casă încît l-am chemat pe Farah la mine să stăm de vorbă despre ea și i-anj povestit su

biectul. Asemeni tuturor celor cu sânge african, lui Farah îi plăcea să asculte o poveste, dar numai când se asigura că nu eram decât noi în casă consimtea să-mi asculte narațiunea. ^ai astfel abia când servitorii s-au retras în colibe lor, iar orice trecător pe lângă fermăt ce-ar fi privit întâmplător pe geam, ar fi crezut că stăm de vorbă despre nimicuri gospodărești, am început să-i povestesc, iar el să asculte atent, sezînd în picioare la capul mesei, cu ochii lui seriosi atintiti asupra mea, Farah a urmărit cu multă concentrare urzeala de în- , ttmplări din jurul lui Antonio, Bassanio si Shylock. Avea de-a face aici cu un tîrg complicat, aflat oarecum în marginea legii, o adevărată provocare pentru un suflet de somalez. Mi-a pus o întrebare sau două în legătură cu clauza privind livra de carne : era limpede că tîrgul i se părea excentric, însă nu de neconceput ; oamenii puteau în definitiv încheia si asemenea înțelegeri. ^ai, unde povestea a început să miroasă a sânge, a crescut deodată si interesul lui. Când Portia a intrat în joc, s-a ciulit imediat urechile; mi-nchipui că si-o imagina ca pe o femeie din tribul lui, poate Fathiraa cu toate pînzele ei în vînt, vicleană si insinuantă si mai isteată ca toti bărbatii. Oamenii de culoare nu tin cu nimeni într-o poveste, interesul lor este exclusiv pentru intriga ingenioasă, iar somalezii, care în viata de zi cu zi au foarte puternic sentimentul valorii si un veritabil dar al indignării morale, le acordă acestora o scurtă odihnă când vine vorba de povesti. Cu toate acestea, atunci Farah îl compătimea pe Shylock fiindcă fusese păgubit de bani si înfrîngerea acestuia îl revolta de-a dreptul. „Cum ?”, spunea el; „Evreul a renuntat ? Asa ceva nu trebuia să accepte. Lui carnea aia i se cuvenea. ^ai-asa primea destul de puțin în schimbul sumei împrumutate.” „Ce altceva ar fi putut să facă”, l-am întreat eu, „cînd el nu avea voie să verse nici măcar o picătură de sânge ?” „S-o fi tăiat cu un cutit înrosit în foc”, spuse Farah. ..Asa nu curge sânge, Memsahib.”

Dar”, am încercat eu să-l contrazic, „el n-avea voie gă îa mai mult, nici mai puțin decât o singură livră de carne.” „^ai cine”, m~a întreat Farah, „se sperie dintr-atîta, cu

exactitatea unui evreu ? Să fi tăiat bucățele mici, să fi avut un cântar la îndemână, ca să le poată cântări și să tot taie și să tot taie pînă făcea o. livră, N-avea prieteni acest evreu ca să-l sfătuiască de bine ?" Toti somalezii au în tinuta lor ceva deosebit de dramatic. Modificîndu-si imperceptibil fizionomia și poziția, Farah devenise de-a dreptul periculos, ca și cum ar fi fost chiar atunci la curtea venetiană, apărîndu-si prietenul sau partenerul Shylock în fata partizanilor lui Antonio și a dogelui Venetiei însusi. Ochii săi parcurgeau din cap pînă-n picioare silueta negutătorului aflat în preajma lui, cu pieptul dezvelit și pradă cutitului. „titi ce, Memsahib ?", îmi spuse el gînditor. „Ar fi putut tăia bucățele mici, bucățele foarte-foarte mici. I-ar fi putut face acelui om un pustiu de rău cu mult înainte de a-i lua toată livra de carne." I-am răspuns : „Dar în poveste evreul a .renunțat". „Da, mare păcat, Memsahib." ELITA DIN BOUKNEMOUTH Am avut un vecin calonist, care în Anglia fusese medic. Odată, cînd sotia unuia dintre servitorii mei se chinuia și era să moară în durerile facerii, iar eu nu puteam ajung-pînă la Nairobi din cauză că drumul era desfundat de ploii, i-am scris acestui vecin al meu și l-am rugat să-mi facă un mare serviciu venind și ajutînd-o pe acea femeie. Amabil, a venit pe o ploaie torentială, cu tunete și cu fulgere st, în ultimul moment, prin dibăcia lui, a salvat amîndouă vietile, și a mamei și a copilului ei. Mai tîrziu mi-a scris o scrisoare să-mi spună că. desi, l apelul meu, tratase de data aceasta un băstinas, mă

să tin cont de faptul că lucruri de felul acesta el nu putea lăsa să se mai repete în viitor. Nutrea convingerea 233

că aveam să fiu eu însămi de aceeași părere cu el și " mă informa că pînă atunci clientela lui fusese elita d^ Bournemouth. * DESPRE MÎNDRIE Vecinătatea Rezervatiei de Animale ca și prezenta dincolo de hotarul nostru, a vînatului celui mare, dădea un caracter, aparte fermei mele,, ca și cum am fi fost vecini cu vreun monarh vestit. Se petreceau lucruri de care puteai fi mîndru. iar apropierea lor se făcea simțită.

Barbarul iubeste propria sa mândrie si urăste, sau nu aa, vreau să fiu o fiintă ci-
c.dversarilor mei, a servitoaa casa mea va fi. cu toată aa:T. în plină sălbăticie. Mîr-daia
e ideea lui Dianaaaau în clipa în care ne-a :d. Ua individ cu mindaiv , asr. om constient
de această a si eaa soiră s-o aeaiizsaa. El nu năzuiește spre fe::>i fi neimportante
pentru Triumful său este ideea lui b-acces si atunci își va iubi desceiătean își află
fericirea în încornunitate. Ia fel si omul cu în împlinirea propriului său' cac-de in
mîndria celorlalti, vilizatã si să iubesc mînda:a rror mei. a iubitului meu : : mndestia
cuvenită, un loc ci\ ; e ideea lui Du:n D.- a lui Dai al sau. A nirea dat ndri'e isi individ
cu mindaiv /o aspiră s-o realiz : a i confort, taaa mezeu dospîi a făptuită cu cum bunul
iei fată de i'iă fericirea dasrin. Oamenii care nu au mîndrie nu-s constienti de ideea lui
Dumnezeu In clipa creării lor si uneori te fac să te si îndoiesti dacă a existat într-adevăr
vreo idee, sau dacă nu s-a pierdut cumva si cine ar putea s-o mai găsească vreodată. ?
Ei sînt nevoiti să accepte ca fiind succes ceea ce altii s--k:c;1 că este si să își primească
fericirea, ba chiar si prop; a lor constiintă de sine, în functie de fluctuatiile zilei. \cr-:i
oameni tremură — si pe bună dreptate — în fata ;.K.a,iinu!ui lor. Iubeau- mîndria lui
Dumnezeu mai presus de toate

celelalte lucruri si mândria vecinului tău de parcă ar^ n
însă'-i mândria ta. Mândria leilor : nu îi închide în grădini
* Ora^-slaîiune pe c-onsia ele sud a. Angliei. (N. trad.)

234

ologice. Mândria clinilor tăi : nu îi lăsa să adune o&inză. T°beste mândria tovarășilor tăi
de luptă si nu îi lăsa să ajungă la autocompătire. Iubeste mândria natiunîl&r cucerite
si îasâ-le să își cinstească mai departe pe tatăl si pe mama lor. BOII Sîmbăta după-
amiază era o perioadă binecuvîntată la fermă. In primul rînd, nu venea nici un fel de
postă pînă luni după-amiază, încît nici o înștiintare tristă nu ne ajunoea pînă atunci,
ceea ce, în sine, părea să iz • e ferma precum în centrul unei incinte, ^ai, în al doik înd,
toti asteptau duminica nerăbdători, cînd se pute; uca sau odihni după pofta inimii, iar
clăcasii mei pu â merge să-si muncească pămîntul lor. Gîndul la boi.d . nica îmi era mai
plăcut decît orice altceva. Mă duceam ia padocul lor pe la ora sase, cînd se-ntorceau
după o zi ele muncă si cîteva ceasuri de păsunat. Mîine, îmi spuneam eu în sinea mea,
nu vor face nimic altceva decî.t vor paste toată ziua. Aveam o sută treizeci si doi de boi
la fermă, ceea ce însemna opt echipe de lucru si cîtiva boi în plus. Acum, prin praful
auriu al asfintitului, se întorceau spre casă străbătînd pajistea într-un lung sir, umblînd
somnorosi, cum de'altfel păreau tot. timpul, iar eu sedeam, tot somnoroasă, pe gardul
padocului lor, fumînd o tigaretă a păcii si privindu-i cum trec. Veneau Nyose, Ngufu sl
Faru, cu Msungu — adică omul alb. Păzitorii cirezilor dau adesea echipelor lor de boi
numele proprii ale unor oameni albi ^ai, de exemplu, Delamere este un nume frecvent la
boi. Venea deasemeni bătrînul Malinda, un bou foarte mare si galben, pe care-l iubeam
cel mai mult din toată cireada ; pielea-i era marcată în mod ciudat de niste umbre ca
stelele, de mare, de unde probabil si numele lui, fiindcă Malinda înseamnă fustă. m Asa
cum în lumea civilizată toti oamenii au o eo-nstimtă încărcată cronic fată de mahalalele
mizere si se simt stînjeniti cînd se gîndesc la. acest subiect, tot' astfel în 235

Africa ai constiinta încârcată si simti o mare remuscar cînd te gîndesti la boi. Dar fată de boii de la ferma rr.esimteam ce presupun că simte orice rege fată de mana** lalele lui mizare : „Voi sînte'ti eu, iar eu sînt voi". În Africa, boii au tras povara cea mai grea la înaintarea -civilizatiei europene. Oriunde s-a mai cîstigat o palmă de pămînt, ei au fost cei care au făcut-o, afundati în brazdă pînă la genunchi si gîfîind înaintea plugului sub biciul ce se rotea prin aer. Oriunde s-a construit un drum, ei l-au făcut ; si tot ei au tîrît uneltele si fi-erul peste terenul aspru, sub strigătele si chiuiturile vizitiilor, pe urma semnelor lăsate în praf sau în iarba înaltă a cîmpiilor, cu mult înainte ca să apară cele dintîi drumuri. Au fost înhămati înainte de răsăritul zorilor si au nădusit în sus si în jos pe dealurile înalte si peste albiile de rîuri sub soarele arzător al miezului de zi. Bicele le-au lăsat semne adînci pe trup si vei putea vedea adesea boi fără un ochi sau-chiar fără amîndoi, din cauza limbilor-lungi, ghintuite ale biciului. Boii înhămati la căruțele multor contractori indieni sau albi au muncit zi de zi, în tot timpul vietii lor, fără să stie vreodată ce înseamnă acela Sabbath. E ciudat ce le-am putut face noi, oamenii, boilor. Taurul e într-o stare de permanentă furie. İsi dă ochii peste cap, scurmă pămîntul, înfuriat de orice se nimereste în raza lui vizuală — si totusi are încă o existentă a sa, pe nări îi tîsneste foc, iar din coapsele sale o viață nouă ; zilele îi sînt umplute de dorinti si de satisfactii vitale. Dimpotrivă, toate acestea i-am oprit pe boi de a le mai avea si în schimb le-am pretins să existe numai si numai pentru noi. Boii ne însotesc în viata de fiecare zi, tot timpul trăgînd din greu, creaturi lipsite de o viață a lor. obiecte făcute pe lume doar pentru folosul nostru. Au ochi violeti, limpezi si uzi, au boturi moi si urechi mătăsoase, în tot ce fac sînt molcomi si răbdători, iar cîteodată par că meditează adînc. Pe vremea mea era o lege care interzicea cărutelor sau carelor cu boi să meargă pe drum fără să aibă'Mne,' iar vizitiii erau obligati să instaleze frînele pe roti cînd coborau pe dealurile mai înalte ale tinutului. Dar legea nu se respecta.; o jumătate din care si din căruțe nu aveau frîne, iar la cealalte frînele nu se montau deei arareori.

Ceea ce făcea coborîsul teribil de greu pentru bietii boi. Ei trebuiau să țină carele încărcate cu trupul lor și își dădeau capul pe spate pînă ce coarneau le atingeau spinarea și laturile burtii li se umflau ca foalele. De multe ori am văzut căruțele negustorilor de lemn de foc mergînd de-a lungul soselei de la Ngong, intrînd în Nairobi în sir regulat, ca o omidă cu zeci de inele, apoi luînd viteză la vale spre Rezervatia de Animale, iar bietii boi alergînd încoace și încolo în zig-zag, încercînd disperati să frîneze. Am văzut deasemeni boi împiedicîndu-se la poalele dealului și rămînînd striviti sub greutatea căruței. Gîndeau boii : „Asta e viața și astea-s condițiile acestei lumi. Grele, grele de tot. Dar totul trebuie răbdat — și fără nici un fel de răsplată. Este cumplit de greu să duci căruțele la vale, e o chestiune de viață și de moarte. Dar nu e nimic de făcut”.

Dacă însă indienii cei grași din Nairobi, proprietarii acelor care, s-ar fi îndurat să plătească numai două rupii

- pentru ca frînele să fie montate, sau dacă vizitiul băstinas cel tînăr și atît de lenes în miscări de pe capra căruței s-ar fi îndemnat să se dea jos și să monteze frîna, în cazul cînd o avea la el, atunci ar fi fost ceva de făcut și boii ar fi coborît în liniste dealul. Dai* boii nu stiau și continuau, zi după zi, lupta lor eroică și disperată cu condițiile aspre ale acestei vieți. DESPEE CELE DOUĂ RASE Relația dintre rasa albă și rasa neagră în Africa se-aseamănă în multe privințe cu relația dintre cele două sexe. Dacă vreunui din cele două sexe i s-ar spune că nu joacă un rol mai mare în viața sexului celuilalt decît joacă acel sex în propria lui existență, atunci ar fi socat și, precis, rînit. Dacă iubitului sau sotului li s-ar spune că nu joacă un rol mai mare în viața iubitei sau a sotiei decît joacă aceasta în viața lor, ei ar rămîne surprinși și indignați. Dacă sotiei sau iubitei i s-ar spune că nu joacă un rol mai mare în viața sotului sau a iubitului său decît aceasta în viața ei, ele ar fi exasperate.

nu Povestile bărbaților adevărați de pe vremuri, care trebuiau să ajungă la urechea femeilor, verifică această

teorie pe deplin ; iar-dialogul unor femei, cînd sînt numai ele între ele si stiu că nu le-aude nici un bărbat, verifică teoria la rîndu! său. Povestile pe care colonistii albi ti te vor spune despre servitorii negri sînt concepute în același spirit. Dacă li s-ar destăinui că ei nu joacă un rol mai important în viața băștinasilor africani decît acestia în viața lor, atunci ar fi extrem de revoltati si peste măsură de stînjeniti. Dacă le-ai spune băștinasilor că ei nu joacă un rol mai mare în viața, omului alb decît joacă acesta în viața lor', ei nu (o-ai" crede niciodată, ba chiar ti-ar mai si rîde în nas. P ?abil că în eercurile băștinase umblă povesti, si r.înt i< ate, în legătură cu interesul colonilor albi pentru Kenya sau Kavirondo si dependentă lor completă de Africa.-ua. UN SAFARI ÎN VIKING Qfi. RĂZBOI Când a izbucnit războiul cel mare., sotul meu si ca» doi suedezi, ajutoarele lui de la lecmă,. s-aii prezentat ca voluntari si au fost trimisi pe firoatiera germană,. * unde Lord Delamere tocmai punea la. punet un serviciu: provizoriu de informatii. Curînd însă a început să umble zvonul că urma să se organizeze un lagăr de concentrare pentru femeile albe din taeã^ despre- care se presupunea că ar fi mai expuse agresiunilor din partea populației băștinase. Am fost îngrozitor de speriată,,,. mă. gîndeam : dacă va trebui să stau aici internată kiix-iu* lagăr pentru femei timp de luni si luni de zile — si cine stie cit va. dura războiul ? —, eu am să rnor. După eîteva zile însă., am avut

* La izbucnirea primului război mondial, Kenya, împreună cu Uganda, formau colonia engleză- Africa-- Britanică de Est. cu capitala la Nairobi. Spre sud. aceasta se învecina cu colonia germană Africa- Germană d« Est OT?anganika)v avînd cao-tal-» la DaF-es-SalaaiTî si care cuprindea teritoriul actualelor state Tanzania, Ruanda si Burendi. Pînă la primul război mondial. Germania a mai avut încă alte trei colonii în Africa : Africa Germană de Sud-Vest (Namibia). Camerun si Togo. (N. trad.)

norocul să merg împreună Cu. un tînăr fermier suedez, vecin cu noi, la o gara, Kijabe, ceva mai în sus pe linia de cale ferată si acolo să am în grijă o labără intermediară, unde curierii de la frontieră veneau si aduceau informatii, care apoi erau transmise prin telegraf la Statul Ma

jor de la Nairobi. La Kijabe, aveam un cort ridicat în apropierea gării, printre stivele de lemn de foc pentru locomotive. Cum curierii soseau la orice oră din zi și din noapte, aveam foarte mult de lucru în seful de gară goanez. Acesta era un omulet mărunțel și blînd, mințat de o nepotolită sete de a ști și ne tulburat de războiul din jurul său. Mi-a pus

o multime de întrebări despre țara mea și chiar m-a rugat să-l învăț puțină daneză, care, era el convins, avea să-i fie folositoare cîndva. Acest șef de gară avea un băiat în vîrstă de zece ani, pe nume Victor și, într-o zi, pe cînd mă îndreptam spre gară, prin spălerul de la veranda casei am auzit că Victor era la ora de gramatică : „Victor, ce e pronumele ? — Ce e pronumele. Victor ? — Nu știi ? — De o sută de mii de ori ti-am spus pînă acum'." Cei ce stăteau de pază la frontieră cereau întruna să li se trimită munitie și provizii ; sotul meu mi-a scris și m-a instruit să încarc patru căruțe cu boi și să le expediez cît mai repede cu putință. Dar nu trebuia sub nici o formă, îmi scria el, să plece la drum nesupravegheate de un alb, căci nimeni nu știa pe unde se aflau germanii, iar Masaii erau cuprinși de o mare surexcîtare la ideea izbucnirii războiului și se agitău peste tot în rezervația lor. Pe vremea aceea se credea că germanii sînt pretutindeni, încît pînă și noi țineam santinele la podul de cale ferată de la Kijabe, ca să-i împiedicăm să-l arunce în aer. Am angajat un tînăr sud-african, pe numele său Klapprott, să meargă cu cele patru căruțe, dar, cînd au fost toate patru încărcate, în seara dinaintea pornirii lor, a fost arestat ca fiind german. German nu era și a putut-o chiar dovedi, astfel încît în scurtă vreme a fost eliberat, iar apoi și-a schimbat și numele. Dar, în acel moment, eu am văzut în arestarea lui dovada voinței lui Dumnezeu ca eu să fiu cea care să duc la destinație acele căruțe, căci, cu excepția mea, nu mai era nimeni care s-o poată face. Și astfel, în zorii zilei, în timp ce vechile constelații

de astri erau încă aprinse pe cer, am pornit-o la drum pe lungă și nesfîrșită Colină Kijabe, avînd la picioarele noastre întinsele sesuri ale Rezervației Masai — de un gri metalic în lumina palidă a zorilor de zi —, cu felinare legate sub căruțe, legăndu-se în ritmul mersului lor și

cu multe strigăte și plesnete de bice din partea însoțitorilor de convoi. Erau patru căruțe pline, cu câte un echipaj complet de saisprezece boi pentru fiecare din ele și încă cinci boi de rezervă, iar împreună cu mine veneau douăzeci și unu de tineri Kikuyu și trei somalezi : Far ah. Is-mail, purtătorul de puscă și "un bucătar bătrîn pe nume tot Ismail, un om de o mare noblete. Alături de mine mergea cîinele meu Dusk. Am avut ghinion prin faptul că, arestîndu-l pe Klapprott, poliția a arestat și catîrul lui. N-am fost în stare să-l recuperez cît era Kijabe de mare, astfel că, în primele cîteva zile, a trebuit să umblu prin praf, alături de căruțe. Dar mai tîrziu am cumpărat un catîr și o sa de la un om pe care l-am întîlnit în rezervatie și, după alt cîtva timp. un al doilea catîr și pentru Farah. Am fost pe drum trei luni încheiate. Cînd am ajuns la destinație, am fost trimisi să încercăm recolta unui mare safari de vînătoare-american, ce poposise aproape de frontieră" și ai cărui membri o sterseseră neîntîrziat la vestea izbucnirii războiului. De acolo, căruțele mele au fost îndreptate spre alte obiective. Am învățat unde se află vâdurile și izvoarele din Rezervatia Masai și am deprins unele notiuni în această limbă. Pretutindeni drumurile erau deosebit de proaste, acoperite cu un strat gros de praf și obstructionate de blocuri de piatră mai înalte decît căruțele ; ulterior am mers mai ales prin cîmpie. -Aerul podisului african mi se urca la cap asemeni unui vin tare și aveam mereu senzația unei usoare betii ; bucuria acelor luni'a fost de-a dreptul de nedescris. Mai fusesem o dată pînă atunci la un safari de vînătoare, dar niciodată nu rămăsesem încă singură cu băștinasi africani. Somalezii și eu, care ne simteam rîspunzători pentru acele bunuri guvernamentale, trăiam în continuu cu frica de a nu pierde boii sub colții leilor hămesiti. Leii ajunseseră să umble pe drum, în urma transporturilor de oi și provizii, care treceau întruna spre frontieră. în zorii

2dlei, cînd porneam, vedeam încă multă vreme urmele proaspete de leî~ lăsate în praful drumului, peste urmelf de căruțe întipărite dinainte. Noaptea, cînd boii erau des-hămati, exista tot timpul pericolul ca leii să dea tîrcoaie taberei speriindu-i și făeîndu-i s-o ia la goană și să se

răspîndească prjn tot tinutul, iar noi să nu-i mai putem țfăsi. Încît am construit îngrădituri înalte din arbori si arbusti cu spini în jurul corturilor noastre si al locului unde stăteau boii la înnoptat si rămîneam de veghe cu cîte o puscă în preajma focului mereu aprins. Aici atît Farah cît si Ismail, ba chiar si bătrînul Ismail. se simteau la o asemenea distantă linistitoare de civilizatii încît limbile li s-au dezlegat si au început să istorisească întîmplări ciudate din Somaliland, sau povesti din Koran si din O mie si una de nopti. ³i Farah si Ismail fuseseră pe mare, căci somalezii sînt un popor de corăbieri si am impresia că în vechime ei au fost marii pirati ai Mării Rosii. De la ei am aflat că fiecare fiintă vie de pe fata acestui pămînt are o replică a ei pe fundul mării ; caii, leii, femeile si girafele, toate se află si în adîncul apelor, iar din cînd în cînd ele sînt observate de corăbieri. Mai povesteau deasemeni despre niste cai care trăiesc pe fundul rîurilor din Somaliland si care, în noptile cu lună plină, ies pe păsuni să se împerecheze acolo cu iepele somaleze ce pasc sub clarul de lună, dînd nastere mai apoi unor mînji de

o extraordinară iuteală si frumuseti. Bolta cerului înnoptat se rotea încet peste capul nostru în timp ce noi stăteam si povesteam, iar noile constelatii de astri se iveau dinspre răsărit. Fumul de la focul taberei noastre țira seînteii prelungi prin aerul rece al noptii, iar lemnul proaspăt de ioc mirosea a acru. Din cînd în cînd boii se agitau cu totii deodată, tropăiau si se strîngeau unii în ceilalti, adul, mecînd prin aer, si atunci bătrînul Ismail se cătăra în vîri'ul unui car încărcat, iar de acolo clătina felinarul prin noapte, ca să observe si să izgonească orice vietate ar fi

•fet țircoaie împrejmuirilor noastre. Cu leii am avut o multime de aventuri : „Feriti-vă de Siawa”, ne-a spus conducătorul băstinas al unui transport ce se-ndrepta spre nord si cu care ne-am întîlnit pe drum. >,Nu faceti popas acolo. Sînt două sute de lei la Siawa.” De aceea am si încercat să trecena de Siawa înaintea că

derii noptii si ne-am grăbit, dar, cum la un safari, mai mult ca oriunde altundeva, graba strică întotdeauna teeaba pe la asfintit o roată de la ultima cărută s-a poticnit într-un bolovan si acolo a rămas. În vreme ce eu tineam felinarul pentru oamenii care munceau s-o ridice, un leu

ne-a atacat unul din boi la nici trei yarzi distantă de mine Cu strigăte si plesnituri de bici, fiindcă pustile noastre .erau la restul convoiului, am reusit să speriem leul si să-l gonim, iar boul, care o luase la fugă cu agresorul în spinare, s-a întors lingă căruța lui, însă teribil de' mutilat drept care, după câteva zile, a si murit de pe urma rănilor'.

Destule alte ciudătenii s-au întâmplat la acel dmm. • Odată, de exemplu, un bou a băut întregul nostru stoc de parafină si a murit sub ochii nostri, lăsându-ne fără lumină pînă am ajuns la dhuka abandonată de stăpîn a unui indian din rezervatie, unde, în mod paradoxal, unele dintre mărfuri rămăseseră neatinse. Timp de o săptămînă am asezat tabăra noastră lingă'

o tabără mare de morani Masai, iar acesti tineri războinici, cu trupul pictat ca pentru luptă, cu suliti si cu scuturi lungi si cu podoabe de cap făcute din piele de leu, se tot foiau si zi si noapte pe lîngă cortul meu, dornici să afle vesti despre germani si despre mersul războiului împotriva lor. Oamenii care mă însoteau la safari -se simteau bine alături de ei, deoarece cumpărau lapte de la.cireada de vite ce rătăcea odată cu acesti morani, fiind minată de niste băietii Masai, lajonli, care sînt încă mult prea tineri pentru a deveni războinici. Tinerele combatante Masai, foarte vioaie si foarte drăgute, veneau să mă vadă -în cortul meu. Ele îmi cereau să le împrumut mereu oglinda cu mîner si, tinîndu-si-o cîte una în fata celeilalte, își dezveleau cele două siruri.de dinti lucitori, asemeni unor tinere carnivore. Orice informatie legată de miscările inamicului trebuia să treacă prin tabăra Lordului Delamere. însă acesta se deplasa cu o viteză atît de mare prin toată Rezervatia Masai încît nimeni nu stia vreodată unde se află tabăra lui. Eu personal n-aveam nimic comun cu adunarea de informatii, dar mă miram Cum poate functiona sistemul pentru cei angrenati în el. O dată drumul m-a purtat la numai câteva mile de tabăra Lordului D'Inmere si am

pornit călare cu Farah să-i vād. si să iau ceaiul cu el. Desi chiar a doua zi urma să ridice tabăra, locul părea un ade-vărat oras, împînzit cum era cu Masai. Căci Delamere fu-sese întotdeauna deosebit de prietenos cu ei si în tabăra lui acestia erau atît de bine primiti încît ea era, într-un

fel,- acum ca. viziunea leului din poveste, în. care toate urmele- de pasi intrau si nici una nu mai iese. Un curier Masai trimis cu o scrisoare la tabăra lui Delamere puteai fi sigur că eu mai apare în veci să-ti aducă răspunsul la ea. In mijlocul acestui întreg virtutej, Lord Delamere, scund, extrem de politicos si curtenitor ca întotdeauna, __cu părul alt), coborindu-i pe umeri, părea în elementul său ; mi-a povestit mai totul despre război, după care mi-a oferit un ceai cu lapte afumat, după obiceiul Masailor. Oamenii mei au arătat o imensă răbdare față de ignoranța mea în privința boilor, a înhâmării lor si a practicilor curente la un safari ; erau la fel de dornici să o compenseze pe cât pot spune că eram si eu. Au lucrat bine tot timpul la acel safari si n-au obiectat niciodată nimic, desi, cu lipsa mea de experiență, ceream mai mult de la toată lumea, deopotrivă si de la oameni si de la boi. decât puteau ei în mod natural să dea. îmi cărau apa pentru baie de la mare distantă pe cap, iar, când deshămau boii la prânz, construiau câte un paravan din sulite si din pături întinse, ca să. am umbră si să mă pot odihni. Erau puțin speriați de sîngerosii Masai din jur si foarte tulburati de o- posibilă întîlnire cu soldatii germani, despre care umblau tot felul de zvonuri stranii. în asemenea împrejurări, eram, cred, pentru expeditie aproape un înger păzitor, sau poate mai degrabă o mascotă. Cu sase luni înainte de izbucnirea războiului, când veneam pentru prima dată în Africa, am călătorit pe acelasi vapor cu generalul von Lettow-Vorbeck, numit, comandant suprem al fortelor germane din Africa de Est. Pe atunci îneă nu stiam că acesta va fi curînd un erou si ne-am împrietenit pe drum. Cînd am luat masa. împreună la Mombasa,. înainte ca el să plece spre Tanganika, iar eu spre Podisul interior, "mi-a dăruit o fotografie a sa călare si în uniformă, pe care mi-a scris :

Das Paradies auf Erde Ist auf dem Riicken des Pferde' Und die Gesundheit des Leibes Am Busen des Weibes. * * t, Farah, venit în întîmpinarea mea la Aden si eare-î văzuse pe general si întelese că ne împrietenisem, a luat

fotografia cu el în acest safari și o tineă, cu multă religiozitate, la un loc cu banii și cheile expediției, spre a o arăta soldaților germani în cazul când am fi fost capturați de ei. Frumoase erau serile în Rezervația Masai, când, după asfîntit, ajungeam la vin rîu sau la vreun ochi de apă, unde urma să poposim. Cîmpiile presărate cu arbusti -spinoși erau deja întunecate, în schimb aerul era încă plin de lumină, iar peste capetele noastre, spre vest, o singură stea, care, în cursul nopții, avea să crească mare și lucitoare, era abia vizibilă acum, asemeni unui punct argințiu pe cerul de topaz. Simteai aerul rece în plămîni, iarba înaltă picura de rouă, iar buruienile aromatoare își răspîndeau mirosul condimentat și iute. Peste o clipă, din toate părțile începeau să cînte miile de greieri. Iarba eram eu însămi, și aerul, și muntii îndepărtati și invizibili, și chinul boilor înhămați la căruțe. Respiram odată cu briza usoară a nopții când aceasta sufla printre arbustii spinoși. După trei luni, am primit brusc ordin să mă întorc acasă. Cum lucrurile începeau să fie tot mai sistematic organizate, iar trupele regulate să sosească din Europa, expediția mea a fost considerată, cred, o întreprindere cam neortodoxă. Ne-am întors deci, trecînd pe lingă fostele noastre locuri de popas cu inimile extrem de grele. Acest safari a dăinuit mult timp în memoria fermei mele. Mai tîrziu am participat la multe asemenea expediții, dar, cine știe din ce motiv — fie pentru că pe atunci fusesem în slujba guvernului, adică un fel de funcționari oficiali, fie tocmai din cauza atmosferei specifice de război —, acest safari anume era, cel mai drag inimii celor ce participaseră la el. Aceia care au fost cu mine atunci ajun

* Paradisul pe pămînt / Este călare pe cal I Iar sănătatea trupului / La sînul femeii. (lb. germ.). fN. trad.) 244 ?.

sescră să se considere ei însisi ca un fel de aristocrație a safari-urilor. Multi ani după aceea veneau cîteodată pe la mine ca să vorbim despre acel safari, să ne împrăștiăm amintirile de demult și să parcurgem cîte una sau alta din aventurile noastre de pe atunci. SISTEMUL NUMERAL ÎN SWAHILI Pe vremea când eram încă nouă în Africa, un tînăr

ti foarte timid crescător de vite suedez m-a învățat să număr în limba swahili. Cum în această limbă cuvântul „nouă” are o rezonanță cam dubioasă pentru o ureche de 'suedez, el a încercat să evite momentul penibil și, când a ațunat la „sapte, opt”, s-a oprit brusc, și-a întors privirile într-o parte și a decretat ritos : „în limba swahili nu există nouă”, „Adică”, l-am întrebat, „ei nu știu să numere decât până-la opt ?” „Ba nu”,. s-a grăbit el să mă liniștească. „Au și zece, și unsprezece, și doisprezece și așa mai departe. Numai nouă nu au.” „și se descurcă așa ?”, m-am mirat eu. „Atunci ce faci când ajungi la nouăsprezece ?” „Nu au nici nouăsprezece”, enunță el rosind, însă ferm pe poziție, „nici nouăzeci, nici nouă sute” — căci și în limba swahili aceste cuvinte se compun tot pornind de la cifra

9. „Dar, în afară de ele, au toate celelalte numere.” Îdea unui asemenea sistem mi-a oferit pentru multă vreme un subiect la care să meditez și, dintr-un anumit motiv, și o plăcere deosebită. Iată, îmi spuneam, un popor cu o gândire originală și un curaj demn de respect în refuzul ce îl opune pedanteriei sirurilor numerale. Așa cum unu, doi și trei sînt singurele trei numere prime consecutive, reflectam eu, tot așa opt și cu zece puteau fi singurele numere pare consecutive. S-ar putea ca oamenii să încerce să dovedească existența lui nouă argumentând că e posibil să îl obținem prin înmulțirea cu ea însăși a cifrei trei. Dar de ce ar fi așa ? Dacă nu

măruș doi nu are rădăcină pătrată, și numărul trei poate foarte bine trăi fără să aibă pătrat. Dacă vom prelucra to-, talitatea cifrelor unui număr până îl reducem la o singură cifră, nu are nici o importanță dacă în forma inițială apărea numărul nouă sau oricare multiplu al lui, astfel încît pe drept cuvînt, cifra nouă poate fi considerată ca inexistentă, ceea ce, mă gîndeam eu, justifică pe deplin sistemul numeral în swahili. Din întîmplare, în aceeași vreme, aveam un băiat de casă pe nume Zacharia, care-si pierduse inelarul de la mîna stîngă. Aceasta poate, credeam eu în sinea mea, era o practică obișnuită la băștinasi, pentru a le face mai accesibilă aritmetica, atunci cînd numărau pe degete.

De îndată însă ce am început să împărtăşesc ideile mele și altor oameni, am fost oprită și luminată. ^{ai} totuși am în continuare sentimentul că există un sistem al băștinasilor africani de ordonare a numerelor care exclude cifra nouă, care pentru ei funcționează fără gres și cu ajutorul căruia descoperă o multime de lucruri. ^{ai}, în acest context, mi-am amintit de un bătrîn preot danez care odată mi-a declarat că el nu crede că Dumnezeu a putut crea o asemenea enormitate precum secolul alXVIII-lea. „N-AM SĂ-TI BAU DRUMUL DECIT BINECUVÎNTAT DE TINE” Când, în Africa, în martie, ploile cele lungi se pornesc după patru luni de climă fierbinte și uscată, bogăția vegetației, ca și prospețimea și parfumul ei, ce te întâmpină d*e pretutindeni, sînt copleșitoare. Numai că fermierul își înfrînează bucuria și nu îndrăznește să se încreadă în atîta generozitate din partea naturii, ci ascultă atent, cu groaza că va deslusi, poate, o scădere a mugetului ploii ce curge întruna din cer. Apa ce-o înghite acum pămîntul trebuie să ajungă fermei, cu toată viața vegetală, animală și umană de pe întinsul ei, pe întreaga durată a următoarelor patru luni fără ploaie. E un peisaj de vis cînd drumurile de la fermă se transformă în suvoaie de apă curgătoare, iar fermierul se bă246

lăcește prin noroi cu inima numai cîntec, mergînd spre plantat-ia de cafea înflorită și îmbibată de apă. Dar se întâmplă uneori ca, în toiul sezonului ploios, seara stelele să răsără pe cer printre vîlurile subțiri de nori ; atunci el stă în fata casei sale și privește atent în sus, ca și cum ar vrea să-se agate el însuși de cer, pentru a mulge din el cît mai multă ploaie. Atunci îi strigă : „Revarsă cît de multă ploaie acum, și mult mai multă încă decît reversi. Mi-e sufletul dezgolit în fata ta și n-am să-ti dau drumul decît bineGuvîntat de tine. îneacă-mă, dacă vrei, dar nu mă ucide cu capriciile tale. O, cerule, nu coitus interruptus, te rog !• ? Uneori cîte o zi răcoroasă și incoloră din lunile de după sezonul de ploi îți aminteste de vremurile cîte unui marka mbaya — un an prost, un an de secetă neagră. Atunci băștinasi Kikuyu își trimiteau vitele la păscut în apropierea casei mele, însoțite de cîte un băietas cu fluier, care,

din cînd în cînd, se pornea si cînta cîte un cîntecel. Ori de cîte ori mi se întîmpla să aud din nou acel cîntecel, pe loc el îmi rechemă în amintire toată teama si disperarea noastră din trecut. Acel cîntec avea un gust sărat, asemenea gustului lacrimilor. Dar totodată desluseam, în chip siirprinzător si neasteptat, în el si o fortă, o dulceață ciudată, o armonie perfectă. Să fi avut oare într-adevăr acele vremuri vitrege atîtea calități concentrate în ele ? Eram tineri si noi pe atunci, aveam sperante nemărginite. Anume în timpul acelor zile lungi ne-am contopit cu totii într-o unitate astfel încît pe altă planetă să ne putem recunoaste între noi si fiecare să ne strigăm unui celuilalt cînd ne întîlnira — orologiul cu cuc, si cărțile, si vacile costelive pascănd pe gazon si bătrînii Kikuyu îndurerati : „Da, stiu, ai fost si tu acolo. Ai fost si tu o pãrticică din ferma de la Ngong". Vremurile acelea ne-au binecuvîntat pe toti, apoi s-au dus. Prietenii fermei au venit acasă la ea si au plecat cu totii. Nu erau genul de oameni care să stea multă vreme în acelasi loc. Nu erau nici genul de oameni făcuti să apuce bătrînetea, pe rînd au murit si nu s-au mai întors vreodată. Însă cîndva au stat fericiți în fata focului din cămin, iar cînd casa bătrînă, care i-a luat la pieptul ei, Jea SpUS : ^N-arn să-ti dau drumul decît binecuvîntată 247

\ co tine", au rîs si au binecuvîntat-o, iar ea le^a dat drumul să plece care încotro. Odată, într-o societate, o doamnă bătrînă povestea des~ pre viata ei si sustinea că i-ar place, dacă ar fi cu putintă, s-o mai trăiască si a doua oară, convinsă fiind că oferea astfel o dovadă a faptului că trăise frumos. ^ai m-am gîndit : Da, viata ei a fost genul de viață care, într-adevăr, trebuie trăită de două ori ca să poti spune că ai trăit-o. O arie foarte scurtă poate fi luată da capo, dar nu o creatie muzicală întregă — o simfonie sau o tragedie în cinci acte. Iar, dacă totusi ea a fost reluată, înseamnă că de prima oară nu a decurs asa cum trebuia, O, viata mea, n-am să-ti dau drumul decît binecuvîntată de tine, dar după aceea precis am să-ti dau drumul

- ECLIPSA DE LUNA, ' înfr-un an a fost o eclipsă de lună. Cu putin timp îna-

inte ca ea să aibă loc, am primit următoarea scrisoare din partea tînărului sef de gară indian de la gara Kikuyu ; „MULT STIMATĂ DOAMNĂ, Am avut onoarea să mi se aducă la cunostință că lumina soarelui va fi întreruptă pe o perioadă de sapte zile consecutiv. Lăsînd la a parte trenurile de cale ferată, vă rog să aveti amabilitatea de a mă informa, căci, după cum cred eu, nimeni altcineva nu este în măsură de a avea amabilitatea să mă informeze mai bine, dacă pe durata acestei perioade de timp să dau drumul vacilor mele să păsuneze prin împrejurimi, sau să le reunesc în grajdul lor ? Am onoarea să subsemnez, Mult Stimată Doamnă, ca drept umilul Dumneavoastră servitor, PATEL." i BĂ^aTINA.^aÎ^al POEZIA Cunoscuti pentru dezvoltatul lor simt al ritmului, băstinasii nu stiu nimic în schimb despre poezie, sau cel putin n-au stiut nimic înainte de a li se înfiinta scoli, în care 248

au fost învățati imnuri religioase. Într-o seară, pe cîmp, la culesul porumbului, cînd rupeam stiuleții de pe tulpini <d-i aruncam în carele trase de boi, ca să mă distrez, am început să le vorbesc muncitorilor mei, în majoritatea lor oameni tineri, în mici poezioare născocite în limba swahili. Poeziile mele n-aveau nici un sens, căci le improvizam doar de dragul rimei : „Ngumbe na-penăa clmmbe. Ma-lava mbaya. Wakamba na-kula tnamba". Boilor le place sarea — Tîrfele sînt rele — Tribul Wakamba nu mănîncă serpi. Am captat imediat interesul acelor băieți, care s-au strîns degrabă într-un cerc în jurul meu. ^ai-au dat repede seama că sensul în poezioara mea n-avea deloc importantă si nici nu au pus în discutie mesajul ce-l transmitea, ci asteptau cu nerăbdare rima, iar, cînd aceasta venea, rîdeau. Am încercat să-i fac să găsească ei însisi rima si să ? termine poezioara începută de mine, dar n-au putut, sau nu au vrut si întorceau capetele într-o parte. Pe măsură ce s-au familiarizat cu ideea de poezie, mă tot rugau : „Hai, mai vorbește. Mai vorbește ca ploaia". De unde această asociere între poezie si ploaie nu reusesc să îmi dau scama. Cred că era totusi o formă de apreciere, fiindcă în Africa ploaia e întotdeauna mult asteptată si binevenită-
DESPRE VÎRSTA DE AUR

în vremea cînd apropiata întoarcere a lui Cristos pe pămînt. devenise o certitudine, a fost format un comitet pentru a decide asupra detaliilor primim lui. După o serie de dezbateri, acesta a emis o circulară interzicînd fluturatul si aruncatul cu'frunze de palmieri, precum si strigătele de „Hosana”. Cînd vîrsta de aur a omenirii începuse si dura deja de cîtva timp, iar bucuria era univez^sală, într-o seară Cristos i-a spus lui Petre că ar dori, cînd totul se linistea, să facă o plimbare numai ei doi. i,^i pe unde ai dori să te plimbi, Doamne?", l-a întrebat Petre atunci. „Mi-ar place", i-a răspuns Isus Cristos, „să mă plimb 2?a, de la Praetorium, pe drumul ac^a luug care duce spre Dealul Calvarului." 249

POVESTEA LUI KITOSCH Povestea lui Kitosch a apărut si în ziare. S-a stîrft mare vîlvă în jurul ei si s-a numit un juriu care s-o r vadă de la un capăt la celălalt, pentru a arunca lumină asupra împrejurărilor întîmplării ; o parte din această Iu mină se mai găseste încă în vecMle documente. Kitosch era un băiat băstinas, aflat în serviciul unui tînăr colonist alb din Molo. într-o miercuri din luna iunie coionistul a împrumutat o iapă sargă unui prieten al său pentru ca acesta să meargă cu ea la gară. Apoi l-a trimit pe Kitosch să aducă iapa acasă, dar, l-a instruit stăpînul lui, să nu o călărească, ci să umble alături de ea. Kitosch a sărit însă în sa, venind tot drumul îna-poi călare ; sîmbătă stăpînul său a aflat isprava de la un om cafe îl văzuse pe băiat si, drept pedeapsă, în aceeași după-amiază, a pus să' fie biciuit, apoi legat în magazie, unde duminică noaptea tîrtdu Kitosch a murit. Pentru a judeca acest caz, tribunalul suprem s-a întrunit pe ziua de 1 august la Nakuru, în. clădirea centralei căilor ferate. Băstinasii care s-au adunat în jurul clădirii pesemne că se mirau de ce mai era nevoie de atîta bătaie de cap. Pentru ei cazul era cît se poate de clar, mai ales că băiatul murise, aici nu-ncăpea nici un fel de îndoială si, potrivit concepiei băstinas, familia avea dreptul la o compensatie pentru moartea lui.

Numai că ideea de justiție în Europa diferă de cea din Africa și, pentru juriul format numai din oameni albi, problema care s-a pus de îndată a fost aceea a vinei și a nevinovăției. Verdictul în acest proces nu putea fi decât acela de crimă, de omor prin imprudentă sau de vătămare gravă. Judecătorul a reamintit juratilor că gravitatea unui delict, este determinată de intenția persoanelor implicate, iar nu de rezultatul acțiunii lor. Care fuseseră deci intențiile și motivațiile persoanelor implicate în cazul micutului Kitosch? Pentru a putea judeca intenția și motivația, colonistului alb, tribunalul l-a supus unui interogatoriu încrucișat timp de mai multe ore pe zi. Se încerca să se recompună astfel, 250

imagine a celor petrecute, de aceea au și fost notate toate amănuntele ce s-au putut afla. De exemplu, s-a consemnat că stăpînul său l-a chemat pe Kitosch și că acesta a venit, ©prindu-se în fața lui la o distanță de trei yarzi. Acest detaliu, deși puțin important, e totuși de mare efect. Iată-i chiar la începutul dramei lor, pe omul alb și pe omul negru stînd față în față, la trei yarzi distanță unul de celălalt. Dar, din acest moment, pe măsură ce povestea se derulează, echilibrul imaginii se rupe, iar figura colonistului apare mai tulburată și tot mai mică. În mod inevitabil. Ea devine curînd doar o prezentă accesorie într-un peisaj imens, un chip minuscul și incolor, își pierde din greutate, pare un profil decupat în hîrtie și e suflat, ea de un curent, de libertatea necunoscută pînă atunci de a face. oricînd era pe plac. Colonistul a declarat că începuse prin a-l întreba pe Kitosch cine-i dăduse voie să călătorească pe iapa sargă și că a repetat această întrebare de. patruzeci sau cincizeci de ori ; ce-i drept, a recunoscut în același timp că nu avea cine să-i fi acordat lui Kitosch această permisiune. ăi aici începe pierzania lui. Căci în Anglia n-ar fi fost niciodată posibil să pună aceeași întrebare de patruzeci sau cincizeci de ori cuiva ; el ar fi fost oprit, într-un fel sau altul, cu mult înainte de a patruzecea oară. Aici, în Africa, erau însă oameni cărora le puteai striga una și aceeași întrebare de patruzeci de ori la rînd. În cele din urmă, Kitosch a răspuns că doar nu furase nimic și colonistul a declarat că numai ca rezultat al insolentei acestui răspuns a ordonat să

fie bătut băiatul. Ajuns în acest punct al său, relatarea oferă un al doilea detaliu neînsemnat, dar cu atât mai relevant. Se consemnează că, în timpul bătăii, doi albi, despre care se spune că erau prietenii colonistului, au venit pe la el să-l vadă. Ei au stat și au privit timp de zece minute, sau poate "un sfert de oră, acea bătaie aplicată cu biciul, apoi si-au văzut de drum. După consumarea pedepsei, colonistul nu-l putea lăsa pe Kitosch să plece. Ceva mai târziu, pe seară, l-a legat pe băiat cu un ham de cal și l-a încuiat în magazie. Când juriul s-a interesat «e -ce procedase așa, el a dat un răspuns complet lipsit de 251

sens, afirmând că voia să-l împiedice pe băiat să alerge înapoi și-ncolo prin toată ferma. După masa de seară însă a revenit în magazie, unde l-a găsit pe Kitosch zăcând inconștient ceva mai încolo de locul unde-l legase el și având curelele slăbite atât la mâini cât și la picioare. Atunci l-a convocat pe bucătarul lui, care era din tribul Baganda și împreună, l-au legat pe copil mai bine decât înainte cu mâinile prigonite de un stâlp din spate și cu piciorul drept de un stâlp din fața sa. Apoi a plecat, încuind magazia, dar după o jumătate de oră a revenit, aducând cu el bucătarul și un tot ce-l ajută pe acesta la treabă și le-a dat drumul în magazie. Abia pe urmă s-a dus la culcare și nu-și amintea altceva, după spusele sale, decât că micutul tot a venit la un moment dat ca să-i anunțe moartea lui Kitosch. Juriul a reținut ideea că gravitatea unui delict stă în intenția ce l-a determinat și a pornit în căutarea acestei intenții. S-au pus deci o serie de întrebări amănunțite în legătură cu biciuirea lui Kitosch, precum și cu cele petrecute ulterior și, citind relatările în ziarul vremii, parcă-și și vezi pe jurati clătînând din cap. Însă care fuseseră intenția și motivația lui Kitosch? Când au fost examinate în profunzime, acestea s-au dovedit a fi cu totul altceva. Kitosch a avut o intenție, care în final a ajuns să cântărească greu în balanța acestui proces. Ba mai mult, s-ar putea spune că, prin intenția, ca și prin motivația lui, deși se afla deja în mormânt, africanul a salvat viața colonistului alb. Prilej pentru a-și exprima intenția Kitosch nu prea

avusese. Era încuiat în magazie, astfel încât mesajul său apare foarte simplu și conținut într-un singur gest. Paznicul de noapte declarase în proces că toată noaptea băiatul a plîns. Ceea ce nu era întru totul adevărat, căci pe la ora unu el a stat de vorbă cu micutul toto care se afla cu el în magazie. L-a lămurit pe băietas că trebuia să-i strige tare la ureche, întrucît surzise din cauza bătăii. Dar pe la ora unu el l-a rugat pe toto să-i mai slăbească legăturile de la picioare, fiindcă și-asa tot nu putea fugi. Cînd acesta i-a îndeplinit dorinta, Kitosch a spus că voia să moară. La ora patru, susținea copilul, i-a spus încă o dată că vrea să moară

Putin mai tîrziu, s-a legănat dintr-o parte în alta, apoi a strigat : „Sînt mort !” și a murit. Trei doctori au depus măturie în proces. Chirurgul districtual, care-i făcuse examenul post mortem a declarat că moartea se datora loviturilor și vătămărilor vizibile pe tot corpul copilului. El nu era de părere că o asistentă medicală imediată ar fi putut salva viața lui Kitosch. Cei doi medici de la Nairobi însă, chemați în sprijinul apărării, nu au împărtășit aceeași convingere. Bătaia-cu biciul în sine, susținuseră ei, nu constituia o cauză suficientă ca să provoace moartea. Intervenea aici un factor important, care nu trebuia trecut cu vederea, și anume dorinta copilului de a muri. Asupra acestui punct, a declarat cel dintîi medic, putea vorbi cu oarecare autoritate, căci el trăia de douăzeci și cinci de ani în țară și cunostea deja gîndirea băștinasilor. Multi alți colegi ai săi de profesie puteau susține, împreună cu el, că însăși dorinta de a muri provoca de fapt moartea la băștinasi, cazul în speță fiind cît se poate de clar, întrucît Kitosch însuși spusese că dorește să moară. Cel de-al doilea medic a confirmat acest punct de vedere întru totul. Era în același timp foarte probabil, a continuat primul din ei, că, dacă n-ar fi adoptat o asemenea atitudine, Kitosch n-ar fi murit. Dacă, de pîidă, ar fi mincat ceva, poate că nu s-ar fi descurajat, fiindcă se știe că înfometarea reduce îndeobște curajul. El a adăugat că rana de pe buză nu provenea în mod obligatoriu de la lovirea cu piciorul, ci putea fi la fel de bine și o muscătură a băiatului însuși, din cauza durerilor foarte mari.

Mai mult decît atît, medicul nu credea cã bãiatul se hotãrîse sã moarã înainte de ora nouã, cãci pînã atunci el pare a fi încercat sã se dezlege si sã fugã. De fapt, nici na murise înainte de ora nouã. Abia cînd a fost surprins în încercarea de a l'ugi si cînd a fost legat de stîlpul din magazie, faptul de a se afla din nou captiv, era de pãrere bãtrînul doctor, a incert sã apese pe constiinta lui. Cei doi medici de la Nairobi si-au rezumat în încheiere pãrerea asupra acestui caz. Moartea lui Kitosch, sustineau t1. s-a datorat bãtãii cu biciul, înfometãrii, dar si dorintei iui de a muri, cu un accent deosebit pe aceasta din urmã, 253

însã dorinta de a muri^ considerau ei, putuse fi provocatã de rezultatele bãtãii cu biciul. Dupã audierea celor doi medici, dezbaterea s-a orientat spre ceea ce procesul a definit drept „teoria dorintei de a muri”. Chirurgul districtual, singurul care vãzuse cadavrul lui Kitosch, a respins aceastã teorie, oferind exemple d"e pacienti ai sãii bolnavi de cancer si care doreau sã moarã, dar care totusi nu muriserã. Ce-i drept, a reiesit cã toti erau europeni. În cele din urmã, juriul si-a dat verdictul, si anume: vinovat de vãtãmare gravã. Acelasi verdict a fost pronuntat si în cazul bãstinasilor acuzati, dar,, considerîndu-se cã au actionat din ordinul stãpînului lor european, s-a apreciat cã ar fi nedrept ca sã meargã si ei la închisoare. Judecãtorul i-a dat o sentinã de doi ani închisoare, cu drept la recurs, colonistului alb si cîte o zi pentru fiecare dintre bãstinasii. Citind desfãsurarea acestui proces, rãmîi cu impresia ciudatã si umilitoare cã europenii aflati în Africa au atîta putere încît sã-l azvîrle pe african afarã din viaã, direct în nonexistentã. Tara aceasta e locul sãu natal'si, orice i-ai face tu, cînd pleacã, pleacã fiindcã asa vrea el, sau fiindcã nu mai vrea sã stea. Cine poartã mereu rãspunderea pentru cele ce se petrec într-o casã ? Acela care e stã-' pînul ei, acela care a mostenit-o. Prin simtul sãu acut a ceea ce e bine si a ceea ce se cuvine fãcut, figura lui Kitosch, cu atît de ferma lui dorinã de a muri, desi depãrtatã de noi cu foarte multi ani în timp, se aratã luminatã de o frumusetate aparte. În ea este întruchipat instinctul fugii, propriu fiintelor neîmblînzite,

care, aflate în ceas de cumpănă, sînt constiente cã existã un refugiu pe care li—1 oferã existenta ; fiinte care se duc atunci cînd vor : si care ne scapã mereu din mînã.

CÎTEVA PASĂRI AFRICANE Chiar la începutul ploilor celor mari, în ultima săptămînă a lunii martie, sau în cea dintîi a lunii aprilie, auzeam privighetoarea cîntînd prin pădurile africane. Ce-i

drept, nu cîntecul ei întreg, ci cîteva note doar, măsurile ele început ale unui concert mai lung, un fel de repetitie oprită brusc si apoi reluată. Părea cã, în solitudinea pădurilor picurînd de apă, undeva, într-un copac, cineva-si acordeazã un mic violoncel. ^ai totusi, era una si aceeasi melodie, însoțită de aceeasi dulceață si de aceeasi luxuriantă, care în curînd aveau sã umple pădurile din Europa, între Sicilia si Elsinore. Aveam în Africa berze alb-negre, acele păsări familiare care-si fac cuibul pe acoperisurile de pai si trestie din nordul Europei. în Africa ele arată mult mai puțin impresionante decît la noi, cãci aici existã păsări cu mult mai mari si mai voluminoase, cum ar fi marabu sau pasăreasecretar, cu care sîntem nevoiti sã le comparãm. Berzele au cu totul alte obiceiuri în Africa decît în Europa, unde trăiesc ca perechile de cãsătoriti si reprezintă simboluri ale fericirii conjugale. Aici ele pot fi văzute trăind în stoluri mari, niste cluburi parcã. în* Africa sînt numite păsări-delăcuste si vin pe urma roiurilor de lăcuste cîftd acestea nãpădesc vreun tinut, făcînd adevărate ospete pe seama lor: Deasemeni ele zboară pe deasupra cîmpiilor unde tocmai ard ierburile, făcînd ocoluri mari în fata granitei în permanent avans a flăcãrilor jucãuse, sus prin aerul sclipitor si colorat în culorile curcubeului si prin fumul cenusiu, în căutare de soareci si de serpi, care fug dinaintea focului, în Africa berzele se distreazã bine. Dar viata lor cea adevărată nu aici se desfășoară, iar cînd vînturile primăvãratice le poartã cu gîndul la împreunare si la clocit, sufletele lor se întorc spre Nord, își amintesc de vremurile de altădată si zboară, perechi-perechi, spre a se bālăci în scurtă vreme prin mlastinile reci ale locurilor natale. Afară, în cîmpie, la începutul sezonului ploios, cînd ma-rile întinderi de iarbă arsă încep sã se acopere cu o perie deasă de vegetatie verde si proaspătă, trăiesc sute si sute

de fluierari. Cîmpiile au respirat mereu un aer cu adevărat marin, orizontul deschis aminteste de mare si de dunele de pe malul ei, vîntul rătăcitor la fel, iarba arsă are un miros sărat, iar cînd firele ei cresc îndeajuns de lungi, ele unduiesc în valuri ample pe toată lungimea si lătimea cîmpiei. Atunci cînd garoafa albă înfloreste pe întregul ses, ea îti aminteste de valurile cu creste înspu

mate de jur împrejurul tău cînd pornesti cu barca în traversarea Sund-ului. * Fluierarii în cîmpie seamănă la rîndul lor cu niste pescărusi, ba chiar se comportă ca si acestia, alergînd prin desimea ierbii cît pot de repede pentru scurtă vreme, apoi ridieîndu-se din fata calului tău cu strigăte stridente si subtiri, astfel că tot cerul luminos e plin de filfiit si tipete de păsări. Cocorii crestati, care se opresc în porumbistile proaspăt prăsite si semănite pentru a fura din brazdă grăuntele de porumb, își compensează furtisagul fiind păsări de bun augur, care anuntă îndeosebi ploaia ; si case deasemeni ne incintă cu dansul lor. Cînd păsările acestea mari se află multe la un loc, e o imagine fără egal să le privesti întinzîndu-si aripile largi si executîndu-si dansul. Acest spectacol al lor are un stil aparte, ba chiar si puțină afectare, căci oare de ce, dacă pot zbura, topăie ele întruna, de parcă le-ar tine un magnet pe pămînt ? întreg acest balet degajă un aer sacru, asemeni unor dansuri rituale ; poate cocorii încearcă să întindă un pod între " pămînt si cer, precum înaripatii îngerii urcînd si coborînd pe scara lui Iacob. Cu tonurile lor de un gri delicat si pal, cu bonetica lor de catifea neagră si coronita în formă de evantai, cocorii par a fi decupati din fresce usoare si eterate. Cînd, după ce dansează, ei se ridică de la pămînt si zboară, pentru a mentine si mai departe acea notă de sacralitate a întregii reprezentatii, cocorii scot, cu aripile sau cu vocea lor, un sunet limpede si sonor, de parcă un mănunchi de clopote de biserică si-ar lua zborul spre depărtări. îi poti auzi pînă foarte departe, chiar si după ce au dispărut de pe cer :un clopot mai sună o vreme, prelung, de undeva dintre nori. Pasărea-rinocer era si ea un oaspete al nostru la fermă si venea aici pentru a se hrăni cu fructele castanilor adusi de la Capul Bunei Sperante. Sînt păsări ex

trem de ciudate si este o aventura, deloc neplăcută, să le întâlnești si să le observi cât de atotstiutoare par. Am fost trezită într-o dimineată, cu puțin înainte de răsăritul soarelui, de un croncănit sonor în apropierea casei

* Stiintoarea ce desparte insula, daneză Zeelanda de coasta vestică a Suediei. (N. trad.)

si când am iesit afară, pe terasă, am numărat, în copacii din jurul gazonului, patruzeci si una de păsări-rinocer. Arătau mai puțin a păsări, semănând mai degrabă cu ceva obiecte fantastice de lux răspândite ici-colo de un copil la întâmplare printre copaci. Erau toate negre, acel negru dulce si nobil ce se-ntâlnește numai în Africa, o întunecime adâncă absorbită în răstimpul unei epoci îndelungate, ca funinginea veche, care te face să-ti dai seama că în privinta elegantei, vivacității si strictetii, nici

o culoare de pe această lume nu poate rivaliza cu negrul. Vorbeau toate deodată, cu multă veselie, dar aveau si purtări alese, ca niste mostenitori după înmormântare.. Aerul diminetii era curat ca sticla, solemna adunare se scâlda în puritate si prospetime si, de dincolo de copaci si de păsări, soarele răsărea ca un bulgăre de un rosu stins. Iti vine să te întrebi ce zi te asteaptă după ce te-ai trezit atât de devreme în zori. Flamingo sînt păsările africane cele mai delicat colorate si par, cu rozul si cu rosul lor, un stol de ramuri zburătoare dintr-un tufis de oleandru. Ele au picioare incredibil de lungi si curburi bizare si căutate ale gâtului si trupului lor, ca si cum, din cine stie ce pudoare traditională, desăvîrsită, ar face toate atitudinile si miscările lor în viață cât mai dificile posibil. Odată am călătorit între Port Said si Marsilia cu un vapor francez care avea la bord un transport de o sută cincizeci de flamingo pentru Jardin d'Acclimatation din acest ultim oras. Erau tinute în niste lăzi mari si urîte, cu laturile din pînză, cîte zece păsări în fiecare ladă, înghesuite unele în celelalte. îngrijitorul care le preluase mi-a spus că se astepta să piardă vreo- douăzeci la sută din ele în timpul drumului. Flamingo nu erau făcute ca să trăiască în .asemenea conditii : pe vreme rea își pierdeau echilibrul, unele își rupeau picioarele, iar celelalte păsări aflate în cuscă, fără să vrea, călcau peste cele căzute.

Noaptea, cînd vîntul sufla cu putere în Marea Mediterană și vaporul nostru se prăvălea de pe valuri bufnind, ia fiecare val auzeam pe întuneric tipetele păsărilor flamingo. Iar dimineata, invariabil, vedeam îngrijitorul scotînd cîte-o pasăre-două moarte și aruncîndu-le peste bord. Nobila zburătoare a Nilului, soră cu floarea de lo

tus, care plutea prin peisaj ca un mic nor rătăcit al asfîntitului, devenea dintr-o dată un ghem dezlînat de pene rosii și roz, din care ieseau o pereche de bete lungi, subtiri. Aceste păsări moarte pluteau încă o' vreme, urcînd și coboTînd pe valurile iscate în urma vaporului, înainte de a se scufunda pentru totdeauna în apele adinei ale mării. PANIA Trăind timp de generatii în preajma omului, ogarii au dobîndit de la el un anumit simt al umorului și sînt în stare să rîdă. Pentru ei o glumă înseamnă aproape ace-lasi lucru ca pentru băstinasii, pe care-i distrează atunci cînd treaba iese pe dos. S-ar putea ca nici tu însuti să nu te poti ridica deasupra acestei categorii de umor atîta timp cît nu dispui de o artă și de o biserică foarte stabilă. Pania era fiul lui Dusk. Mergeam într-o zi cu el pe malul iazului, unde se înăltau un sir de eucalipti subtiri, cînd deodată a luat-o la fugă de lîngă mine pînă la unul dintre copaci, apoi o jumătate de drum înapoi, ca să-mi atragă atentia să-l urmez. Cînd m-am apropiat de copac, am văzut refugiată în vîrfurile lui o pisică serval. Aceste animale fură puii de prin cotete, de aceea am strigat după un toto care tocmai trecea pe acolo și l-am trimis să aducă din casă pusca, iar, cînd a sosit cu ea, am împuscat pe dată răpitorul. A căzut de la mare înăltime cu o bufnitură surdă, iar Pania în aceeasi clipă s-a și repezit la ea, trăgînd și smucind animalul mort și fiind foarte îneîntat de reusita lui. După o vreme am mers din nou pe acelasi drum de pe malul iazului ; fusesem la o vînătoare de potîrnichi și nu reusisem să împusc nici una, îneît Pania și cu mine veneam acasă cît se poate de abătuti. Deodată cîinele a zbughitro pînă la ultimul copac din sirul de eucalipti, unde a început să latre în jurul lui cuprins de o agitatie extremă, după care s-a năpustit înapoi la mine și iarăși

înapoi la copac. Mă bucuram că aveam pusca la mine de data aceasta și-mi surîdea ideea unei a doua pisici ser

fiindcă acestea au blănuri cu pete mici și care sînl stul de frumoase. Am alergat la rîndul meu pînă ia copacul cu pricina. Însă, cînd am privit mai de aproape. ani văzut o pisică domestică neagră, cocotată sus, cît mai sus cu putintă, chiar pe vîrful ce se balansa ușor al eucaliptului. Am lăsat pusca în jos. „Pania, prostutule !”, i.am spus. „Asta e doar o mîtă.”

- Cînd m-am întors către el, Pania stătea însă la mică distanță de mine și mă privea scuturat de rîs. Privirile ni s-au întîlnit și atunci s-a repezit spre mine, a început să danseze, să dea din coadă, să chităie, și-a pus etichete din față pe umerii mei și botisorul pe obrazul meu, apoi a sărit din nou în spate, pentru a da frîu liber tot rîsului ce-l coplesea. Parcă-mi spunea prin gesturile sale : „tiu, stiu. Era o pisică de casă. De la început am știut. De fapt, te rog să mă ierti. Dar, dacă te-ai fi văzut numai ce figură aveai cînd te-ai grăbit să te repezi cu pusca la o biată pisică de casă !” în tot cursul acelei zile, a revenit de cîteva ori la agitația respectivă și la același comportament ce exprima sentimentele sale de copleșitoare prietenie față de mine, după care se retrăgea puțin, ca să mai poată rîde în sinea lui. Treptat, o notă insinuantă a apărut în această iubire. „Să știi”, îmi spunea el, „că în această casă numai de tine și de Farah îmi îngădui să rîd.” Pînă și seara, cînd a adormit în fața focului din semineu, l-am auzit mormăind prin somn și parcă pufnind în rîs. Iar multă vreme după aceea cred că și-a amintit de comicul eveniment de cîte ori treceam pe lîngă iaz și pe lîngă sirul de eucalipti. MOARTEA LUI ESA Esa, care în timpul războiului îmi fusese luat, s-a întors la mine după armistițiu și a trăit apoi linistit la fermă. Avea o soție pe care o chema Mariammo, o femeie slăbută și neagră și care muncea din greu. Ea aducea

..i-reu lemne de foc în gospodăria noastră. Bătrînul Esa a fost cel mai de treabă si cel mai blînd dintre toti servitorii mei si niciodatã nu s-a certat cu nimeni. Doar cã în exil se întîmplase ceva cu el si se-ntorsese acum la mine foarte schimbat. Uneori mã temeam cã se va sfîrsi cu zile în fata mea, ca o plantã cu rãdãcinile tãiate. Esa era bucãtarul meu, însã nu-i plãcea deloc sã gãteascã, ci ar fi vrut sã fie grãdinar. Plantele erau singurele lucruri pentru care-si pãstrase un interes real si viu. Dar, fiindcã aveam deja un grãdinar, în schimb nu aveam un alt bucãtar, fireste, l-am pãstrat pe Esa la bucãtãrie. Ce-i drept, i-am promis cã se va întoarce la grãdinãrit, dar amînam mutarea lui de la o lunã la alta. Pe contul sãu, bătrînul Esa a ridicat un mic zãgaz si a cîstigat un petic de pãmînt pe malul rîului, pe care l-a plan-tat ca sã-mi facã o surprizã. Dar, fiindcã lucrase singur si, cum era un om destul de firav, zãgazul n-a fost prea solid construit, iar în sezonul de ploii a fost luat de ape. . Cea dintîi tulburare din pasnica-i non-existentã a cãzut pe capul sãrmanului Esa cînd fratele sãu a murit în Rezervatia Kikuyu, lãsîndu-i mostenire o vacã neagrã. La acea vreme a devenit evident ce mult fusese Esa go-lit de viatã, cãci nu mai era în stare sã se confrunte cu încercãrile ei mai tari. În mod special, bãnuiesc, nu rezista la sentimentul de fericire. Mi-a cerut sã-i dau drumul trei zile ca sã se ducã sã-si ia în primire vaca, iar, cînd s-a întors, am observat cã arãta pierdut si încoltit, asemeni mîinilor si picioarelor omenesti amortite de frig atunci cînd nimeresc. într-o camerã caldã. Bãstinasilor le place sã-si joace sansa si, sub iluzia creatã de vaca cea neagrã, cã de-acum înainte norocul îi va surîde, Esa a dobîndit o extraordinarã încredere în sine si a început sã nutreascã vise. Din nou simtea cã are viata înaintea lui si s-a hotãrît sã-si ia o a doua nevastã. Cînd mi-a mãrturisit ce planuri avea, intrase deja în tocmealã cu viitorul socru, care locuia pe drumul cãtre Nairobi si a cãrui sotie era o Swahili. Am încercat sã-l fac sã se rãzgîndeascã. „Ai o nevastã foarte bunã", i-am spus, „iar tu esti un om cãrunt. Nu se poate sã_ ai nevoie de încã una. Stai mai bine aici, la noi si vezi-ti

ia+a ta în tihnă." Argumentele mele nu l-au jignit pe trlo • micutul si blîndul Kikuyu stătea drept dinaintea a'si în modul lui destul de indecis, a rămas totusi la hotărîrea luată. La scurtă vreme după această discutie, adus-o la fermă pe cea de-a doua sotie a sa, Fatoma. Nădejdea bătrînelui Esa că se vor potrivi arată în ce măsură acesta își pierduse mintile. Noua mireasă era foarte tînă, aspră si îmbufnată, se îmbrăca după moda Swahili, cu toată lascivitatea neamului ei după mamă, dar fără pic de elegantă sau veselie în firea ei. Esa, în schimb, radia de triumf si de planuri mărete ; el se purta, în inocenta lui, la fel ca si un om pe punctul de a fi iovit de paralizia generală. Mariammo, sclava cea răbdătoare, stătea mereu în planul doi, aparent neinteresată de ceea ce se întîmpla. Este posibil ca Esa să fi avut acum o scurtă perioadă de măretie si satisfactie, dar aceasta nu a durat mult si praful s-a ales de existenta lui tihnită de la fermă ; si totul din cauza noii sotii. O lună după însurătoare, ea a fugit de acasă, găsindu-si adăpost pe la soldatii băstinasii de la cazărnicile din Nairobi. Multă vreme Esa mî-a tot cerut cîte o zi învoire pentru a merge la oras s-o recupereze, iar seara se întorcea cu fata, îndărătnică si tîfnoasă. Prima dată s-a dus hotărît si plin de încredere — păi cum, doar nu era ea nevasta lui legiuită ? Mai tîrziu, umbla într-o căutare tristă si nedumerită a visurilor lui si a Fortunei, care-i zîmbise odată. „De ce vrei s-o aduci, Esa, înapoi ?", îl întrebam eu. „Las-o mai bine să plece. Nu vezi că nu vrea să mai stea cu tine ? Oricum erati nepotriviți." Dar Esa nu era în stare s-o lase să plece. Către sfîrsit, pretentiile lui la viață au scăzut sensibil si pur si simplu nu mai căuta să păstreze decît investitia bănească în sotia sa. Ceilalti băieti de casă rîdeau de el cînd îl vedeau pornind la drum tîrsindu-si picioarele spre Nairobi, iar o dată mi-a mărturisit că soldatii deasemeni rîdeau de el. Inșă pe Esa nu-l interesa nicicînd părerea oamenilor, iar în cazul de față oricum nu-l mai putea ^tlnge. Se ducea mereu, fidel si cu insistență, să-si reuobîndească bunul pierdut, întocmai ca un om care s-ar Quce să recupereze o vită fugită de la cireada.

Într-o dimineată, Fatoma i-a anunțat pe ceilalți băieți de casă că Esa era bolnav și că nu va putea găti în ziua aceea, dar că a doua zi va fi din nou pe picioare așa îi asigurase ea. Numai că după-amiază băieții au venit să-mi spună că Fatoma a dispărut, iar Esa fusese otrăvit și acum trăgea să moară. Când am ieșit să văd despre ce e vorba, ei tocmai îl cărau, cu pat cu tot, în pătratul de loc dintre colibe servitorilor mei. Era evident că sârmanul nu mai avea mult de trăit. I se dăduse să înghită un fel de otrăvă locală, asemănătoare stricninei și trebuie să fi suferit cumplit în coliba lui, sub ochii tinerei soții ucigase, până când aceasta s-a asigurat că-l adusese în pragul morții, după care s-a făcut nevăzută. Mai avea încă usoare spasme, care făceau să i se contracte tot trupul, însă altfel era rigid și rece, întocmai ca un mort. Fata-i arăta foarte schimbată, iar o spumă, amestecată cu sânge, i se scurgea pe la colțul gurii, care avea acum buzele palid-albăstrui. Farah luase mașina și era plecat cu ea, încît nu-l puteam duce pe Esa la spital, însă cred că n-as fi făcut-d oricum, chiar de-ar fi fost mașina acasă ; în stadiul în care se afla el, nu mai era nici o speranță. Înainte să moară, Esa m-a privit îndelung, dar n-as putea spune cu siguranță dacă m-a recunoscut sau nu. Odată cu lumina ochilor lui negri, ca de animal, își lua zborul și amintirea mea despre această țară, așa cum as fi vrut mereu să știu, când fusese ca o a doua arcă a lui Noe, cu toate sălbăticiunile adunate în jurul micutului băștinăș care mîna pe cîmpie turma de capre a tatălui său. L-am luat de mîna, o mîna omenească, unealtă puternică și ingenioasă, care tinuse arma la vremea ei, plantase legume, plantase flori, sau care mîngîiase ; și pe care eu am învățat-o să facă omlete. Oare cum își privea propria viață Esa : ca pe un eșec sau ca pe-o reușită ? Ar fi fost greu de spus. Umblase pe drumurile lui umile, lungi și întortocheate și trecuse prin multe neazuri, dar totdeauna ca un om liniștit și cu sufletul împăcat. Când s-a întors mai tîrziu la fermă, Farah și-a dat ..multă osteneală ca să-l înmormînteze cu tot ritualul de rigoare, căci Esa fusese un mahomedan pios.

Preotul,

hemat de la Nairobi, nu a putut veni decît în seara ur

ătoare, astfel că înmormântarea a avut loc la vreme de noapte, cu Calea Lactee sus, pe cer și lămpi purtate de alaiul funerar. Mormântul i-a fost zidit, după tradiția mahomedană, la rădăcina unui copac înalt din mijlocul pădurii. Mariammo a ieșit acum și ea la iveală și și-a luat locul în urma sicriului, bocindu-l pe Esa cu voce tare prin aerul nopții, întunecat. Pe urmă, Farah și cu mine am ținut împreună sfat în legătură cu Fatoma și am hotărât să nu întreprindem nimic. Era împotriva firii lui Farah să ia măsuri de pedepsire a unei femei prin lege. Tot de la el am înțeles că legea mahomedană nu poate face o femeie răspunzătoare. Bărbatul ei e răspunzător pentru tot ce face soția și trebuie să plătească ponoasele pentru necazurile pror duse de ea, tot așa cum trebuie să plătească ponoasele pentru orice pagubă provocată de calul său. Dar dacă același cal și-aruncă stăpînul din sa, iar acesta moare ? Ei da, a consimțit Farah, atunci e un accident nefericit. La urma urmelor, Fatoma însăși avea destule motive ca să-și deplîngă soarta, acum că-i fusese dat să și-o împlinească după dorința inimii, pe lângă cazărmile din Nairobi. ' DESPRE BĂTINA I ISTORIE Cei care se așteaptă ca băștinarii să execute voiosi un salt din epoca de piatră direct în epoca mașinilor uită de toată munca și truda părinților noștri pentru a ne aduce, de-a lungul istoriei, pînă la stadiul în care ne aflăm noi azi. Putem fabrica mașini sau avioane și chiar îi putem învăța pe băștinari să le folosească. Dar adevărata drașoste de mașini nu poate fi creată, în sufletele oamenilor, Cît ai bate din palme. E nevoie de secole întregi pentru & o impune și e probabil că și Socrate, cruciadele sau ?Revoluția Franceză sînt necesare pe parcurs. Noi, cei de azi, care iubim mașinile, nu ne putem închipui cum de trăiau pe vremuri oamenii fără ele. În schimb nu am fi

în stare să stăpînim credința athanasiană* sau tehnica slujbei religioase, sau a tragediei în cinci acte, poate nici chiar pe cea a unui sonet. Iar, dacă nu le-am fi găsit gata făcute pentru noi, am fi fost nevoiți să ne descurcăm fără ele. Dar trebuie să ne imaginăm, întrucît ele au fost create, că a existat o vreme cînd sufletele oamenilor tîn

jeau după aceste lucruri și când o nevoie profund resimțită a fost rezolvată prin crearea lor. Într-o zi părintele Bernard a venit călare pe motoretă, cu fața sa bârboasă radiind de fericire și triumf, pentru a mânca de prânz cu mine și a-mi da de veste despre o mare bucurie. Cu o zi înainte, spunea el, nouă tineri Kikuyu de la biserica Misiunii Scotiene veniseră și ceruseră să fie primiți în biserica romano-catolică, deoarece, gândindu-se bine și discutând între ei, ajunseseră la concluzia că sînt de acord cu doctrina transsubstanțierii ** promovată de această din urmă biserică. Toti cei cărora le-am povestit întâmplarea au rîs cu poftă de părintele Bernard, fiind de părere că cei nouă tineri Kikuyu întrevăzuseră la Misiunea Franceză o sansă de a cîștiga mai bine ori de a munci mai puțin, ori de a primi o bicicletă în dar, de unde și pretinsa lor conversiune la doctrina transsubstanțierii. Căci pînă și noi, spuneau ei, nu o înțelegem mai deloc și nu ne place să ne gîndim la ea, încît pentru niste Kikuyu trebuie să fie de-a dreptul inaccesibilă. Dar nu e atît de sigur că lucrurile stau chiar așa ; părintele Bernard îi cunostea bine pe Kikuyu. Mintile celor nouă tineri poate băteau acum aceleași cărări cetoase umblate cîndva de strămosii noștri, pe care noi nu ar trebui să-i dezavuem în ochii bastinașilor și care își tineau la mare pret părerile despre transsubstanțiere. Acelor oameni de acum cinci sute de ani li s-au oferit și lor, la vremea respectivă, și bani mai mulți, și slujbe mai înalte, și condiții mai bune de viață, ; * Profesii de credință atribuite prin tradiție Sfîntului Athanasius (296—373), episcopul Alexandriei și unul din părinții bisericii creștine, ale cărei idei centrale se referă la doctrinele Trinității și Incarnatiei. (N. trad.) ** În teologia catolică, principiul transformării substanței pîinii și a vinului în substanța trupului lui Isus prin actul împărtășaniei. (Dogmă formulată la Conciliul din Trento, 1545—1565). (N. trad.)

hi* chiar uneori. Însăși viața lor, iar în schimbul tuturor «stora ei au preferat credința în principiul transsubstanțierii Nu le-a dat nimănui o bicicletă, iar părintele Bernard, care avea o motoretă, îi acorda mai puțină atenție decît conversiunii celor nouă tineri Kikuyu.

În Africa, albi cu o gândire modernă cred în procesul evolutiv,, iar nu în vreun act creator spontan. Ei le-ar putea, tine băstinasilor o. scurtă lectie practică de istorie, pentru a-i aduce la stadiul în care ne aflăm noi azi. Dominatia europeană asupra acestor popoare a început cu ceva mai puțin de patru decenii în urmă ; dacă am echivala acel "moment cu manv îl nasterii lui Isus si le-am permite băstinasilor' ~ã ne ungã din urmă în ritm de cîte trei ani la fie. s<?< de-al nostru, acum ar fi timpul să li-l dăm r 'jffintui Francisc din Assisi, iar peste citiva ani pe Rab s. Precis că i-ar iubi si i-ar aprecia pe amîndoi mai ir. decît o facem noi, în secolul nostru. Aristofan le-îi i.cut acum cîtiva ani, cînd arn încercat să le traduc ogul dintre tãran, si feciorul lui din comedia Norii. - ^ douãzeci de ani de aici încolo ar fi pregătiti să-i primească pe Enciclopedisti, iar peste încă zece ani pe Kipling. Ar trebui să le dăm vizionari, filozofi si poeti, ca să putem pregăti terenul pentru domnul Ford. Dar unde vom fi noi atunci ? îi vom fi prins între timp de coadă si, agătîndu-ne strîns de ea, ne vom fi ailînd în urmărirea unei umbre, a unei tenebre, exersîndu-ne la tam-tam-urî ? Vor putea ei atunci lua masinile noastre la pretul de cost, asa cum pot lua acum doctrina transsubstantierii ? CUTREMURUL DE PĂMÎNT într-un an, pe la vremea Crăciunului, am avut un cutremur de pămînt ; a fost destul de puternic si a dărîmat un număr de colibe,, avînd probabil acelasi efect destructiv ca si,un elefant înfuriat. Au fost trei socuri succesive, fiecare din ele cu durata de cîteva secunde si alte cîteva secunde pauză între ele, intervale ce au oferit 265

oamenilor prilejul să-si formeze o părere despre cele ce se-ntîmplau. Denys Finch-Hatton, care în acel moment se afla într-un camping în Rezervatia Masai si tocmai dormea în camionul său, mi-a spus cînd ne-am revăzut că, trezindu-se de pe urma zdruncinăturilor, primul lui gînd a fost : „O fi intrat vreun rinocer sub camion". Eu însămî mă găseam în dormitor cînd s-a produs cutremurul de pămînt si mă pregăteam de culcare. La prima smucitură mi-am zis : „S-o fi urcat vreun leopard pe acoperis". Cînd a

venit al doilea soc, m-am gândit : „Acum am să mor, deci asta simte omul în clipa când moare". Dar, în scurtul răstimp de liniste dintre al doilea si al treilea soc, mi-am dat seama despre ce era vorba, si anume că era un cutremur, . căci nu mă gândisem în veci că am să ajung să trăiesc si asta. Dar, când a venit al treilea — si ultimul — soc, m-a cuprins o asemenea senzatie de bucurie incit nu îmi aduc aminte ca în toată viața mea să mă fi trezit vreodată mai brusc si mai total direct în al nouălea cer. In traiectoria lor, corpurile din univers au puterea de a ridica spiritul omenesc la înălțimi nebănuite ale fericirii. De obicei nu sîntem constienti de ele ; când deodată gîndul că ele există ne vine în minte si este reactualizat, el ne deschide perspective coplesitoare. Kepler descrie ceea ce a simtit când, după ani îndelungati de muncă, în fine a descoperit legile care guvernează miscarea planetelor ; „Mă dăruiesc cu totul extazului meu. Zarurile sînt aruncate. Nimic din ceea ce am simtit vreodată nu se compară cu starea încercată acum. Tremur de emotie si sîngele îmi tresaltă aprins. 3ase milenii a asteptat Dumnezeu un spectator al lucrării lui. înțelepciunea lui e infinită, tot ce nu stim e continut în el, la fel ca si puținul pe care totusi îl stim". într-adevăr, exact acelasi gen de extaz a pus stăpînire si pe mine, sqturîndu-mă din tot trupul în timpul cutremurului de pămînt. Senzatiia acelei imense plăceri ti~o dă mai ales constiinta că ceva ce socoteai pînă atunci imobil are în adîn266

cui lui resortul mobilității, si anume pe cont propriu. Este probabil unul din cele mai puternice sentimente de bucurie si de speranță de pe această lume. Globul inert, masa lui moartă, pămîntul însusi se înălta si se lătea sub picioarele mele. îmi transmitea în acest fel un mesaj, extrem de voalat, dar de o semnificatie inconfundabilă. Pămîntul rîdea prăbusind colibecele băstinasilor si striga : E pur si muove. A doua zi, foarte devreme, aducîndu-mi ceaiul, Juma mi-a spus : „Regele Angliei a murit". L-am întrebat de unde stia.

„Nu ati simtit, Memsahib, azi noapte cum s-a clătinat si s-a scuturat pământul ? înseamnă că regele Angliei a murit." / Dar, spre norocul lui, regele Angliei a trăit încă multi ani după acel cutremur simtit de noi. GEOÏIGE Pe un cargobot, în drum spre Africa, m-am împrietenit odată cu un băietas pe nume George, care călătorea împreună cu mama si cu tînăra lui mătusă. într-o zi, pf> punte, s-a desprins de lîngă cele două femei si, urmărit din priviri de ele, s-a apropiat de scaunul meu. M-a anuntat că a doua zi urma să fie ziua lui, că împlinea vîrsta de sase ani si că mama lui voia să invite toti pasagerii englezi la ceai ; veneam si eu ?, m-a întreat. „Dar eu nu sînt englezoaică, George", i-am spus. „ai ce esti atunci ?", m-a întreat surprins. „Sînt hotentotă." Stătea în picioare, drept si mă privea cu multă seriozitate. „Nu face nimic", mi-a spus el grav, „Sper totusi că ai să vii." : Apoi s-a întors la mama si la mătusa sa, pe care le-a anuntat pe un ton nonsalant, dar cu atîta fermitate încît excludea orice eventuală replică : „E hotentotă. Dar-vreau sa vină". 267

KEdr. Aveam odată o catîreă grasă, pe caste am numit-o llj. Grăjdarul.de la caturi i-a dat ansă um alt niae, Kefâzo, adică „lingură" si, cînd l-asn Întreat de oe o poreclise asa, el -mi-a răspuns : „. :eAt"u -a arată ca -t> îngurâ". M-am învărtit în jurul acestei cat&rci ca să-aai dau seama ce-i sugerase asemănarea, dar mi mi .-.-a părut, oridincotro as fi privit-o, că ar aduce, cît de putin, cu o lingură. La cîtva timp după aceea mi s~a întîmpl-at să mîn o cărută la care era înhămată si Kepko, alătu"i de alti trei catM. în momentul cînd m-am urcat tj-t. r . % am avut o privire de ansamblu asupra celor patrii animale. .ai atuaci mi-am dat într-o clipă seama ce di* a e avusese grăjdarul meu, Kej'iko era neobisnuit de îngustă în umeri, în schimb avea o crupă lată si rotundă si semăna izbitor

de tare cu o lingură așezată cu cupa în sus. Dacă grăjdarul Kamau și cu mine am fi pictat fiecare portretul rui Kejiko, tablourile noastre ar fi ieșit cât se poate de diferite. Dar Dumnezeu și îngerii din cer ar fi văzut-o cum o vedea Kamau. Cel ce vine de sus este deasupra tuturor și ce-a văzut aceea mărturiseste. * GIRAFELE MERG LA HAMBCRG

• Locuim la Mombasa în reședința seicului Aii bîn Salini, care era lewali pe întreaga coastă, un bătrîn gentleman arab galant și ospitalier. Orasul Mombasa seamănă cu o imagine a paradisiului pictată de un copil. Bratul de mare larg din jurul insulei creează un loc de acostare ideal; uscatul este format din stîncă albicioasă de corali, pe care cresc manghieri verzi și înalți și baobabi golasi și cenușii, de un aspect aproape ireal. În golful Mombasa, marea are o culoare de peruză și dincolo de adîncitura din dreptul portului, prelungile valuri ale Oceanului Indian trasează o linie subțire, albă și serpuitoare, menținînd un vuiet continuu
* Ioan, 3, 31—32. (N. trad.)

grav, chiar și pe vremea cea mai liniștită. Orasul, cu străzile iși înguste, e construit în stîncă de corali, cu nuanțe de galben stins, trandafirii și ocru, iar deasupra tronează vechea și impunătoare cetate, cu ziduri groase și ambrazuri, de unde cu trei sute de ani în urmă arabii și portughezii și-au ținut unii altora piept; culorile ei sînt mai tari decît acelea ale orasului, ca și cum, pe parcursul timpului, fortăreața, de pe colina ei, ar fi sorbit nu unul, ci mai multe asfîntituri de soare învîpăiate. Florile de un roșu aprins ale acaciei din grădinile de la Mombasa au o culoare neverosimil de intensă și frunze de o fragilă delicatete. Soarele arde și pîrjolește orasul; tot aerul e numai sare, iar briza aduce în fiecare zi o umezeală sărată dinspre est; pămîntul însuși e atît de sărat că foarte puțină iarbă crește pe el și arată pustiu și plat, semănînd cu un ring de dans. Bătrînii manghieri au înșă un frunzis verde și des și răspîndesc o umbră binefăcătoare, creînd fisii circulare de întineric răcoros la rădăcina lor. Mai mult ca orice alt copac pe care-l cunosc, manghierul îmi sugerează un loc de întîlnire, un centru al relațiilor dintre oameni, un nucleu al sociabilității, asemeni fîntîinii din mijlocul satului. La umbra manghierilor

se tin adesea târguri si terenul din jurul lor e plin de colivii de păsări si mormane de pepeni verzi. • Aii bin Salim avea o casă albă si foarte plăcută pe coastă, chiar la curbura bratului de mare, cu un sir lung de scări de piatră,, ce coborau pînă pe plajă. Alături de ea erau cîteva case de oaspeti, iar în camera mare din clădirea centrală, de unde puteai iesi pe o verandă, adunase o multime de obiecte arabe si englezesti : bibelouri din alamă si fildes, portelan din Lamu, fotolii de catifea, fotografii si un gramofon masiv. Printre acestea toate, într-o casetă cãptusită cu satin se afla cît mai rămăsese dintr-un serviciu întreg de ceai din portelan fin englezesc, vechi de aproape o sută de ani, care fusese cadoul de nuntă al tinerei regine a Angliei si a printului ei consort cînd fiul sultanului din Zanzibar a luat-o de sotie pe fiica ahalului persan. Regina si printul consort uraseră noii perechi la fel de multă fericire pe eîtă aveau ei însisi. 269

„ai au fost la fel de fericiti ?", l-am întrebat pe seicul Aii cînd a luat din casetă cescutele mici de ceai si le-a depus In fata mea pe masă ca să le vād mai bine. . „A, din păcate, nu", mi-a rãspuns el. „Mireasa n-a vrut să renunte la cãlărie. își adusese cu ea si caii pe dhow-ul încãrcat cu zestrea ei. Numai cã lumea din Zanzibar nu e de acord cu doamnele cãlărete. Au urmat deci o multime de neînțelegeri si, cum printesa era mai degrabă gata să renunte la sot decît la caii ei, pînă la sfîrsit cãsătoria s-a anulat si fiica saului s-a întors în Persia." în portul Mombasa stătea ancorat un cargobot german nãpădit de rugină., care urma să pornească spre casă curînd. Am trecut pe lîngă acest vapor în barca seicului Aii bin Salini, purtată de vîslasii săi Swahili pînă la insulă si înapoi. Pe punte se afla o ladă mare de lemn, iar peste marginea ei de sus vedeam înãltîndu-se capetele a două girafe. Farah, care fusese la bordul acelu vas, m-a informat cã proveneau din Africa Portugheză de Est, * iar destinatia lor era orasul Harnburg, unde fuseseră comandate de o menajerie ambulată. Girafele își întorceau dintr-o parte în alta capetele lor mici si delicate, de parcă ar fi fost surprinse de ceea ce vedeau — si pe bună dreptate. Nu mai vãzuseră niciodată marea. Probabil cã n-aveau loc să stea decît în picioare în

lada lor cea strimțã de lemn. Lumea se îngustase brusc pentru ele, se închisese în jurul lor si nu mai era aceeași. Ele n-aveau de unde ști sau măcar bănuî degradarea spre care mergeau. Cãci erau fiinte blajine, orgolioase si inocente, obisnuite doar cu galopul pe sesul fãrã de sfîrsit ; n-aveau nici cea mai vagã reprezentare ce înseamnã captivitatea, cu frigul si duhoarea, cu fumul sau rîia, cu plictiseala coplesitoare dintr-o lume în care nu se petrece niciodatã nimic deosebit. Multimea de oameni în haine cernite si îmbîcsite va veni din frigul si zloata strãzii pentru a privi la cele douã girafe si a mãsura în acest fel superioritatea rasei umane asupra lumii necuvîntãtoarelor. Rîzînd vor arãta cu degetul spre gîturile subtiri si lungi, cînd capetele gratioase, cu ochii lor cctosi si rãbdãtori, vor sta înãltate mult dea

* Actualul stat Mozambic. (N. trad.)

270

supra custii din menajerie. Copiii se vor speria vãzîndu-ie, cau poate chiar vor plînge, ori se vor îndrãgosti de ele si le vor întinde bucãti de pîine. Apoi mãmicile si tãticii vor spune cã girafele sînt animale drãgute si chiar vor fi încredintati cã se distreazã si ele la rîndul lor. În anii atît de lungi ce le asteaptã de aici înainte, se vor gîndi cele douã girafe la tara pe care au pierdut-o ? Unde or fi oare, unde s-au dus iarba si arbustii cu spini ascutiti, fîurile si ochiurile de apã si muntii cei albastri de la orizont ? Aerul dulce si tare al cîmpiei s-a ridicat si a dispãrut. Unde-or fi celelalte girafe, cu care alergau împreunã cînd se porneau sã galopeze peste terenul ondulat ? Le-au pãrãsit, au dispãrut si s-ar pãrea cã n-au sã mai revinã în veci. Iar noaptea — unde-i luna plinã ? Girafele se miscã si se trezesc în caravana menajeriei, în custile lor înguste ce miros a acrealã de bere si a paie vechi, putrezite. Adio, adio, vã doresc sã apucati sã muriti pe drum, astfel ca nici unul din cãpsoarele voastre nobile, care acum se itesc mirate peste marginea cutiei de lemn pe fundalul cerului albastru de la Mombasa, sã nu apuce sã se suceascã dintr-o parte în alta, în singurãtate, la Hamburg, unde nimeni nu stie nimic despre Africa, de unde veniti voi.

Cît despre noi, va trebui să găsim pe cineva care să încalce urît de tot libertatea noastră înainte de a avea cuviinta să le cerem noi însine girafelor iertare pentru libertatea ce le-o încălcăm mereu. • LA MENAJERIE Cu vreo sută de ani în urmă, un călător danez aflat în orasul Hamburg, contele Schimmelmann, a dat din întâmplare peste o mică menajerie itinerantă și a îndrăgit-o peste măsură. Cît timp a rămas la Hamburg, își făcea în fiecare zi drum pe acolo, desi i-ar fi venit greu să explice care era motivul real al atracției sale pentru acea caravană murdară și căzută în paragină. Adevărul este că

menajeria răspundea unui dat al conștiinței sale. Afară era iarnă și un ger cumplit. În grajduri, îngrijitorul încălzise o sobă veche pînă ce aceasta devenise de un roz sidefiu în întunecimea brună a coridorului care trecea prin fata custilor cu animale, însă curentul de afară și aerul întepător îi pătrundeau în continuare pe oameni pînă la oase. Contele Schimmelmann tocmai era cufundat în contemplarea unei hiene, cînd proprietarul menajeriei s-a apropiat de el și a intrat în vorbă. Acest proprietar era un omulet micut și palid, cu un nas coroiat, care în tinerețea lui fusese student la teologie, dar care fusese nevoit să părăsească facultatea în urma unui scandal și de atunci decăzuse, treaptă cu treaptă, pe scara societății. „Excelenta Voastră face foarte bine că privește această hienă”, îi spuse el contelui Schimmelmann. „E mare lucru să ai o hienă la Hamburg, unde pînă acum n-a mai fost nici una. Ei bine, aflată că toate hienele sînt hermafrodite și că în Africa, de unde-s ele, în noptile cu lună plină se întîlnesc și se împreunează într-un ciclu copulator în care fiecare individ joacă un dublu rol — întîi de mascul, apoi de femelă. „tiati ?” „Nu”, răspunse contele Schimmelmann cu o miscare de ușor dezgust. „Sînteti de părere, Excelenta Voastră”, continuă circarul, „că, tocmai din cauza acestui fapt, hienei îi e mai greu decît le este altor animale să stea închisă singură în cuscă ? Resimte ea oare nevoia dublu, sau, fiindcă uneste în ea calitățile complementare ale creațiunii. e satisfăcută

cu sine si trăiește în armonie ? Cu alte cuvinte, fiind toti prizonierii acestei vieti, sîntem noi oare cu atît mai fericiti sau cu atît mai mizerabili cu cît posedăm mai multe talente ?" „E un lucru extrem de ciudat", spuse contele Schimmelmann, care-si urmărise propriile sale gînduri, fără a da deloc atentie întrebărilor circarului, „să te gîndesti că atîtea sute, sau poate .atîtea mii de hiene au trăit si au murit pentru ca, în cele din urmă, noi sã avem acest spe

Oien a, astfeî încît hamburghezii sã poată vedea cum arată o hienă, iar naturalistii s-o poată studia pe viu." Si au trecut mai departe, pentru a se uita la girafele din cusca alăturată. „Animalele sălbatic", continuă contele Schimmelmann, „care aleargă printr-un decor sălbatic, nici nu există în realitate. Acesta de aici există însã, avem si un nume pentru el, ba stim chiar si cum arată la înfățisare. Celelalte pot sã nici nu fi existat, cu toate că ele sînt marea majoritate. într-adevăr, natura e foarte extravagantă." Circarul își împinse pe ceafă căciula uzată de blană, sub care n-avea nici un fir de păr. „Dar ele se recunosc între ele." „Chiar si acesta e un lucru discutabil", spuse contele după o scurtă tăcere. „De exemplu, aceste girafe au niste pete pătrate pe pielea lor. Cînd .se privesc .una pe alta, girafele nu stiu sã recunoască un pătrat si, prin urmare, nici nu-l vor vedea. încît putem noi considera că se recunosc ele între ele ?" Circarul privi o vreme către girafă, r>poi rosti : „Dar Dumnezeu le recunoaste". Contele Schimmelmann zîmbi. „Gin :? ?", întrebă el. „O, da, Excelenta Voastră", spuse ci ui, „Dumnezeu recunoaste girafele. Cînd alergau si se toi jucau acolo, la ele,. în Africa, Dumnezeu le observa din cer si îi plăceau purtările lor. Căci el le-a făcut ca sã-i placă lui. Spuae si în Biblie, Excelentă", ' zise circarul. ..Atît de mult a iubit Dumnezeu girafa încît a creat-o. ai tot Dumnezeu a inventat pătratul, precum si cercul, sînt sigur că Excelenta Voastră nu poate nega. el i-a recunoscut pătratele de pe piele si tot ce e legat de acestea. Animalele sălba

tice, Excelenta Voastră, sînt poate însăși dovada existentei lui Dumnezeu. Dar, cînd ajung la Hamburg". conchise el punîndu-si căciula înapoi pe cap, „argumentul devine, ce-i drept, problematic." Conte Schimmelmänn, care își organizase viața după Idei preluate de la alții, se duse în tăcere să privească „serpii, tîu departe de soba cea încinsă. Pentru a-l distra, circarul deschise cutia în care-i tinea și încercă să-l tre-

zească la viață pe sarpele dinăuntru ei ; pînă la urmă încetă și adormită, reptila i se înfășură pe brat. Conte Schimmelmänn privea la ciudatul cuplu. „Să stii, iubite Kannegieter", îi spuse el cu un zîmbet posac, „că, dacă ai fi în slujba mea, sau dacă as fi eu rege, iar tu un ministru'al meu, acum te-as fi dat afară." Circarul privi către el iritat. „Serios, domnule, chiar așa ?", întrebă el și dădu drumul sarpelui înapoi în cutie. „î de ce, domnule ? Dacă-mi permiteți să vă-ntreb ?", adăugă el după un moment. „E, Kannegieter, nu ești tu chiar atît de sărac cu duhul cum vrei să lasi a înțelege", îi spuse contele Schimtmelmänn. „De ce ? Pentru că, dragă prietene, aversiunea față de serpi este un instinct sănătos uman și oamenii care îl au sîrit și acum în viață. „arpele este cel mai ucigător dintre toți inamicii omului, dar ce altceva avem spre a ne ghida decît propriul nostru simț al binelui și al răului ? Ghearele unui leu, mărimea și fildesii elefantului, coarnele unui bivol, toate acestea ne sar în ochi. Dar serpii sînt animale minunate. Ei sînt atît de rotunzi și netezi, ca lucrurile pe care le îndrăgim în viață, au o culoare ireal de blîndă și-s moi în toate mișcările lor. Dar numai omului pătruns de dumnezeire atîta frumusețe și atîta grație îi sînt urîte și scîrbavnice, căci ele miros a pierzanie și-i amintesc de căderea în păcat. Ceva dinlăuntru său îl face să fugă de serpi ca de dracul, iar acest ceva se cheamă vocea conștiinței lui. Căci omul care poate mîngîia un sarpe este în stare de orice." Conte Schimmelmänn rîse puțin de sirul propriilor gînduri, se încheie la haina groasă de blană și se întoarse ca să plece. ... Circarul rămase o clipă pierdut printre reflecții. „Excelenta Voastră", spuse el în cele din urmă, „să stiti că n-aveți ce face — serpii trebuiesc iubiti. Altă soluție nu

*** Enorm, doamnă, (lb. franc.) (N. trad.) *.*.* Misiunea noastră. Marea noastră misiune în Congo. (lb. franc.) (N. trad.)

tes et â travailler. Rien de plus". * Apoi, punînd cartea pe masă cu o bufnitură surdă, a repetat cu multă hotărîre : „Rfen de plus. Rien, Rien. Rien". ** NATURAXISTXJL ^aI MAIMUTELE Un profesor suedez de istorie naturală a venit odată la ferma mea ca să mă roage să intervin în favoarea lui la Departamentul de Vînătoare. Mi-a comunicat că se afla în Africa pentru a studia în care anume fază embrionară piciorul maimutei, dotat cu degetul mare, începea să se deosebească de cel al omului. Pentru aceasta avea de gînd să meargă pe muntele Elgon ca să împuste maimute Colobus.

„Nu trebuie să vă bazati pe ele", l-am sfătuit auzind ce intentii are. „Maimutele Colobus trăiesc numai în vârful cedrilor, sînt foarte sperioase si se vînează deosebit de greu. Ax însemna să aveți un noroc fantastic să dati chiar peste embrionul dorit." Profesorul însă era plin de speranță si spunea că e gata să stea chiar si ani de zile, pînă găsește piciorul cu pri-* cina. Făcuse o cerere în scris la Departamentul de Vînătoare. să i se acorde permisiunea de a împusca oricîte maimute era nevoie. Avînd în vedere obiectivul stiintific al cercetării sale, era absolut convins că va primi autorizatia cerută, dar pînă în acel moment nu îi venise încă nici un răspuns. „^ai cîte maimute ati solicitat să vi se îngăduie să împuscati ??". Mi-a spus că, pentru început, ceruse permisiunea să împuste o mie cinci sute de exemplare. Cum aveam cunostinte la Departamentul de Vînătoare, l-am ajutat să scrie o a doua scrisoare, solicitînd răspuns la ea cu următoarea postă, fiindcă profesorul suedez era nerăbdător să înceapă cercetările. în mod exceptional, răspunsul Departamentului de Vînătoare ne-a parvenit în

* Negrii trebuiesc învățati să fie cinstiti si să muncească.1 Nimie mai mult., (lb. franc.) (N. trad.) ** Nimic mai mult. Nimic. Nimic. Nimic. (lb. franc.) (N. trad.) (N. trad.)

fr-adevăr cu următoarea postă. Departamentul, suna scrisoarea, avea plăcerea să-l informeze pe profesorul Landgreen că, dat fiind obiectivul stiintific al vizitei domniei sale, se găsisse o cale de a face o exceptie de la reglementările în vigoare, urcând numărul maimutelor ce puteau fi vîinate de la patru la sase exemplare. A trebuit să-i citească scrisoarea de două ori și cînd, în sfîrsit, conținutul ei a devenit cit se poate de clar pentru bietul profesor, acesta s-a prăbusit în sine atît de socat și de umilit încît n-a mai fost capabil să articuleze nici măcar un sunet. La încercarea mea de a spune cît îmi părea de rău nu a răspuns nimic, ci a iesit din casă, a urcat în masina lui și a plecat copleșit și trist. Înainte ca situația să-i devină ostilă, profesorul a dovedit că putea fi o companie plăcută și un spirit cu mult umor. În cursul discuțiilor noastre referitoare la maimute m-a lămurit asupra multor aspecte necunoscute și mi-a expus cîteva din ideile sale. Într-o zi mi-a mărturisit : „Am să vă povestesc o experiență foarte interesantă pe care am avut-o odată. Pe muntele Elgon mi s-a părut posibil, pentru o clipă, bineînțeleș, să cred în existența lui Dumnezeu. Ce părere aveți de asta ?” Am spus : Foarte interesant, dar m-am gîndit în sinea mea : „îmi mai interesant ar fi de aflat dacã pe muntele Elgon lui Dumnezeu i-o fi fost posibil să creadă, fie și numai pentru o singură clipă, în existența profesorului suedez. KAROMENYA Trăia la fermă un băietas de vreo nouă ani pe nume Karomenya, care era surdo-mut. Tot ce putea scoate din el era un fel de sunet ca un rãget sălbatic și scurt, dar și pe acesta numai foarte rar și nici lui însuși nu-i plăcea cum face, de aceea se oprea pe dată și rămînea gîfîind din greu. Ceilalți copii erau speriați de el și se tot plîngeau că-i bate. Am făcut cunostință cu Karomenya o dată cînd tovarășii săi de joacă l-au lovit peste cap cu o creangă ruptă dintr-un copac, astfel că obrazul drept îi era tot tu277

mefiat și infectat cu aschii subtiri de lemn, ce au trebuit

extrase cu ajutorul unui ac. ³i totusi pentru Karomenya nu a fost chiar martiriul pe care si l-ar putea imagina cineva ; cu toate că fata îl durea, era pentru el si un prilej de a veni în contact cu lumea. Karomenya avea o piele foarte întunecată si niste ochi frumosi, negri si vesnic umezi, cu genele foarte groase • avea o expresie gravă si serioasă si abia dacă zăreai vreodată un zîmbet pe fata lui. în general, arăta ca un vitelus, scund de statură si tuciuriu. Era o fiintă activă si pozitivă si cum fusese exclus de la comunicarea prin viu grai luptă devenise pentru firea lui unica formă de manifestare. Deasemeni era foarte bun la aruncat cu piatra si putea nimeri cu multă acuratete orice tintă își propunea. La un moment dat, Karomenya a avut si un arc cu săgeti, dar nu s-a descurcat deloc cu el, ca si cum să auzi zbîi-nîitul corzii unui arc ar fi, în mod necesar, o parte integrantă din mestesugul arcasului. Karomenya era destul de solid construit si deosebit de puternic pentru vârsta lui. Probabil că n-ar fi schimbat aceste avantaje ale sale asupra altor băieti pe darul acestora de a vorbi si de a auzi, pentru care simteam că nu avea vreo admiratie deosebită. Desi era un spirit combatant, Karomenya nu era totusi neprietenos. Dacă-si dădea seama că i te adresai, figura i se lumina pe dată, nu de vreun zîmbet anume, ci de o vioiciune extrem de promptă si hotărîtă. Era si hot, sterpelind din zahăr si din tigări ori de câte ori i se ivea prilejul, dar imediat împărtea prada cu ceilalti copii. O dată l-am surprins împărțind zahăr unui cerc de băieti adunati în jurul lui, dar el nu m-a văzut si aceea a fost de altfel s-i singura oară când am avut impresia că vrea să rîdă. O vreme am încercat să-i ofer ceva de lucru în casă ori la bucătărie, dar nu a reusit să facă fată si, după un timp, s-a plictisit el însusi de aceste mărunte munci. Tot ce-i plăcea să facă era să mute obiecte grele si să^ le tragă dintr-un loc în altul. Aveam un sir de pietre înălbite de ploaie de-â lungul aleii pentru masini ; într-o zi, cu ajutorul lui, am urnit din loc o asemenea piatră si am rostogolit-o încet pînă la fermă, intentionînd să dau aleii o anumită simetrie. A doua zi, în timp ce eram plecată, Ka-;

romenya a luat tot restul de pietre si le-a rostogolit pînă

la casa mea, unde a făcut o grămadă mare cu ele, lăsându-mă perplexă la gândul că o persoană de vârsta lui era în stare de una ca asta. Cred că efortul a fost cumplit. Aveam senzația că băiatul își cunoaște locul său în această lume și că îl respectă cu tristete. Ce-i drept, era el surdomut, în schimb avea o forță iesită din comun. Cel mai mult și mai mult în această viață, Karomenya își dorea să aibă un cutit al lui, dar eu nu îndrăzneau să-i îndeplinesc dorința, de teamă că, în zelul său de a stabili contacte cu lumea, ar fi putut foarte lesne ucide vreun alt copil. Va fi făcut rost de un cutit mai târziu în viață, căci dorința-i era doar atât de intensă și numai Dumnezeu poate spune ce folos stiușe să-i dea. Cea mai puternică impresie am produs-o asupra lui în ziua când i-am dăruit un fluier. Eu însămi îl folosisem o vreme pentru a chema câinii cu el. Când i l-am arătat lui Karomenya, nu l-a interesat aproape deloc ; dar, de îndată ce l-am învățat să-l ducă la gură și să sufle tare în el, iar câinii au venit în goană din toate părțile către noi, socul i-a fost atât de puternic și de total încît s-a schimbat la față, cuprins de o imensă mirare. A încercat din nou și, descoperind că efectul este același, și-a întors privirile către mine. O privire senină, însă severă. Când s-a mai obișnuit cu fluierul, a vrut să știe cum funcționează. Dar, în acest scop, nu se uita la fluier în sine, ci, când fluiera cu el, iar câinii se prezentau, îi studia atent încruntându-și sprâncenele, ca și cum ar fi vrut să vadă unde fuseseră loviți. După acest episod, Karomenya s-a atasat foarte tare de câini și adeseori, ca să spun așa, îi prelua în arendă și mergea cu ei să-i ducă la plimbare. Când pleca tinându-i pe toți în lesă, îi arătam câte un punct înspre vest, pe cer, în care trebuia să se afle soarele când el să fie înapoi acasă, iar Karomenya îmi arăta și el tot același loc și întotdeauna era punctual. Odată, făcînd o plimbare călare, l-am văzut pe Karomenya împreună cu câinii, la mare distanță de casa mea, tocmai în Rezervația Masai. El nu mă vedea, ci credea că e singur și neobservat de nimeni. Îi lăsa pe câini să tragă o fugă bună, pe urmă îi fluiera să vină la el ; a re-Petat în felul acesta manevra de trei sau de patru ori, în

vreme ce eu îl priveam de pe cal. Acolo, în câmpie, unde

credea că nimeni nu-l poate observa, se deda unei noi idei și unui aspect diferit al vieții. Își purta fluierul atârnat de o sfoară petrecută pe după gât, dar într-o zi n-a mai apărut cu el. L-am întrebat prin gesturi ce se întâmplase și tot prin gesturi mi-a răspuns că nu-l mai are — îl pierduse. Iar un al doilea fluier nu mi-a mai cerut. Fie își închipuia că nu mai voiam să-i dau, fie dorea de-acum să se țină departe de ceva care nu era treaba lui. N-ăs putea pune mâna în foc că nu-l aruncase el însuși, incapabil să-l pună de acord cu restul ideilor sale despre această viață. De aici înainte, în cinci sau șase ani, Karomenya fie va da peste o multime de suferințe, fie deodată se va fi ridicat la ceruri.

POORAN SINGH Micul atelier de fierărie al lui Pooran Singh, de jos, de la vadul morii, era un infern în miniatură pe teritoriul fermei mele, cu toate atributele ortodoxe ce le implică această notiune. Era construit din tablă ondulată, iar când la amiază soarele cădea drept pe acoperișul lui și flăcările din cuptor se năpusteau afară năvalnice, aerul însuși, atât în căsută cât și în preajma ei, era incandescent de alb. În tot timpul zilei, atelierul răsună de zgomotul asurzitor al forjei — fier lovit pe fier și iar pe fier —, cabina era plină de securi și de roți dezmembrate, care-l făceau să arate precum tabloul vechi și înfricosător al unui loc de execuție. Și, cu toate acestea, atelierul său de fierărie avea o mare putere de atracție ; când mă duceam să-l privesc pe Pooran Singh la lucru, mereu găseam lume atinându-se prinăuntru sau prin preajma cabinei. Pooran Singh muncea într-un ritm suprauman, de parcă însăși viața lui ar fi depins de terminarea unei munci sau alteia în următoarele cinci minute ; sărea de-un cot deasupra nicovalei, își striga ordinele către cei doi tineri Kikuyu, ajutoarele sale, pe un ton de o mare stridentă, ca un tipăt de pasăre

și se purta în general ca un om el însuși aflat pe rug, sau ca un diavol ars cu fierul roșu și pus la treabă. Însă Pooran Singh nu era diavol, ci o persoană cu o fire cât se poate de linistită ; în afara orelor când muncea, avea o

anumită afectare aproape feciorelnică în gesturi. Era ceea ce se numeste un fundee la fermă, adică un mester bun la toate, și țimplar, și selar, și dulgher, și fierar ; a construit și a îmbinat mai multe căruțe în folosul fermei, și totul numai pe cont propriu. Dar cel mai tare îi plăcea să muncească la forjă și era o încântare să-l privești cum cercuiește câte o roată. Aparenta lui îți sugera totuși parcă un soi de scamatorie. Când era îmbrăcat cu haina și cu turbanul său alb și extrem de răsucit, reusea să arate, având și o barbă mare și neagră, ca un om masiv și impunător. Dar lângă forjă, stînd gol pînă la brîu, era incredibil de slab și ușor, cu torsul tipic de indian, adică în formă de clepsidră. Îmi plăcea la forja lui Pooran Singh, cel foarte iubit și printre Kikuyu, în principal pentru două motive. În primul rînd, din cauza atracției fierului, care e cea mai fascinantă materie primă și care poartă imaginația pe cărări adesea îndepărtate. Sabia, plugul, roata sau tunul, civilizația omenească adică, sau, mai pe scurt, cucerirea naturii de către om, destul de simplă ca fenomen spre a fi pricepută sau intuită chiar și de ființele primitive — toate acestea însemnau persoana indianului de câte ori bătea cu ciocanul fierul. Iar în al doilea rînd, publicul băstinas era atras la forjă de cîntecul acesteia. Ritmul vioi, înalt, monoton și surprinzător al muncii fierarului are în el o forță mitică. El este într-atît de viril că înfioară și topește inimile femeilor, el este sincer și neafectat și spune numai adevărul, nimic altceva decît adevărul. Uneori este extrem de direct. Are un exces de robustete și este vesel și puternic, sau îndatoritor cu tine și îți oferă surprize mari cu usurință, ca într-o joacă. Băstinasii, îndrăgostiți de ritm, seadunau la Pooran Singh și se simteau acolo în largul lor. Potrivit unei tradiții vechi nordice, un om nu putea fi tras la răspundere pentru o vorbă spusă lângă forjă. ³În Africa limbile se dezlegau în atelierul de fierărie, discuțiile înlăntuindu-se liber, fantezii dintre cele mai îndrăz

neie erau chemate la viață de cîntecul ciocanului, inspirator. Pooran Singh a lucrat la mine timp de mai mulți ani și a fost un angajat bine plătit al fermei. Nu exista un

echilibru între veniturile și nevoile sale, căci era un ascet, dar și un habotnic. Nu se atingea de carne, de băutură, de tutun, nu juca jocuri de noroc, iar hainele îi erau atât de roase încât se vedea urzeala pe la cusături. Toti banii și-i trimitea în India, pentru ca fiii lui să poată merge pe la scoli. Odată, de la Bombay, un fiu micuț și foarte tăcut al său, pe nume Delip Singh, a venit să-și viziteze tatăl. Tînărul Singh pierduse contactul* cu fierul și singurul obiect metalic pe care l-am văzut la el a fost un stilou purtat în buzunarul de la piept al hainei. În cazul de față, însușirile mitice nu se transmisese și la generația următoare. Cît despre Pooran Singh însuși, mereu agitat în jurul forței sale, acesta și-a păstrat aureola cît timp a lucrat la fermă și, sper. și pe urmă, pînă ia sfîrșitul vieții. El era slujitorul zeilor, incandescent și radiind căldură, un spirit elementar. În atelierul lui de fierărie ciocanul îți cînta exact ce voiai să auzi. de parcă ar fi dat glas mereu chiar sufletului tău preaplin. Mie ciocanul îmi cînta o poezie grecească veche, pe care un prieten a tradus-o astfel : Ca un fierar izbit-a Eros cu ciocanul său, Din semetia mea au sărit schitei. Apoi m-a răcorit în lacrimi și în lamentații. Ca fierul înrosii muiat în rîu. O FNTIMPLARE CIUDATA Pe cînd mă aflam în Rezervația Masai și făceam cărăușie pentru guvernul colonial, am asistat într-o zi la o " scenă ciudată, cum nimeni dintre toți cunoscuții mei n-a mai văzut vreodată. Aceasta s-a petrecut în plină amiază, în timp ce străbăteam tinutul de pășuni. Aerul Africii e mai important pentru peisaj decît acela din Europa ; plin de miraje și năluciri, el este, într-un 282

anume fel, adevărata scenă a tot ce se petrece. În toiul vîpșiei din miezul zilei, aerul vibrează și oscilează aserheni corzii unei viori și ridică lungi straturi de pășune, cu dealuri și cu arbusti tepești cu tot, creînd vaste întinderi de apă argintie peste cîmpiile cu iarbă uscată și arsă. Mergeam prin aerul încins și viu și, contrar obiceiului meu, mă aflam destul de departe în fața sirului de căruțe, cu Farah, cu Dusk, ogarul meu scotian și cu micuțul totu care îngrijea de Dusk. Umblam toți patru în tăcere, căci

era prea cald ca să mai și vorbim. Deodată orizontul s-a pus în mișcare : însă de data aceasta nu aerul galopa, ci

- o turmă de animale sălbatice mari se îndrepta spre noi din partea dreaptă, despicând decorul pe diagonală. I-am spus lui Farah : „Ce multe antilope". Dar, după
- o clipă, n-am mai fost sigură dacă sînt antilope sau nu ; mi-am luat deci binoclul și le-am privit, însă era greu de spus la acea oră fierbinte din miezul zilei. „Ce zici", l-am întrebat pe Farah, „or fi antilope astea ?" Am observat că Dusk era cu toată atenția concentrată asupra acelor animale, urmărindu-le apropierea cu privirile sale pătrunzătoare. Adesea îi dădeam drumul să tragă
- o fugă bună după antilope sau după gazele, dar în acea zi m-am gândit că era prea cald și i-am spus micutului toto să-i lege mai bine zgarda. însă în aceeași clipă cîinele a scos un lătrat scurt și sălbatic și s-a năpustit brusc înainte, răsturnîndu-l pe micul toto. Am apucat să mai pun mîna eu însăși pe lesa lui și a trebuit să mă opintesc din toate puterile ca să-l pot ține în loc. Priveam întruna spre animale. „Ce-or fi ?", l-am întrebat pe Farah. E foarte greu la ses de apreciat distanțele. Vibrația continuă a aerului și monotonia peisajelor contribuie și ele, la fel ca și imaginea arbuștilor cu spini, risipiti în cîmpie, care au exact aceeași formă ca și copacii unei păduri dese și mari, deși în realitate nu-s mai înalți de douăsprezece picioare, astfel încît girafa iese cu capul și cu gîtul mult pe deasupra lor. în permanentă te înseli în privința dimensiunii animalelor pe care le vezi la distanță și s-ar putea ca, în toiu zilei, să confunzi un sacal cu o antilopă, ori un strut cu un bivoli negru. Un minut mai

tîrziu Farah mi-a spus : „Memsahib, ăștia sînt cîini sălbatici". Cîinii sălbatici umblă în general în grupuri de cîte trei sau patru, dar se întîmplă să îi vezi și-n haite de cîte doisprezece odată. Băstinașii se tem de ei și spun că sînt teribil de sîngerosi. într-o zi, pe cînd mergeam călare prin Rezervația de Animale, m-am întîlnit cu patru asemenea cîini, ce mă urmau la o distanță de cincisprezece yarzi. Cei doi mici terrieri pe care-i aveam cu mine mergeau cît mai aproape de putintă, practic sub burta poneiului meu, pînă ce am trecut cu toții pe celălalt mal al rîului și am

ajuns în siguranță pe teritoriul fermei. Cîinii sălbatici nu sînt la fel de robusti ca hienele, ci mai degrabă seamănă cu niste dogi alsacieni mai mari. Ei sînt de culoare neagră, cu cîte un smoc alb în vîrfurile cozii și al urechilor ascutite. Pielea lor nu e de nici un folos, avînd un păr inegal și aspru și fiind urît mirositoare. Acum trebuie să fi fost cel puțin cinci sute de cîini sălbatici. Veneau spre noi în trap nu foarte întins, fără a privi în dreapta sau în stînga, de parcă ar fi fost speriați de ceva, sau ca și cum ar fi mers repede și constienți de un scop precis. Au cotit doar puțin cînd s-au apropiat de noi ; cu toate acestea nu păreau să ne fi observat și au continuat în același ritm. Cel mai aproape de noi au trecut la vreo cincizeci de yarzi distanță. Alergau cîte doi, trei sau patru pe același rînd, într-o coloană foarte lungă, astfel încît a durat o vreme pînă ce întreaga procesiune s-a perindat prin fața noastră. Pe la mijlocul ei, Farah mi-a spus : „Acesti cîini sînt foarte obosiți, înseamnă că vin de foarte departe". Cînd au trecut cu totii și au dispărut din nou, ne-am uitat în urmă după căruțele noastre. Erau încă destul de departe în spate și, epuizați de emoția experienței avute, ne-am lăsat jos în iarbă acolo unde ne aflam, pînă ce restul safarului a ajuns la noi. Dusk era teribil de agitat, scuțurîndu-și capul cu putere și dînd să alerge după frații săi sălbatici. L-am cuprins pe după gît cu bratele și, dacă nu l-as fi legat la timp, cred că ar fi fost sfîșiat de haită. Vizitii cărutelor din safari s-au desprins din coloană și au venit în fugă spre noi, întrebîndu-ne ce s-a întîm

plat. Nu le-am putut explica nici lor, mi mi-am putut explica nici mie de ce acei cîini sălbatici umblau astfel și într-un număr atît de mare. Băstinasii au vrut să vadă în aceasta un semn funest, o prevestire de război, căci cîinii sălbatici sînt mîncători de stîrvuri. După aceea n-au mai comentat întîmplarea, cum făceau cu toate celelalte evenimente din timpul unui safari. Am povestit multora pătania mea, clar nimeni nu a vrut să mă creadă. ^ai, cu toate acestea, ea este adevărată, iar însoțitorii mei de atunci îmi sînt cu totii martori. PAPAGALUL

Un bătrîn armator danez își amintea de zilele tinereții sale și de faptul că, la vârsta de saisprezece ani, petrecuse o noapte într-un bordel din Singapore. Mersese acolo dus de marinarii de pe un vapor al tatălui său și stătuse îndelung de vorbă cu o bătrînă chinezoaică. Aceasta, aflînd despre el că venea dintr-o țară atît de îndepărtată, a scos la iveală un papagal bătrîn, care era proprietatea ei. Cu mult, foarte mult timp în urmă, i-a povestit bătrîna, primise acel papagal în dar de la un englez de vită nobilă, un fost iubit al ei din tinerețe. După părerea băiatului, papagalul trebuia să aibă cel puțin o sută de ani. Ția să spună diferite fraze în aproape toate limbile pămîntului, prinse în atmosfera cosmopolită a stabilimentului în care-și ducea veacul. Dar, înainte de a i-l trimite, fostul iubit al chinezoaicei îl învățase un text pe care ea nu îl înțelegea și nici vreunul din ceilalți vizitatori nu fusese în stare să i-l traducă. Așa încît, de foarte mulți ani, ea renunțase să mai întrebe. Dar, dacă acest băiat venea de atît de departe, poate din întîmplare era tocmai limba lui și atunci îi putea tîlmăci înțelesul ascuns al textului. Băiatul fusese adînc miscat și emotionat de ideea femeii. Cînd a privit spre papagal și s-a gîndit că s-ar putea să audă daneza tocmai din ciocul acela coroiat, aproape că i-a venit să o ia la fugă. Nu a rămas pe loc decît pentru a-i face plăcere bătrînei. Dar, cînd aceasta l-a convins pe papagal să spună textul cu pricina, limba s-a dovedit

a fi însăși greaca veche. Pasărea pronunța cuvintele foarte rar și băiatul stia destulă greacă modernă pentru a recunoaște despre ce este vorba în poem ; era de Sappho : A trecut miezul nopții, au apus Pleiadele, A dispărut acum și luna. Eu sînt tot singură, nemişcată, Iar orele trec întruna. Cînd i-a tradus aceste versuri, bătrîna a plescăit din buze, apoi și-a rostogolit ochii ei mici, asiatici. L-a rugat să-i mai spună o dată poemul și a confirmat din cap că așa era,

DESPĂRTIREA DE FERMĂ

„ai zei, si oameni, la fel sîntem amăgiti V*

1 VREMURI GEELE Ferma mea era situată puțin prea sus pentru a crește cafea pe pămîntul ei. Ni se întîmpla ca, în lunile de frig, să ne trezim cu înghet la sol, iar dimineata vlăstarele arborilor de cafea și tinerele fructe de pe ele să fie brune și zbîrcite. Vîntul bătea dinspre cîmpie și, chiar și în anii cei mai buni, nu obțineam aceeași recoltă pe acru plantat ca oamenii din Thika sau Kiambu, districte aflate mai jos, la patru mii de picioare deasupra nivelului mării. Nu prea aveam nici ploaie în tinutul Ngong și în trei rînduri au fost ani de secetă absolută, care ne-au lovit I cum nu se poate mai tare. Într-un an, cînd am avut cinci" zeci de inches de ploaie, am cules optzeci de tone de cafea, | iar într-un an cu cincizeci și cinci de inches aproape nouă. . zeci de tone ; -dar au fost și doi ani prosti, cînd au căzut doar douăzeci și cinci sau douăzeci de inches de ploaie, iar recolta a fost de numai saispzezece și cincispzezece

recoltă, îmi scriau și-mi spuneau că-i mai bine să vînci domeniul. M-am gîndit la tot soiul de formule pentru salvarea fermei. Într-un an am încercat să plantez cînepă pe tone de cafea. Acela au fost ani dezastru?i pentru noi. Să crești cînepă e un lucru admi« rabil, dar cere multă îndemînașe și experiență. Am apelat ' la un refugiat belgian să mă sfătuiască ce era de făcut și, cînd acesta m-a întrebat cit pămînt aveam de gînd să [plantez cu cînepă, iar eu i-am răspuns să trei sute de pînă a sc?zut ?i pre?ul cafelei : unde ?nainte

|
acri, a ex?amand o șut? de line pe timp, scule? pîneam doar ?ai? cinci acri,*sau chiar zece, era el de părere, în orice caz nu mai mult de-atît. Dar cu nu-mai zece acri nu rezolvam nimic și atunci am plantat o sută cincizeci. Un timp de zeci ?aptezeci. Peste ferm?is au ab?tut vremuri grele. Nu

file:///G:/Carti/Literatura/2000-2009/Karen%20Blixen%20-%20Din%20cîmpia%20Kipitu%20(25).indd 239 18-10-2015 17:01:01
ne puteam pl?ti datoriile ?i nu erau nici bani pentru via?a

i
de zi cu zi. Ai mei de-acas?, care aveau ac?iuni investite ?n

de cer aici jos, pe pământ — si nu există răsplată mai binemeritată decît o recoltă de fibre de cînepă, rezistente, lucioase si parcă unse la pipăit. Le urmăresti cu gîndul si după expediere, cum sînt transformate în cearsafuri si cămăsi-de noapte. Dar lucrătorii mei Kikuyu nu puteau, de astăzi pe mîine si fără o supraveghere constantă, să învete să fie îndemînatici la întinsul, la topitul sau la bătutul lor ; astfel că tentativa mea de a cultiva cînepă n-a prea avut succes. . * Cei mai multi dintre fermierii tinutului își încercau norocul, în acei ani, cu cîte o astfel de fantezie si cîtiva dintre ei chiar au si dat peste o inspiratie fericită. Pentru Ingrid Lindstrom din Njoro, de pildă, lucrurile au luat o întorsătură fastă : cînd eu nu mai eram în Africa si după ce ea însăsi muncise ca o sclavă mai bine de doisprezece ani în grădina de zarzavaturi, la porci, la curcani, la tu-fele de ricin, la soia, după ce le văzuse dînd faliment pe rînd si plînsese din cauza lor, si-a salvat ferma pentru sine si pentru familia ei hotărînd să planteze piretru, care se vinde în Franta, unde se foloseste la fabricarea parfumurilor. Eu n-am avut norocul ei în privinta experimentelor si, cînd a venit sezonul uscat si a început să bată vîntul dinspre cîmpiile Athi, arborii de cafea s-au lăsat în jos, iar frunzele lor s-au îngălbenit ; în anumite zone ale plantatiei, copacii au fost loviti de boli urîte, precum antestia. Pentru a impulsiona recolta, am început să îngrăsăm pământul cu bălegar. Fiind crescută în spiritul ideilor europene despre cultivarea pământului, mi se părea împotriva firii să adun recolta de pe un teren fără a-l fi îngrăsat mai înainte cu bălegar. Cînd au aflat despre acest proiect, clăcasii de la fermă mi-au venit în întîmpinare adueîndu-mi, din grajdurile vitelor si caprelor lor, bălegar

* Asa ceva, doamnă, e imposibil, (lb. franc.) (N. trad.)

adunat acolo de decenii întregi. Era o materie moale ca turba si u^or ^e manipulat. Am făcut o brazdă printre si-rurile de arbori cu noile pluguri mici, trase de cîte un singur bou, pe care le cumpărasem de la Nairobi si, cum nu se putea pătrunde cu căruța printre copaci, femeile de la fermă au fost nevoite să care în spinare bălegarul cu sacii si să-l împrăstie de-a lungul brazdei trase de plug, cîte un

sac la fiecare copac, astfel încât, revenind cu plugurile si cu boii, să-l putem îngropa cu totul sub pământ. Era o îndeletnicire plăcută la privit si îmi puneam mari sperante în ea, dar, după cum s-a dovedit mai pe urmă, efectele acelei fertilizări intense nu s-au făcut simtite niciodată. Marea noastră dificultate era o lipsă cronică de capital, care fusese cheltuit complet în zilele dinainte ca eu să ajung să mă ocup de fermă. Nu ne puteam permite să încercăm vreo îmbunătățire radicală, ci eram obligati să trăim de pe o zi pe alta, ceea ce, în ultimii ani, devenise modul nostru de viață curent la fermă. Să fi avut eu capitalul, mă tot gândeam din când în când, as fi renuntat la cultivatul cafelei, as fi tăiat toti arborii de cafea si as fi plantat pădure pe tot terenul. Copacii cresc foarte repede în Africa, iar după zeee ani te poti plimba în tihnă pe sub eucaliptii înalti si albăstrui, sau pe sub salcîmii australieni, pe care, în sezonul ploios, tu însăti i-ai adus de la pepinieră, câte doisprezece puieti în fiecare cutie. ^ai as fi avut atunci o vânzare bună de cherestea si de lemn de foc pe piata de la Nairobi. A planta copaci e o muncă plină de noblete si multă vreme după aceea te tot gîndesti cu plăcere la ea. Pe vremuri fuseseră pilcuri mari de pădure indigenă pe domeniul meu, dar ea fusese vîndulă în întregime pentru tăiere la indieni înainte ca eu să preiau conducerea fermei ; era un fapt care mă-ntrista. Eu însămi în anii cei mai grei trebuiesm să tai o parte din pădure în jurul atelierului de prelucrare a cafelei, pentru a face loc să încapă motorul cu aburi, iar pădurea sacrificată, cu trunchiurile ei înalte si umbrele verzi si vii, îmi tulbura adesea gîndurile si niciodată nu mi-a părut mai Tau după ceva în viață ca după acei copaci tăiati. Din timp Jn timp, când îmi puteam permite, mai plantam un petec de teren cu eucalipti, dar fără rezultate deosebite. In rit291

mul acesta, aveau să treacă vreo cincisprezece ani pînă să fie cultivate acele cîteva sute de acri, ca să vîd îerma transformată într-o pădure plină de cîntece, administrată în mod stiintific si cu un joagăr pe malul rîului, Clăcasii de pe domeniu însă, a căror idee despre timp era cu totul diferită de a albilor din Colonie, priveau plini de sperantă spre un viitor în care fiecare să aibă lemne de foc din belsug — cum avuseseră cîndva strămosii lor — de la

pădurea pe care eu aveam s-o plantez curînd. Mai nutream si planul de a creste vite si de a pune pe roate o lăptărie. Eram situati însă într-o zonă expusă, ceea ce înseamnă că tinutul era bîntuit de febra aftoasă de pe coasta de est a Africii si» dacă voiai să crești rase încrucisate, trebuia să ai si o scăldătoare pentru deparazitarea vitelor. Ceea ce face cu atît mai grea concurenta cu crescătorii de vite aflatii mai departe, în interiorul țării, care trăiesc în zone neexpuse, dar pe de altă parte Nairobi era atît de aproape încît puteam în fiecare zi trimite laptele cu masina la piată. O dată am avut o cireada de vite din rase încrucisate, pentru care am construit o scăldătoare de toată frumusetea. Dar am fost nevoiti să le vindem si scăldătoarea, secată si năpădită de ierburi, arăta ca ruina scufundată si răsturnată a unui castel-fantomă. Mai tîrziu, cîrid seara, la ora mulsului, porneam pe jos pînă la grajdul lui Mauge sau al lui Kaninu, ca să mai simt o dată în nări dulcea aromă ce o degajă vacile, încercam o strîngere de inimă că nu mai aveam si eu grajduri de vite si o lăptărie proprie. Cînd călăream pe sei, în mintea mea îl vedeam spuzit, ca pe un cîmp cu flori, de nenumărate vaci băltate. Dar asemenea planuri au devenit tot mai străine de mine pe măsură ce anii se scurgeau, încît pînă la urmă ele s-au pierdut cu totul în ceată. În fond, nu mi-ar fi păsăt prea mult dacă as fi cîstigat ceva de pe urma cafelei si as fi putut mentine ferma în stare de plutire. Este o mare povară să cari în spinare o fermă întregă. Băstinasii, ba chiar si angajatii mei albi, mă lăsau să mă tem si să mă frămînt si în numele lor, iar cîteodată mi se părea că pînă si boii de la fermă sau arborii de cafea se complăceau în această atitudine. Aveam atunci impresia că se înteleseseră între ele, fiinte glăsuitoare si necuvîn

tătoare, că numai din vina mea ploile întîrziu să cadă sau cU noptile erau atît de reci. Iar seara mi se părea nedrept să stau si să citesc linistită în casă ; mă împingea afară, pe drumuri, teama de a nu pierde ferma. Farah, care-mi cunostea frămîntările, nu era deloc bucuros de plimbările mele noaptea. Îmi spunea despre leoparzii care fuseseră văzuti prin apropierea fermei după apusul soarelui ; si avea obiceiul să stea pe verandă, siluetă îmbrăcată în alb,

abia vizibilă pe întuneric, pînă ce mă vedea revenită acasă întregă. Numai că eu eram prea-tristă pentru a mă mai gîndi si la leopardzi, stiam că nu pot rezolva nimic orbecînd prin întuneric încolo si încoace pe teritoriul fermei ^si totusi umblam ca o stafie, despre care se spune că merge fără să stie de ce sau încotro se îndreaptă. Cu doi ani înainte de a părăsi pentru totdeauna Africa, am fost într-o călătorie prin Europa. M-am întors în plin sezon al recoltatului cafelei, astfel că nu am putut afla nimic în legătură cu recolta pînă nu am ajuns în portul Mombasa. Cît timp m-am găsit pe vapor nu am făcut âecît să mă gîndesc : dacă eram într-o stare bună si viata îmi surîdea, socoteam că vom obtine în jur de saptezeci si cinci de tone, dar dacă eram abătută sau într-o stare nervoasă, mă încurajam în sinea mea : trebuie să obținem saizeci de tone, asta în orice caz'. La Mombasa mă astepta Farah, dar n-am îndrăznit să-l întreb chiar din prima clipă despre recolta plantatiei de cafea ; o vreme am vorbit tot felul de alte lucruri în legătură cu viata la fermă. Seara, înainte de a mă retrage la culcare, însă, nu am mai rezistat si l-am întrebat cîte tone de cafea se strînseseră în total de data aceasta. De obicei, somalezii au o mare plăcere în a comunica dezastrele. Acum însă Farah nu arăta deloc bucuros, ci, cu o seriozitate extremă, stînd în picioare lîngă pragul usii, a închis ochii pe jumătate si si-a lăsat capul pe spate cînd, înghitindu-si amărăciunea, mi-a spus : „Patruzeci de tone, Memsahib". În clipa aceea am stiut că nu vom putea continua asa. Culoarea si viata s-au scurs din lumea înconjurătoare, camera întunecoasă si sufocantă a hotelului din Mombasa, cu podeaua ei de ciment, cu capătul patului din '? ?*ler forjat si plasa pentru tîntari uzată, a căpătat o cum-Ptttă semnificatie ca simbol al lumii, fără un singur orna293

ment sau amănunt de înfrumusetare a vietii omenesti din interiorul ei. Nu am mai spus nici un cuvînt-si nici Farah n-a întrerupt tăcerea, ci s-a retras si a dispărut, ca un ultim obiect prietenos pe lume. ' Dar mintea omenească are capacități nebănuite de regenerare si în toiul noptii m-am gîndit, ca si Mos Knudsen altădată, că patruzeci de tone tot însemnau ceva, în timp ce pesimismul — o, pesimismul era un păcat de

moarte !^ai, în orice caz, mă întorceam acasă la mine, aveam să iau cotul aleii o dată în plus. Oamenii mei mă asteptau doar si prietenii mei vor veni să mă vadă. Peste vreo zece ore urma să zăresc, din tren, către sud-vest, proiectată pe cerul de azur, silueta albastră a colinelor Ngong. În acelasi an si lăcustele s-au abătut asupra tinutului nostru. Se auzea că ar veni din Abisinia ; după doi ani de secetă acolo, o apucaseră spre sud si pustiau în calea lor tot ce însemna cât de cât vegetatie. Înainte chiar de a sosi la noi, zvonuri ciudate au început să umble despre ce pagube cumplite lăsaseră în urma lor. Colonii au trimis mesageri vecinilor dinspre sud, ca să-i vestească de in?-¹ vazia lăcustelor. Cu toate acestea, prea mare lucru n-aveai ce face, chiar dacă erai prevenit din timp. La toate fermele din tinut oamenii au pregătit mormane de lemne si grămezi de tulpini de porumb, gata să le dea foc să ardă când vor veni lăcustele si la ei ; i-au mai trimis pe clăcasii lor cu cratite si conserve goale să bată în ele si să urle tare ca să sperie lăcustele si să le alunge. Dar nu a fost decît un respiro scurt, căci oricît de mult le-ar fi speriat fermierii, lăcustele nu puteau rămîne în aer la nesfîrsit, încît tot ce-si dorea fiecare din ei era să le gonească spre următoarea fermă, în sud si, cu cât erau gonite de la mai multe* ferme, cu atît erau mai flămînde si mai disperate când, pînă la urmă, se asezau totusi undeva si făceau popas. Eu însămi aveam spre sud cîmpiile întinse ale Rezervatiei Masai, încît tot ce puteam spera era să le mentin în aer si să le îndrept cu grijă peste rîu, trimitîndu-le pe capul Ma*sailor. Veniseră deja vreo trei sau patru mesageri de la colonii vecini ca să-mi vestească apropierea lăcustelor, însă o 294

eme nu s-a întîmplat nimic si am început să cred că nu decît o falsă alarmă. Într-o după-amiază, m-am dus 6âlare pînă la dhuka noastră, un fel de fermă-magazin în care erau tot felul de bunuri, tinută pentru zilierii fermei si pentru clăcasii de pe întreg domeniul de fratele mai mic al lui Farah, pe numele său Abdullai. Dhuka era situată la drumul mare si un indian într-o saretă trasă de Un catîr, care trecea la trap prin fata ei, s-a ridicat în picioare si mi-a făcut semn, când tocmai se afla în dreptul meu, fiindcă nu se putea apropia de mine luînd-o direct

peste câmp. „Se-ndreaptă lăcustele, doamnă, vă rog, înspre domeniul dumneavoastră”, mi-a spus când m-am apropiat de el. „Am mai auzit asta de multe ori”, i-am răspuns eu, „dar pînă acum încă nu le-am văzut. Poate că nu e dracul chiar atît de negru pe cît le place oamenilor să-l vadă.” „Fiti amabilă si vă-ntoarceți, doamnă”, m-a îndemnat indianul. M-am întors si am văzut, pe toată întinderea orizontului, spre nord, o umbră cenușie pe cer, ca un zid compact de fum, ca un oras arzînd, ca o „metropolă cu milioane de locuitori vomitîndu-si fumul în văzduh”, m-am gîndit atunci în răs timp de o clipă, sau ca un nor subtire urcînd pe cer. „Ce-i asta?”, am întrebat. „Lăcustele”, a spus indianul. Am văzut cîteva lăcuste, cred că nu mai mult de vreo douăzeci, pe poteca ce traversa cîmpia, în timp ce mă întorceam spre casă. Trecînd pe lîngă locuinta administratorului fermei, l-am avertizat să aibă totul pregăt it pentru a primi lăcustele. Apoi am privit amîndoi spre nord si am văzut că fumul cel negru urcase ceva mai sus. Din cînd în cînd o lăcustă zbura pe lîngă noi prin aer sau se lăsa să cadă pe pămînt si începea să se tîrască încet. A doua zi dimineată, cînd am deschis usa casei si am Privit afară, am văzut că tot peisajul din jur avea o culoare palidă si ternă, parcă de terracota. Copacii, gazonul, aleea, tot ce puteai cuprinde cu ochii, era acoperit de această vopsea, ca si cum peste noapte un strat de zăpadă groază si de culoarea terracotei s-ar fi lăsat peste tot decorul. Erau lăcustele. In timp ce stăteam în usă si le pri

veam, peisajul a început să vibreze tot, să se deformeze, lăcustele se deplasau pe jos si se ridicau în aer, în cîteva minute atmosfera a fost plină numai de fluturări de aripi, căci se punea tot roiul deodată în miscare. Cu acel prilej nu au produs stricăciuni prea mari; nu poposiseră pe pămîntul nostru decît pentru o singură noapte. Le-am văzut de aproape, aveau un inch si jumătate lungime, erau gri-maronii si roz si lipicioase la pipăit. Mi-au frînt mai multi copaci masivi de pe alee fără să le facă altceva decît că s-au asezat pe ei si, cînd priveai

acești copaci căzuți și-ți aminteai că fiecare lăcustă în parte nu cântărea decât a zecea parte dintr-o uncie, * cu timiditate începeai să intuiești ce numere astronomice se aflau în joc. Lăcustele au revenit; timp de două-trei luni ferma a fost supusă la repetatele lor atacuri. Am și renunțat curînd să le mai speriem, fiindcă efortul era inutil, iar pe deasupra și tragicomic. Uneori cîte un roi mai mic venea ca un detașament desprins din grosul armatei și trecea în viteză peste noi. Dar alteori lăcustele soseau în valuri mari, care puteau dura chiar și cîteva zile, în care asistam la înaintări forțate de cîte douăsprezece ore pe Zi. Cînd ajungeam în miezul roiului, era ca un viscol în Danemarca, furtuna vuia și scrîsnea amar, pale de vînt mînioase te încolteau de sus, de jos, din dreapta și din stînga, pre-cum niste lame subțiri de otel sclipind în soare, dar ele însele întunecînd totodată soarele. Lăcustele formează un gen de cordon, de la sol pînă-n vîrfuri coroanei copacilor, în spatele căruia aerul e curat. Ti se lovesc de față, îți intră în încălțăminte, în mînci și după gît. Vîrtejul din jurul tău te ameteste și te umple de o furie și o disperare îngretosată, adevărată oroare de mulțimi. Individul din cadrul acestei gloate nu contează în nici un fel, omoară-l și ai să vezi că nimănui nu-i pasă. După ce lăcustele au trecut și se îndreaptă spre orizont, ca o dîră lungă de fum tot mai rar, senzația de dezgust față de obrazul și mîinile tale, de care s-au tot frecat atîtea și atîtea lăcuste, persistă încă multă vreme.

* 1 uncie = 28,35 grame. (N. trad.)

296

Un stol mare de păsări urmau avansarea norului, se "nvîrteau pe deasupra lui și" se lăsau pe cîmp de îndată ce și lăcustele se opreau, trăind împărțite pe seama hoardei : acum era ceasul berzelor și al cocorilor, pomposii profitori localnici. Cîteodată lăcustele se azeau la fermă. Ele nu produceau pagube mari în plantația de cafea, căci frunzele acestor arbori, ce se aseamănă oarecum cu foile de dafin, sînt mult prea tari ca să le poată roade. Nu reuseau decât să frîngă ici-colo cîte un copac, atît. Dar lanurile de porumb era un dezastru să le privești după o invazie a lăcustelor : pe ele nu mai rămînea nimic,

afară de câteva petice uscate de frunze atârând din tulpinile rupte și pustiite. Grădina mea de pe malul râului, irigată și menținută verde, arăta ca un morman de praf — legume, flori și plante aromate, nimic nu mai exista. Shambas ale clăcasilor mei erau ca niște fșii de teren destelenit și ars, nivelat de insectele țiritoare, cu cîte o lăcustă moartă pe alocuri în praf drept unic rod al pămîntului devastat. Clăcasii stăteau și priveau la ele. Bătrînele, care săpaseră și sădiseră acele shambas-cu pretul unor eforturi supraomenesti, ridicau neputincioase pumnii spre ultimele umbre palide de pe cer. O multime de lăcuste moarte rămîrseau pretutindeni în urma armatei ce înainta. Pe drum, unde se asezaseră să se odihnească și trecuseră sarete sau căruțe călcîndu-le la întîmplare, acum, după ce roiul se îndepărtase, urmele rotilor erau marcate pînă departe, cît cuprindeai cu ochii, de trup usoare de lăcuste moarte. Își depuseseră ouăle în pămînt. După un an, la sfîrsitul ploilor celor mari, apăreau puietii negri-maronii — lăcustele în prima fază a existenței, care nu pot zbura, ci sg. țirăsc pe sol și care devorează tot ce găsesc în calea lor. Cînd mi s-au terminat și banii și n-am mai avut din ce scoate altii, am fost nevoită să-mi vînd ferma. Cumpărătorul era o mare companie din Nairobi. Oamenii aceia Considerau că terenul era prea sus pentru a fi cultivat cu cafea, iar agricultura nu-i interesa defel. Intenția lor era de a smulge totii arborii de cafea, de a împărți domeniul în 111 Parcele mici și de a construi pretutindeni drumuri, apoi, 297

cu timpul, cînd Nairobi urma» a se extinde spre vest, de a vinde parcelele respective ca teren de construcție pentru interesati. Toate aceste se petreceau către sfîrsitul anului. Însă, chiar și în acele conditii, nu cred că as fi aflat tîria necesară de a renunța la ferma mea, dacă n-ar fi intervenit un element anume. Recolta de cafea, încă necoaptă pe copaci, aparținea fostilor proprietari ai fermei, sau mai bine zis băncii care detinea o primă ipotecă asupra ei. Această recoltă n-avea să fie culeasă, prelucrată în atelier și expediată pînă în luna mai a anului următor, sau chiar și mai tîrziu. În toată această perioadă aveam să rămîn la fermă și s-o conduc tot eu, iar lucrurile aveau să decurgă în linii mari la fel, pentru păstrarea aparentelor.

și, între timp, îmi spuneam eu, se va întâmpla precis ceva pentru ca totul să revină la normal, fiindcă, la urma urmelor, lumea asta nu e un mecanism nici foarte regulat, nici întru totul previzibil. și astfel a început o etapă stranie în existența mea la fermă. Adevărul, ce mă pîndea de pretutindeni, era că ferma nu-mi mai aparținea, însă, în ciuda acestei realități, el putea fi foarte bine ignorat de cei incapabili să-l înțeleagă și diferența de la o zi la alta rămăsese insesizabilă. În schimb, de la un ceas la altul, îmi oferea o lecție de trăire a clipei, așa spune, în eternitate, unde întâmplările reale ale unui moment sau altul nu înregistrează aproape nici o diferență. ? Ciudat era că nici chiar eu, pe toată durata acestei stări, nu am crezut vreodată că voi fi nevoit să renunț la ferma mea sau că va trebui să plec din Africa; Desi eram povățuită că așa era mai bine să fac de prietenii din jurul meu, toți oameni cu scaun la cap ; ba chiar primeam și scrisori de acasă cu fiecare poștă în parte, ce conțineau toate acele sfaturi, iar faptele de zi cu zi îmi arătau, inconfundabil, drumul. și totuși nimic nu era mai străin de gândurile ce mă munciau și continuam să cred că mă voi întoarce ca să-mi las oasele în pământul Africii. Pentru această credință fermă n-aveam nici o altă bază sau nici un alt motiv întemeiat decât totala mea incapacitate de a-mi imagina vreă altă încheiere a faptelor. În timpul acestor luni, am conceput în minte un program, sau un sistem strategic de apărare împotriva desti

lui și a celor din preajma mea care se aliau cu el. Am cedez, gîndeam, începînd din această clipă, în toate s. ectiUnile minore, pentru a fi scutită de neazuri inutile, r'voi lăsa pe adversarii mei să facă după capul lor în treburile de acest gen, zi după zi, prin vorbă sau prin cuvîntul scris. Căci pînă la urmă eu voi triumfa și-mi voi păstra și ferma și oamenii mei de-aici. Să-i pierd, mă gîndeam, nu pot : iar, dacă nu-mi pot imagina, cum e cu putință să se nîmple atunci ? În felul acesta am fost cea din urmă persoană care să-si dea seama că va trebui să plec. Cînd mi-amintesc de ultimele luni ale mele în Africa, mi se pare că obiectele neînsufletite erau conștiente de plecarea mea cu mult

înainte de a-mi da eu însămi seama. Dealurile, pădurile, câmpiile și rîurile, vîntul, toate stiau că aveam să ne despărțim. Cînd am început să stabilesc soroace cu destinul și am angajat discuții pentru vînzarea fermei, atitudinea peisajului față de mine s-a modificat radical. Pînă atunci fusesem o pîrticică din el și seceta i-o resimteam ca pe o febră a mea, sau înflorirea cîmpiei ca pe o rochie nouă. Acum tinutul însă se despărțea de mine și se ținea puțin deoparte, ca să îl pot vedea mai clar și să-mi rămînă ca un tot.

• Acelasi lucru se întîmplă și cu colinele în săptămîna dinaintea sezonului de ploii. Într-o seară, în timp ce le privești, ele fac deodată o mișcare amplă și se dezvoltă sub ochii tăi, devenind la fel de limpezi, particulare și vii ca formă și colorit, de parcă ar vrea să îți se dăruiască, împreună cu tot ce închid în ele, de parcă tu ai vrea să pornești din locul în care te afli atunci pentru a urca pe clina lor unduioasă și verde. Te gîndesti : dacă o antilopă ar iese acum la loc deschis, i-ai putea vedea ochii cînd își întoarce capul, mișcînd ușor din urechi ; dacă o păsărică s-ar așeza pe o crengută a unei tufe, ai auzi-o cîntînd. În luna martie, între coline, gestul acesta de abandon înseamnă, că se apropie vremea ploilor, dar pentru mine, acum, el însemna despărțire. Mai văzusem destule țări pînă atunci dăruindu-și în acelasi fel cînd esti pe punctul de a le părăsi, însă uitasem e bună seamă acest sentiment. Nu mă gîndeam decît că niciodată încă tinutul nu mi se păruse mai frumos, ca și 299

cum contemplarea lui în sine .ar îi ajuns- ca să te faci fericit pe viață. Lumina și umbra își împărteau decorul ; văzduhul era brăzdat de curcubeie. Cînd eram în compania albilor din Nairobi, a avocaților sau a oamenilor de afaceri,, a prietenilor miei cei plini de sfaturi bune, sentimentul izolării de toți aceștia îmi provoca o stare ciudată, uneori aproape ca o senzație fizică — și încercam un. gen de sufocare. Mă consideram, a fi, dintre ei toți, unica ființă rezonabilă ; însă o dată sau de două ori mi s-a întîmplat să reflectez că, dacă as fi fost nebună printre oameni întregi la minte, cred că as fi încercat întocmai aceeași stare. Băstinasii de la ferma mea, cu realismul sobru atit de

propriu firii lor,, erau pe deplin constienti de situatia în care mă aflam, ca si de starea mea de spirit,, de parcă le-as fi analizat-o în detaliu sau as fi descris-o într-o carte pe întelesul lor. Cu toate acestea, căutau mai departe la mine un sprijin si un ajutor si nu au încercat, nici măcar vreunul din ei, să-si aranjeze viitorul pe cont propriu. încercau tot ce se pricepeau mai bine ca să mă facă. să rămîn si pentru aceasta inventau tot felul de planuri, pe care mi le împărtăseau, în vremea cînd vânzarea fermei fusese încheiată, veneau si sedeau în jurul casei mele din zorii zilei si pînă noaptea, dar nu atît pentru a voi'bi cu mine cît mai degrabă pentru a-mi urmări miscările. Există un moment paradoxal în relatia dintre un conducător si cei ce-l urmează, cînd acestia vād limpede orice slăbiciune si scădere a lui si sînt în stare să îl judece cu corectitudine si obiectivitate,, dar, inevitabil, se întorc spre el, ca si cum, fizic, pe această lume, el nu avea cum fi ocolit. S-ar putea ca o turmă de oi să simtă exact acelasi lucru fată de micul ciobănas.; ele vor fi avîrai infinit mai multă stiintă si experientă a locurilor si a vremii si totusi merg în urma lui, daeă-i nevoie, chiar si-n abis. Localnicii Kikuyu priveau situatia mai pozitiv decît mine» datorită cunoasterii lor mai intime' a Diavolului si a lui Dumnezeu, însă sedeau în jurul casei " mele si asteptau poruncă din partea mea, probabil .disertînd tot timpul liber pe marginea ignorantei si a neputintei mele fără pereche pe această lume. Vă veti imagina poate că prezenta lor constantă în preajma casei, cînd doar stiam că nu-i pot ajuta, iar soarta 300

lor îmi apăsa constiinta, era ca o povară greu de suportat. Ei bine, cîtusi de putin. Pînă în ultima clipă, cred, am aflat stranie consolare si o usurare unii în prezenta altora, întelegera dintre noi era mai profundă ca ratiunea. M-am mndit în acele luni ades la Napoleon si la retragerea lui din fata Moscovei. Se consideră în general că a trecut printr-o teribilă agonie vāzîndu-si marea armată suferind si murind împrejurul lui, dar este deasemeni de presupus că ar fi căzut pe loc răpus de soartă dacā n-ar fi avut armata în jurul său. Noaptea, stăteam trează si numărarr orele pînă cînd băstinasii Kikuyu aveau să-si facă din nou aparitia pe gazon si să astepte în preajma casei mele.

V MOARTEA LUI KINANJUI în același an a murit și marele șef Kinanjui. Unul din fiii lui a venit la mine într-o seară târziu și m-a rugat să mă duc cu el în satul tatălui său, căci acesta era pe moarte : Na-taka kufa — voia să moară —, cum spun băștinasi.

Kinanjui era bătrân acum. Un mare eveniment avusese loc de curând în existența sa : carantina asupra Rezervatiei Masai fusese ridicată. Bătrânul șef de trib Kikuyu, de îndată ce a auzit de ea, s-a și asternut la drum el însuși, numai cu câțiva însoțitori, pornind departe, către sud, prin rezervatie, ca să pună la punct diversele-i socoteli cu tribul Masailor și să-și aducă înapoi vacile care-i aparțineau, împreună cu viteii lor născuți în exil. Însă pe drum s-a îmbolnăvit ; din câte am reușit să înțeleg, fusese împuns de

o vacă în pulpă, ceea ce reprezenta o cauză onorabilă din care putea muri un șef de trib Kikuyu, iar rana primită se cangrenase. Kinanjui fie stătuse prea mult la Masai, fie se simțise prea rău pentru atât de lungul drum de înapoiere, când și-a adus aminte și de casă. Probabil însă că era atât de pornit să-și adune toate vitele în jurul lui Incît nu se îndemna să plece pînă nu le vedea pe toate strînse și e deasemeni destul de probabil că se lăsase îngrijit de una din fetele sale măritate cu un Masai, pînă ce se trezise în el o usoară suspiciune apropo de bunăvoința fiicei de a-l mîntui de suferință. În cele din urmă a pornit la drum și se pare că alaiul său a făcut tot-ce s-a priceput, dîndu-și o mare osteneală să-l aducă pînă acasă, cărîndu-l pe bătrînul aproape muribund distanțe lungi pe o targă improvizată. Acum, cînd zăcea pe patul de moarte în coliba sa, marele șef de trib a trimis după mine. Fiul lui Kinanjui sosise la mine acasă îndată după masa de seară și s-a făcut de-a binelea întuneric pînă ce 302

Farah și el am pornit cu mașina spre satul său, dar luna era deja pe cer și străbătea primu-i pătrar. Pe drum, t' h a deschis subiectul succesiunii lui Kinanjui ca mare șef al tribului Kikuyu. Bătrînul avea o multime de fii și ^ reușit să se ciocneau tot felul de interese în mică lume băștinasilor Kikuyu. Doi dintre fiii lui. mi-a spus Farah, u creștini, dar unul romano-catoic, iar celălalt con

vertit la Biserica Scotiană si era de asteptat ca fiecare din cele două misiuni să tragă destule sfori pentru a-si impune pretendentul său. Tribul în sine, se pare, l-ar fi dorit pe un al treilea fiu, mai tânăr ca ceilalti doi, însă, ce-i drept, păgîn. Ultima portiune de drum, vreo milă, nu era decît o urmă bătătorită de vaci peste o pajiste întinsă. Iarba arăta cenusie de rouă. Chiar înainte de a ajunge în sat, a trebuit să traversăm o albie de rîu, un firicel argintiu de apă serpuind prin mijlocul ei ; aici am trecut printr-o ceată lăptoasă. Manyatta cea mare a lui Kinanjui, cînd am ajuns în preajma ei, stătea linistită sub clar de lună ; era formată dintr-un mănunchi de colibe, din sure cu vîrfurile tugiuite si din grajduri pentru animale. Cînd am cotit intrînd în ea, am prins în lumina farurilor masinii un acoperis de stuf; sub el se afla automobilul pe care Kinanjui îl cumpărase de la consulul american pe-vremuri cînd venise la ferma mea să judece cazul lui Wanyangerri. Acum arăta complet părăsit, cuprins de rugină si hîrbuit si Kinanjui cu sigurantă nici nu-si mai amintea de el, ci se-ntorsese la obiceiurile strămosilor săi si nu-si dorea să fie înconjurat decît de vaci si de femei. Desi mi se păruse atît de întunecat, satul era extrem de treaz, oamenii nu dormeau nici unul si, cînd au auzit motorul masinii, s-au si grăbit să ne iasă-n cale. Dar acum totul era schimbat fată de cum arătase altădată. Manyatta lui Kinanjui fusese întotdeauna un loc plin de viață si zgomotos, ca un pîrîu izvorînd din pămînt si împrăstiindu-se în toate părțile ; tot felul de proiecte si planuri se întretăiau în cele patru zări, sub ochiul figurii centrale solemne si binevoitoare a marelui sef Kinanjui. Acum anPa mortii plutea însă peste manyatta si, întocmai ca un 303

magnet puternic, modificase alcătuirea, stiută, formînd grupuri si constelatii noi. Bunăstarea fiecărui membru al familiei si al tribului era în joc, iar scenele si uneltirile ce se petrec mereu la căpătiul unui rege muribund erau si aici* simteai în plină desfășurare,, pe fondul mirosului tare de vaci si sub lumina amortită a lunii. Cînd ne-am dat jos cu totii din masină, un băiat cu un felinar a venit la noi ca să ne conducă înspre coliba lui Kinanjui si multimea de oameni ne-a însoțit, însă apoi a rămas afară.

Nu mai fusesem niciodată în locuința lui Kinanjui. Acest adevărat castel regal era cu mult mai mare decât colibe obisnuite, dar, când am pătruns înăuntrul lui,, nu am avut impresia că ar fi prin ceva mai luxos mobilat decât celelalte. Avea un pat făcut din bete și din Mie de vite și câteva scaune mici de lemn. Două-trei focuri ardeau pe lutul bătătorit de pe jos, căldura din coliba era de-a dreptul sufocantă, iar fumul atât de gros încât la început nu am distins pe nimeni dinăuntru, deși tot pe jos era așezat și un felinar de vânt. Când ne-am mai obișnuit cu atmosfera, am văzut că erau trei bătrâni acolo, poate unchi sau consilieri de-ai lui Kinanjui, încă o femeie, foarte bătrână, sprijinită în toiag și care stătea foarte aproape de pat, o fetiță drăgută și un băiat de vreo treisprezece ani — cine știe de constelație nouă, produsă de acel magnet, era societatea de față din camera mortuară a marelui șef de trib.-Kinanjui zăcea cu ochii în tavan. Trăgea să moară, era deja pe jumătate intrat în moarte și dezintegrare, iar duhoarea ce-o răspîndea era atât de grea încât la început n-am îndrăznit să deschid gura ca să rostesc vreun cuvânt, de teamă să nu vomit. Bătrînul era în întregime gol și stătea jculcat pe un pled scotian pe care i-l dădusem eu odată, ; însă probabil că nu suporta nici o apăsare, cât de mică, pe ? piciorul său infectat. De altfel, piciorul era îngrozitor la_* vedere și atât de inflammat că nu se mai distingea genunchiul, iar în lumina, lămpii am văzut că de la sold la talpă era brăzdat de lungi fuioare galbene și negre. Sub el, pledul era pătat și ud, ca și cum apa i s-ar fi scurs din picior întruna. Fiul lui Kinanjui care venise după mine la fermă a adus un vechi scaun european, cu un picior mai scurt de-

304

cit celelalte și mi l-a pus ca să sed pe el foarte aproape de patul bătrînului. Capul și corpul lui Kinanjui erau atât de descărnate că toată structura scheletului său imen^a ieșea în evidență și semăna cu o statuie de lemn neagră și uriasă, cioplită de un cutit grosolan. Dintii și limba i se zăreau printre buzele întredeschise. Ochii-i erau pe jumătate înnegurați și lăptoși în mijlocul feței brune. Dar încă mai putea să vadă și, când m-am apropiat de pat. și-a întors privirile către mine și nu și le-a mai mutat cât timp am rămas lângă el în colibă.

Cu mare, foarte mare încetineală și-a tras mîna dreaptă peste întregul trup, ca să atingă mîna mea. Durerile trebuie să-i fi fost cumplite, cu toate că părea linistit și degaja încă o mare prestanță, gol cum zăcea în patul lui. După felul cum arăta, m-am gîndit că se întorsese probabil. triumfător și că-si recuperase toate vitele, în ciuda gine-, iilor lui Masai. Mi-am amintit, pe cînd stăteam și îl observam, că avusese o mare slăbiciune : se temuse mereu de tunet și, dacă izbucnea vreo vijelie în timp ce se afla la mine, adopta instinctul de rozătoare și-si căuta cotlonul ?în care să se ascundă. Acum și aici însă nu-i mai păsă de fulgere și de mult temuta „stîncă tunătoare” ; își făcuse din plin datoria, cred, pe această lume și se întorsese acasă răsplătit din toate punctele de vedere. Dacă i-ar-fi rămas destulă judecată să-si mai poată privi o dată viața retrospectiv, ar fi găsit numai putine împrejurări cînd nu reusise s-o biruiască. O mare vitalitate și o mare artă de a trăi, ca și o activitate extrem de diversă se încheiau acum aici, cu Kinanjui zăcînd nemiscat pe spate. „Să ai parte de-o moarte usoară, Kinanjui” — m-am gîndit eu în sinea mea. Bătrînii din colibă stăteau totuși imobili, de parcă si-ar fi pierdut deodată darul vorbirii. Numai băiatul care fusese în cameră cînd am intrat și care presupun că trebuia să fie unul din ultimii născuți ai lui Kinanjui, a venit lîngă patul tatălui său și mi s-a adresat, potrivit, cred, unei înțelegeri stabilite înainte de sosirea mea. Medicul Misiunii, mi-a explicat el calm, aflase de boala lui Kinanjui și trecuse pe acolo dorind să-l vadă.

Tot el îi 305

informase pe Kikuyu că se va întoarce și-l va lua pe muribund la spitalul Misiunii sale; iar acum asteptau să vină camionul care-l va transporta chiar în aceeași noapte. Dar Kinanjui nu voia să 'fie dus la spital. De aceea trimisese el după mine. Voia să îl duc la mine acasă, și anume neîntîrziat, înainte ca cei de la Misiune să vină și să-l încarce. În timp ce băiatul îmi explica, bătrînul nu mă slăbea din priviri. Stăteam și ascultam atent, cu inima îndurerată. Să fi fost Kinanjui pe moarte acum un an sau chiar și-acum trei luni, l-as fi luat imediat la mine, dacă aceasta-i era dorinta. Dar situația- se schimbase acum. îmi mersese

rău în ultima vreme și mă temeam să nu îmi meargă și mai rău. Petreceam zile întregi la Nairobi, în diferite birouri, ascultându-i avocați și oameni de afaceri și având întâlniri cu creditorii fermei. Casa în care-mi cerea Kinanjui să-l duc încetase de a fi proprietatea mea. Bătrînul, mă gîndeam eu stînd și privind-l neputincioasă, avea să moară, nu mai avea scăpare. Ar fi murit în mașina mea, pe drum, sau imediat după ce soseam acasă. Cei de la Misiune aveau să-mi repropună moartea lui și toți cei care vor afla împlinirea nu vor putea decît să le dea dreptate. Or, toate acestea, din acel scaun rupt și din coliba înăbusitoare, mi se păreau a fi o povară prea grea ca să mi-o mai asum. Nu mă simteam în stare să mai lupt cu autoritățile de pe această lume. Nu mai eram capabilă să le înfrunt pe toate ; sau nici măcar pe o parte din ele. În două sau trei rînduri chiar am încercat să-mi spun că îl iau pe Kinanjui, dar de fiecare dată mi-a lipsit curajul. Atunci m-am gîndit că ar fi mai bine să-l las în pace și să plec. Farah stătuse pînă atunci în ușă și urmărise ce-mi spunea băiatul. Cînd m-a văzut că rămîn tăcută, s-a apropiat de mine și, cu glas grăbit, dar în surdina, a început să îmi explice cum îl puteam urca mai bine în mașina noastră pe Kinanjui. M-am ridicat și am mers cu el în partea din spate a odăii, puțin mai departe de ochii și de duhoarea bătrînului muribund din pat. I-am spus lui Farah că nu aveam de gînd să-l duc pe Kinanjui la mine. Luat pe

-egătite de această întorsătură-a lucrurilor, în ochii și în fața lui Farah a coborît o umbră de mirare. As mai fi vrut să stau puțin cu Kinanjui, dar nu as fi dorit să fiu de fată cînd cei de la Misiune veneau să îl ia cu ei. M-am întors lingă patul lui Kinanjui și i-am spus că nu-l puteam lua la mine. Cum nu era nevoie de motivații, m-am rezumat la această comunicare. Înțelegînd că-i vorba de un refuz, bătrînii din colibă m-au înconjurat foindu-se încurcați, băiatul s-a tras puțin mai în spate, apoi a rămas nemiscat acolo ; tot nu avea ce face. Kinanjui nu se agita, nici nu-și schimba poziția, ci stătea cu ochii fixați asupra mea, cum făcuse tot timpul pînă atunci. Arăta ca

si cum lucruri de acest fel i s-ar mai fi întîmplat cînd va, ceea ce se prea poate sã fie adevãrat. „Kwaheri, Kinanjui”, i-am spus —'la revedere. Degetele lui fierbinti s-au frecat usor de palma mea. Chiar înainte de a ajunge la usã, cînd m-am întors sã mai arunc o privire în urmã, întunecimea si fumul din încãpere înghitiserã trupul întins pe pat al marelui sef Kikuyu. Cînd m-am aliat din nou în aer liber, am constatat cã este foarte frig. Luna era foarte jos, aproape de orizont, cãci trebuie sã fi fost trecut de miezul noptii. Chiar în acel moment, un cocos din manyatta lui Kinanjui a cîntat de douã-ori tare. Bãtrînul sef de trib a murit în aceeasi noapte la spitalul Misiunii. Doi dintre fiii sãi au venit la mine în dupãamiaza zilei urmãtoare ca sã-mi anunte vestea mortii lui. Totodatã m-au invitat si la înmormîntare, care avea sã aibã loc a doua zi la Dagoretti, lîngã satul lui. Cînd sînt lãsati în legea lor, Kikuyu nu-si îngroapã mortii, ci-i pãrãesc sub cerul liber, la bunul pfac al vulturilor si al hienelor. Acest obicei al lor mi-era apropiat de suflet ; mã gîndeam cã trebuie sã fie plãcut sã fii abandonat sub lunã si sub stele si'acolo ciugulit si descãrnat degrabã, pe fatã, cinstit si curat ; adicã sã devii una cu natura, un component oarecare al peisajului. In vremea Cind la fermã fãcea ravagii gripa spaniolã, auzeam toatã noaptea hienele învîrtindu-se printre shambas si adesea, 307

dupã acele zile, mi se întîmpla sã dau peste cîte un craniu brun si neted, afarã, în cîmpie, sau în iarba înaltã din pãdure, asemeni unei nuci picate din copac. Dar practica nu se împãca bine cu exigentele lumii civilizate. Guvernul îsi dãduse multã ostenealã ca sã-i convingã pe Kikuyu sã-si schimbe vechile obiceiuri si sã-i învete sã-si îngroape mortii, însã acestora nu le plãcea ideea totusi. Kinanjui, mi-au spus bãietii sãi, urma sã fie înmormîntat si m-am gîndit cã poporul Kikuyu poate se hotãrîse sã admitã o exceptie de la regulã pentru cã mortul era însusi marele sef. Era posibil sã vrea sã facã un spectacol traditional si o adunare a tuturor pentru aceastã împrejurare. Am mers cu masina la Dagoretti în dupã-amiaza zilei urmãtoare, asteptîndu-mã sã-i vãd acolo pe toti bãtrînii sefi mai mici din tinutul nostru si sã asist la o mare

festivitate Kikuyu. Dar funeraliile lui Kinanjui s-au dovedit a fi o chestiune în exclusivitate europeană si clericală. Erau de fată cîtiva reprezentanti din partea guvernului colonial, Comisarul Districtual si doi functionali oficiali din Nairobi. Ocazia si locul însã fuseserã acaparate de cler ; tot cîmpul, sub soarele dupã-amiezii, era negru de reverendele lor. Atît Misiunea Francezã cît si Misiunile Bisericii Englezã si Scotianã erau bogat reprezentate acolo. Dacă aveau de gînd sã le bage în cap localnicilor Kikuyu ideea cã ele puseserã mîna pe seful mort si cã acum acesta le apartinea doar lor, atunci fãrã îndoialã cã au reusit din plin. Puterea era atît de clar de partea lor încît simteai cã e imposibil ca Kinanjui sã poatã scãpa. Este un truc foarte vechi al bisericilor crestine. Îi vedeam acum pentru prima oarã, într-un numãr demn de a retine atentia, pe bãietii de la misiuni, localnicii convertiti, cu o îmbrãcãminte semi-sacerdotalã, indiferent de functia ce o îndeplineau, tineri Kikuyu grasi, cu ochelari si care-si tineau mîinile împreunate, arãtînd toti ca niste eunuci. Probabil cã cei doi fii crestini ai lui Kinanjui erau si ei de fatã, lãsînd la o parte neînțelegerile religioase pentru aceastã zi solemnã, numai cã eu nu-i cunosteam. Veniserã si cîtiva bãtrîm sefi Kikuyu, printre' care Keoy si am vorbit cu acesta o vreme despre personalitatea lui Kinanjui. Dar preferau 308

„, stea cu totii retrasi în planul doi al acestui mãret spectacol. Mormîntul era sãpat sub cîtiva eucalipti înalti din cîmoie si ° sir°arã fusese întinsã în jurul lui. Fiindcã am so-sit mai devreme, am nimerit aproape de mormînt, chiar lingã sfoarã, de unde puteam vedea cum creste si se asezã adunarea, ca mustele, în jurul lui. Kinanjui a fost adus cu un camion de la Misiune si coborît alãturi de propria lui groapã. Cred cã nicicînd în viata mea nu am fost mai socatã si mai indignatã decît atunci, la .vederea lui. Fusese un bãrbat înalt si-l tineam minte venind pe jos cãtre ferma mea, înconjurat de consilierii sãi ; mi-l aminteam chiar zãcînd în pat, cu douã nopti în urmã, în coliba sa. Însã cosciugul în care se afla acum era o cutie aproape pãtratã si precis nu avea mai mult decît vreo cinci picioare în lungime. Nici n-am cre

zut că este un cosciug când am văzut-o în prima clipă ; o fi, îmi spuneam eu, vreo cutie cu accesoriile de rigoare. Dar nu, era cosciugul lui Kinanjui. N-am înțeles niciodată de ce l-au ales pe acela ; poate era în plus la Misiunea Scotiană. Nu reuseam să-mi imaginez cum încâpuse Kinanjui și în ce poziție stătea el înăuntru. Au așezat cosciugul pe pământ, nu departe de locul unde, mă nimerisem eu. Pe acest cosciug era o placă mare de argint cu o inscripție care spunea, după cum am aflat pe urmă, că îi fusese dăruită de Misiune marelui șef Kinanjui și . avea gravat pe-ea un text din sfânta scriptură. A urmat o lungă slujbă de înmormântare. Pe rând, misionarii au ieșit în față și le-au vorbit celor prezenți și presupun că au insistat mai ales cu îndemnuri și cu povete, în ce mă privește, n-am auzit nimic : mă tineam strâns cu mâinile de sfoara din jurul mormântului lui Kinanjui. După ei au venit la rând și câțiva creștini băștinasi, care deasemeni au nechezat și ei peste câmpia înverzită. În cele din urmă, Kinanjui a fost coborât în pământul Propriei sale țări și acoperit cu el. A luat pe băieții mei de casă la Dagoretti să vadă înmormântarea și acim acestia stăteau de vorbă cu ru-Cele și cu prietenii lor. Fiindcă tot se-ntorceau mai târziu 309

pe ios Farah și cu mine am pornit înainte singuri. Tot timpul 'pe drum, în mașină, Farah a sezut tăcut ca însuși mormântul de unde veneam. Îi fusese greu să accepte faptul că refuzasem să-l iau pe Kinanjui la mine și două zile se zbătuse neputincios, asemeni unui suflet rătăcit, prada unor teribile îndoieli și crize. Însă, când am oprit în fața usii, mi-a spus : „Nu face nimic, Memsahib”. ?rj

3 MORMINTUL DINTRE COLINE Denys Finch-Hatton a venit de la un safari și a rămas pentru scurt timp la fermă, dar, când am început să-mi desfășor casa și să împachetez, iar el n-a mai avut unde să locuiască, a plecat și s-a instalat în casa lui Hugh Martin, la Nairobi. De acolo venea cu mașina în fiecare zi la masă, sezîiid — la urmă, când îmi vîndusem tot mobilierul — pe

o ladă și mîncînd pe o alta. Așa stăteau împreună pînă noaptea tîrziu. De cîteva ori Denys și eu am vorbit ca și cum ar fi trebuit cu adevărat să plec din țară. El însuși considera Africa a fi casa lui și înțelegea foarte bine ce simteam și suferea alături de mine, chiar cînd rîdea de tristetea de care mă lăsam cuprinsă la perspectiva despărțirii de oamenii mei. „Ai impresia”, mă întreba el, „că n-ai să poți trăi de-acum fără Sirunga?” f„Da”, îi răspundeam eu. Dar, în cea mai mare parte a timpului cînd eram împreună, vorbeam și ne comportam de parcă viitorul nici „n-ar fi existat”; nu fusese niciodată în firea lui Denys să se preocupe de viitor, ca și cum ar fi știut tot timpul că poate face apel la forte necunoscute nouă dacă într-adevăr ar fi fost nevoie. El se armoniza în chip firesc cu stilul meu de a lăsa lucrurile să curgă în voia lor, iar ceilalți puteau crede sau comenta ce le făcea plăcere. Cînd era la mine, părea un lucru absolut normal și în spiritul gustului nostru să sedem amîndoi pe lăzi într-o casă golită de •ttobile. Lui Denys îi plăcea să-mi spună o poezioară : Cîntec vesel zi-mi mai bine, Decît de durere. Nu din milă vin la tine. Ci doar de plăcere. 311

în timpul acelor săptămîni, ne repezeam în zboruri scurte deasupra colinelor Ngong sau peste Rezervatia de Animale. într-o dimineată, Denys a venit să mă ia de la fermă în zori, chiar la răsăritul soarelui și atunci am văzut de sus un leu pe cîmpia de la sud de coline. Mi-a spus că ar trebui să-si împacheteze cărțile, care stătuseră mulți ani în casa mea, dar intentia lui n-a de-pășit niciodată acest stadiu. „atii ce ? Mai bine păstrează-le tu”, mi-a spus o dată, „eu tot n-am unde să le mai tin.” Nu reușea deloc să se hotărască încotro s-o apuce cînd casa mea va fi închisă și înstrăinată. La sfatul insistent al unui prieten, a consimțit să meargă la Nairobi și să arunce o privire prin bungalow-urile de închiriat acolo, dar s-a întors atît de oripilat de cele văzute încît a re

fuzat să și discute acest subiect, iar seara, la cină, când a început să-mi facă o descriere a caselor și a mobilierului lor, s-a oprit și a rămas pe gânduri, cu o silă și o tristete întipărite pe figură, cum n-avea obiceiul să afișeze alteori. Fusese în contact cu o formă de existență a cărei simplă evocare i se părea de nesuportat. Totuși era o dezaprobare complet obiectivă și impersonală; uitase că el însuși voise să fie o parte din această existență și, când am încercat să-i reamintesc, m-a întrerupt. „A, în ceea ce mă privește, voi fi absolut fericit să trăiesc într-un cort în Rezervatia Masai, ori-să îmi iau o casă într-un sat somalez.” Dar, cu acest prilej, pentru o dată a vorbit și el despre viitorul meu în Europa. Voi fi mai fericită în Europa decât la fermă, era de părere Denys, și scăpată cu bine din acel gen de civilizație de care urma să avem parte în Africa. „Aii”, a căutat el să-și dezvolte ideea, „acest continent african are un teribil de puternic simț al sarcasmului.” Denys avea o mică proprietate pe coastă, la treizeci de mile nord de Mombasa, pe malul golfului Takaunga. Aici erau ruinele unei vechi așezări arabe, cu un minaret foarte modest și un put — o excrescență uscată de piatră gri pe pământul sărat al locului, iar în mijlocul ei câțiva 312 ”*

manghieri bătrâni. Își construise o căsuță aici, unde am tată și eu într-un rînd-întregul decor avea o măretie divină clară, pustie, marină, cu Oceanul Indian în față, cu golful adînc Takaunga spre sud și o coastă lungă, înaltă, neîntreruptă, din stîncă de coral gri palid și gălbui, ce se-ntindea cît cuprindeai cu ochii. În timpul refluxului, puteai merge mile întregi departe, spre largul mării, ca printr-o piață cam inegal pavată, culegînd scoici ciudate și neobisnuit de lungi și stele de mare sclipitoare. Pescarii Swahili veneau pînă aici, cu cîte o cîrpă în jurul soldurilor și turbane albastre sau roșii, asemeni unui Sinbad Marinarul reîntors la viață, oferindu-ti spre vînzare o sumedenie de pești de toate culorile, dintre care cîteva erau chiar foarte buni la gust. Coasta de dedesubtul casei avea un sir de pesteri și de grote adînci, săpate în stîncă, unde puteai sedea și privi cum scilpea apa albastră departe, la orizont. Când însă revenea fluxul, apa umplea grotele pînă la nivelul unde era construită casa

si în stîncile poroase, de coral, marea cînta si suspina într-un chip ciudat, de parcă pămîntul de sub tine ar fi prins viață si'acum trăia ; valurile repezi înaintau mugind de-a lungul golfului Takaunga, cum ar înainta o armată pornită la atac. Era o lună plină cînd am fost atunci la Takaunga si frumusetea noptilor linistite si luminoase de aici era atît de desăvîrsită încît sufletul tot ti se frîngea sub apăsarea ei. Dormeam cu usile larg deschise spre marea argintie de dedesubt ; briza cea caldă si jucăusă răsfirea cu soapta ei usoară cîteva fire stinghere de praf pe podeaua de piatră a casei. Într-o noapte, un convoi de dhow-uri arabe s-au scurs la mică distanță de mal, alergînd neauzite din calea musonului, ca un sirag de umbre întunecate sub transparenta lumină a lunii. Din cînd în cînd Denys vorbea de intentia lui de a-si face la Takaunga resedinta stabilă în Africa si de a porni °e aici în expeditiile de safari. Cînd i-am mărturisit că voi |i nevoită să plec de la fermă, mi-a oferit această casă a lui, tot asa cum si el locuise între timp la mine. Dar albi 313

nu pot trăi prea multă vreme pe malul mării dacă nu-sj pot crea anumite conforturi, iar pentru mine Takaunga era prea jos si avea o climă prea fierbinte. In luna mai a anului cînd am plecat din Africa, Denys s-a dus la Takaunga pentru o săptămînă. Spunea că vrea să construiască o casă ceva mai mare si să planteze niste manghieri. A mers cu aeroplanul si plănua ca la întoarcere să zboare cu o escală la Voi, în ideea de a vedea dacă nu erau ceva elefanti pe acolo, pentru un eventual saiar. îi ^auzise pe băstinasii vorbind despre o turmă de elefanti care veniseră în zona Voi de undeva dinspre apus si mai ales despre un mascul imens, de două ori cit unul obisnuit, ce rătăcea de unul singur prin hătisuri. Denys, care se considera un om extrem de rational, era cuprins din cînd în cînd de un fel de toane si presimtiri ciudate si, sub influenta acestor stări, devenea taciturn mai multe zile în sir, iar uneori cîte o săptămînă întreagă, desi el însusi nu realiza, ba chiar tresărea surprins cînd întrebam ce e cu el. în ultimele zile dinaintea călătoriei a avut din nou unul din momentele lui de absentă, ca si cum ar fi fost cufundat într-o contemplare adîncă,

dar, dacã încercam sã abordez subiectul, rîdea de mine si îsi revenea. L-am rugat sã mã lasã sã vin cu el, cãci mã gîndeam ce frumos ar fi sã mai vãd încã o datã marea. La început a fost de acord, dupã care s-a rãzgîndit si mi-a spus cã nu. Nu putea sã mã ia ; drumul de întoarcere pe la Voi avea sã fie foarte greu, era posibil sã trebuiascã sã aterizeze fortat, sã înnopteze în hãtisuri, astfel cã mai necesar îi era sã-si ia un bãiat bãstinas cu el. I-am amintit ce afirmase odatã, cã aeroplanul fusese cumpãrat ca sã mã plimbe pe mine deasupra Africii. Da, într-adevãr, a recunoscut el, asa spusese ; si, dacã erau elefanti la Voi, o sã mã ducã si pe mine sã ne uitãm amîndoi la ei, cînd va fi stabilit el mai, înainte unde era un loc de aterizare si unde puteam ridica un cort. A fost singura datã cînd l-am rugat pe Denys sã mã ia cu el în aeroplan si cînd a refuzat s-o facã. A pornit la drum într-o zi de vineri ; era în data de opt mai. „Asteaptã-mã joi”, mi-a spus el la despãrtire, „o sa am grijã sã mã-ntorc la timp ca sã luãm prînzul împreunã.
314 I

Cînd a plecat cu masina lui spre aerodromul din -Naibi s-a întors de la cotul aleii dupã un mic volum' de r'ors'uri pe care mi-l dãruise mie si pe care acum voia sã-l

- cu el la drum. Stãtea cu un picior pe scara masinii si cu deget în loc de semn de carte, citindu-mi un poem pe care altã datã îl comentasem împreunã. „Aici sînt gîstele tale gri”, mi-a spus : Am vãzut gîste gri zburînd deasupra cîmpiel Gîste sãlbatice vibrîhd prin aerul cel înalt — în linie dreaptã între o zare si alta Cu sufletul întepenit în gîturi — Iar albeata lor tot cenusie, brãzdînd nesfîrsitul cer ^ai spitele rotii soarelui deasupra colinelor încretite. Apoi a plecat pentru totdeauna, fãcîndu-mi, din masinã, un ultim semn cu mîna. Cînd a ajuns la Mombasa, si-a rupt o elice la aterizare. A telegrafiat de îndatã la Nairobi dupã piesele de schimb necesare, iar Compania Aerianã a Africii de Est a trimis la Mombasa un bãiat care sã i le ducã. Avionul a fost reparat si, cînd Denys a fost gata de zbor, i-a spus bãiatului de la Companie sã vinã cu el dacã voia. Dar bãia

tul n-a vrut să vină. Acest băiat era obisnuit cu zborurile si zburase cu o multime de aviatori, ba chiar si cu Denys în câteva rînduri, iar el era un excelent pilot si avea un renume bun între" băştinasi în această privință, ca si în multe altele. "i totusi de data aceasta băiatul n-a vrut să meargă cu el. La multă vreme după aceea, cînd s-a întîlnit cu Farah la Nairobi si au stat de vorbă pe îndelete despre cele întîmplate atunci, el i-a mărturisit lui Farah : „Nici pentru o sută de rupii nu m-as fi suit cu Bwana Bedâr atunci în avion". Umbra destinului, pe care Denys însusi o sim-Pse în ultimele zile la Ngong, a fost văzută atunci mai clar de tînărul băştinas. Astfel că Denys l-a luat la Voi pe micul Kamau, ser-Vlforul său. Bietul Kamau era îngrozit de zbor. Mi-a dez315

văluit o dată, la fermă, că, din clipa cînd se desprindea de sol, nu mai privea decît la picioarele sale pînă ce revenea pe pămînt, într-atît era de înfricosat să arunce măcar

- o privire afară din avion ca să vadă ce e în jurul lui de la.

- o asemenea înăltime. L-am asteptat pe Denys joi si ,mi-am făcut în minte socoteala că pleacă de la Voi în zorii zilei si zboară probabil vreo două ore pînă ajunge la Ngong. Dar, cînd am văzut că nu mai vine si mi-am adus aminte că am treburi în Nairobi, m-am suit în masină si am plecat degrabă la oras. De cîte ori am fost bolnavă în Africa, sau foarte îngrijorată, am suferit de un gen aparte de idee obsesivă. Mi se părea că tot ceea ce mă înconjoară era în pericol sau ex-pus la riscuri si că, în mijlocul acestui dezastru, eu însămi mă aflam cumva de partea critică a baricadei si drept urmare toti mă priveau cu neîncredere si cu teamă. Acest cosmar era de fapt o reminiscentă din timpul războiului. Căci atunci, timp de cîtiva ani, lumea din Colonie m-a crezut că sînt în sufletul meu simpatizantă proermană si m~a tratat cu multă suspiciune. Această suspiciune izvora din faptul că, în inocenta mea totală, la scurtă vreme înainte de începutul războiului, fusesem la Naivasha să cumpăr cai pentru generalul von Lettow-Vorbeck, aflat în Africa Germană de Est. Mă rugase, cînd am călătorit împreună spre Africa pe vapor, în urmă cu sase

luni, să-i cumpăr zece iepe de prasilă abisiniene, dar, imediat după sosirea în Colonie, am avut destule alte griji și am uitat complet de rugămintea lui, astfel că doar abia mai târziu, după ce mi-a tot scris despre acele iepe, m-am dus pînă la urmă la Naivasha să i le cumpăr și să terminăm. Curînd după aceea însă a izbucnit războiul și iepele n-au mai plecat din Kenya. Dar eu nu am putut scăpa de blamul că, în ajunul războiului mondial, cumpărasem cai pentru armata germană. Suspiciunea în ce mă privea nu a tinut totuși pînă la sfîrșitul războiului ; ea s^a stins în momentul cînd fratele meu, care se înrolase ca voluntar 316

. armata engleză, a primit Victoria Cross * după atacul de la Amiens, la nord de Roye. Evenimentul a apărut menționat și în ziarul „East African Standard” sub titlul : O Victoria Cross din Africa de Est. În timpul războiului, luasem destul de ușor această izolare a mea, căci nu aveam nici cei mai mici sentimente prorman și mă gîndeam că voi fi în stare să lămuresc lucrurile dacă va fi necesar. Însă probabil că încercarea mă marcaseră mult mai profund decît îmi puteam da seama eu pe atunci, pentru că ani de zile după aceea, cînd eram obosită sau cînd aveam febră mare, senzația respectivă se reactiva. În timpul ultimelor mele luni petrecute în Africa și cînd tot ce făceam îmi iese pe dos, mă cuprindea cîteodată un fel de beznă și mă temeam chiar oarecum de ea, ca de un soi de rătăcire a minții. În acea joi, pe cînd mă aflam la Nairobi, cosmarul a pus atît de brusc stăpînire pe mine și cu atîta acuitate, încît am început să mă întreb dacă nu cumva înebunisem de-a binelea. Plutea cumva parcă o tristete adîncă asupra orasului și a oamenilor pe care i-ara întîlnit, iar în mijlocul acestei tristeti generale toată lumea mă evita. Nimeni nu se oprea să stea de vorbă cu mine, prietenii mei, cînd mă vedeau, se urcau în mașini și plecau grăbiti. Pînă și domnul Duncan, băcanul scoțian, de la care cumpărasem mîncare timp de atîția ani și cu care dansasem o dată, la un bal mare, ținut la Casa Guvernului din Nairobi, acum, cînd am intrat în prăvălia lui, m-a privit cu un fel de teamă și a dispărut fără un cuvînt pe usă. Începeam să mă simt în acest oras la fel de singură ca pe o insulă pustie. Lăsasem pe Farah la fermă să îl primească el pe Denys,

asa încît acum n-aveam cu cine schimba o vorbă. Kikuyu nu sînt de nici un folos în asemenea situatii, fiindcã ideile lo despre realitate, ba chiar si realitatea însãsi, sînt dife „pea raai înaltã medalie britanicã, decernatã pentru „bra1 " o du?manului". Instituitã de regina Victoria în 1856, Cross (VC) era în general turnatã din metalul tunurilor ezi V-CaptUlate de e" Sîe2i în rãzboiul Crimeii (1853—56) ; ea re-n* ° cruce de Malta pe o panglicã purpurie, cu inscriptia ntru vitejie. (N. tiad.)

rite de ale noastre. Urma sã mã duc la prînz-la Ladv McMillan, din Chiromo si mã gîndeam cã voi gãsi precis la ea niste albi cu care sã stau de vorbã si lîngã care sã-mi recapãt întreg echilibrul mintii. Am mers cu masina pînã la încîntãtoarea ei casã veche din cartierul Chiromo, la capãtul unei lungi alei strãjuite de bambusi înalti si i-am gãsit pe invitati deja adunati acolo. Dar, la Chiromo, acelasi lucru ca si pe strãzile din Nairobi. Toatã lumea pãrea cuprinsã de o tristete ca de moarte si, în clipa cînd am apãrut si eu, discutia a încetat brusc. Am stat la masã lîngã prietenul meu domnul Bulpett, care privea tot timpul în jos si care n-a schimbat nici mãcar cîteva cuvinte cu mine. Am încercat sã mã scutur de umbra care de-acum mã apãsa cam rãu punîndu-i întrebãri despre ascensiunile lui în Mexic, însã pãrea sã fi uitat acum complet de ele. Atunci mi-am zis în sinea mea : N-ajung nicãieri cu oamenii ãstia, mai bine mã-ntorc l-a fermã. Probabil cã între timp sosise si Denys acasã. O sã vorbim si o sã ne comportãm ca niste oameni rezonabili, iar eu o sã-mi revin din starea în care mã aflu acum si o sã stiu si o sã înteleg tot ce se-ntîmplã în jurul meu. Dar, de îndatã ce am terminat masa de prînz, Lady -McMillan m-a rugat sã vin cu ea pînã în salonas, unde mi-a spus cã se produsese un accident la Voi. Avionul lui Denys s-a rãsturnat, iar Denys a murit în cãdere. Atunci s-a petrecut exact ce-mi închipuisem : la simpla rostire a numelui lui Denys, adevãrul mi s-a dezvãluit deodatã si mi-am dat seama si am înteles. Mai tîrziu, Comisarul Districtual din Voi mi-a scris oferindu-mi detalii despre acest accident fatal. Denys a stat peste noapte la el si a plecat a doua zi în zori, cu ser

vtorul lui în aeroplan si avînd ca destinatie ferma mea. Dupã ce a decolat, s-a întors însã imediat, zburînd_ foarte jos, la douã sute de picioare altitudine. Deodatã avionul a început sã se legene, s-a învîrtit în jurul axei sale si s-a nãpustit ca o pasãre asupra prãzii. Cînd s-a lovit de sol, a si luat foc în aceeași clipã, iar oamenii care au fugit spre el au fost opriti de valul de cãldurã. Dupã ce au adus

j si pãmînt si le-au aruncat încercãnd sã înãbuse focr?j jar incendiul, în fine, a fost stins, s-a co'nstatat cã, CUroplanul fusese complet zdrobit, iar cei doi pasageri ai fui erau amîndoi morti. Ani de zile dupã aceastã întîmplare, Colonia a resimtit moartea lui Denys ca pe o pierdere de neînlocuit. Un lufrumos a iesit atunci la ivealã în atitudinea colonistului mediu fatã de el, un anumit respect pentru valorile ce depãseau întelegerea obisnuitã. Cînd vorbeau despre Denys, cel mai adesea oamenii o fãceau ca despre un atlet ; îi comentau performantele la cricket si golf, de care eu personal nu auzisem nicicînd si abia acum aflam de marele sãu renume pe care-l avea la aceste jocuri. Apoi, dupã ce oamenii îl omagiau ca sportiv, adãugau cã, desigur, fusese o minte strãlucitoare. Ce-si aduceau aminte despre el era absoluta absentã a constiintei de sine si altruismul desãvîrsit, o sinceritate neconditionatã pe care, în afara lui, n-am întîlnit-o decît la idioti. într-o colonie, asemenea calitãti nu sînt în general luate drept un model demn de a fi imitat, dar, dupã moarte, ele pot fi, eventual, admirate mai sincer decît în alte locuri. Bãstinasii îl cunoscuserã pe Denys mai bine decît oamenii albi ; pentru ei disparitia lui a însemnat o pierdere uriasã. Fiind la Nairobi si aflînd de moartea lui Denys, am încercat sã ajung cumva la Voi. Compania Aerianã îl trimitea pe Tom Black sã relateze despre accident si m-am dus urgent la aerodrom, sã-l rog sã mã ia cu el, dar, cînd ara sosit la fata locului, avionul lui tocmai decola. S-ar fi putut ajunge si cu masina, dar sezonul ploilor era în toi si trebuia sã aflu mai întîi cum se prezentau drumurile pîná acolo. în timp ce stãteam si asteptam informatia despre starea drumurilor, mi-am amintit cã Denys îmi spusese cã dorea sã fie înmormîntat printre coli

nele Ngong. Mi s-a părut ciudat că nu mi-am adus aminte de acest amănunt pînă atunci, dar niciodată gîndul meu. nu-și formulase măcar ideea că s-ar putea ca Denys să fie înmormîntat. Acum aveam impresia subită că mi se arăta o fotografie.

Era un loc undeva departe, între coline, aproape de prima falie din Rezervația de Animale, pe care eu înșami în vremea cînd credeam că voi trăi și voi muri în Africa' i-l prezentasem odată lui Denys ca pe viitorul meu mormînt. Seara, pe cînd stăteam în fața casei și ne uitam către coline, mi-a spus că și lui i-ar place să fie îngropat acolo. De atunci, uneori, cînd ne duceam cu mașina către colinele Ngong, Denys spunea : „Hai să mergem pe la mormintele noastre". O dată, înnoptînd noi în corturi, în timp ce umblam după bivoli, după-amiaza ne-am dus pe jos pînă la acea costisă, cu gînd s-o studiem mai îndeaproape. Panorama ce ni se deschidea din acel loc era infinită; în lumina amurgului vedeam și Mount Kenya și Kilimanjaro. Denys a mîncat o portocală întins în iarba înaltă și a spus că n-ar mai pleca de acolo. Propriul meu loc de veci era puțin mai sus. Din amîndouă aceste puncte casa mea se vedea în pădure, la mare distanță, spre est. Aveam să ne ducem a doua zi acolo pentru totdeauna, mi-am zis eu în sinea mea, în ciuda teoriei atît de răspîndite că totul trebuie să moară. Aflînd de accidentul lui Denys, Gustav Mohr a venit de la ferma lui pînă la ferma mea, dar, negăsindu-mă aici, a pornit să mă caute prin Nairobi, La scurtă vreme după aceea, Hugh Martin a apărut și el și ni s-a alăturat. Le-am povestit despre dorința lui Denys și despre locul său de veci între colinele Ngong, iar ei au telegrafiat la Voi. în - -. întea de a mă întoarce la fermă, m-au informat că trupul lui Denys va fi adus cu trenul de dimineată, urmînd ca înmormîntarea să aibă loc a doua zi după-amiază, în locul dorit de el, între coline, dar pînă atunci eu să mă îngrijesc să fie săpat mormîntul. Gustav Mohr rri-a condus înapoi la fermă, unde a rămas să doarmă și peste noapte, pentru a mă putea ajuta a doua zi. Trebuia să ajungem pe coline înainte de răsăritul soarelui, ca să alegem locul de veci și să săpăm mormîntul din timp.

Toată noaptea a plo'uat, iar a doua zi dimineată, cînd am pornit noi la drum, era o burnită fină. Urmele roti'

de căruțe erau pline de apă. Mersul cu masina către line era ca o ascensiune în nori. Nu se vedeau nici cîm-C°, în stînaa noastră, jos, nici pantele sau vîrfurile colilor în dreapta noastră, sus ; băietii de casa, care vene~3.u 'după noi într-un camion, au dispărut în urmă, la nu

•n : zecs yarzi, iar ceata devenea din ce în ce mai deasă, ne măsură ce drumul urca. După o tăblită indicatoare ne-ani dat seama cînd am 'intrat în Rezervatia de Animale si am mai mers cîteva sute de yarzi, după care am coborît din masină. Am lăsat camionul cu băietii de casă ' drumul mare, pînă ce aveam să găsim locul anume pe care ni-l fixasem. Aerul diminetii era atît de rece îneît "ne usturau mîinile. , -Mormîntul nu trebuia să fie prea departe de drum si nici într-un loc prea abrupt, ca să poată urca pînă acolo si un camion. Am mers o vreme împreună, discutînd-despre ceată, după care ne-am despărțit si am apucat-o pe poteci diferite ; cîteva secunde rmai. tîrziu nu ne mai vedeam unul pe celălalt. Tinutul măret al colinelor s-a deschis cu multă reticentă în fata mea, apoi s~a închis pe dată la loe ; ziua era ca.o zi ploioasă în orice țară din nordul Europei. Farah mă însotea cu o puscă udă în mînă ; se temea să nu nimerim peste vreo cireada de bivoli. Obiectele care apăreau deodată si foarte aproape în fata noastră arătau neobisnuit de mari. Frunzele crîngurilor cenusii de măslini sălbatici si iarba cea înaltă, mai înaltă decît un stat de om, picurau de apă si aveau un miros pătrunzător — desi purtam haină de ploaie si cizme de cauciuc, după o, clipă- am fost ciuciulete, de parcă m-as fi bălăcit îmbrăcată în rîu. Era

•o liniste adîncă aici, între aceste dealuri, doar cîteodată, cînd ploaia.se întetea, venea ca o soaptă din toate părțile. Deodată ceata s-a despărțit si am văzut o fîsie albastră 'i indigo de pămînt în fata si în urma mea, ca o tăblită Qe- scris la scoală — trebuie să fi fost unul din piscurile înalte din depărtare —, dar după o clipă a fost acoperită e valul de ploaie si de norul de ceată. Mergeam, mergeam întruna ; pînă la •urmă însă m-am oprit, N-aveam e face aici pînă nu se limpezea vremea.

Gustav Mohr a strigat de trei sau patru ori ca să descopere unde sînt, apoi s-a apropiat cu ploaia siroindu-i pe mîini si pe fată. Mi-a spus că rătăcisem amîndoi prin ceață aproape un ceas si că, dacă nu hotărîm acum unde să fie monrântul, nu mai apucam să-l sîpăm la timp. „Dar nu-mi dau seama unde sîntem”, i-am spus, si nu-l-putem îngropa undeva unde stîncile să-nchidă perspectiva. Hai să mai asteptăm puțin.” Am rămas în picioare, tăcuti, în iarba înaltă, iar eu mi-am aprins o țigară. Pînă ce am terminat-o, ceata s-a rîspîndit puțin, iar o .limpezime rece si palidă a început să umple universul. După zece minute ne-am putut da seama unde ne aflam. Cîmpia se întindea dedesubtul nostru si puteam urmări soseaiia pe care venisem cum serpuieste încoace si încolo suind pe clina dealurilor, cum ajunge în dreptul nostru si cum, serpuind mai departe, își urmează drumul tot în sus. Spre sud, la mare distanță, sub norii mereu schimbători, se întindeau poalele albastru închis si ferfenitite ale muntelui Kilimanjaro., Cînd ne-am întors spre- nord, lumina a devenit mai intensă, razele palide ale soarelui s-au strecurat piezis printre nori si o dungă de argint strălucitor s-a lăsat pe coama lui Mount Kenya. Deodată, mult mai aproape, sub noi si spre răsărit, s-a văzut o mică pată rosie pe fondul verde sigri al pădurii, singurul punct rosu din peisaj, acoperisul de tigle al casei mele, ridicîndu-se solitar în mijlocul unui luminis. Nu trebuia să mergem mai departe, eram exact unde trebuia. Un moment mai tîrziu ploaia a reînceput. La vreo douăzeci de yarzi mai sus fată de locul în care ne aflam era o terasă naturală îngustă scobită în coama dealului ; aici am marcat locul de veci al lui Denys cu ajutorul unei busole, orientîndu-l dinspre est spre vest. Am chemat băietii de casă si i-am pus să taie iarba cu cutitele lor panga, apoi să sape pămîntul ud. Mohr i-a luat pe cîtiva cu el să facă drumul pentru camion de la sosea pînă la mormînt, au nivelat asperitățile de pe sol, au tăiat crengi din hătisul învecinat si le-au asternut pe jos, căci terenul era foarte alunecos. Nu s-a putut aduce ;

mul chiar pînă la mormînt, fiindcă în apropierea aces

? panta era cam abruptă. Pînă acum fusese liniste în tul *jar cînd băietii mei au început să sape, am auzit Jur'uj răspunzîndu-le dintre coline, repetînd bufniturile poetilor, asemeni unui lătrat de cîtel. Au sosit cîteva masini de la Nairobi si am trimis un h"stinas să le arate drumul, căci într-un peisaj atît de mare -ar fi putut observa micul grup de oameni adunati lîngă n mormînt pierdut în hătisuri. Au apărut si somalezii din Nairobi, si-au lăsat saretele cu catîri jos, pe sosea si aU venit încet pînă la noi, în grupuri de cîte trei sau patru, îndoliati după obiceiul lor, cu capetele înfășurate complet si izolati de tot restul vietii. Cîtiva prieteni ai lui Denys din nord si din interior, care aflaseră de. moartea sa, au sosit din Naivasha, Gil-Gil si Elmenteita, cu masinile pline de noroi, după un drum lung, parcurs în. mare viteză. Acum atmosfera se mai înseninase si cele patru vîrfuri ale colinelor se înăltau deasupra noastră pe cer. Aici, pe la începutul după-âmiezii, a fost adus si Denys de la Nairobi, urmînd vechiul său drum de saf ari spre Tanganika, într-un camion ce înainta foarte încet din cauza drumului ud. Cînd au ajuns la ultima portiune abruptă, au dat jos sicriul si l-au purtat pe umeri : era. îngust si învelit în steagul englez. Cînd a fost coborît în groapă, tot peisajul s-a schimbat si a devenit decorul lui firesc, la fel de mut precum era si el, dealurile se înăltau solemne, ele stiau si înțelegeau ce anume le încredintam în acele clipe ; în scurtă vreme au luat ceremonia pe cont propriu, era un dialog între ele si sicriul lui Denys, iar cei de fată au rămas mai departe un pîlc restrîns de spectatori ai peisajului în care se aflau. Denys stia si urma întocmai toate obiceiurile podisului african si, mai bine decît oricare alb .din tară, îi cunostea pămîntul si anotimpurile, vegetatia si fauna sălbatică, vînturile si mirosurile. îi studiase schimbările de cumat, îi observase oamenii, norii si stelele noaptea. Aici, Pe coline, îl văzusem eu însămi doar cu putin timp în Urmă stînd în picioare, cu capul gol, sub soarele după

amiezii, privind în zare peste tinut si ridieîndu-si binoclul la ochi, ca să descopere tot ce mai era de descoperit Făcuse din această tară tara lui, iar ochii si mintea lui o schimbaseră, mareînd-o cu propria sa individualitate <i

transformînd-o într-o parte din ^ine însusi. Acum si Africa îl primea pe el si avea sâ-l schimbe si sâ îl facă una cu ea. ' Episcopul de Nairobi, din cîte am aflat, n-a vrut sâ vină la înmormîntare, pentru că nu fusese timp sâ se sfîntească locul de veci, însă era de fată un alt prelat, care a tinut slujba funebră, o slujbă pe care n-o cunosteam si în acel spatiu vast vocea-i suna tenorală si clară, aproape ca strigătul unei păsări. M-am gîndit că lui Denys i-ar fi plăcut sâ stie totul cît mai repede terminat. Preotul tocmai citea un psalm : „Ridieat-ani ochii mei la munti". * Gustav Mohr si-cu mine ara. rămas încă putin pe loc după plecarea celorlalti albi. Mahomedanii au asteptat pînă am plecat si noi, apoi s-au dus si s-au rugat lîngă mormînt. La cîteva zile după moartea lui Denys, oamenii lui cu care mergea la safari s-au adunat lîngă ferma mea. Nici unul din ei nu spunea de ce a venit acolo si nu cerea nimic, ci doar sedeau pe jos cu spatele rezemat de zid si cu dosul palmelor proptit pe asfalt, cea mai mare parte a timpului în deplină tăcere, contrar obiceiului băstinasilor africani. Veniseră Malimu si Sar Sita, vitejii, viclenii si neînfricati gonaci si purtători de puscă ai lui Denys, care fuseseră cu el în toate expeditiile safari. Vînaseră si cu Printul de Wales si, multi ani după aceea, Printul își amintea de numele lor si spunea că, împreună, acestia doi cu greu ar fi putut fi întrecuti. De data aceasta, cei doi gonaci pierduseră, iată, urma si acum stăteau nemiscati si inerji. Kanuthia, soferul lui, care-l purtase peste multe mile de teren aspru si accidentat, un Kikuyu tîriăr, slăbut si cu ochisori atenti, ca ai unei maimute, stătea lînga ; rsat™ui 1,20. (N. trad.) 324

ici ui casei mele, ca o maimuță înghetată si tristă, captivă într-o menajerie. Bilea Isa, somalezul lui Denys, a venit la fermă de la jîaivasha. Fusese de două ori în Anglia cu stăpînul său, mersese la scoală acolo si vorbea engleza ca un gentleman. Cu ețiva ani mai înainte, Denys si eu fusesem la nunta lui pilea, la Nairobi, p sârbătoare plină de farmec si fast, car.e durase sapte zile. Cu acel prilej, marele învățat si

călător a revenit la tradițiile strămosilor săi și s-a îmbrăcat cu o mantie aurie, s-a închinat dinaintea noastră pînă la pămînt în semn. de bun venit și ne-a dansat un dana al săbiilor, dezlăntuit și animat de acel spirit sălbatic al desperndos-ilor desertului. Bilea a venit să vadă mormîntul fostului său stăpîn și să sadă pe el; apoi s-a H.tors și a vorbit foarte puțin, iar după o clipă s-a asezat alături de toți ceilalți, cu spatele rezemat de zid și cu dosul palmelor proptit pe asfalt. , Farah se ducea afară și stătea de vorbă cu adunarea îndoliată. El însuși arăta grav la față și încrunțat. „N-ar fi foat chiar așa de rău”, mi-a spus el la un moment dat, „că o să plecați din țară, dacă măcar ar mai fi rămas Bedâr.” Oamenii lui” Denys au stat cam o săptămînă, după care, pe rînd, s-au făcut nevăzuti. ? , Mergeam adesea cu mașina să văd mormîntul lui Denys. În linie dreaptă nu erau mai mult de cinci mile pînă la casa-mea, dar. cu toate ocolisirile soselei, distanta, se ridică la vreo cincisprezece în total. Mormîntul era cu vreo mie de picioare mai sus decît casa mea, aerul era diferit aici și avea claritatea unui pahar cu apă ; o briză usoară ăi blinda îți stărnea suvitele de păr cînd îți scoteai pălăria . CJP î peste vîrfuri, norii treceau rătăcind dinspre est, M țirau umbrele miscătoare peste peisajul vast și onău-Jat, spre a se dizolva și a dispărea apoi deasupra Văii Fauei celei Mari. -, _ Am cumpărat de la dhuka noastră un yard dintr-o Plr-ză albă pe care băstinașii o numesc.americani și, îm-* -Pfeună cu Farah, am ridicat trei stîlpi înalți în spatele 325

mormîntului și” am bătut în cuie pînza pe ei, astfel că de la casa mea distingeam acum locul cu exactitate, ca pe un mic punct alb pierdut printre colinele verzi. Ploile cele lungi fuseseră deosebit de abundente și mă temeam că iarba va crește înaltă și va acoperi mormîntul, încît locul de veci nu va mai putea fi recunoscut. Ca atare, într-o zi am luat toate pietrele albite de ploi pe care Karomenya își dăduse atîta osteneală să le aducă sau să le țirască pînă în fata usii mele ; le-am încărcat pe toate în mașină, apoi le-am dus departe, pe deal. Am tăiat iarba din jurul mormîntului și am dispus pietrele ?

într-un pătrat, ca să-l marcăm în felul acesta mai bine • acum locul putea fi'oricând găsit. Cum mă duceam foarte des la mormînt si-i luam si pe copiii de casă cu mine, pentru ei acesta a devenit curînd un punct de referință familiar si stiau să-i conducă pînă acolo pe toti cei veniti anume ca să-l vadă. ^ai-au construit chiar si un mic umbrar în hătisul dealului, nu departe de acolo. în timpul verii, Aii bin Salim, al cărui prieten fusese Denys, a venit tocmai de la Mombasa ca să se culce peste mormînt si să-l jelească amar, după traditia arabă. într-o zi,, l-am găsit pe Hugh Martin acolo si am stat amîndoi în iarbă, discutînd despre toate cele. Moartea lui Denys îl tulburase profund. Dacă vreo fiintă omenească ocupase vreodată un loc în existenta sa ciudată si atît de singuratică, aceea fusese Denys. Un ideal e un lucru straniu si nu l-ai fi crezut pe Hugh în stare de a avea un ideal, cu atît mai putin prin urmare nu te-ai fi gîndit că pierderea lui îl putea afecta ca si aceea a unui organ vital. Dar, de la moartea lui Denys, îmbătrînise si se schimbase mult, obraji i se umpluseră de pete si-i atîrnau molatici.. Cu toate acestea însă, păstra totusi asemănarea placidă si zîmbitoare cu un vechi idol chinezesc, de parcă ar fi detinut, el singur, secretul unei satisfactii coplesitoare, ascunsă întelegerii comune. Mi-a spus că, în timpul noptii) avusese revelatia epitafului potrivit pentru mormîntul lui Denys. Cred că îl găsisese la vreun autor grec antic, deoarece mi l-a citat în greceste, apoi mi l-a tradus, ca ga--l 326 J

t înțelege si eu. Citatul suna asa : „Desi în moarte focul P° va |i amestecat cu tărîna mea, nu-mi pasă. Căci mie ?-e bine acum". Mai tîrziu, fratele lui Denys, "Lord Winchilsea, a pus

-se ridice un obelisc pe mormîntul lui, cu o inscriptie jrn Cîntecul bătrînului marinar, * unul dintre poemele uit admirate de -cătore Denys. Eu însămi nu-l cunosteam înă ce nu mi-a recitat din el — prima oară, mi-aduc aminte, în drum spre nunta lui Bilea. Acest obelisc eu nU l-am mai apucat ; a fost construit după ce am plecat din Africa. ^ai în Anglia există un monument ridicat în cinstea lui Denys. Fostii lui colegi de scoală au construit în me

moria sa un pod de piatră peste un pârâias care desparte două pajisti în orăselul Eton. Pe una dintre balustrade este înscris numele lui, iar pe cealaltă cuvintele ; „Celebru pe aceste câmpii si de numerosii săi prieteni atât de mult iubit". • între pârâiasul din pasnicul peisaj englez si falia dintre colinele africane s-a desfășurat si drumul vietii lui ; nu e decît o iluzie optică în faptul că a părut să se învîrtă în jurul axei sale, să facă o buclă si. să se prăbusească. Doar peisajul s-a prăbusit de fapt. Arcul încordat al unui pod din Eton si-a trimis sâgeata în eter ca să lovească obeliscul ce se înaltă drept între colinele Ngong. După plecarea mea din Africa, Gtistav Mohr mi-a scris despre o întâmplare ciudată petrecută la mormîntul lui Denys, cum n-am auzit încă pînă atunci. „Masaii", îmi ' relatează el, „i-au povestit Comisarului Districtual de la Ngong că. de mai multe ori, la răsăritul si la asfîntitul soarelui, au văzut lei lîngă mormîntul lui Finch-Hatton, în. tre coline. JJn leu si o leoaică veneau acolo si stăteau ore m sir în picioare sauvculcati pe mormînt. Niste indieni în trecere cu camioanele lor pe drumul-către Kajado confirmă că i-au văzut si ei. După plecarea ta, terenul din jurul mormăitului a fost nivelat si s-a făcut o terasă mare, ^_aceea^cred că, fiind un loc atât de neted, e un punct Poem T,he Rîme °f the AncMnt Mariner (1797—98) — celebru <-n al lui Samuel Taylor Coleridge (1772—1834). (N. trad.) 327

?do observatie bun pentru lei, de-aici au perspectiva largă înspre câmpie si înspre vitele si animalele sălbatice de la ses." Era potrivit cu împrejurarea si asa se si cuvenea, ca leii să vină la mormîntul lui Denys si să-l transforme într-un monument african. „îi vestit fie mormîntul tău." Lord-Nelson însusi, mă gîndeam, în Trafalgar Square, nu are leii făcuti decît din piatră.

FARAH "î EU VINDEXÎ TOTUL Rămăsesem acum singură la. fermă. Nu' mai era a mea, (Î-U- cei care o cumpăraseră'mi-au oferit să locuiesc mai Aanarte în ea cît timp îmi făcea plăcere, numai că, din motive juridice, mi-au concesionat-o contra sumei de un shilling pe zi.

Eram în curs de a-rni vinde mobilierul, ceea ce ne dădea mult de furcă mie si lui Farah. Trebuia să tinem toată vesela si paharele de cristal afară, pe masa din sufragerie ; mai târziu, când si aceasta a fost vîndută, le-am aranjat în siruri lungi direct pe jos. pe dusumea. Cucul de la ornicul din perete cînta arogant semnalul orelor deasupra ' sirurilor de pe podea, pînă ce si el a fost vîndut într-o bună zi si si-a kiat zborul de la noi. Apoi am vîndut pa-' tiarele de cristal, însă, în timpul nopții, m-am gîndit mai bine si a doua zi dimineată m-am dus cu masina mea la Nairobi s-o rog pe doamna care le cumpărase să fie de acord cu anularea vînzării. N-aveam unde depozita aceste pahare, dar degetele si buzele prietenilor mei le atinseseră în decursul timpului si-mi oferiseră, minunate vinuri pe care să le beau din' ele ; aceste pahare mai păstrau încă ecoul discutiilor de la masă si de aceea nu voiam să mă despart de ele. La urma urmei, mă gîndeam, erau oricînd foarte usor de spart. Aveam un vechi paravan de lemn pictat cu figuri de chinezi, de negri si de sultani, cu cîini în lesă la vînătoare, pe care~l tineam lîngă semineu. Acolo, serile, cînd focul ardea voios, figurile ieseau în relief si îmi serveau «rept ilustratii la povestile pe care i le istoriseam lui Denys. După ce am stat si l-am privit vreme îndelungată, ~a-m strîns si l-am împachetat în fundul unei lăzi, unde figurile de pe el pot sta deocamdată în liniste ca să se lihnească o vreme. 329

Cam. în acelasi timp, Lady McMillan termina Muzeul Memorial McMillan de la Nairobi, pe care îl construise" în amintirea sotului ei, Sir Northrup McMillan. Era o clădire frumoasă si impresionantă, cu o bibliotecă si săli de lectură. Lady McMillan venea acum în vizită pe la mine stătea si vorbea cu tristete despre zilele de demult ; tot ea a cumpărat cea mai mare parte a mobilierului meu vechi danez, pe care-l adusesem de acasă, pentru biblioteca memorială. Eram multumită să stiu că înțeleptele si primitoarele comode si scrinuri aveau să rămînă împreună, într-o ambiantă de cărți si de iubitori de studiu, ca un mic anturaj de doamne care, în vremurile tulburi ale revolutiei, își găsesc refugiu într-o universitate. Propriile mele cărți le-am împachetat în lăzi, apoi ani

sezut si am mîricat pe ele. Cînd esti într-o colonie, cărțile joacă în viata ta un rol cu totul diferit decît îl au ele în Europa ; există o întreagă latură a vietii tale de care numai ele se pot ocupa ; si, pe această bază, în functie de calitatea lor, te simti mai recunoscător sau mai indignat vizavi de ele decît ai putea fi vreodată în țările civilizate. Personajele fictive din cărți aleargă alături de calul tău pe domeniul fermei si te însoțesc prin cîmpurile de porumb. Singure, pe contul lor, ca niste soldati inteligenti, își găsesc imediat încartiruirea care să le convină cel mai bine. În dimineata de după noaptea în care am citit Galben de crom * — si nu auzisem încă de numele autorului, ci alesesem la întîmplare cartea în dugheana unui librar din Nairobi, dar am fost atît de fericită de parcă as fi ? descoperit o nouă insulă verde'în ocean — tocmai mergeam călare prin Rezervatia de Animale cînd "un mic duiker** mi-a sărit în față, transformîndu-se într-o clipă în cerbul ce avea să fie vînat de Sir Hercules cu sotia si haita lui de treizeci de ogari negri si roscovani. Toti eroii lui Walter Scott erau la ei acasă în tinutul nostru si-i puteai întîlni la orice pas ; la fel si Ulise cu echipajul său si, în mod destul de paradoxal, mai multe personaje ale

* Crome Yellow, roman al scriitorului englez Aldous Huxley (1894—1964), publicat în 1921. (N. trad.) ,* ** Mică antilopă africană din specia Cephalopus. (N. traaj 330

lui Racme- Peter Schlemihl * umbla peste coline cu cizele lui de sapte leghe, iar Clovnul Agheb, albina d-3 miere, trăia în grădina mea de lîngă rîu. Alte lucruri din casă au fost si ele vîndute, împachetate sau expediate, astfel încît locuinta mea, în cursul acestor luni, a devenit das Ding an sich, la fel de nobilă ca si un craniu dezgolit, un loc răcoros si larg în care să . ălăsluiesti, cu un ecou puternic si cu iarba de pe gazon crescînd 'pînă pe pragul usii. În cele din urmă n-au mai rămas nici un fel de obiecte prin camere, care, după opinia mea pe atunci, păreau, în această stare, mai potrivite pentru locuit decît fuseseră înainte. I-am spus lui Farah : „Asa ar fi trebuit să fie tot timpul". ' Farah mă înțelegea cît se poate de bine, căci somalezii au în ei un simt acut al ascezei. În toată această

perioadă era pornit și concentrat să mă ajute în tot ce făceam ; dar începea să se trezească în el adevăratul somalez, așa cum îl cunoscusem cu ani de zile în urmă ? la Aden, când fusese trimis să mă aștepte acolo, la prima mea sosire în Africa. Era foarte preocupat acum de încălțăminte mea uzată și mi-a mărturisit că avea să se roage la Dumnezeu în fiecare zi ca să mă țină totuși măcar pînă ajungeam la Paris. În timpul acestor ultime luni, Farah a purtat zilnic cele mai frumoase haine pe care le avea. ^ai avea o multime ; pieptare arabe brodate cu fir auriu, pe care i le dăruisem eu și o foarte frumoasă vestă de uniformă rosie, cu dantele aurite, primită de la Berkeley Cole, apoi tot felul de turbane din mătase, în cele mai minunate culori, în general, le ținea pe toate în lăzi și nu le scotea la iveală decît la ocazii deosebite.. însă acum el îmbrăca tot ce avea mai frumos. Mergea cu un pas înapoia mea pe străzile din Nairobi, sau aștepta pe scările murdare ale clădirilor oficiale și ale birourilor avocațesti, îmbrăcat ca regele Solonon în culmea strălucirii sale. Numai un somalez putea fi în stare de așa ceva. v Eroul nuvelei omonime a scriitorului german Adelbert; VJn Uiamisso (1781—1838). (N. trad.) 331

Venise acum, în sfîrșit, vremea să mă ocup și de soarta cailor și a. clinilor mei. Mă gîndisem mereu că~i voi Împusca, dar mulți dintre prietenii mei mi-au scris ru^îndu-mă insistent să îi las la ei. După aceea, de cîte or^mă*

- plimbam călare și luam și dinii la drum cu mine, mi se părea că nu e cinstit fată de acestia să îi împusc__doar aveau atîta viață și energie în ei. Mi-a trebuit mult timp ca să mă hotărîsc și nu cred că vreodată m-am răzgîndit mai des'asupra vreunui subiect. În cele din urmă, ara decis că e mai bine să îi împart la prieteni. Am pornit călare către Nairobi pe calul meu preferat pe Rouge, mergînd foarte încet și privind întruna spre nord și spre sud. Trebuia, să i se pară foarte ciudat lui Rouga, mă gîndeam eu, să meargă pe drumul către Nairobi și să, nu se mai întoarcă înapoi. L-am urcat, nu fără greutate, în vagonul de cai al trenului de Naivasha, ani venit și eu alături de el și am simțit, pentru ultima oară, botul lui mătăsos frecîndu-se de mîinile și de fata mea. N-am

să-ti dau drumul, Rouge, decît binecuvîntată de tine. împreună descoperisem poteca de mers cu calul pînă la rîu printre colibele si gospodăriile băstînase, pe panta abruptă si lunecoasă el coborîse cu teamă, ca un eafîr, iar prin apa murdară si curgătoare a rîului capul meu si al lui înaintaseră strîns lipite. Fie să ai parte de-acum, într-o Vale cu nori, sa mănînei garoafe în dreapta ta si rădăcini gustoase în stînga. Cei doi tineri ogari pe care-i aveam atunci, David si Dinari, progeniturile lui Pania, au ajuns la un prieten care avea o fermă lingă Gil-Gil si unde-i asteptau de-acum, vînători bogate. Erau foarte puternici si jucăusi, iar cînd au fost urcati în masină si dusi cu mare pompă de la fTma mea, au gîfîit, cu capetele lipite, afară, peste bordura lăzii camionului si cu limbile scoase de parcă ar fi fost chiar atunci pe urmele--vreunui vînat de soi. Ochii si.^ picioarele iuti si sufletele pline,de vioiciune au plecat^ de la ferma si de la cîmpurile cunoscute lor ca să miroasă si să amuzineze si ca să alerge fericite pe alte meleaguri. ai unii dintre oamenii mei au părăsit, de nevoie, ferma-Cum n-avea să mai fie cafea, nici moară de măcinat ca332

feaua, Pooran Singh s~a trezit de azi pe mîine că rămăsese fără muncă. El însă nu mai voia să-si facă rost de lucru în Africa si pînă la urmă s-a hoiărît să se întorcă la "ai lui, acasă, în India. Pooran Singh, marele artist al mineralelor, în afara atelierului său era aproape ca un copil. El nu putea conceoe în nici un fel că ferma mea își trăia cele din urmă zile ; o jelea amarnic, lacrimi de crocodil îi curgeau pe obraji, pierzîndu-se în barba lui cea neagră si multă vreme' m-a tot sîcîit cu încercările lui de a mă convinge să rămîn la fermă si cu tot felul de planuri pe care le născocea ca s-o mentină în activitate. Fusese foarte mîndru de masinăriile noastre, atîtea cîte erau si acelea, iar o vreme a stat parcă bătut în cuie lîngă motorul nostru cu aburi si uscătorul de cafea din atelierul de prelucrare, rîsnind cu ochii săi negri si blînzi fiecare bob de cafea în parte. Apoi, cînd, îa sfîrsit, s-a convins si el de situatia fără iesire, a renuntat la totul într-o clipă, desi era încă foarte trist, însă destul de pasiv totodată si uneori, cînd. îl întîlneam, îmi divaga pe larg despre planurile lui de

călătorie. La plecare, n-a luat nici un bagaj cu el, afară de o ladă mică de unelte si câteva efecte militare, de parcă ar fi trimis dinainte si sufletul si viata sa de partea cealaltă a oceanului si nu-i mai rămăsese acum decât persoana-i slabă, tuciurie si atât de modestă, avînd drept singiu'ă avere a ei o ranită soldătească. Voiam să-i ofer lui Pooran Singh un dar înainte de a pleca si speram să găsesc printre obiectele mele ceva care să-i facă si lui plăcere, dar, cînd i-am mărturisit intentia mea, pe dată si cuprins de voiosie, mi-a declarat că voia un inel. N-aveam la ora aceea nici un inel si nici mijloacele financiare să-i cumpăr unul lui Pooran Singh. Faptul se petrecuse deja cu câteva luni în urmă, pe vremea cînd Benys încă venea să cîneze cu mine la fermă si astfel, la una dintre aceste mese, i-am povestit în ce situatie mă aflam. Odată Denys îmi dăruise un inel abisinian din aur moale, care se putea strînge si lărgi în asa fel încît să se potrivească pe orice deget. Acum a avut impresia că voiam ^?"1 dau anume acel inel lui Pooran Singh, cu atât mai lli-t cu cit îmi reprosa mereu căs de.eîte ori îmi oferea 333

el cîte ceva, eu imediat mă grăbeam să-l dau mai departe angajatilor'mei de culoare. Ca să prevină această eventualitate, l-a luat de pe degetul meu si l-a pus pe al lui spunînd că-l păstrează el pînă ce pleacă Pooran Singh' Aceasta s-a petrecut cu câteva zile înainte ca Denys să-si ia zborul către Mombasa si astfel inelul a dispărut odată cu el. Pînă să plece Pooran Singh am reusit totusi să fac rost de bani suficienti din vînzarea mobilei mele ca să îi pot cumpăra la Nairobi si lui inelul atât de mult dorit. Era din aur masiv si avea o piatră rosie, mare, care părea din sticlă. A fost atât de fericit încît l-am văzut lăcrimînci din nou si cred că acest inel l-a ajutat să îndure mai usor despărtirea de fermă si de masinăriile ei. în ultima săptămînă nu l-a mai scos de pe deget si, ori de cîte ori intra în casă, ridica mîna si mi-l arăta cu un surîs blajin si radios, în gara de la Nairobi, ultima imagine cu care ara rămas a fost a unui brat subtire si negricios, care muncise cîndva la forjă cu o viteză parcă furioasă. Era întins afară pe fereastra vagonului aglomerat si supraîncălzit rezervat băstinasilor, în care Pooran Singh se asezase pe lădita lui cu unelte, iar piatra cea rosie de la inel strălu

cea ca o stelută vie în timp ce se misca în sus și-n jos, în semn de bun rămas. Pooran Singh s-a întors în Pun jab, la familia-lui. N-o mai văzuse de ani de zile, dar membrii acesteia tinuseră întruna legătura cu el trimițându-i tot timpul fotografii, pe care le păstra în "căsuta lui de tablă ondulată de lângă atelierul de prelucrare a cafelei și pe care mi le-arăta, când treceam pe la el, plin de orgoliu și de duiosie. Mi-a scris câteva scrisori încă de pe vapor, în drum spre India. Toate începeau la fel: „Stimată Doamnă. La revedere". Apoi continuau cu vesti despre el și cu detalii despre întâmplări din timpul călătoriei. La o săptămână după moartea lui Denys, într-o dimineată, mi s-a întâmplat un lucru foarte ciudat. Stăteam culcată în patul meu și mă gândeam la evenimentele ultimelor luni, încercând să înțeleg de fapt ce se petrecuse cu mine. Mi se părea că, oarecum, iesisem cun cursul normal al existenței umane și nimerisem într-u 334

oi de Maelstrom, în care nu ar fi trebuit să fiu. Oriîncot-o xn-as fi îndreptat, pământul ceda sub mine, iar stelele cădeau de pe cer. M-am gândit atunci la poemul despre vikingul Ragnarok, unde-i descrisă căderea stelelor de pe cer și" la acele versuri despre piticii care oftează adânc în pesterile lor din munti și care mor de frică. Nu se putea să fie, îmi ziceam, doar o coincidentă de împrejurări, ceea ce lumea numeste îndeobste o suită de ghinioane, ci trebuie să actioneze undeva un principiu diriguitor. Dacă îl găseam, eram salvată. Iar, căutând în locul potrivit, reflectam eu, coerenta interioară a lucrurilor s-ar putea să ini se dezvăluie. Trebuie, trebuie, mă gândeam, să mă ridic și să caut un semn. Multi oameni consideră că este un gest nesăbuit acela de a umbla în căutare de semne, mai ales pentru că îți trebuie o anumită stare de spirit ca să poți face una ca asta și nu multi sînt aceia care vreodată s-au aflat într-o asemenea dispoziție. Dacă, fiind în această stare, îți doresti să descoperi neapărat un semn, răspunsul nu vaîntîrzia să-ti vină : el va fi consecinta firească a mării taie dorinte de a-l primi. Cam în acelasi fel, un jucător inspirat va lua la împlinire treisprezece cărți de pe masa de joc, adică o levată'— o unitate. Acolo unde altii nu vād nici o rniză,

el vede un mare slem făcându-i precis cu ochiul. Exista vreun mare slem ascuns printre cârti ? Da, pentru jucătorul potrivit există. Am iesit din casă căutînd un semn si am pornit la întîmplare către colibele servitorilor mei. Tocmai dăduseră drumul la puii lor, care alergau încă si încolo printre case. M-am oprit o clipă în loc si am început să mă uit la ei. Cocosul cel mare si alb al Fathimei a venit păsind tantos în fata mea. Deodată s-a oprit, si-a lăsat capul întîi într-o parte, apoi în cealaltă si si-a ridicat creasta în aer. Pe partea opusă a potecii, din iarbă, a iesit un mic cameleon cenusiu, care, întocmai ca si cocosul, pornise în recunoasterea de dimineată. Pasărea s-a dus drept către el ~ deoarece găinile mănîncă asemenea vietăti — si a scos citeva cloncăneli de satisfactie. Cameleonul a încremenit ? vederea cocosului. Era si înfricosat, dar în acelasi timp îl toarte vitez, si-a înfipt picioarele mai bine în pămînt, 335

a căscat gura cît a putut de mare si, vrînd să-si sperie adversarul, si-a propulsat brusc limba în formă de treflă în directia cocosului. Acesta a rămas o clipă luat parcă pa nepregătite, apoi, hotărît si iute, a lovit fulgerător cu ciocul, asemeni unui ciocan, gmulgîndu-i cameleonului limba din gură. Toată întîlnirea dintre cei doi n-a durat mai mult da zece secunde. Am gonit da acolo cocosul Fathirnei, după care ani luat o piatră si am ucis cameleonul, fiindcă acesta nu poate trăi ,fără limbă ; cu ea prinde insectele care-i servesc drept hrană. Atît de tare m-am speriat de scena la care asistasem ?— căci fusese un lucru groaznic si formidabil redus la scară miniaturală — încît m-am dus si m-am asezat pe scaunul de piatră de lîngă zidul casei, unde am rămas vreme în-delungată, iar Farah mi-a adus ceaiul acolo si l-a lăsat pe masă. Priveam în jos, către pietre si nu îndrăzneau să-mi ridic privirea, într-atît de mult îmi apărea lumea aceasta un loc extrem de periculos. Numai încet, foarte încet, în cursul, următoarelor zile, am avut revelatia că atunci primisem cel mai spiritual răspuns cil putintă la întrebarea pe care mi-o pusesem. Ba chiar, într-un mod ciudat, fusesem distinsă si onorată.

Puterile către care-mi îndreptasem plinsul îmi respectaseră demnitatea mai mult decât o făceau eu însămi; și ce alt răspuns mi-ar fi putut ele da ? Categorie, momentul nu era nimerit pentru- cocolose'ală, iar ele se hotărâseră să-nchidă ochii la dorinta mea. Marile puteri rîseseră către mine, cu un ecou dintre coline venind în urma acestui rîs și îmi spusese, printre trompete, printre cocosi și cameleoni : Ha-ha ! Iar eu am fost multumită că iesisem la plimbare în acea dimineată, tocmai la timp pentru a salva cameleonul de la o moarte lentă și foarte chinuitoare. Probabil cam în aceeași vreme — desi înainte de a-mî vinde caii — a venit la mine Ingrid Lindstrom de la ferma ei din Njoro, ca să stăm cîteva zile împreună. A fost un gest frumos din partea ei, căci stiam cît îi este de greu să-si părăsească ferma și să plece. În dorinta de a face bani pentru a avea cu ce plăti pămîntul lor de la Njoro, 336

sotul ei se angajase în Tanganika la o companie de sisal ci în acel moment asuda acolo, la o altitudine de două mii ^e picioare, ca și cura Ingrid l-ar fi "eliberat numai ca el să-si asume calitatea de sclav, și totul doar în interesul fermei lor. Prin urmare, între timp o conducea ea sin- gură ; își extinsese ogrăzile cu păsări de curte și grădinile de zarzavat și cumpărase porci și pui mici de curcan, ps care nu-i mai putea părăsi prea ușor, nici pentru cîteva zile măcar. Cu toate acestea, de dragul meu, și-a lăsat întreaga gospodărie pe mîna fidelului Kemo'sa, ca să se poată rezezi pînă la ferma mea, așa cum ar fi alergat în' ajutorul unui prieten a'.cărui casă era în flăcări ; de data aceasta pe Kemosa nu l-a mai luat cu ea, ceea ce, dată fiind situația existentă, cred că a fost un avantaj pentru Farah. Ingrid înțelegea și-si dădea seama, în străfundurile sufletului ei. cu multă intensitate, cu ceva din puterea elementelor însesi, cc-nseamnă cînd o fermieră ajunge nevoită să renunțe la pămîntul ei și să-l părăsească pentru totdeauna. Cît timp a fost Ingrid ia mine, n-am discutat nici despre trecut, nici despre viitor și nu am amintit numele nici unui prieten sau cunoscut, ci ne-am concentrat exclusiv asupra dezastrului din acel moment. Am mers împreună de la- un obiect la altul pe întreg cuprinsul fermei, numin

du-le cu voce tare, cînd" am trecut pe .lingă ele, pe fiecare în parte, de parcă am fi făcut un inventar mintal al fermei, sau Ingrid, în numele meu, ar fi strîns material pentru o carte de plîngsri amare, pe care s-6 pună în fata destinului. Ea stia îndeajuns de bine, din propria sa experiență, că nu există o asemenea carte, dar totusi ideea că ea ar putea fi scrisă face parte din modul de viață al femeilor de pe acest pămînt. Ne-am dus pînă la tarcii boilor si ne-am asezat pe gard, numărînd împreună boii în timp ce intrau pe poartă, Fără cuvinte, am arătat spre ei : „i boii ăstia...", iar Ingrid, tot fără cuvinte, mi-a confirmat : „Da, boii ăstia..." și i-a notat în carte. Apoi ne-am dus către grajduri ca să dăm zahăr la cai si, după ce l-au terminat pa tot, am întins palmele mele murdare si lipicioase, arătîndu-i-le lui Ingrid si plîngînd : „Caii ăstia..." Ea mi-a răspuris cu un °ftat adînc : „Da, caii ăstia..." si i-a notat si pe ei în carte. 33?

în grădina mea de pe malul rîului nu se putea împăca cu ideea că eram nevoită să părăsesc plantele mele dragi, ne care îe adusesem din Europa ; si-a f rînt pur si simplu 'manile de mila mentei, a salviei si a lavandei si chiar a revenit la ele ceva mai tîrziu, de parcă ar fi căutat o modalitate, prin care eu să le pot lua cu mine înapoi, acasă. Ne-am petrecut după-amiezele contemplînd împreună mica mea cireada de vaci autohtone, care păsteau pe gazonul din fata casei. Le-am luat pe rînd, amintindu-le vîrsta, caracteristicile si cantitatea de lapte pe care o dădeau fiecare, iar Ingrid icnea si striga la auzul cifrelor, de parcă ar fi fost, de fiecare în parte, rănită fizic. Le-a examinat pe rînd, cu grijă, nu cu'un ochi de cumpărător, căci vacile reveneau băietilor mei de casă, ci pentru a cîntări si a evalua paguba mea îa pierderea acestor vaci. A îmbrățisat vitelusii, cu acel miros al lor dulceag ; după o luptă îndelungată, reusise si ea să aibă cîteva vaci cu vitei la fermă si acum, contrar oricărei ratiuni si împotriva vointei sale, privirile ei adînci, pătrunzătoare si furioase mă învinuiiau că părăseam tocmai acesti vitei. Un bărbat aflat Kngă un prieten lovit de soartă si care în sinea lui si-ar repeta : „O, Doamne, bine că nu sînt eu", s-ar simti, cred, îndeajuns de rusinat si ar încerca să îsi reprime sentimentul. Cu totul diferit stau lucrurile

între două femei care sînt prietene si dintre care una își manifestă profunda compasiune pentru necazul celeilalte.. E un adevăr de la sine înteles că prietena mai norocoasă își va repeta întruna în-mintea ei : „O, Doamne, bine că nu sînt eu". Ceea ce nu provoacă vreun sentiment ostil între cele două, ci dimpotrivă, le apropie si mai mult, dînd un caracter rai personal ceremonialului compasiunii. Cred că bărbații nu pot nici prea usor, nici cu prea mult elan invidia sau triumfa asupra altor bărbați. Dar nu încape discutie că mireasa triumfă asupra domnisoarelor de onoare, iar vizitatoarele unei lăuze o- invidiază pe mama noului născut ; si nici una din părți nu se simte mai rău pentru acest motiv. O femeie care a pierdut o sarcină îi poate arăta unei prietene hăinutele copilului care n-a fost să fie, constientă că .prietena își va repeta în sinea ei : „O, Doamne, bine că nu sînt eu" si pentru amîridouă ar fi o atitudine firească si potrivită. La fel a fost cu Ingrid si 338 »

cu mine. în timp ce ne plimbam pe terenul fermei, stiam că se gîndea la ferma ei, multumind din suflet cerului că o mai avea si agătîndu-se de ea cu toate puterile sale, drept care eu si ea ne-am împăcat de minune atunci. Desi eram îmbrăcate amîndouă în pantaloni si haine kaki uzate, eram de fapt un cuplu mitic de femei, învăluite una în alb, cealaltă în negru, formînd o unitate complementară, ca două ursite ale vietii de fermier pe continentul african. Cîteva zile mai tîrziu, Ingrid si-a luat rămas bun de la naine si a plecat cu trenul spre Njoro. Acum nu mai puteam iesi nici călare, iar plimbările fără cîini deveniseră tăcute si cam anoste, dar, slavă Domnului, îmi mai păstrasem încă masina si eram bucuroasă că o mai aveam, căci în acele ultime luni îmi rămăseseră o multime de treburi de rezolvat. De pildă, soarta clăcasilor mei mă apăsă întruna pe constiintă. Cum oamenii care cumpăraseră ferma aveau de gînd să desfiinteze plantatia de cafea, să parceleze tot domeniul si să îl vîndă ca teren imobiliar, se înțelege că nu le mai trebuiau nici clăcasi, iar, de îndată ce vînzarea a fost perfectată, le-au dat tuturor un .preaviz de sase luni în care să-si facă bagajele si să se mute în altă parte. Pentru clăcasi a fost o hotărîre neprevăzută si uluitoare, căci ei trăiseră mereu cu iluzia că acel pămînt era al lor. Multi

dintre ei chiar se născuseră aici, alții veniseră încă de mici, cu părinții lor. Cîncasii mei stiau că, pentru a rămîne la fermă, trebuiau să lucreze, pentru mine o sută optzeci de zile pe an, în schimbul cărora erau plătiți cu cîte doisprezece shillingi la fiecare treizeci de zile ; toate aceste socoteli erau tinute strict în registrele fermei. Ei mai stiau deasemeni că trebuie să plătească impozitul pe colibe către guvernul colonial de cîte doisprezece shillingi de colibă, povară destul de grea pe capul unui om care, neavînd oricum prea mare lucru pe această lume, posedă doar vreo două-trei căsute de pămînt — în funcție de numărul sotiilor sale, căci un bărbat Kikuyu e obligat să asigure fiecărei sotii cîte o Colibă care să fie numai a ei. Din cînd în cînd cîncasii mei fuseseră amenințați cu alungarea de pe domeniu pentru cîte o neregulă sau alta, încît probabil deja simteau că nu se află 339

într-o postură chiar inexpugnabilă. Impozitul pe colibe le displăcea profund și, cînd eram nevoită să-l strîng eu în numele guvernului colonial, îmi dădeau foarte mult de furcă și trebuia să le ascult ore' întregi lamentațiile. Cu toate acestea, ei priveau împrejurările existente ca pe vicisitudini obisnuite ale vieții lor și niciodată n-au renunțat la speranța de a le depăși cumva, într-o bună zi. Dar nu-și imaginaseră că putea să fie și un principiu universal profund, care, odată sosit momentul, se va manifesta de o manieră fatală și zdrobitoare pentru ei. O vreme s-au complăcut în a privi hotărîrea noilor proprietari ai fermei ca pe un fel de sperietoare, pe care, dînd dovadă de mult curaj, o puteau agnora total. În anumite privințe, deși nu în toate, alții ocupă în •mintea băștinasilor același loc care, în mintea lor, este ocupat de ideea de Dumnezeu. Odată am încheiat cu un negustor de cherestea indian im contract. În care am întîlnit formula : un act al lui Dumnezeu. Cura nu-mi era prea clar ce înseamnă, avocatul ce redacta contractul a încercat să mă lămurească : „Nu, nu, doamnă", mi-a spus el, „n-ai înțeles sensul exact al termenului. Tot ceea ce estă complet imprevizibil și în neconcordanță eu regulile sau cu ratiunea este un act al lui Dumnezeu". Pînă la urmă, certitudinea preavizului de a părăsi do

meniul i-a adus pe clăcasi, în grupuri întunecate, "adesea în preajma casei mele. Ei simteau că denuntarea înțelegerii dintre noi era o consecință a plecării mele de la fermă — propriul meu ghinion sporea să se răsfrîngea și asupra lor, a tuturor. Fapt pentru care nu mă condamnau, căci totul fusese discutat și răsdiscutat între noi, ci mă-ntrebau doar unde să se ducă ei acum. Am constatat, din mai multe puncte de vedere, că mi-este greu să le dau un răspuns. Potrivit legilor,, băștinasi nu pot cumpăra pământ și nici nu există vreo altă fermă, după știința mea, atât de mare încât să angajeze clăcasi. Le-am spus ce mi se spusese și mie când m-am interesat de posibilități, și anume că trebuiau să meargă în Rezervatia Kikuyu și să-si găsească pământ acolo. La care m-au întrebat cit îngrijorare dacă vor găsi suficient _ pământ în rezervatie pentru a-si lua și toate vitele cu ei. "i 340

roai voiau încă să stie dacă puteau fi siguri că vor găsi tot pământ în același loc, astfel ca toată suflarea de la fermă să poată rămîne împreună", căci nu voiau să fie împrăștiati. Am fost surprinsă auzind că erau atât de hotărîți să rămînă împreună, căci la fermă le fusese destul de greu să trăiască în pace și niciodată nu prea aveau de spus vorbe frumoase unii despre ceilalti. Cu toate acestea însă, veniseră toti marii proprietari de vite, fudulii Kathegu, Kaninu și Mauge, mîna în mîna, ca să spun așa, cu umilii și năpăstuitii de soartă truiditori ai pământului Waweru și Chotha, care nu aveau nici măcar o capră ; dar toti erau pătrunsi de același spirit și la fel de ferm decisi să se păstreze unii'pe ceilalti pe cît erau de decisi să-si-păstreze vitele. Simteam că voiau din partea mea nu numai un loc unde să trăiască, ci că-si cereau de la mine însăși existența lor mai departe. Cînd iei pământul unor băștinasi, de fapt le iei mai mult decît pământul. "Le răpesti și trecutul în același timp, și rădăcinile, și identitatea. Dacă le iei" toate acele lucruri pe care sînt obisnuiti sau-pe care se asteaptă să le. vadă,. e ca și cum, într-un fel, le-ai răpi vederea. Acest adevăr este valabil mai degrabă la oamenii primitivi decît la cei civilizati, iar animalele sînt în stare să meargă distante lungi, să treacă-prin multe pericole și suferinte spre a-si recîstiga identitatea pierdută, în mijlocul decorului fa

miliar. Masaii, cînd au fost mutati din fostul lor tinut, la nord de calea ferată, în rezervatia în care trăiesc si azi, si-au luat cu ei numele rîurilor, al dealurilor si al cîmpiilor si le-au dat rîurilor, dealurilor si cîmpiilor din teritoriul cel nou. Călătorul este indus în eroare, Masaii si-au luat drept leac rădăcinile lor tăiate, încercînd, în exil, să-si păstreze trecutul cu ajutorul unor formule si denumiri. Acum, din acelasi instinct de autoconservare, se agătau unii de ceilalti si clăcasii mei. Dacă tot trebuiau să plece de pe pămîntul lor, măcar să fie înconjurați de oameni care îl cunoscuseră si care să poată depune mărturie în privinta identității lor. Astfel ar mai fi putut vorbi, timp de cîtiva ani poate, despre geografia si istoria fermei și ceea ce Unul ar fi uitat si-ar fi amintit precis celălalt. 341

În situatia de-acum însă îi încerca rusinea de a se stinge definitiv. „Du-te, Msabu”, mă îndemnau ei, „du-te pentru noi la selikali si obtine să ne putem lua toate vitele în locul cel nou unde o să mergem si să rămînem împreună, om unde o fi.” Astfel a început pentru mine un lung pelerinaj, sau o rătăceală după cersit, care mi-a ocupat ultimele luni trăite în Africa. În folosul băstinasilor mei Kikuyu m-am dus mai întîi la Comisarii Districtuali de la Nairobi si Kiambu, apoi la Departamentul pentru Problemele Băstinasilor si la Oficiul Teritorial, iar în final la însusi guvernatorul Sir Joseph •Byrne, pe care nu îl cunoscusem încă, deoarece abia venise din Anglia. Pînă la urmă am si uitat de ce mă mai dusesem. Uneori trebuia să stau si cîte o zi întreagă la Nairobi, sau să încerc în acelasi loc de cîte două-trei ori într-o zi. întotdeauna găseam ia întoarcere cîtiva clăcasi postati în fata casei mele, dar niciodată vreunul din ei nu m-a întrebat ce noutăți aveam, ci stăteau acolo cu totii de veghe spre a-mi transmite, printr-o magie locală necunoscută mie, elan în ceea ce mă angajasem să făptuiesc. Functionarii guvernului colonial aveau multă răbdare si erau foarte îndatoritori. Dificultățile în cazul de față nu ei le creaseră, ci totul era să se găsească, în Rezervatia Kikuyu, o suprafață de pămînt neocupată si suficient

de mare pentru a găzdui întreaga comunitate a clăcasilor de la ferma mea, cu vitele lor cu tot pe deasupra. Majoritatea acestor functionari erau de multă vreme în Colonie și-i cunosteau bine pe băștinasi. N-au sugerat decât foarte vag solutia de a-i convinge pe Kikuyu să-si vîndă o parte din septel, fiindcă stiau ei însisi foarte bine că sub nici un motiv acestia n-ar accepta, iar dueîndu-si cu ei cirezile într-un loc prea strimt, vor provoca, în anii următori, nenumărate conflicte și neînțelegeri cu vecinii lor din rezervatie, pe care vor fi nevoiti să le cerceteze și să le rezolve ceilalti Comisari Districtuali. Dar, cînd am ajuns la cea de-a doua dorință a băștinasilor, și anume că voiau să rămînă toti împreună, autoritățile roi-au comunicat că efectiv nu era nevoie.

„Nevoia nu se socoteste-n cifre”, mă gîndeam eu. Chiar cersetorul cel mai oropsit și-ngăduie o plăcere vană-odaiă”, * — și așa mai departe. Toată viața am sustinut că oamenii pot fi clasificati în functie de felul cum ne imaginăm că s-ar comporta față de Regele- Lear. Nu te puteai înțelege cu Regele Lear tot așa cum nu te puteai înțelege cu un bătrîn Kikuyu ; dar Lear, cel puțin, era rege. E drept că băștinasilor african nu și-a dăruit țara omului alb printr-un gest de magnifică generozitate, de aceea și cazul era oarecum diferit de cel al bătrînului rege și al fiicelor sale ; alții și-au însusit singuri țara băștinasilor negru de-aici și au transformat-o în protectorat. Dar nu puteam scăpa nici de gîndul. că nu cu prea mult în urmă, într-o vreme pe care unii încă și-o aminteau, băștinasiii tinutului respectiv își stăpîniseră pămîntul netulburati de nimeni și nu auziseră în viața lor de omul alb și de legile instaurate de acesta. În mijlocul nesigurantei generale a existentei lor, pămîntul le-a rămas mereu un re-per stabil. Unii din ei au fost dusi de negustorii de sclavi și vînduti la țîrgurile de sclavi, dar alții au rămas mai departe pe loc. Cei luati și dusi, în exilul și robia lor de pe tot întinsul lumii răsăritene, tînjeau după podisul african, căci aceea era țara lor. Bătrînul băștinasilor african, cu pielea lui neagră și ochii deschisi la culoare și bătrînul elefant cu pielea neagră și ochii deschisi la culoare seamănă unul cu celălalt și amîndoi sînt forme de relief ale peisajului. Oricare din ei se poate trezi complet perplex la vederea teribilelor schimbări ce se produc în jurul lui_și

te-ar putea întreba unde anume se află, iar tu ai fi nevoit să-i
răspunzi, asemeni lui Kent : „Maiestate, esti în regatul
tău".** ; ' . în cele din urmă, când tocmai începusem să cred
că ' toată viața mea nu voi face altceva decât să mă duc la
Nairobi și să mă-ntorc, discutînd cu toate serviciile guver-
namentale, -pe neasteptate am primit înștiințarea că cere

* Regele Lear, actul II, scena 4. în românește de Mihnea ^neorghiu, în volumul W.
Shakespeare, Teatru, E.P.L.U., București, 1964. (N. trad.) ' ? r, ** Regele Lear, "Setul
IV, scena 7. în românește de Mihnea ^heorghiu, în volumul W. Shakespeare, Teatru,
E.P.L.U., București, 1964. (N. trad.) 343

rea mea fusese aprobată. Guvernul colonial acceptase să le
cedeze clăcasilor mei de la fermă o porțiune din- Rezervația
Forestieră de la Dagoretti. Aici ei își puteau întemeia
o așezare proprie, nu departe de vechile locuri în care trăiseră, încît, și după dispariția
fermei, aveau să își păstreze figurile lor și numele ca o comunitate compactă. Vestea
despre această hotărîre a guvernului a fost primită la fermă cu o emoție adîncă și fără
cuvinte. Ar fi fost imposibil de spus, judecînd după fetele lor, dacă avuseseră mereu
încredere în rezolvarea favorabilă a cazului sau dacă îi apucase cumva disperarea. De
îndată ce situația s-a clarificat, au trecut imediat la formularea unei sumedenii de cereri
și de propuneri complicate și de cele mai diverse naturi, pe care însă ara refuzat să le
mai tratez, indiferent cu cine. Au rămas mai departe de veghe lângă locuința mea,
privindu-mă însă acum într-un chip nou. Băstinașii au un anumit simț și o anumită
încredere în destinul fast și, după acest prim succes al nostru, poate începuseră să fie
convinsi că totul avea să fie iarăși bine, iar eu aveam să rămîn la fermă. În ceea ce mă
privește, rezolvarea problemei viitorului pentru clăcasii mei a constituit o mare ușurare.
Mi nu de multe ori în viață am fost atît de satisfăcută. Apoi, după vreo două sau trei zile,
am început să am sentimentul că munca mea în această țară ajunsese la capătul ei și că
acum puteam pleca. Recolta de cafea de la fermă era adunată, iar moara în care o
măcinam stătea imobilă și mută, în casă nu mai era nimic, iar clăcasii mei

primiseră un alt pământ pe care să se strămute. Sezonul marilor ploii se încheiase și iarba cea nouă crescuse deja înaltă pe câmpuri și printre coline. Planul asupra căruia mă hotărâsem la început, anume de a ceda în toate chestiunile, minore, pentru a putea paș. Era tot ce era de importantă vitală pentru mine, s-a încheiat cu un eșec total. Fusesem de acord să îmi cedez una câte una posesiunile, ca un fel de pret al răscumpărării pentru viața mea, dar, în clipa când am ajuns să nu mai am nimic, eu însămi eram, din toate, lucrul cel mai ușor de care soarta se putea dispensa. * . Era o lună plină în acele zile și lumina ei cădea în camera rămasă goală, descenșind pe podea conturul ferestrelor.

344 .

lor cu claritate. Mă gândeam. că luna privea probabil în locișta mea și se-ntreba cât timp mai aveam oare de gând să stau într-un loc de unde tot restul își luase zborul. A nu", spunea însă luna, „pentru mine timpul înseamnă foarte puțin." ' As fi dorit să mai rămân la fermă pînă-i vedeam pe clăcașii mei instalați pe noul lor teritoriu. Dar măsurătorile topometrice durau foarte mult și nu se putea spune cu siguranță când așea să se producă efectiv mutarea.

RĂMAS BUN Cam pe atunci bătrînii din împrejurimile fermei au luat hotărîrea să tină o ngoma în cinșta mea. Acește ngome ale bătrînilor fuseseră mari ocașii ceremoniale în trecut, însă acum se țineau numai rareori și, cât am stat în Africa, n-am avut norocul să asist la nici una. Mi-ar fi plăcut măcar o dată să văd o asemenea ngoma, căci băștinășii Kikuyu vorbesc despre ele cu mult respect. Este considerat o mare onoare pentru o fermă ca bătrînii să-și tină dansul pe pământul ei și oamenii mei discutau despre această ngoma deja cu mult înainte ca ea să aibă loc. Pînă și Farah, care de obicei privea cam de sus asemenea sărbători băștinășe, de data această a fost impresionat de hotărîrea bătrînilor dansatori Kikuyu. „Acesți oameni sînt foarte bătrîni, Memsahib", mi-a spus el, „sînt foarte-foarte bătrîni." Era curios să auzi cum tinerii lei Kikuyu vorbeau cu

respect si cu' veneratie adîncă de apropiata desfășurare de forte a bătrînilor dansatori. Un singur lucru nu stiam eu legat de aceste ngome, si anume că fuseseră interzise de guvernul colonial. Motivul interdictiei nu-l cunosteam. Băstinasii Kikuyu însă probabil stiau de ea, dar au preferat să o ignore, fie. gîndind că în aceste vremuri de mare răstriste puteau îndrăzni lucruri ? oprite în vremurile obisnuite, fie uitaseră complet de acea interdictie în vârtejul puternicelor emotii puse în miscare de apropiatul -dans. ^{ai} nicu nu le stătea în fire să păstreze tăcerea în jurul ngomei plănuite. Cînd au sosit, bătrîni dansatori ofereau o imagine rară, inegalabilă si sublimă. Erau în total vreo- sută si au apărut în acelasi timp, adunîndu-se probabil cu totii la o anumită distantă" de casa mea. Bătrîni bărbați băstinasii sînt oameni îndeajuns de frigurosi, încît de obicei se înfășoară si se înfofolesc în blănuri si-n tot felul 346

ele pături groase? însă de data aceasta erau goi, parcă spre a afirma solemn un adevăr formidabil al vietii. Podoabele si culorile de război erau distribuite cu multă discretie, clar cîtiva dintre ei purtau, pe craniile lor bătrîne si ple-° suve, uriasele cununi din pene de vultur negre, pe care le vezi mai ales arborate de tinerii dansatori. De fapt, n-aveau nevoie de nici .o podoabă, căci erau ei însisi impresionanti. ^{ai} nu se străduiau, ca bătrînele frumuseti din sălile de baluri europene, să-si ia o aparentă tinerească, ci toată importanta si greutatea dansului, atît pentru ei cît si pentru privitori, constau în vîrsta înaintată a protagonistilor. Aveau pe ei un soi ciudat de semne, cum nu mai văzusem încă pînă atunci, nistes linii trasate cu creta de-a lungul membrelor lor curbate, ca si cum, în austeră sinceritate cu care se prezentau, voiau să marcheze clar sub piele oasele tepene si' fragile pe care le aveau. Miscările lor, în timp ce avansau într-un mars lent, pregătitor, erau într-atît de stranii îneît mă miram de-a dreptul la ce fel de dans aveam să asist. în timp se stăteam si priveam asa, mi-a revenit în minte .o fantezie, care mă mai îmbiase si alteori : că nu eu eram cea care plecam, fiindcă nu stătea în puterea mea să părăsesc Africa, ci tinutul acesta se retrăgea încet si grav dinspre mine, ca marea la ceasul refluxului. Iar

procesiunea care trecea aici nu era decât cea a vînjosilor dansatori tineri de ieri si de alaltăieri, care se ofileau sub ochii mei si se duceau pentru totdeauna. 'Plecau în stilul lor caracteristic, încet, printr-un dans, oamenii erau alături' de mine, iar eu alături de ei, toti multumiti,, toti împăcati. Bătrînii nu vorbeau deloc, nici măcar unul cu celălalt, ci își crutau toate fortele pentru efortul care avea să urmeze. Tocmai în clipa cînd eroii zilei se asezaseră în linie pentru dans, un askari de la Nairobi a sosit la fermă cu 6 scrisoare pentru mine, în care mi se aducea la cunostintă că ngoma nu se putea să aibă loc. N-am înțeles, căci pentru mine era un lucru cu totul Neasteptat si a trebuit să citesc scrisoarea încă de două" sau trei ori. Emisarul din capitală era si el atît de tulburat de importanta spectacolului pe care-l compromisese 347

că nici măcar n-a deschis gura către bătrîni sau către vreunul din băietii mei de casă, cu atît mai puțin nu s-a fudulit si nu a făcut-o pe grozavul, cum fac de obicei "askarii, atît de multumiti altfel să-si arate atotputernicia asupra restului băstinasilor. In toată perioada cît am trăit în Africa n-am avut niciodată o clipă mai plină de amărăciune ca cea de acum. Nu stiușem că inima mea se poate răzvrăti într-un asemenea vîrtej cumplit împotriva celor ce se întîmplau cu mine. N-am reusit nici măcar să articulez un cuvînt; nimicnicia vorbelor mi-era cît se poate de evidentă. Bătrînii Kikuyu stăteau si ei ca o turmă de oi băirîne, cu ochii sub pleoapele lor ridate fixati asupra chipului meu. Par si simplu nu puteau, în decurs de o singură secundă, să renunte la acel lucru pentru care se pregătiseră sufleteste atît de intens, iar linii dintre ei încercară chiar vagi miscări convulsive din picioarele lor bicisnice ; veniseră doar să danseze si nu plecau fără dans de-acolo. în cele din urmă le-am spus că ngoma lor fusese anulată. Acesta veste, stiam prea bine, avea să capete în mintea lor un alt aspect, dar care anume mi-era greu să ghicesc. Poate-si dădeau seama cît de inutilă era în aceste momente o ngoma, pentru simplul motiv că nu mai aveau

în cinstea cui dansa, fiindcă eu încetasem să mai exist.
Poate-si închipuiau că, în realitate, fusese deja tinută,
o ngoma grozavă, fără pereche si de o, asemenea strălucire incit anula orice altă
posibilă încercare, iar când avea să fie gata, de fapt totul se va fi încheiat. Un mic câtel
băstinas, pe gazonul din fata casei, profitînd de linistea coborîtă, a început să hămăie
sonor si în mintea mea am si auzit ecoul : »? A,ud cum latră cătelanării, haita Dă buzna
să mă muste, mars, cătea..* Kamante, care fusese însărcinat cu împărțitul tutunului
după dans, acum, în virtutea obisnuitei sale inventivi
* Regele Lear, actul III, scena 6. In românește de Mihnea Gheorghlu, în volumul W.
Shakespeare, Teatru,. E.P.L.U., Bucuresti, 1864. (N. trad.) 343

tati tăcute, a considerat momentul potrivit, pentru a-si intra în rol si a iesit în fată cu un
calăbash plin de tutun de prizat. Farah i-a făcut semn să treacă la locul lui, însă
Kamante era si el Kikuyu, de coniventă cu bătrînii dansatori si si-a văzut mai departe
de treabă. Tutunul de prizat era o realitate. L-am distribuit bătrînilor aflati de fată.
După un scurt răstimp au plecat cu totii, care încotro, înspre casele lor. Persoanele care
&u regretat cel mai tare plecarea mea cred că au fost bătrînele de la fermă. Aceste
femei Kikuyu avuseseră o viață grea si deveniseră tari ca stînca sub încercările ei
amare, întocmai ca niste catîri bătrîni care te muscă dacă reusesc să ajungă pînă la tine.
Efau mai rezistente la boli decît bărbatii lor, după cum mi-a fost dat să aflu - în practica
mea medicală, mai neîmblînzite decît acestia si mai incapabile — cu agresivitate chiar
— de a admira, indiferent ce, la ceilalti oameni. Născuseră destui copii la viata lor si îi
văzuseră pe multi murind ; pe aceste femei nimic nu le mai speria. Cărau sarcini mari
de lemne de foc — cu cîte un ham petrecut pe frunte, ca să-si păstreze echilibrul — de
trei sute de livre* odată, tremurînd sub greutatea lor, dar neîmblînzite si neînfrînte ;
munceau pămîntul uscat din shambas, încovoiate din zorii zilei si pînă seara tîrziu.
„Acolo el stă si își pîndeste prada ; ochii săi străpung depărtările,,,

Inima lui este tare ca piatra, tare ca piatra rîsnitei, cea de

dedesubt... El își bate joc de primejdie și n-are nici

- o teamă... Când se scoală însă și porneste, face de ocară și pe cal și pe călăret... îți va face el multe rugăminti, îți va spune vorbe drăgălate ?"*** ai totuși" mai aveau rezerve de energie în ele și radiau în jur vitalitate. Bătrânele se interesau activ de tot ce se întâmpla la fermă ai erau în stare să meargă și zece mile pe jos pînă la
- o ngoma a tinerilor din împrejurimi; o glumă sau o cană. de tembu făceau ca fetele lor brazdate de riduri și stirbe să se topească într-un rîs voios. Această fortă, această

* 1 livră -? = 453,6 grame. (N. trad.) ** Iov, 39, vers. 18, 22 și 29 ; 41, vers. 3 și 24. (N, trad) 349

fi' dragoste de viață la ele mi se păreau nu numai demne de tot respectul, ci admirabile și fascinante. Bătrânele de la fermă și eu fusesem întotdeauna prietene. Ele erau cele care-mi spuneau Jerie, bărbații adulți și copiii — cu excepția acelor foarte mici — nu mi se adresau niciodată așa. Jerie este un nume feminin Kikuyu dar are și o

semnificație aparte : de cîte ori o fată se naste într-o familie băstinasă la multă vreme după frații și surorile ei, i se spune Jerie și bănuiesc că^ acest nume implică în el o notă de afecțiune. Acum bătrânele de la fermă regretau că le părăseam. Din această ultimă perioadă păstrez fotografia unei femei Kikuyu, al cărei nume nu îl mai retin, pentru că n-o cunosteam prea bine : era de fel, cred, din satul lui Kathegu, soția sau văduva unuia din numerosii săi fii. Venea către mine pe o potecă din cîmpie, cărînd în spate

- o sarcină de bete lungi și subțiri, pe care Kikuyu le folosesc la construirea acoperisului colibe și care la ei este

- o muncă exclusiv feminină. Aceste bete pot avea pînă la cincisprezece picioare lungime ; cînd trebuie să le, care, le leagă între ele la cele două capete, 1 iar aceste înalte conuri conferă omului de sub ele, în trecerea sa prin peisaj, aspectul unui anumit animal preistoric, sau mai degrabă îl fac să semene cu o girafă. Betele cărate de această femeie erau toate negre și arse, pline de funinginea fumului din colibă, adunată în decurs de ani de zile ; probabil că-si demontase casa și acum își ducea materialele de

constructie, în halul în care arătau, spre locul ei cel nou de strămutare. Când ne-am întâlnit, a rămas nemiscată în loc, barîndu-rni trecerea si privindu-mă în ochi întocmai ca .o girafă dintr-o turmă mare, pe care-o întâlnești în câmp deschis si care trăiește si simte si .gîndeste _ într-un mod care nouă ne rărnîne în veci inaccesibil. După o clipă însă a izbucnit în plîns si lacrimile-i curgeau siroaie pe fată. Nici un cuvînt n-am spus nici ea, nici eu, iar după cîteva minute mi-a făcut loc să trec, după care ne-am despărțit, fiecare din noi apucînd-o în directie opusă si urmîndu-ne drumul nostru. M-am gîndit că, în fond, avea nis'te materiale cu care să-si înceapă constructia si mi-am imaginat cum se va pune pe treabă, legîndu-si betele laolaltă si încropindu-si acoperisul casei. 850

Micutii ciobănasi de pe domeniul, care nu apucaseră niciodată o vreme cînd eu să nu locuiesc la fermă, trăiau. pe de altă parte o mare ^emotie si tensiune la ideea că aveam să plec. Poate era pentru ei si greu si cutezant să-si imagineze lumea fără prezenta mea, ca si cum s-ar fi aflat că însăși Providenta se gîndeste la abdicare. își ridicau căpsoarele din iarba înaltă cînd mă vedeau trecînd prin apropiere si strigau după mine : „Cînd pleci, Msabu ? Msabu, peste cîte zile pleci ?" Cînd a venit si ziua plecării mele, am tras învățăminte ciudate, si anume că ni se pot întîmpla tot felul de lucruri, pe care nici măcar noi însine să nu ni le gutem imagina, fie înainte, fie în timp ce se petrec, fie pe urmă, cînd le privim retrospectiv. împrejurările pot avea o forță motrice prin care să provoace evenimentele fără ajutorul imaginatiei sau înțelegerii omenesti. în asemenea conditii tu însuti rămîi în contact cu cele ce se întîmpla urmărind mersul lucrurilor atent, de la o secundă la alta, .ca un orb care se lasă condus si care pune un picior în fata celuiilalt cu multă prudentă, însă inconstient. Urr lucru sau altul ti se întîmpla, iar tu le simti întîmplîndu-ti-se, dar, în afară de aceasta, n-ai nici o legătură cu ele si nici o cheie mai profundă spre cauza ori spre semnificatia lor. Animalele sălbatice dintr-un circ își parcurg, am impresia, numărul lor în linii mari cam în acelasi fel. Cei care au trecut prin asemenea situatii pot spune că au trecut oarecum prin moarte — o trecere în afara ima

gintiei, dar în interiorul experienței. Gustav Mohr a venit cu masina lui încă din zorii zilei, ca să mă însoțească pînă la gară. Era o dimineată răcoroasă, dar aerul și peisajul din jur "nu prea aveau nici unul din ele culoare. Gustav Mohr însuși arăta palid și clipea mereu și mi-am amintit ce-mi povestise odată la Duiban un căpitan de balenieră norvegian, că norvegienii sînt neînfricați în fața unei furtuni, în schimb sistemul lor nervos nu suportă o situație calmă. Am luat împreună ceaiul pe masa dintr-o piatră de moară, cum raai făcusem de-atîtea ori pînă atunci. De aici, către vest, colinele din fața noastră, cu usoare, pînze de ceată prin

văiugile dintre «le, trăiau cu multă gravitate încă un moment din multimilenara lor dăinuire. Mie mi-era la fel de frig de parcă as fi fost acolo. Băieții mei de casă erau încă în locuința goală, darea să spun așa, își mutaseră deja existența prin alte locuri, iar familiile și bruma lor de avere fuseseră trimise dinainte. Femeile lui Farah, împreună cu Saufe plecaseră cu o zi înainte cu un camion în colonia somaleză de la Nairobi. Farah avea să mă însoțească pînă la Mombasa, la fel ca și băiatul cel mic al lui Juma, Tumbo, pentru că acesta-si dorea cel mai mult și mai mult pe lume" o călătorie cu trenul; iar cînd i s-a oferit, ca dar de adio, să aleagă între o vacanță și un drum pînă la Mombasa, el a ales, fără vreo umbră de ezitare, drumul. Mi-am luat, în fine, rămas bun de la fiecare din ei în parte și, în clipa cînd am ieșit din casă, desi fuseseră instruiți tot timpul să închidă ușile prin locuință, au lăsat de data aceasta ușa deschisă larg în urma mea. Era un gest atît de tipic pentru gîndirea băstinasă, ca și cum ar fi vrut să spună să mă întorc din nou, sau' poate voiau să sublinieze că nu mai aveau după cine să închidă ușile și că de-acum înainte acestea puteau rămîne deschise spre toate cele patru vînturi. Farah conducea masina încet, în ritmul așezat al unei cămile, pînă am trecut și de cotul aleii, iar casa a dispărut în urma noastră. Cînd am ajuns în dreptul iazului de la fermă, l-am întrebat pe Mohr dacă puteam să ne oprim o clipă și am coborît să fumez o țigară pe malul lui. Am zărit cîtiva pești prin apă, ce aveau să fie pescuiți și mîncati de niște oameni

care nici nu stiau cine fusese Mos Knudsen si care nu cunoșteau importanta în sine. a pestilor din lacul acesta. Aici Sirunga, nepotelul clăcasului meu Kaninu, care era epileptic, a apărut să-si ia rămas bun. de la mine pentru ultima oară, căci în cele din urmă zile o făcuse în ^nai multe rînduri, tot învîrtindu-se prin jurul fermei. Cînd xie-am urcat din nou în masini si am pornit la drum, a început să fugă după noi cît îl tineau picioarele, ca si cum vîrtcjul de praf stîrnit l-ar fi luat pe sus si pe el, care era atît de mic — asemeni unei ultime seînteioare din focul aprins de mine. A alergat asa tot drumul pînă unde aleea de la fermă se unea cu soseaua cea mare si 352

m-am temut că o să se tină după noi si cînd aveam să ajungem în sosea. Dar s-a oprit la întretăiere, căci, pînă la urmă, el era totusi un suflet al fermei. A rârmas pe loc privind în urma noastră si i-am văzut silueta micută cît ' timp ara mai avut m raza vizuală aleea care ducea spre fermă. Pe drumul către Nairobi, ara zărit mai multe lăcuste în iarbă si chiar si pe soseaua principală, cîteva au pătruns zbîrnîind în masină si se părea că se vor abate din nou asupra tinutului. Multi dintre prietenii mei veniseră la gară pentru a-si lua un ultim rămas bun. De fată era Hugh Martin, prezentă masivă si nonsalantă si, cînd s-a apropiat de mine să-mi spună la revedere, l-am văzut pe acest Docteur Pangloss al fermei mele ca pe-o figură solitară, o figură eroică, ce-si cumpărase singurătatea dînd tot ce avea pe această lume si devenind, într-un anume fel, un simbol întruchipat al Africii. Ne-am luat la revedere cu multă prietenie : glumisem de atîtea ori si avusesem atîtea discutii înțelepte. Lord Delamere era ceva mai bătrîn acum, ceva mai cārunt si cu părul tăiat ceva mai scurt decît pe vremea cînd am luat împreună ceaiul în Rezervatia Masai, la începutul războiului celui mare, cînd eu am condus acel transport de care cu boi pentru armata engleză ; însă si azi, ca si atunci, era la fel de atent si de curtenitor cu mine. Majoritatea somalezilor din Nairobi erau prezenti pe peronul gării. Bătrînul negustor de vite Abdallah s-a apropiat si mi-a dăruit un inel de argint cu o turcoază montată în el, ca să îmi poarte noroc în viață.

Bilea, servitorul lui Denys, m-a rugat solemn să transmit în Anglia tot respectul lui fratelui mai mare al fostului său stăpîn, în a cărei casă locuise pe vremuri. Femeile somaleze, mi-a povestit Farah în timpul călătoriei, veniseră și ele la gară aduse cu ricsa, dar, cînd au văzut atîția bărbați somalezi adunați în același loc, și-au pierdut tot curajul și au făcut pe dată calea-ntoarsă. Lui Gustav Mohr i-am strîns pentru ultima oară mîna cînd eram deja urcată în vagon. Acum, cînd trenul dădea să Plece și chiar în clipa cînd a pornit, și-a recăpătat și ei echilibrul psihic. Dorea cu atîta ardoare să-mi transmită un dram de curaj îneît s-a rosit puternic la față ; obra353

zu-i era cuprins de flăcări, iar ochii săi deschisi la culoare străluceau fixîndu-mă cu privirile lor intense. La o haltă Samburu de pe calea ferată, am coborît din tren în timp ce locomotiva se alimenta cu apă și m-am plimbat cu Farah pe peronul gării. De aici, către sud-vest, se întrezăreau colinele Ngong. Semetul sir de muni se ridica deasupra sesului înconjurător, avînd o nuanță albăstruie, aeriană parcă. Erau însă atît de departe încît cele patru vîrfuri arătau cu totul neînsemnate acum, abia distincte și diferite de cum se vedeau atunci cînd le priveai de la ferma mea. încetîncet, conturul muntelui s-a estompat și a fost nivelat de mina depărtării.

POSTFATA Un persistent și acut sentiment al închiderii, al epuizării unei etape de viață se degajă din întreg capitolul final al acestei cărți, „Despărtirea de fermă”. Scriitoarea eroină își încheie conturile cu un anume mod de existență și rînd pe rînd încearcă să-și ia rămas bun de la elementele lui concrete. Intervensiile sale pentru a găsi un loc de strămutare comun tuturor clăcasilor de la fermă, împărtirea bunurilor și a animalelor ei la prieteni, tigara fumată în ceată printre colinele Ngong în căutarea locului de veci pentru Denys Finch-Hatton, celelalte tigări fumate la stăvilarul iazului construit de bătrînul Knudsen, sau într-o gară oarecare pe drumul către Mombasa, inclusiv usile lăsate deschise de servitori în urma ei, sînt de fapt tot atîtea simbolice usi închise de eroină pentru

totdeauna. întoarcerea o resimte egală cu un exil, lumea cea mare îi arată fiicei risipitoare direcția casei părintești. Senzația de ireversibil o copleșește, distanța nivelează în urmă contururile — în față o așteaptă un viitor necunoscut și alb. Intuim, fără ca autoarea să-o recunoască, lupta cu lacrimile ce-i joacă în ochi și care, la rîndul lor, îi estompează ultimele imagini familiare. Aventura ei africană se încheie, după șaptesprezece ani, extrem de simplu, ca toate marile suferințe. Destinul lui Karen Blixen are în el ceva din patosul tragediei antice, asumat cu acea demnitate a supraviețuitorului, care închide toată durerea în sine, dar fără să-o uite și fără să-o etaleze. La Karen Blixen ea s-a distilat în act creator suprem. 355

, În anul 1905, studiourile de la Hollywood lansau, cu mare succes de casă, filmul *Out of Africa*, inspirat după cartea omonimă a lui Karen Blixen și care beneficia de toate ingredientele de rigoare ale unei rețete probate în timp : distribuție de excepție — Meryl Streep, vorbind engleza cu un ușor accent danez, Robert Redford, cu nedezmintitul său farmec, în genul cam ne-„aristocratic” englez însă, ci înconfundabil american și acel Bosewicht cunoscut din filmul *Mephisto*, Klaus Măria Brandauer, în rolul unui sot indiferent, dar cam profitor —, exterioare admirabile, filmate la fața locului, cu peisaje și animale autentice, cu interioare reconstruite fidel după fotografiile personale ale scriitoarei, editate în lucrarea *The Life and Destiny of Isak Dinesen* (Viața și destinul lui Isak Dinesen, 1970) de Frans Lassen și Clara Svendsen, în care apare și amănuntul, necunoscut pînă atunci, al bolii venerice suferite de Karen Blixen, în sfîrșit, o reședință colonială în stilul anilor 1920 (deși nu actuala Karen House, în care a trăit la vremea respectivă servitoarea), totul pe fondul unei intrigii sentimentale cu multe dialoguri și scene frumoase și memorabile. O mare iubire într-un." decor exotic, autenticitate biografică bine dozată, scene tensionate și de acțiune, un vag umor anticolonial și un tragism condus cu multă delicatete făceau din acest film o certă reușită cinematografică în ^ine, deși transpunerea pe ecran a cărții opera o selecție cam severă și

unilaterală în materialul ei extrem de bogat, reducând experiențele eroinei doar la acel aspect al lor tratat cu mai mare discreție de autoare, iar continentul african mai mult la un decor de vânătoare pentru cei doi îndrăgostiți. Simplificările fac parte însă și ele din legile transpunerii cărților pe ecran. În cazul lui Karen Blixen, filmul *Out of Africa* a produs un fenomen de sociologie literară demn de toată atenția : nu cartea celebră a influențat succesul filmului, ci invers, un film de mare succes a atras din nou interesul publicului asupra unei opere și a unei scriitoare de un «anumit răsărit în anii '30, S56

dar care cu timpul s-a cufundat într-o neglijare benignă din partea lumii, cu excepția spațiului scandinav, unde, sub numele ei sau sub pseudonimul ales de ea, Isak Dinesen, autoarea celor ^aapte povestiri gotice își consolidase lent, cu trecerea anilor, tot mai mult locul ce i se cuvenea de drept. Un mare merit al filmului *Out of Africa* este și acela, credem, de a fi făcut din cartea care l-a inspirat, la aproape cinci decenii de la apariția ei, în 1937, un best-seller internațional și de a fi dirijat implicit atenția publicului cititor asupra restului operei lui Karen Blixen/Isak Dinesen. În ce privește traducerile românești din scrierile autoarei daneze, amintim apariția, la începutul anului 1985, a unei masive culegeri de nuvele, reunind volumele sale ^aapte povestiri gotice (1934) și *Anecdote ale destinului* (1958), sub semnătura Isak Dinesen. Reluând în mare parte informațiile consemnate în scurtul „Cuvânt înainte” al acelei editii, ne propunem să examinăm ceva mai pe larg biografia scriitoarei, pentru a încerca să oferim cititorilor ei români un fundal mai adecvat și mai detaliat, pe care să-si proiecteze singuri lectura lucrării *Din inima Africii* acum, la încheierea acesteia. Karen Christenze Dinesen s-a născut la 17 aprilie 1885 la Rungsted, o mică localitate de pe coasta răsăriteană a insulei Zeelanda, între Copenhaga și Elsinore, fiind a doua dintre cei cinci copii — trei fete și doi băieți — ai lui Wilhelm Dinesen și ai soției sale Ingeborg Westenholz. Pe linie paternă, familia se înrudea cu marile case nobiliare daneze, detinând ea însăși un mic castel și un domeniu, Katholm, în Jutlanda, a cărui vânzare, în 1917,

din ratiuni economice, a fost acut regretată de autoare. Bunicul patern, ofiterul Adolph Wilhelm Dinesen, l-a cunoscut în tinerețe pe Hans Christian Andersen în Italia și apare menționat în jurnalul marelui povestitor danez. Tatăl scriitoarei, Wilhelm Dinesen, era o combinație destul de romantică de militar, aventurier și scriitor.

V; Aș vrea să vă spun că fiica sa mai târziu, de chemarea marilor, depășiri, după ce luptă în războiul dano-prusac din 1864, se înrolează în armata franceză și participă la războiul franco-prusac din 1870—71. primind chiar Legiunea de Onoare. Apoi, cuprins de o adâncă depresiune, provocată în parte și de moartea subită a verisoarei sale Agnes Krag-Juel-Vind-Frijs (supranumită „Trandafirul Jutlandei”), în 1871, la numai 18 ani (ea și Wilhelm Dinesen sunt modelul cuplului de îndrăgostiți Ib-Adelaide din povestirea Un sezon la Copenhaga, cuprinsă în volumul Ultimele povestiri), Wilhelm Dinesen întoarce spatele Europei și pleacă să-și vindece rănilor sufletesti de partea cealaltă a Atlanticului și a Americii, ca vânător solitar în inima sălbăticiilor Far West-ului. Nelinistea sa cronică, la întoarcerea în Danemarca, ” îl poartă din nou pe meleaguri exotice și, în 1877—78, luptă în războiul ruso-turc din Balcani, dovedind, și de această dată, un incorigibil simț al orientării către partida pierzătoare. Revenit în țară, în 1879 cumpără, împreună cu sora sa, un domeniu cu trei proprietăți imobiliare în orașul Rungsted, pe malul Sund-ului, dintre care el își păstrează ferma numită Rungstedlund, o reședință destul de modestă în sine, dar cu rădăcini adânci în timp ; inițial fusese un han înființat în 1520, iar între 1773—76 locul de refugiu al marelui poet liric și dramaturg danez Johannes Ewald (1743—1781), a cărui memorie a fost cinstită în atâtea rânduri cu venerație de Karen Blixen. Aici Wilhelm Dinesen se căsătorește în 1881 cu Ingeborg Westenholtz, aici se vor naște toți cei cinci copii ai familiei și tot aici va fi domiciliul stabil al scriitoarei în cea mai mare parte a vieții sale, atât înainte cât și după sederea sa în Africa. Wilhelm Dinesen a fost un scriitor de certă înzestrare literară, al cărui talent a fost remarcat chiar de Georg Brandes (1842—1927), marele critic literar de la cumpăna

veacurilor în Danemarca. Deși publicase două volume de Scrisori de la vânătoare (1889 și 1892) și un jurnal, Parisul sub Comună, toate sub pseudonimul Boganis, Wilhelm Dinesen nu a considerat niciodată scrisul mai mult decât un hobby, inferior aceleia al vânătorii, pe care o practica

intens. Bolnav de o boală incurabilă, după cum bănuiește scriitoarea, el se sinucide în 1895 la Copenhaga, "pentru a evita să devină o povară pe umerii familiei sale în viitor. Moarte resimțită, cu multă acuitate de micuta Tanne (diminutivul sub care a fost desemnată mereu în familie Karen Blixen). pe atunci în vârstă de zece ani și care mai târziu va face din persoana tatălui ei dispărut prematur o figură aproape de cult, ce o va urmări cu insistență în clipele grele sau de îndoială provocate de propria sa suferință fizică. Mama scriitoarei, Ingeborg Westenholtz, venea dintr-o familie de mari negustori, și de fermieri, din care se desprinde mai ales prezenta tatălui ei, Regnar Westenholtz, fost mare comerciant o vreme la Londra, apoi proprietar al unei ferme-model în Jutlanda și ministru al finanțelor într-un guvern de scurtă durată la Copenhaga. Colectia de cărți rare a acestui pasionat bibliofil, venită la Rungstedlund odată cu fiica sa Ingeborg, a luat în 1914 drumul Africii în cuferele lui Karen Blixen. Născută la confluența unei familii nobiliare aflate în curs de scăpătare cu o familie din marea burghezie financiară în plină ascensiune, Karen Blixen s-a simțit atrasă în egală măsură de rudele aristocrate ale tatălui său

— proprietari cu mari domenii la țară, îndrăgostiți de viața în aer liber, de animale, sporturi și vânătoare —, dar și de rudele mamei sale, o burghezie cu valori: solide și stabile, însă și cu înclinații artistice și intelectuale, familie spre care se întoarce în chip firesc tânăra văduvă Ingeborg Dinesen, cu cei cinci copii mici ai ei, după sinuciderea sotului. Toate trei surorile Dinesen își cultivă câte un talent artistic, dintre care gustul pentru literatură pare să le fi fost insuflat de o mătușă celibatară, Mary Bess Westenholtz. Astfel înger, sora cea mare, studiază muzica și chiar dă câteva concerte, Ellen, sora cea mică, studiază și ea muzica, dar se consacră literaturii, publicând, pe parcursul timpului, câteva cărți de succes

modest sub pseudonimul Paracelsus. Karen se înscrie în 1803 la cursurile de pictură ale Academiei de Belle Arte din Copenhaga, una din putinele institutii de rang

universitar ce ofereau femeilor daneze de la începutul secolului posibilitatea unui studiu încununat cu o diplomă, între pictură și scris, practicate o vreme cu o egală indecizie, Karen Blixen încearcă o evaziune pe cont propriu dintr-un cerc social și spiritual care începe să o siringă tot mai tare. În 1907, recomandată de criticul de artă Mario Krohn (1881—1922) editorului revistei „Tilskueren” (Spectatorul), Valdemar Vedel (1865—1942), care rămâne entuziasmat de talentul ei, Karen Blixen publică două povestiri, Eremitii și Plugarul, iar doi ani mai târziu, în 1909, o a treia, Familia de Cais, toate sub pseudonimul Osceola. Atrăsă mai mult de pictură însă, pleacă în 1910 la Paris, unde, nereusind să intre în contact cu cercurile artistice pariziene mai importante în acel moment, se înscrie la una din numeroasele școli de artă din capitala Franței, „Academie de Simon et Mcnard”, pe care, nemulțumită, o părăsește în scurtă vreme, luând mai departe lecții particulare cu pictorița daneză Bertha Dorph. Întoarsă în Danemarca, o neliniște tot mai profundă pune stăpânire pe Karen Blixen, întocmai ca odinioară și pe tatăl ei. A depășit a’cum vârsta de 25 de ani, n-a reușit să se afirme ca scriitoare, n-a reușit nici să termine studiile de artă, Parisul a fost pentru ea o experiență în completă, iar spiritul ei agitat, dornic de noutăți și de libertate, de afirmare a propriului eu într-un domeniu sau altul — nu-i e prea clar însă care, desi disponibilitățile sale artistice și umane îi deschid mai multe posibile căi — se simte încorsetat în mica societate daneză și în spațiul scandinav, niciodată celebre pînă atunci prin aderența lor la vreo avangardă. O lume închisă și încă adine înrădăcinată în puritanismul evanghelic al secolului precedent, o societate îndeobște provincială, dominată de o suprematie masculină și care condamnă femeia la bucuriile exclusive ale universului ei domestic, o situație materială nu foarte strălucită într-o familie numeroasă, cu copii crescuți într-o mare rigoare morală de o mamă singură și în mod firesc preocupată de păstrarea bunului

limitative, acționând inhibant asupra inițiativelor, încerc să intre în conflict cu temperamentul activ și întreprinzător al tinerei Karen. „Cu câtă disperare tînjea ea după aripi, care s-o ducă departe...”, își aminteste fratele ei Thomas în contribuția sa la volumul memorial Isak Dinesen din 1985. Iar scriitoarea însăși, mai târziu, în povestirea *Un sezon la Copenhaga*, notează despre familia sa : „Ultima trăsătură a neamului de la Ballegaard [castelul Katholm, domeniul tatălui ei] era aceasta : că erau condamnați dinainte, fiecare din ei, la pierzanie... Un bătrîn pictor și sculptor, care studiasse peisajele și oamenii din toate țările Europene..., i-a privit, a căzut pe gânduri și a constatat în sinea lui : «Puiandrii acestia nostimi de la Ballegaard vor încâlca, în timpul vieții lor, majoritatea legilor și a poruncilor. Dar față de o singură lege vor fi nedezmintit de fideli : față de legea tragediei. O au, fiecare în parte, scrisă în inima lor». încă o mică trăsătură a familiei ar merita să mai fie amintită aici ; visau totuși vii și foarte frumoși”. Dornică de distracții și de haine costisitoare, de ocazii mondene și de noi prietenii, îmbrînd utopia viselor cu bunul simț al educației sale burgheze, Karen Dinesen este în același timp o tînără a acelor anee folle din preajma primului război mondial, cu ritmul trepidant al înnoirilor ce se acumulasă frenetic, dar și o femeie pe cale de a-și alege propriul ei drum în viață printr-un refuz adresat convențiilor. La cursele de cai, unde se întâlnește beau monde-ul din insulă, îl admiră pe vărul ei de-al doilea, baronul Hans von Blixen-Finecke, de la Näsbyholm, în sudul Suediei, care în aceeași zi câștigă cursa de la Klampenborg — un fel de Ascot danez mai mic, lângă Copenhaga —, își pilotează singur avionul peste Sund și sosește la timp pentru a câștiga și cursa de cai de la Malmö în aceeași zi. Dar admiratia ei rămîne fără ecou. „Mai mult ca orice altceva”, mărturiseste la senectute Karen Blixen, „o iubire profundă, neîmpărtășită, și-a pus pecetea pe prima mea tinerețe.” _ în 1913 se logodește în schimb cu baronul Bror von Blixen-Finecke, fratele gemă al lui Hans și viitoarea 361

pereche se hotărăște să plece în British East Africa de pe atunci, cu gând să se îmbogățească plantând cafea pe un teren cumpărat și finanțat ani de zile după aceea cu bani puși la dispoziție de mai mulți membri ai familiei Westenholz. Că asocierea dintre cei doi veri n-a fost pentru nici unul din ei izvoară dintr-o prea mare iubire, ci că a semănat mai degrabă cu un fel de compensație, sau de contract, a rezultat cu claritate încă de la început. Un titlu nobiliar și un capital pentru a lansa o afacere se uneau în dorința comună a detinătorilor lor de a evada din spațiul strîmt al Danemarcei și al Europei spre întinderile practic nelimitate ca perspective și posibilități ale continentului african. Bror Blixen a plecat în același an să cumpere plantația de cafea în Kenya. Logodnica sa l-a urmat un an mai târziu. Kenya în care sosea la 1914, chiar în ajunul războiului mondial, proaspăta baroană Karen Blixen, pe atunci în vîrstă de 29 de ani, răspundea, dintr-un anumit punct de vedere, dorinței sale de a încerca senzația zborului cu aripi proprii și-i oferea condițiile necesare de a-și pune la probă toate energiile tinute ani de zile sub presiune. Schițînd un scurt istoric al regiunii, trebuie menționat că zona de coastă a Kenyei a fost colonizată de arabi încă din secolul al VH-lea e.n., apoi în secolele XVI—XVII controlată în mai multe rînduri de portughezi. Din 1837, fîșia de litoral a făcut parte din sultanatul de Zanzibar. În anul 1886 englezii au constituit teritoriul Kenya, aflat sub administrarea Africii Britanice de Est (British East Africa), o contrapondere la Tanganika (Africa Germană de Est). Prin deschiderea Canalului de Suez, și Kenya, ca și alte teritorii din Cornul Africii, s-a dezvoltat cu mare rapiditate, devenind în 1895 protectorat englez sub titulatura de East Africa, separat de colonia Uganda. Din 1920 a devenit o colonie distinctă a coroanei engleze, sub numele de Kenya, ocupînd un teritoriu aproximativ identic

cu cel al republicii Kenya din zilele noastre. O corectură minoră de frontieră a avut loc în 1924, cînd mica regiune nord-estică Jubaland a fost cedată Somaliei Italiene. Uganda și Kenya înregistrau, la începutul, secolului nostru, cea mai largă prezentă europeană din tot răsă

ritul Africii. Ele nu erau numai puncte strategice (împreună cu Egiptul și cu Sudanul) ale dominației britanice asupra întregului bazin al fluviului Nil, de la izvoare pînă la vărsare, ci și — mai ales Kenya, prin litoralul său ca și prin portul Mombasa — piese de bază ale esichierului supremației engleze în Oceanul Indian și în asigurarea căilor de acces pe mare spre India și spre Extremul Orient. Ponderea economică a tinerei colonii nu era nici ea cîtusi de puțin neglijabilă. Statistici din anii '30, pe care le-am avut la îndemînă, ne oferă o imagine aproximativă a situației economice a Kenyei în perioada cînd Karen Blixen o părăsea pentru* totdeauna. În zona de coastă, cea mai fertilă a întregului teritoriu, se plantau bumbac, sisal, cocotieri, iar în jurul capitalei, Nairobi, se aflau plantații de cafea. Interiorul, format dintr-un podis relativ înalt, era mai sărac și mai puțin dezvoltat, mai ales din cauza condițiilor de climă. Aici terenul și-l împărteau numeroasele ferme ale proprietarilor albi, 2 100 la număr în anul 1933, care se ocupau preponderent cu agricultura, cu creșterea vitelor și cu prelucrarea laptelui. Contractorii de cherestea exploatau esențele prețioase, iar extractia bogățiilor din subsol înregistra de-abia o fază incipientă. Principalele exporturi ale coloniei Kenya erau spre Anglia și spre India și în primul rînd constau din bumbac, copra, cafea, porumb, sisal, sodă, blănuri și piei. Capitala, Nairobi, era legată cu principalul port, Mombasa, printr-o linie de cale ferată care, în interior, ajungea pînă în Uganda, totalizînd, cu liniile secundare, o lungime de 2 600 de kilometri în 1934. Mai multe sosele brăzdau colonia ; pe Lacul Victoria era un intens trafic de vase cu aburi. 363

Chiar fără Jubaland, cedat Italiei în 1924, Kenya avea

- o suprafață mai mare ca cea a Franței și, în 1935, o populație de 3 milioane, dintre care 13 000 de europeni, 38 350 de indieni și 11 750 de arabi. Nairobi avea, în 1933, 71 000 de locuitori, doar o zecime din ei fiind albi. Politica colonială engleză a introdus și în Kenya barierele de culoare, astfel încît un teritoriu favorabil agriculturii în podisul interior de 16 700 de mile pătrate, dintre care

4 000 reprezentau Rezervatia Forestieră, era doar partial colonizat de 2 000 de fermieri albi, în timp ce rezervatiile populatiei băstinașe (3 milioane de oameni) ajungeau la 48 000 de mile pătrate. Preocuparea Angliei era de a găsi suficienți coloniști albi dispuși să exploateze imensele teritorii încă necolonizate. La această situație sumar schitată să adăugăm și lupta întreprinzătorilor indieni de a-și câștiga accesul economic de ambele părți ale barierei de culoare. În funcție de situația lor materială, aceștia aveau câte o dhuka în rezervatiile băstinașe, luau în arendă mori sau ateliere la proprietarii europeni (precum pitorescul Pooran Singh din paginile lui Karen Blixen), ori cei mai avuți dintre ei făceau comerț pe coastă, cărăușie sau defrișări. După cum rezultă și din notițele lui Karen Blixen, fără a fi fost complet lipsită de fricțiuni, situația politică din colonie era stabilă în general și liniștită în perioada interbelică, spre deosebire de Africa de Sud sau de subcontinentul indian, unde administrația colonială avea de făcut față unor puternice mișcări de independență. Relațiile rasiale din colonia Kenya sînt încă, în perioada prezentei lui Karen Blixen în Africa, într-o fază paternalistă, în care imigrantul alb se vede pe sine însuși ca un misionar trimis să lumineze populația băstinașă la binefacerile civilizației. Abia după al doilea război mondial mișcările anticoloniale, printre cele mai sîngeroase din Africa — rmai cu seamă revolta Mau-Mau din 1952—57 — și luptele ulterioare conduse de Jomo Kenyatta, aveau să pregătească independența de stat din 1963 și proclamarea republicii kenyene în anul 1964. 364

Un amănunt care frapază la lectura volumului *Din inima Africii* este cvasiabsența cronologiei în descrierea acestei etape — lungă de șaptesprezece ani — din viața lui Karen Blixen. Nu numai detaliile sau scenele selectate de ea spre a fi evocate sînt liber înainte și înapoi prin timp, dar și evoluția propriului personaj, sau a relațiilor acestuia cu mediul uman și geografic înconjurător nu înregistrează decît vagi tropisme abia perceptibile la lectură. Experiența africană a lui Karen Blixen e mai degrabă un bloc compact, ce înglobează simultan și cu valoare egală un număr de observații și de impresii din

lumea înconjurătoare, receptate la o intensitate constantă a trăirii și înmagazinate, după o filtrare prin sensibilitatea autoarei, ca elemente structurale definitive ale propriului eu. De aceea nu procesul evolutiv, care firește că a avut loc în conștiința scriitoarei, ci produsul finit, esența, concluzia sînt pentru Karen Blixen demne de a fi consemnate în relatarea experienței sale. Scurta însemnare intitulată „Sistemul numeral în swahili” este un model aproape programatic în privința mecanismului de gândire și prelucrare a informațiilor de către autoare, pe care demitizarea adevărului, prin aflarea realității — că în limba swahili există, bineînțeles, cifra 9, ca în toate limbile — nu-! modifică în datele sale esențiale, ci abia nu face, în mod paradoxal, decît să-l întărească. Excepții fără prea mare semnificație fac raportările la primul război mondial, localizabil sub aspect cronologic, și la data plecării lui Karen Blixen din Africa, vara anului 1931, , dată deasemeni cunoscută, deși niciodată menționată în carte. În schimb apare, deși nu cu valoare documentară, ci xnai degrabă sentimentală, data ultimei întrevederi cu Denys Finch-Hatton — 8 mai —, iar, prin deducție, data accidentului său mortal : 14 mai al aceluși an fatidic pentru amîndoi, 1931. Scriitoarea se prezintă deci egală cu sine și egal de receptivă în fața impresiilor ce o asaltează în decursul celor șaptesprezece ani de sedere în Africa, fără a-și 365

neglijă nici un moment experiența europeană, dar relegînd-o într-un perimetru mai degrabă pasiv al intelectului ei, pe care vrea să-l păstreze proaspăt, sugerînd în subtext că perioada ei africană a fost o unitate și o experiență în sine, ce a parcurs cercul complet, păstrînd-o pe eroina cărții într-o stare constantă de sensibilitate și deschidere la stimulii de diverse naturi pe care i-a primit din exterior. Numai o (relativă și bine dozată) cădere de moral se lasă descifrată către finalul cărții, cînd autoarea însușează necazurile și neajunsurile celor șaptesprezece ani în foarte puține pagini, menite să argumenteze încheierea forțată a conturilor ei cu Africa și revenirea în Europa. Referindu-ne însă la realitățile biografice, absente în majoritatea lor din reconstituirea lui Karen Blixen, tre

buie spus că anii 1914—31 n-au fost deloc o perioadă lipsită de acele evenimente care compun de obicei o cronologie în viața unui scriitor, cu atât mai mult a unei scriitoare vesnic îndatorate spiritului de aventură, noutății, originalității, uneori nu întru totul străină și de o anumită excentricitate. Cel dintâi domiciliu în Africa al sotilor Blixen este un mic bungalow, la o fermă modestă, numită M'bagathi. Cu capitalul furnizat de mama lui Karen și de, unchiul acesteia, 'Aage Westenholz, curînd cei doi pionieri vor cumpăra o a doua fermă, cu mult mai mare, într-un loc numit de băștinasi M'bogani. Sonoritatea similară cu cea a numelui dat de indienii piei roșii tatălui ei în America, Bogani, folosit de acesta și ca pseudonim literar, i s-a părut de bun augur lui Karen Blixen, în scrisorile căreia apar frecvente referiri la Bogani House în perioada de început. Perspectivele se prezintă încurajatoare : ferma familiei Blixen este una dintre cele mai mari din Kenya. Fără de alte plantații de cafea, nu mai întinse de 100— 150 de acri, compania Karen Coffee cuprinde 600 de acri plantați numai cu arbori de cafea. Alte culturi de plante se ridică și ele la sute de acri ; domeniul întreg, cu pădure, pășune, teren de vîntătoare și mai multe sate de băștinasi, totalizează 6 000 de acri, adică aproximativ

3 000 de hectare. Însăși reședința proprietarilor este o casă mare, considerată totuși modestă la dimensiunile unui asemenea domeniu. Bror Blixen, excelent vîntător și crescător de vite, se ocupă intens la început de fermă, ajutat de cei trei asistenți ai săi suedezi. Karen Blixen învată să tragă cu pușca, cu arcul și participă la expediții safari. Nu trece mult însă și între soții Blixen se instalează o înstrăinare crescîndă, și nu fără legătură cu dobîndirea de către Karen Blixen, într-o deplină inocență, a unei boli venere. Motiv pentru o întoarcere în Danemarca (1915), unde suportă un tratament, urmat cu mare discreție, spre a o feri pe mama sa, femeie puritană, de aflarea adevărului, în anul 1921, cei doi soți se despart, iar după cîțiva ani Bror Blixen se recăsătorește și revine în Europa, în ultimii zece ani ai sederii sale la fermă, Karen Blixen (care, spre iritarea unora, își păstrează și numele și titlul de baroană) rămîne să se lupte singură cu

nistrarea unui domeniu pentru care nu avea alte cunostinte practice decât acelea dictate de bunul simt, după cum reiese și din carte. La singurătatea sa prelungită se adaugă rigurile bolii și grijile vieții de zi cu zi, dificultățile financiare permanente și nereusitele economice, care toate îi provoacă frecvente crize de tristete și descurajare. Tentativele ei sporadice de a reveni, de la distanță, în viața literară din Danemarca se dovedesc și ele cvasifalimentare. Autoarea publică în 1925, în revista „Tilskueren”, poemul Ex Africa, scris în timpul sederii din 1915 în casa părintească, dar nimeni nu mai ține minte după atîta timp pseudonimul Osceola. În anul următor, 1926, cu ajutorul lui Georg Brandes și în aceeași publicație, semnează Răzbunarea adevărului : O comedie ? pentru marionete, titlu sub care apare pentru prima dată numele de Karen Blixen-Finecke. O a doua piesă pentru marionete, pe care a început-o în carnetele ei, marchează prima tentativă a autoarei de a scrie în limba engleză, ceea ce, fără îndoială, reprezintă o influență directă și majoră a cunostintei și prieteniei sale de lungă durată cu Denys Finch-Hatton. 367

Nu intentionăm să intrăm aici în toată complexitatea relațiilor spirituale și emotionale dintr-un Denys Finch-Hatton și Karen Blixen. Cei doi se cunosc în 1919, la ferma ei ; Karen Blixen are 34 de ani, Denys Finch-Hatton 32. Produs al străvechii tradiții britanice (era fiul lordului de Winchelsea și Nottingham) și al unui sistem de învățămînt (Eton și Oxford) care își pregătea în mod multilateral absolvenții să fie la ei acasă și în zonele superioare ale intelectului (el avea cunostinte temeinice de Biblie și de greacă veche), și în cele ale creației (literatură, muzică), să fie oameni de lume în societate, dar și atleti desăvîrsiți în orice împrejurare practică, Denys Finch-Hatton a însemnat pentru Karen Blixen acel stimul spiritual suprem, dublat de o minunată sensibilitate sufletească, pe care, în chip paradoxal, ea trebuise să vină pînă în podisul Africii pentru a-l afla tocmai în Kenya. În locul oricărei alte caracterizări ce i s-ar putea face iui Finch-Hatton, ne mărginim să reproducem doar necrologul apărut în „Times” la moartea sa : „Pentru numeroși oameni din toate categoriile și stra

turile vietii, ca si din diverse părți ale lumii, moartea lui Denys Finch-Hatton înseamnă pierderea unei valori care nu mai poate fi înlocuită nicicând. În tot timpul vietii sale, el a avut o personalitate surprinzător de atractivă : nimeni care l-a cunoscut vreodată, bărbat sau femeie, bătrîn sau tînăr, negru sau alb, nu a putut rezista farmecului său si fiecare în parte s-a simțit mîndru de a-l fi cunoscut. Se deosebea de toată lumea. Fiind pretutindeni si întotdeauna absolut el însusi, nu era nici egoist, nici egocentric, si totusi părea să facă mereu numai si numai ce voia si niciodată ce nu voia să facă. Oricine altcineva, ducînd o asemenea viață, probabil s-ar fi corupt ; dar el a rămas atent, înțelegător, plin de umor, cultivat si mereu își găsea vreme pentru mici acte de bunăvoință față de cele mai neverosimile persoane, indiferent de vîrsta lor sau de pozitie. Era o companie ideală la baletul rus ori la un joc de sah, dar în acelasi timp, în vremurile marcate de greutate si pericole sub cerul liber, era categoric suveran, oricînd stăpîn instantaneu si direct pe orice situatie.

Ceea ce la altcineva ar fi putut apărea ca ciudățenie, sau fanîaronadă chiar, la el era absolut natural, simplu si autentic. De la cine stie ce adrese nepronuntabile si greu lizibile din sălbăticiile Africii scria lungi scrisori, mai ales despre cărțile pe care le citea. Era un mecanic abil si un iubitor al muzicii si al poeziei ; avea o cuprindere largă si nemijlocită a lumii păsărilor si a animalelor si era un observator subtil al semenilor săi bărbați si femei. Putea vorbi ore întregi despre viața si obiceiurile băștinasilor, care-l interesau activ si experienta sa în privinta oamenilor si a țării, ca si proiectele sale extrem de practice s-au dovedit deja de mare ajutor pentru guvernul colonial. Degaja mereu impresia de măretie — alt cuvînt nu există — si stîrnea interesul ca nimeni altul. Si nu numai prin fizicul său admirabil si prin trăsăturile atît de frapante ; avea o intuitie promptă si o înțelegere caldă pentru orice fel de caracter, un-minunat dar al umorului, o totală Hpsă de fătărnicie sau conventionalitate, un simț al fortei si al hotărîrii si, totodată, dincolo de toate acestea, nedefinit, dar mereu prezent, un sentiment al propriei irosiri. Te-ai fi asteptat ca o personalitate atît de puternică si de înzestrată ca a lui să realizeze mai mult ; si, într-un fel, chiar a si realizat, căci nimerii n-a inspirat mai multă

dragoste si admiratie, o încredere si o prietenie mai sincere si mai adevărate ca el. A murit, asa cum si-ar fi dorit el însusi, sub cerul liber, în mijlocul acelor spatii întinse pe care le iubea, neînfricat si liber pînă în ultima clipă ; iar farmecul personalității sale minunate si al prezentei sale vor fi o comoară de nepretuit pentru toti cei care l-au cunoscut pe întreaga durată a vietilor lor." Pare o pagină desprinsă direct din cartea lui Karen Blixen si înțelegem poate mai bine în ce măsură el a fixat un model cu care ea a făcut permanent efortul de a tine pasul, atît intelectual cît si uman. Ce mult a însemnat si sentimental relatia dintre cei doi se lasă citit printre rînduri ori de cîte ori Karen Blixen aduce vorba de calitățile superlative ale lui Denys Finch-Hatton. Nu întâmplător

369

capitolul despre el se intitulează „Aripi", acele aripi prin care ea visa să se elibereze si al căror simbol revine adesea în toată opera ei ; si tot nu întâmplător este si faptul ' că cele mai multe paragrafe din acelasi capitol „Aripi" încep cu formula „Denys si eu..." Pentru contrast, Bror Blixen apare amintit o singură dată în carte, chiar si atunci fără nume si aflat la mare distanță, în evocarea intitulată „Un safari în vreme de război". Cu nobila sa discretie, Karen Blixen stie să dozeze exact raporturile, iar arta sugestiei operează la ea pe un teritoriu familiar. Cîteva referiri fugare se cuvin făcute si în legătură cu alte personaje despre care există date, pentru conturarea sumară a destinului lor si dincolo de copertile acestei cărți. Berkeley Cole, prietenul lui Finch-Hatton, a murit în 1925, în vîrstă de 43 de ani. Cei doi crescuseră cu convingerea că muzica este o parte componentă firească a vietii ; aveau amîndoi glasuri frumoase si cunostinte competente de muzică. Denys Finch-Hatton a fost cel care i-a dăruit scriitoarei un gratnofon, o relativă noutate tehnică pe atunci în Africa. Farah Aden, figură descinsă parcă direct din basmele orientale, majordomul si asistentul credincios al lui Karen Blixen pe toată durata sederii sale în Africa, era un somalez din tribul Habr Yunis. Avea aproximativ aceeasi vîrstă cu ea si, după întoarcerea stăpînei sale în Europa, a fost principala verigă în corespondenta menti

nută de scriitoare cu fostii săi angajați africani de la fermă. În 1939, Karen Blixen plănuia un pelerinaj la Mecca, împreună cu Farah Aden și cu mama acestuia. Al doilea război mondial însă le-a zădărnicit planurile. În timpul războiului, Farah a murit. După război, Juma bin AU și Kamante Gaturra au continuat să-i scrie în Danemarca și să-i trimită fotografii, ultimul chiar în 1961. Mos Knudsen, din capitolul omonim, se numea în realitate Aarup și, la moartea lui, Karen Blixen a fost nevoită să se disculpe de acuzația de a-l fi ucis (!). În volumul *Shadows on the Grass* (*Umbre pe iarbă*, 1960), o continuare și completare la *Out of Africa*, ea evocă scrisoarea ulterioară a unei foste prietene din perioada africană, în care 370

I aceasta o informează că planul lui „Mos Knudsen” de a scoate guano din Lacul Naivasha nu fusese chiar într-atât de fantezist cum se crezuse la un moment dat și că se descoperise un procedeu prin care se extrăgea acum, și anume cu un profit substanțial. La câteva decenii după moartea sa, „Mos Knudsen” era, în fine, răzbunat ! Norvegianul Gustav Mohr, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai autoarei în Kenya, i-a fost de un mare ajutor practic pe tot parcursul sederii sale la fermă. El a fost ucis în 1936, în timp ce traversa un râu către Tanganika. În fine, un personaj de un mare pitoresc e suedezul „Emmanuelson”. Pe numele său real Casparson, el a sunat-o supărat pe Karen Blixen, după apariția volumului *Out of Africa*, o dată când autoarea se afla la Stockholm. Mătușile lui Casparson, doamne onorabile într-un oras suedez de provincie, judecaseră foarte aspru descrierea lui apărută în carte. Autoarea l-a invitat la cină, întocmai ca pe vremuri, dar la Grand Hotel, unde au băut același vin ca odinioară la fermă și unde s-au împăcat. Casparson călătorise mult între timp și nimerise într-o sumedenie de aventuri și încurcături pe drumurile sale întortocheate. Nu doar numele lui real, ci și întregul dialog din capitolul „Un fugar poposește la fermă” trimite cu gândul fără echivoc la dialogul Casparson-Domnisoara Mălin din *Potopul de la Norderney*, prima dintre cele „apte povestiri gotice”.

încercînd să schițăm un bilant al experienței africane a lui Karen Blixen, așa cum se conturează ea prin volumul *Din inima Africii*, ca și prin datele biografice amintite aici pe scurt, concluziile ni se prezintă relativ ambigui și destul de pline de paradoxuri, privite din perspectiva a peste o jumătate de secol de la evenimente. Din capul locului avem impresia că nu gresim susținând că un succes economic, fie chiar și modest, al fermei lui

Karen Blixen ne-ar fi privat în momentul de față de o scriitoare și o operă unice în felul lor. Pentru că, rămînînd în Africa, așa cum își dorea și împărțindu-și timpul între administrarea domeniului și preocuparea ei literară, nu foarte convinsă, nici foarte susținută — care trebuie să le fi apărut destul de excentrică pragmaticilor și călitorilor ei vecini fermieri —, probabil că ea nu ar fi ajuns la acea concentrare a eforturilor și a întregii sale voințe în vederea realizării povestirilor ei în scris. Dar Karen Blixen a dat faliment și a fost nevoită să-și vîrîdă domeniul. Eventual o soluție putea fi pentru ea să procedeze întocmai precum compania care i-a cumpărat terenul : să-i izgonească pe băștinasi în rezervatie, să renunțe la cultivarea cafelei., -să defriseze o parte din pădure și, împărțindu-și pămîntul singură în parcele mai mici, să se lanseze pe cont propriu în speculații funciare. Însă atașamentul profund față de angajații de culoare, care cu anii îi deveniseră atât de apropiați, a împiedicat-o să acționeze ca o colonistă lipsită de scrupule. Soluție falimentară pentru amîndouă părțile, căci și băștinasi și ea au ieșit în pierdere, fiecare trebuind să-o apuce spre alte zări. Deasemeni și pe plan uman falimentul este practic indiscutabil. Venită să fie o „baroană” în podisul Kenyei, unde titlaturile aristocratice rîrnîn notiuni fără nici o substanță confruntate cu ambianța înconjurătoare umană și naturală, ea se alege cu o boală ce-i va lăsa sechele tot restul vieții și cu o căsătorie nereușită și de scurtă durată. Mai mult decît atât, cu entuziasmul și generozitatea ei, „baroana” Blixen procedeză-de la început cu o „democrație” și chiar cu un „populism” pline de afecțiune și simpatie, ce o singularizează în spațiul politic, etnic și geografic al continentului african, făcînd-o captiva unor probleme umane și sociale a căror rezolvare a depășit-o fără

doar si poate, accentuându-i sentimentul esecului personal. De aceea cu atât mai pregnant se reliefează figura si rolul lui Denys Finch-Hatton în viata si în conturarea destinului ei, în deslusirea unui drum pe care Karen Blixen porneste practic de la zero la întoarcerea sa în Europa,

propunându-si să cucerească două obstacole simultane si în aparentă insurmontabile : hotărârea de a îmbrătisa cariera scrisului, si anume într-o limbă străină, în spetă limba engleză, al cărei teritoriu de competentă era întesat cu atâtea mari valori. Faptul că, după atâtea tentative de aflare a unui glas propriu de afirmare în viață — ca pictorită, ca aristocrată, ca fermieră, ca novatoare socială —, Karen Blixen optează, la capătul unei suite de esecuri si pierderi ireparabile, pentru, cea mai neplauzibilă si la prima vedere utopică dintre solutii, alegerea scrisului, în termenii cei mai riscanti, într-o limbă pe care o stăpînea foarte bine, dar care nu-i era limbă maternă, pledează pentru fantastica putere de regenerare morală, pentru tăria de caracter, vointa si încredintarea în menirea proprie cu care, la vârsta de 48 de ani, această femeie necrutată deloc de soartă se angaja — pentru a cîta oară ? — pe un drum nou si plin de riscuri. întreaga forță si valoare modelatoare a confruntării sale cu peisajul uman si geografic al continentului african, în care ea a încercat să regăsească ceva din autenticitatea esentializată a propriei sale origini europene si a interrelatiilor umane ale vechiului continent în primitivitatea lor istorică si cu atât mai autentică, s-au transformat, în anii următori, în acele inegalabile povestiri cu care Karen Blixen si-a cîstigat locul său aparte în constelatia literară a tării sale si a lumii. Poate că nu este hazardat să spunem că scriitoarea Karen Blixen/Isak Dinesen s-a format în anii '20 în Kenya si că datele fundamentale ale întregii sale creatii s-au conturat aici, în acest teritoriu anume. Iar minunatul mesaj uman pe care-l transmite implicit Din inima Africii este că destinul nedrept si aspru ce actionează în finalul acestei cărți, care se încheie cu imaginea unei femei înfrânte si însingurate, marchează în acelasi timp si admirabila nastere a unei scriitoare. Este o mare lectie de demnitate în fata adversităților vietii, străbătute cu un patos calm, mentinut cu deliberare într-o cheie minoră. Amărăciunea, du

rerea, descurajarea, dar si hotărîrea de a nu ceda se concentrează la Karen Blixen într-un miez de materie densă,

373

ce se va sublima pentru ea în actul creatiei literare, singurul capabil a-i mîntui toate înfrîngerile si loviturile primite din partea destinului. După întoarcerea sa în Danemarca, la casa părintească de la Rungstedlund, unde își impune de la început doi ani de zile un sever canon de recluziune, timp în care va definitiva culegerea ^aapte povestiri gotice, viata lui Karen Blixen își pierde spectaculosul exotic din Africa si devine

o existentă mai mult „literară”¹. Un editor londonez respinge însă manuscrisul lui *Seven Gothic Tales* fără măcar să vrea să îl deschidă. Prin fratele lui Karen Blixen, Thomas Dinesen, cartea ajunge la scriitoarea Dorothy Canfield, care o recomandă unui editor în America. Apărute în 1934 peste ocean, cele ^aapte povestiri gotice înregistrează un succes instantaneu. În anul următor, versiunea daneză, în traducerea autoarei- apare la Copenhaga, în editura cumnatului ei Knud Dahl. Urmează apoi, scris mai ales în iarna grea 1936—37, volumul de fată, *Out of Africa*, publicat prima oară la Londra ; prima editie daneză avea să apară avînd pe copertă desenul oferit scriitoarei de bucătarul Esa si amintit în „Carnetele unei imigrante”. Este singura dintre cărțile ei semnată cu numele Karen Blixen. Anii premergători celui de-al doilea război mondial, cu ocuparea Danemarcei în luna aprilie 1940 de către trupele germane, sînt marcați în,viata scriitoarei de o suită de călătorii si proiecte în marginea aventurii si a angajamentului politic, printre care si o încercare — esuată — de a fi trimisă în Abisinia în calitate de corespondentă de front pentru un ziar din Londra. Considerîndu-se că Abisinia nu era cel mai potrivit loc pentru o corespondentă de front, i se găsește lui Karen Blixen o misiune de observatoare oficială pe lingă Liga Natiunilor din Geneva. Scris în anii războiului, cînd autoarea suferă o multime de privatiuni pe domeniul său Rungstedlund, volumul *Winter's Tales* (Povestirile iernii) este transmis clandestin în Anglia si America, pentru a apărea simultan cu versiu³⁷⁴

nea daneză de la Copenhaga, Vinter-Eventyr, în 1942. Dar acest amănunt Karen Blixen îl va afla abia după eliberarea țării sale de către aliați, în primăvara lui 1945, când un ofițer american va veni să-i prezinte un exemplar al Povestirilor iernii, publicate într-o editie militară ca literatură „escapistă”, menită a fi un divertisment exotic întru ridicarea moralului trupelor de pe front. Pentru a-si salva situatia financiară si domeniul, grevat de cheltuieli pe care nu are cum le acoperi, căci transferurile bancare din Anglia si S.U.A. către Europa ocupată de nazisti sînt blocate în timpul războiului si deci onorariile pentru editiile engleze, principala ei sursă de venituri, nu îi mai pot parveni, Karen Blixen se hotărăște să scrie un roman politist, Gengaeldsens veje (Răzbunătorii angelici), apărut în anul 1944 numai în limba daneză sub un nou pseudonim, Pierre Andrezel. pe care doar mult mai tîrziu îl va recunoaste ca fiind al ei, mai ales că nici cartea nu reprezintă o reușită deosebită în ansamblul creatiei sale. După război, urmează o perioadă de treisprezece ani pînă ce, luptînd cu bolile, cu lungile internări în spitale si lucrînd din greu, Karen Blixen izbuteste să adune o nouă culegere de povestiri, intitulate premonitoriu Last Tales (Ultimele povestiri, 1957). Din fericire însă, nu sînt ultimele, căci, din materialul strîns acum, rezultă chiar în anul următor, 1958, un nou volum de istorisiri, Anecđotes of <Dcstiny (Anecdote ale destinului). În cei doi ani, 1957 si 1958, cînd călătorește iarăsi mult prin Europa si America, numele scriitoarei este oferit ca un pronostic pentru Premiul Nobel de către unele publicatii suedeze si norvegiene. Dar pronosticul nu se confirmă ; în 1957 premiul îi revine lui Albert Camus, iar în 1958 lui Boris Pasternak. Două mici volume, continuarea la Out of Africa, intitulată Shadotus on the Grass (Umbre pe iarbă, 1960) si noveleta Ehrengard (1961), încheie opera scriitoarei Karen Blixen, care încetează din viață la 7 septembrie 1982 la, ferma sa Rungstedlund, fiind înmormântată, alături de părintii săi, pe domeniul familiei Dinesen.

în ultimii ani ai vietii, editorii cărtilor sale si revista americană „Life” au vrut sa finanțeze o revenire a scriitoa

rei pe locurile familiare din Kenya, pentru a se întâlni cu aceia care mai trăiau dintre angajatii ei de altădată. Planul însă nu s-a realizat din cauza bolii lui Karen Blixen. După moartea ei, casa de la Ngeng a primit numele Karen House, iar suburbia orasului Nairobi, extinsă pînă în jurul acestei case, a fost și ea numită Karen. În 1963, imobilul a fost transformat într-o școală de fete. În prezent, el adăposteste o casă memorială. Un ultim cuvînt despre traducerea românească a titlului, în sensul cel mai strict semantic, Out of Africa este echivalentul titlului latin Ex Africa, dat de scriitorul poemului publicat în revista „Tilskueren” în 1925. Însă formula, în limba engleză, conține în ea o anumită ambiguitate, exprimînd simultan sensurile „din interiorul Africii” și „afară din Africa”; împreună ele sintetizează, credem, poziția ambivalentă a lui Karen Blixen față de continentul african în momentul scrierii cărții: sînt fapte extrase din Africa, dar consemnate pe hîrtie afară din Africa și departe de ea. Mai multe posibilități ne-au stat la dispoziție în limba română: Din Africa, Despre Africa, Departe de Africa, s.a.m.d. Incursiuni în cîteva limbi accesibile ne-au furnizat la rîndul lor diferite variante de traducere ale titlului cărții sau filmului: La-mia Africa în limba italiană, Jenseis von Afrika (Dincolo de Africa), în limba germană, La Ferme africaine în limba franceză. S-ar fi putut folosi și o perifrază, ca la ediția germană a cărții, Afrika, dunkle lockende Welt (Africa, lume întunecată, ademenitoare). Dacă am optat în cele din urmă pentru formula Din inima Africii, am făcut-o nu cu gîndul la localizarea geografică, inexactă în cazul Kenyei, care se află în estul continentului și departe de centrul său, ci la relația dintre scriitor și pîrticica de peisaj pe care a cunoscut-o ea și 378

prin care a încercat să ajungă la inima tainică a Africii și să-i deslusească esențele secrete, ascunse la prima vedere, în același timp, dragostea și căldura cu care scrie Karen Blixen despre descoperirea sentimentală a Africii trag un semn de analogie între ea și acest continent, din inima căruia își extrage datele unei experiențe fundamentale și cu care se identifică din toată inima. București ianuarie 1088

GABRIEL, GAFITA